

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TH. STAUNING
1906

TANKER OG TALER

TH. STAUNING

TANKER OG TALER

ET BILLEDE AF 25 AAR
I DET OFFENTLIGE LIV

JESPERSEN OG PIOS FORLAG
KØBENHAVN MCMXXXI OG OSLO

Tidligere udkom:

MIN GRØNLANDSFÆRD

Første Karikatur af Folketingsmand Stauning
1906 — 07.

FORORD.

DEN 29. Maj 1906 blev jeg valgt til Folketingsmand for Præstø Amts 2. Valgkreds — Fakse. Da jeg saaledes har virket i det offentlige Liv i 25 Aar, har man fra forskellige Sider opfordret mig til at meddele nogle Erindringer fra disse særdeles indholdsrige Aar. Derfor forelægges nu denne Bog, og jeg forsøger heri at give et Billede af Tidens vekslende Forhold ved Hjælp af en Række Taler og andre offentlige Udtalelser, som jeg har fremsat i disse Aar.

Taler og Tanker spænder over mange Sider af Samfundslivet, saaledes som min Virksomhed har gjort det, og netop disse Aar er særdeles indholdsrige, særlig for mig og for mit Parti.

Jeg blev valgt i 1906, efter at have været opstillet i samme Kreds ved Valgene i 1901 og 1903. Jeg valgtes med 1062 Stemmer, medens Venstres Kandidat fik 788, den radikale Kandidat 591 og den konservative Kandidat 287. Valgdeltagelsen var næsten 80 pCt., saa det var straks klart, at skulde denne Kreds holdes, maatte mange Vælgere omvendes fra deres gamle politiske Tro.

Jeg blev stadig genvalgt — ogsaa naar jeg kun havde én Modkandidat — indtil Kredsen blev ophævet ved den nye Valgkredslov, som fulgte Grundloven af 1915, og da Faksekredsen saaledes var udslettet, blev jeg opstillet og valgt i Københavns 2. Kreds i 1918, hvor jeg siden er genvalgt.

Valget i 1906 var et Valg med stor Fremgang for mit Parti. Vi erobrede 9 nye Kredse og forøgede vort Antal af Mandater fra 16 til 24. Vort Parti mønstrede 76,612 Stemmer. De 24 Mandater er nu vokset til 61 og Stemmetallet er blevet 600,000, og i samme Forhold som Fremgangen har fulgt mit Parti, har der været Tilbagegang for andre Partier.

Den Tid, hvorover min politiske Virksomhed spænder, er vel nok den mest brogede som har frembudt sig for dansk parlamentærisk Liv. Jeg begyndte som Valgkandidat under det sidste Højreministerium. Nogle Maaneder efter oplevede vi Systemskiftet, det

første Venstreministerium og dets første Fejltrin. Ved Valget i 1903 ulmede det allerede stærkt som Følge af disse Fejltrin og det blev snart værre, da Venstre i Stedet for en stærk og modig Politik overfor Landstingets Højre, indledede en Alliancepolitik, der maatte føre Venstre over til konservative Standpunkter. Venstres Sprængning var den direkte Følge af disse første Aars Politik. I 1905 dannedes det radikale Venstre af de udtraadte »Rebeller« og Venstres Storhed var atter brudt.

Valget i 1906 gav yderligere Vidnesbyrdet om den Forstaaelse, der nu havde bredt sig blandt Vælgerne. Socialdemokratiets store Fremgang var en Advarsel til Venstre, men den hjalp ikke. Med uventet Hastighed fulgte Venstres fortsatte Tilbagegang, medens jeg har haft den Lykke at se mit Parti i frodig Vækst.

En Række store Begivenheder har præget det politiske Liv, og naar man nu ser tilbage, undres man over, at saa meget har kunnet ske, at en saa vældig Udvikling har kunnet foregaa paa en saa forholdsvis kort Tid, og man maa samtidig beundre det Folk, der med Ro og Fornuft har taget de skiftende Situationer, de politiske Kampe og de sociale Forstyrrelser uden at lade sig forlede til saadanne Handlinger, som andre Steder har paaført Folkene store Ulykker og mange Aars politiske og sociale Tilbageskridt.

Med Folketingsvalget i 1906 rykkede det socialdemokratiske Parti frem til større Anseelse og deraf følgende forøget Indsats i den daglige Politik. Med megen Styrke førtes Kampen imod Valgretsprivilegier og Klassevalgret, og i Løbet af forholdsvis faa Aar naaede man til Valgretsreformerne baade for kommunale og politiske Valg.

Allerede i min første Valgperiode opstod Alberti-Affæren. Jeg fulgte med stor Interesse Borgbjergs Kamp mod den Korruption der aabenbart trivedes om og ved Alberti.

Der var mange, som nærede Tvivl om Holdbarheden i Borgbjergs Beviser, men jeg tvivlede ikke. Jeg blev hurtigt overbevist om, at min Partifælle havde Ret, og to Aar efter min Indtræden i Rigsdagen sad Alberti bag Fængslets Dør. Jeg oplevede de voldsomme Rystelser — særlig i Venstre — som denne, Datidens største Skandale, medførte.

Vi kom ind i Forsvarsforhandlingerne, under hvilke Venstres Splittethed blev aabenbar, og vi oplevede, at Venstre fik Grev Holstein Ledreborg til at danne et Ministerium.

Jeg var naturligvis med til at styrte dette Ministerium, da Højres daværende Fører, Madsen Halsted, indlod sig i politisk Opgør med Ministerchefen, og jeg var med til at yde Støtte til det første Ministerium Zahle, der blev Udgangen paa den opstaaede Krise.

Jeg oplevede derefter, at Rigsdagen besluttede Rigsretsanklage

mod J. C. Christensen og Sigurd Berg, hvilken Sag var yderst oplysende og endte med Dom og alvorlige Præmisser.

Saa fulgte Valget paa Forsvarsspørgsmaalet i 1910, hvormed Ministeriet Zahles Dage endte og Venstre gik til Anerkendelsen af de gamle Moderate, endog saaledes, at det blev Kl. Berntsen der dannede Ministerium.

Det blev under Kl. Berntsens Navn og sikkert under Neergaards Indflydelse, at Forslaget til ny Grundlov fremsattes i den Periode der begyndte i 1910.

Der var baade skjult og aabenlys Modstand over for den ny Grundlov, der brød med Penge- og Hartkornsprivilegier, og bedre blev det ikke, da Forslaget paa en Række Punkter demokratiseredes stærkt under Forhandlingerne i Folketingsudvalget. (Kvindens og Tyendes Valgret, Landstinget valgt ved almindelig Valgret o. s. v.)

Valget i 1913 blev det store Grundlovvalg, ved hvilket Socialdemokrater og Radikale trak Kandidater tilbage for at sikre Valget af Venstremænd, der var Tilhængere af den nye Grundlov og for at hindre Valget af Modstandere. Resultatet blev da, at Venstre tabte 14 Mandater, medens Socialdemokrater og Radikale havde betydelig Fremgang. Set i Forhold til Grundlovssagen var der ikke Tvivl. Valget var en betydelig Styrkelse for den demokratiske Opfattelse og dermed for Kl. Berntsens Grundlov, men Ministeriet maatte demissionere.

Jeg var i 1910 blevet Formand for mit Parti, hvorfor jeg paa det sejrende Partis Vegne blev kaldt til Kongen efter Valget og fik Forespørgsel om, hvorvidt jeg vilde danne det nye Ministerium — eventuelt med Tilslutning af andre. Denne Henvendelse førte til Forhandlinger, hvorunder baade mit Parti og det radikale Venstre tilbød Kl. Berntsen at danne den nødvendige Støtte sammen med Venstre, til Gennemførelse af Grundlovssagen ved hans Ministerium, men det blev afværget af de Kræfter i Venstre, der kun havde beskeden Interesse for den store Forfatningsreform.

Vi enedes saa med det radikale Venstre om, at dette Parti dannede Ministerium med Socialdemokratiet som Støtteparti og det andet Ministerium Zahle dannedes. Det fik en lang Levetid, næsten syv Aar, og gennemførte, trods Krig og anden Ulykke, baade Forfatningsreform og andre betydningsfulde Reforme, og mit Parti fik ved at yde loyal Støtte, en betydelig Indflydelse paa disse Aars politiske Udvikling.

Den nye Grundlov blev gennemført efter lange og besværlige Forhandlinger, og selv om der i det nye Landsting var tilvejebragt nogle Aars konservativ Bremse paa Udviklingen, var den lige og almindelige Valgrets Sejr dog en Kendsgerning som vel var en »Landstings-Messe« værd.

Jeg oplevede i 1914 den store Krigs Udbrud og var Deltager i de følgende Aars saare vigtige Arbejde for Opretholdelse af Landets Neutralitet, for Sikring af vor Eksport, for Tilførsel af fornødne Raastoffer og for Mildnelse af det ved Dyrtiden fremkaldte Tryk paa det danske Folk.

De politiske Forviklinger førte i 1916 til en Krise, der udløstes i en særlig Form for Samlingsregering, idet der i Ministeriet Zahle optoges tre Medlemmer, repræsenterende Venstre, Konservative og Socialdemokrati, og jeg selv kaaredes af mit Parti til at indtræde som Minister i dette Ministerium.

I 1918 udskiltes en Række sociale Sager vedrørende Arbejderforhold fra Indenrigsministeriet og jeg overtog Styrelsen af den Del af Ministeriet, hvorunder disse Sager henlaa. Dermed lagdes Grunden til det senere opstaaede Socialministerium.

Og saa oplevede jeg de vigtige Forhandlinger efter Krigen om Løsningen af det siden 1864 aabne, nationale Spørgsmaal. Jeg oplevede Genforeningen med den Del af Sønderjylland, der ved Afstemningen bevidnede at ville være dansk, og jeg har saaledes ogsaa deltaget i Tilrettelægningen af den Politik overfor Sønderjylland, og særlig overfor det tyske Mindretal, som siden er ført og søm er en Ære for Danmark.

Ogsaa 1920 hører til Begivenhedernes Aar. Her oplevede man de voldsomme politiske Brydninger, der førte til Afskedigelsen af Ministeriet Zahle — uden Rigsdagens Medvirkning, til Arbejderklassens Bebudelse af Generalstrejke for Tilvejebringelse af ordnede parlamentariske Tilstande, til Dannelse, og efter fire Dages Forløb atter Afskedigelse af Ministeriet Liebe og sluttelig Dannelsen af et Forretningsministerium under Ledelse af Overformynder Friis. Saa kaldtes Rigsdagen sammen og Valglovsforhandlingerne førtes til Ende, saaledes at vi opnaaede en forholdsvis retfærdig Valglov, og ved Aarets tre Valg bragtes baade Valgloven og de grundlovsmæssige Forhold i Orden til Sønderjydernes Modtagelse og Indlemmelse i det danske Samfund.

Saa fulgte Efterkrigstiden med Kræfternes frie Spil, med Spekulation og Valutakriser, med Erhvervskriser og Banksvindel, indtil 1924, da Ministeriet Neergaard afløstes af det første Ministerium Stauning, udgaaet af det socialdemokratiske Parti.

Nu kom Aarene med Valutaens Genrejsning, med de store økonomiske Vanskeligheder og med Ministeriets Fald. Og saa fulgte Ministeriet Madsen Mygdal med 2¼ Aars Levetid, i hvilken Nedskæringen gennemførtes.

Den 21. Marts 1929 var dette Ministeriums Saga ude, idet det konservative Parti tog Støtten bort fra Venstres Ministerium paa Grund af Uenighed om Militærbevillingerne. Valget i April gav

stor Fremgang for mit Parti og et Flertal samlede sig om Socialdemokratiet og det radikale Venstre. Det andet Ministerium Stauning udnævnes den 30. April 1929 og i dette Ministerium indtraadte tre Medlemmer af det radikale Venstre. Under Udøvelsen af min Gerning som Leder af dette Ministerium indtræffer nu 25 Aarsdagen for mit Valg til Medlem af Folketinget.

Jeg ser tilbage paa 25 Arbejdsaar, i hvilke jeg har søgt at gøre min Pligt overfor den Klasse, jeg udgik af, og overfor det Samfund, jeg tilhører.

Det er en stor Tid jeg har oplevet, en interessant Tid, og en Tid, hvori der ogsaa er sket store Ting. Udviklingen er gaaet stærkt, det danske Samfund er blevet demokratiseret og Grunden er lagt til nye Fremskridt, der vil højne Folket og sikre Landet.

Om denne Udvikling igennem 25 Aar fortæller de Tanker og Taler, som findes i den Bog, jeg hermed forelægger Publikum, omend i meget begrænset Omfang.

Maj 1931.

Th. Stauning.

JOMFRUTALEN.

I Folketinget 15. Oktober 1906.

DER er fra flere Sider i Salen udtalt Glæde over det Statsregnskab, der er aflagt, og det Forslag til Finanslov, som her er forelagt, Glæde over, at Statsregnskabet viser et Overskud paa 3 Mill. Kr., og at vi har et Finanslovforslag liggende for os, som giver Løfte om Balance. Finansielt set er det naturligvis ogsaa rigtigt, at det er glædeligt, at Finanslovforslaget lover Balance, og at Statsregnskabet giver Overskud. Men det er desværre ikke saa, at Befolkningen kan siges at være udelte tilfreds med den Statshusholdning, som føres i vort Land. Det er saaledes, at store Dele af vort Lands Befolkning lever under daarlige Kaar, under stærkere Tryk, end det vistnok er nødvendigt, og under stærkere Tryk, end Landets Velstand og Rigdom berettiger os til at lade disse Folk leve under. Glæden over Finanslovforslaget og over det gode Resultat af Statsregnskabet gaar derfor ikke ned i Underklasserne, hvor Trangen til Statens Støtte er størst. De fattigste i vort Land har ikke stærk Berøring med Finansloven udover det, at de har visse Ydelser afse til Staten. De 59½ Mill. Kr., der findes paa Finansloven som indirekte Skatter, tilvejebringes ved Ofre, der ogsaa ydes af den allerfattigste Del af Befolkningen, Landarbejderne, af dem med de 4—500 Kr. som aarlig Indtægt, og da Tilstanden er saadan, at Finansloven vel har Berøringspunkter med adskillige af dem, der har de store Indtægter, men ikke synderlige Berøringspunkter med Underklasserne udover det, at Underklasserne maa yde et ikke uvæsentligt Kontingent til den fælles Statshusholdning, kan Glæden over Balancen osv. ikke være synderlig stærk ude i den store Del af Befolkningen.

Det Forslag til Finanslov, vi har liggende for os, adskiller sig ikke i Princippet fra sine Forgængere. Den hidtil gældende Klasseforskel er opretholdt paa Finanslovforslaget for i Aar, som den har været det i en lang Række af Aar. Man ser af Bevillingerne, at

Underklassernes Indflydelse endnu er ringe, at Underklassernes Krav til Staten ikke er blevne hørte i den Grad, som man kunde ønske. Jeg skal dvæle ved nogle Forhold, som har Interesse for Vælgerne i min Valgkreds saavel som for Vælgerne i en Række andre Landkredse.

Der findes paa § 18 i Finanslovforslaget en Række Bevillinger til Fremme af Landbrugets Interesser, og lad mig sige straks, at jeg anser det for at være ganske i sin Orden, at Staten yder klækkelige Bidrag til Landbrugets Fremme, og jeg anser det for at være ganske i sin Orden, at vi er med til at støtte og ophjælpe dette for Landet yderst vigtige Erhverv. Jeg beder Dem derfor lægge Mærke til, at mine Udtalelser ikke skal forstaas som Ønsker om, at der ikke maa blive ydet saadan Hjælp, at Landboforeningerne og andre Landbrugsinstitutioner ikke skal have de foreslaaede Penge. Jeg skal ikke paa det nuværende Tidspunkt komme ind paa disse Bevillingers Nødvendighed og Størrelse. Jeg er ikke gammel nok i det høje Ting til at have haft Lejlighed til at sætte mig saa grundigt ind i disse Sager, som jeg forhaabentlig ad Aare kommer til, saa foreløbig skal jeg lade disse Beløbs Størrelse og Berettigelse — udover hvad jeg har sagt — være uantastede. De Beløb, som jeg sigter til, er jo ret betydelige. Det er Tilskud til Landboforeningerne, til Landhusholdningsselskabet, til Fremme af Mejeribruget, til Landbrugs-konsulenter, til landøkonomiske Foredrag, til Frøavl, til Planteavl osv. Disse Ting omfatter en samlet Sum af omtrent 360,000 Kr. Desuden er der til Husdyravlens Fremme, til Dyrskuer, til Avlsforeninger osv. 958,000 Kr., til Bekæmpelse af Tuberkulosen hos Hornkvæget og Svinene 100,000 Kr., til Udgifter i Anledning af Loven om smitsomme Sygdomme hos Husdyrene 100,000 Kr. og endelig til Kontrol og Erstatning i Anledning af Tuberkulosens Bekæmpelse 70,000 Kr. Alt i alt vil disse Summer, jeg her har nævnt, andrage omtrent halvanden Mill. Kr., og desuden har vi paa Finanslovforslaget en Del Bevillinger til Veterinærvesenet, til landøkonomisk Laboratorium og andre Institutioner, der ogsaa hører med til denne Gruppe af Udgifter. Disse Udgifter er efter de sagkyndiges Mening nødvendige, og jeg anser det, som sagt, for at være i sin Orden: at vi støtter Landbrugets Interesser i den størst mulige Udstrækning. Jeg vil altid være med til at fremme Bevillinger af lignende Art som dem, jeg her har nævnt, indenfor rimelige Grænser, og man vil ikke nogen Sinde finde enten mig eller mine Partifæller paa den Side, hvor man stemmer mod Fremme af Landbrugets Interesser.

En Del af de Udgifter, jeg her har nævnt, er til Gavn for Landbruget i dets Helhed. Men det er dog saadan, at disse Penge fortrinsvis kommer de besiddende Landbrugere til Gavn. Vel er der

væsentlige Dele af de Penge, der gaar ind i Landboforeningerne osv., som ogsaa kommer Husmændene til gode, men, som sagt, den væsentligste Del maa nødvendigvis falde paa dem, der har den store Besiddelse, paa dem, der er stærkest interesserede i Landbrugets Fremme og de Bevillinger, der ydes dertil. Søger man efter Bevillinger til de mindre bemidlede paa Landet, viser disse sig at være forholdsvis smaa. Der er af Bevillinger direkte til Husmændene: Tilskud til jydsk Husmandsforening, til Landbrugskursus, til Husmandsrejser og Præmiering af Huslodder, i alt 175,000 Kr. Det er et forholdsvis ringe Beløb i Forhold til den halvanden Million, jeg nævnede før, og i Forhold til den Talrighed, Husmændene har. Men der er endelig en tredje Gruppe, der virker i Landbruget, som slet ikke eller saa godt som ikke findes paa Finansloven, og det er Landarbejderne. For dem er Forholdet endnu værre. Husmændene findes dog paa Loven med nogle Bevillinger, men Landarbejderne findes ikke, i hvert Fald ikke udover, at vi har en Lov om Tilvejebringelse af Jordlodder, og at der i Anledning af denne Lov er visse Udgifter for Statskassen, som andrager 30,000 Kr., og at Staten i øvrigt yder nogle Laan til disse Jordlodder, men ikke direkte Tilskud. Dette Misforhold har jeg ønsket at anføre her, hvor saa mange Lovord har lydt over Finanslovsforslaget, og hvor man fra flere Sider har ment, at der kun var Grund til idel Glæde over, at vi stod saa godt i det, og at naar vi havde ofret de Millioner her og de Millioner der, kunde vi sige, at vi havde gjort vor Pligt og sad rigtig lykkelig i det og havde gjort, hvad vi formaade for at fremme de daarligst stillede Interesser.

Den højtærede Landbrugsministers Budget røber et godt Kendskab til Landbruget, men det er muligt, at den højtærede Landbrugsminister ikke har tænkt tilstrækkelig alvorligt over de daarligst stillede paa Landet, ikke har tænkt tilstrækkelig alvorligt over, hvad der burde gøres for disse daarligst stillede Landarbejdere, og jeg henleder derfor Opmærksomheden paa denne Side af vor Pligt, henleder Opmærksomheden paa, at der er mange Ting at rette og hjælpe paa lige overfor de besiddelsesløse, de, der arbejder i Landbruget og intet ejer og intet Tilskud faar paa de aarlige Finanslove. Navnlig vil jeg henlede Opmærksomheden paa Fremme af det Forhold, der adskillige Gange har været omtalt her i Tinget, Kravet om Jord til Landarbejdere, om Fremhjælpning af Husmandslodder. Den nugældende Lov om Jord til Landarbejdere skal, saa vidt jeg ved, revideres i 1908—09. Jeg vil allerede paa det nuværende Tidspunkt bede ærede Medlemmer af dette Ting og Ministeriet om at have Opmærksomheden henvendt paa denne Sag, saa at vi, naar Loven kommer frem til Revision, kunde faa væsentlige Forbedringer i Loven, faa betydeligt større Lodder end dem paa 6 Tønder Land, som nu er det

almindelige, og de billigste og bedst mulige Betingelser for Besidderne af Lodderne, saa at disse virkelig kunde blive til Lykke og Velsignelse for dem, der skal modtage dem og arbejde paa dem. Det er desværre saa, at Loven om Jordlodder i Øjeblikket ingenlunde har tilfredsstillet Ønskerne ude i den Del af Befolkningen, som skulde have Fornøjelse af den. Jeg har hørt adskillige Klagemaal over Vanskelighederne ved at leve i disse saakaldte Statshuse, adskillige Klager over, hvor trangt og besværligt det er at kæmpe sig igennem selv med den Støtte, der er ydet fra Statskassen.

Jeg vil i Forbindelse med dette store Spørgsmaal ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa Vanskeligheden for Staten ved at erholde Jord og Nødvendigheden af at skaffe Staten Jord, for at den kan overlade Landarbejderne Jord, som nu henligger daarligt, i hvert Fald ikke altid godt behandlet. Jeg sigter her til det store Spørgsmaal om Lens og Stamhuses Inddragelse, der imødeses med stor Interesse i den arbejdende Landbefolkning, fordi det navnlig for besiddelsesløse Landarbejdere er ganske fornuftstridige Forhold, der nu bestaar med disse Len og Stamhuse, hvor enkelte Personer høster et overvældende Udbytte, medens Tusinder af Landarbejdere rundt omkring disse Len og Stamhuse, som lever i slette Kaar, Nød og Elendighed, gerne vilde dyrke den Jord, der her henligger i en ikke altid lige god Drift. I den Kreds, jeg har den Ære at repræsentere, har vi Lejlighed til at bemærke os, hvorledes disse Forhold gør sig gældende, til stadig at have for Øje, hvorledes om ikke Len og Stamhuse saa Besiddelser af lignende Art henligger. Jeg sigter herved til Vallø og Vemmetofte adelige Frøkenklostre, som ligger umiddelbart op til min Valgkreds, strækker sig ind i den, og som hører til den Række af Jordegodser, som vi Socialdemokrater ønsker at inddrage under Staten for at gøre Jorden mere frugtbringende for store Dele af den danske Befolkning. Vallø Stift ejer 2700 Tønder Hartkorn og ompænder store Strækninger milevidt omkring og hindrer det private Erhverv i at udfolde sig. Det er vanskeligt, ja, simpelthen umuligt at faa Jord til Bebyggelse og Eje i en stor Omkreds af disse Frøkenklostre, og det er naturligt, at man i de paagældende Egne ikke finder, at en saadan Tilstand bør opretholdes, for at omtrent 100 adelige Frøkener kan leve i Velvære, dels paa Klosteret og dels omkring, hvor de faar Tilskud fra Stiftet. Man vil maaske indvende, at det ikke alene er dem, der lever af Stiftet, men ogsaa en Mængde Arbejdere, der har deres Udkomme, og en Mængde Husmænd, der har Huse i Fæste under Stiftet. Det er rigtigt, at det er Tilfældet, men desværre er Forholdet saaledes, at de Arbejdere og Husfæstere, der findes i Stiftet, lever under lige saa ugunstige Betingelser som andre, baade hvad Arbejdsløn og Husfæsteforholdene angaar.

Jeg skal i Forbindelse hermed nævne en anden Sag, som angaar

Landarbejderne, jeg sigter til Skovvæsenet. Spørgsmaalet om Skovarbejdernes Løn har paa tidligere Stadier været stærkt fremme i Debatten her i Tinget, og jeg vil benytte Lejligheden til, da jeg har Ordet, at henlede Opmærksomheden paa Skovarbejdernes ugunstige Livsvilkaar og Nødvendigheden af, at deres Løn bliver væsentlig forbedret i den kommende Tid. Jeg henstiller til Ministeren og Finansudvalget at søge at faa denne Sag fremmet paa bedst mulig Maade. Jeg anser det nemlig for nødvendigt ikke alene af Hensyn til Skovarbejderne, at deres Løn forhøjes, men ogsaa af Hensyn til Staten, at dette sker, idet Staten sikkert bør gaa i Spidsen med Hensyn til Fastsættelsen af Arbejdslønnen. Det er desværre ikke altid Tilfældet, og derfor gælder min Anmodning om at fremme denne Sag ikke alene disse specielle Arbejdere, men selve den danske Stat som Arbejdsgiver, der ikke bør staa tilbage for andre. Det, at Staten betaler en lille Arbejdsløn i forskellige Erhvervsgrene, bevirker ikke alene, at de paagældende Arbejdere lever under daarligere Vilkaar, men ogsaa, at Arbejdslønnen paa andre Steder og hos andre Arbejdsgivere bliver holdt nede paa et Lavmaal, som Arbejderne ikke er tjent med. I Vallø Stifts Skove har Skovarbejderen en Dagløn paa egen Kost af 1 Kr. 52 Øre, og det er nærmest uanstændigt, at Skovarbejdere paa egen Kost lønnes med en saa lille Betaling for haardt og anstrengende og farefuldt Arbejde. Det er imidlertid saaledes, at der med Rette kan henvises til, at Staten ikke er nogen flot Betaler, og saa længe den ikke har forbedret sine Betalingsvilkaar væsentligt, henviser man fremdeles dertil og nægter at yde en bedre Betaling. Skov- og Jagtvæsenet er paa Finanslovens § 2 opført med et Overskud af 356,537 Kr., det er maaske ikke stort, men en Lønforhøjelse til Skovarbejderne, som det tidligere har været foreslaaet, eller som man maatte kunne blive enig om, vilde sikkert kunne bæres af dette Overskud.

I Øjeblikket er Forholdene indenfor Skovvæsenet ret grelle, thi Skovarbejderne er langt nede, og de henviser med Rette til, at der findes Folk under Skovvæsenet, som lønnes med en betydelig højere Løn end den, de faar, der har det mest anstrengende og mest farefulde Arbejde. Der findes saaledes 3 Overførstere, som har en aarlig Løn hver af 5,600 Kr., 12 Skovridere, der har hver 3,800 Kr., 6 Skovridere, der har 3,000 Kr., og 5, der har 2,600 Kr. Det er dog Lønninger, som er til at leve af. Men den Løn, som Skovarbejderne har, nemlig fra 1 Kr. 50 Øre til 2 Kr. om Dagen paa egen Kost, for et Arbejde under saadanne Forhold, at de har en ret lang Vej-længde til og fra Arbejdsstedet, bevirker, at disse Folk lever under de uheldigste og mest trykkede Omstændigheder.

I Sammenhæng hermed vil jeg nævne, at der var Grund til med Henblik paa de Forhold, hvorunder Landarbejderne lever, at be-

skæftige sig med en Lovgivning om Tilsyn med Boliger paa Landet. Der udlejes eller bortfæstes mellem Aar og Dag adskillige slette Boliger, der bruges af Husmands- og Arbejderfamilier, og navnlig almindelige Arbejderfamilier bor ikke altid saaledes, at Boligen tilfredsstiller de Fordringer, der med Rette kan stilles til et Hjem, til en Bolig, hvor man skal opholde sig Nat og Dag. Det er rigtigt, at Luften paa Landet er sundere end i Byerne, men det er lige saa rigtigt, at Opholdet i fugtige og usunde Boliger med daarlig Luft, og hvor mange Mennesker er sammenstuede i et Rum, er saa farligt, at det ingenlunde kan taales endog af stærke Naturer, selv om de ellers opholder sig i god og sund Luft. Et Arbejderhus er hyppig et kaserneagtigt Hus, hvor mange Mennesker er sammenstuede mod alle hygiejniske Regler, og hvor Tilstanden derfor er alt andet end lys og gunstig. Det er ganske sikkert en Opgave saavel for det højtærede Ministerium som for Lovgiverne og Hygiejnikerne i vort Land at undersøge, om der ikke er Grund til at reformere paa dette Omraade.

Som jeg har søgt at skitsere, er det klart, at Arbejderklassen paa Landet lever under trykkede Forhold, der ikke lettes, fordi Finansloven viser Balance; de lever under et saadant Tryk, at Hensynet til at skaffe Livsopholdet bliver det alt fremherskende Hensyn, saa at Børnenes Opdragelse, Familielivet osv. bliver tilsidesat i en Grad, som ikke er Samfundet tjenligt og ikke Landet som saadant.

Den højtærede Finansminister omtalte ved Forelæggelsen af Finansloven, at vi havde en Udgift til Alderdomsunderstøttelsen af over 7 Mill. Kr., og han glædede sig over, at den danske Stat var saa vidt fremme, at den kunde yde og ydede et saa stort Beløb. Ogsaa jeg glæder mig over, at der paa Finansloven findes saa store Udgifter til Alderdomsunderstøttelsen. Jeg ønsker imidlertid, at man ikke skal blive derved, og jeg skal tillade mig at understrege den Sag, som det ærede Medlem for Aarhus (Sabroe) omtalte i Dag, nemlig Forsørgelse af Enker. Det er sikkert et Spørgsmaal, hvis Løsning er stærkt paatrængende, og som det vel er værd at tænke over. Jeg vil derfor yderligere minde om, at vi har en Pligt over for de mange Enker og Børn, som nu uden egen Skyld kommer under Fattigforsørgelse, en Pligt til at holde dem fri for Fattigforsørgelsen. Jeg har set i en Statistik fra 1901, at 3,371 Enker og 585 Børn er kommet under Fattigforsørgelse paa Grund af Forsørgerens Død. Det er et sørgeligt Faktum, idet Tallene viser, at vi mangler en god Forsørgelse eller Erstatning til de Enker, som mister deres Forsørger. Det er saaledes, og det anser jeg for særdeles fornuftigt, at Staten giver Erstatning, naar Tuberkulosen gør sin Høst blandt Kvægbesætningerne, men den yder ingen Erstatning, naar Tuberkulosen gør sin Høst

blandt den arbejdende Del af Befolkningen. Naar det ikke er saa heldigt, at vedkommende dør som Følge af et Ulykkestilfælde i de saakaldte farlige Erhverv, er Enken ganske afskaaren fra at faa Erstatning, naar Forsørgeren mister Livet, selv om han mister det som Følge af sit Arbejde. Thi Tuberkulosen og mange andre Sygdomme fremkaldes lige saa fuldt som Ulykkestilfælde blandt Arbejderne i skadelige Erhverv, i usunde Arbejdslokaler under Forhold, der ikke er saa hygiejnisk gode, som de burde være. At det er nødvendigt for Staten at yde sit Bidrag til en saadan Forsørgelse, antager jeg, det ikke er nødvendigt at spille mange Ord paa; de smaa Indtægter er saa haardt beskattede og belastede, at der ikke kan blive noget tilovers til Etableringen af Enkeforsørgelse. Det oplyses i Statisk Bureaus Meddelelser, at Daglønnen paa Landet staar paa et ret lavt Trin. Det oplyses saaledes, at en fast Daglejer paa egen Kost om Vinteren har næppe 1,50 Kr., om Foraaret næppe 2 Kr. og om Høsten fra 2,30 Kr. til 2,50 Kr. Hvis de er paa Husbondens Kost, er det 50 Øre mindre. Statens statistiske Bureau oplyser i sine statistiske Meddelelser, at i Vintertiden har en Familieforsørger til sin Hustru og sine Børn til at leve af og til Bolig, Klæder osv. 88—90 Øre daglig. Fra disse Folk kan der ikke ventes noget Tilskud til en Enkeforsørgelse. De har vanskeligt nok ved at opholde Livet, saa længe de skal arbejde her paa Jorden. Der er al Anledning til at mindes, at disse Folk, navnlig ved de indirekte Skatter, yder et betydeligt Bidrag til vor hele Statshusholdning og derved ofrer et betydeligt Beløb til Fremme af alle de Formaal, der fremmes ved den forelagte Finanslov. De smaa Lettelser, der nu loves paa Toldloven, vil sikkert ikke virke synderlig stærkt over for den arbejdende Befolkning paa Landet; de vil ikke vise sig at være i Stand til at nedsætte det indirekte Skattebeløb paa ca. 40 Kr., som en Familie nu udreder.

Jeg har her søgt at give et lille Billede af de Forhold, hvori Arbejderklassen paa Landet lever, og jeg har søgt at henlede ærede Medlemmers og det højtærede Ministeriums Opmærksomhed paa, at der er adskillige Forhold her, hvori der tiltrænges Forbedringer, og at der er en vis uheldig Forskel mellem den Maade, hvorpaa der hidtil er ydet Bevillinger til de besiddende og til de besiddelsesløse, en Forskel, der falder stærkt i Øjnene. Landarbejderne og Smaakaarsfolk paa Landet har faaet Øjet op herfor og indser, at man maa komme bort derfra. Derfor vil man sikkert ved Valgene i Fremtiden møde adskilligt flere socialdemokratiske Stemmer i Landkredsene end tidligere, hvilket er disse Folks Protest mod den hidtil førte Statshusholdning.

Jeg hørte, at det ærede Medlem for Maribo (Chr. Reventlow) forleden Dag talte om Samling af alle konservative mod Socialde-

mokratiet. De Tanker, som det ærede Medlem fremsatte, er ikke ubekendt hos adskillige, selv om disse Folk kalder sig Venstre eller betegner sig med andre Navne, der just ikke altid har været anset for konservative. Det er sikkert saadan, at de, der vil opretholde den store Forskel mellem rige og fattige, ønsker den Samlingspolitik, som det ærede Medlem tilsyneladende staar ganske alene med. Jeg tror imidlertid ikke, at det ærede Medlems Samlingsønsker vil faa nogen nævneværdig Betydning. Forholdene i vort Land egner sig ikke mere dertil. Arbejderne og Husmændene er alle Steder i Overgang til Socialdemokratiet, og mange Gaardmænd — det kan jeg konstatere fra min egen Valgkreds — er gaaet samme Vej eller vil gøre det i den nærmeste Tid. Den Udvikling er ganske naturlig, thi Gaardmændene udbyttes ligesom Arbejderne i betænkelig Grad af de øverste Klasser, Kapitalistklasserne. Af Statens Statistik fremgaar det saaledes, at over 5,500 Gaardejere, der solgte Gaarde i Femaaret 1900—04, betalte gennemsnitlig 310 Kr. aarlig i Rente til Kapitalisterne. Under denne Udbytning, naar saa store Rentebeløb maa udredes Aar efter Aar af dem, der kaldes de besiddende, er det ganske naturligt, at Udviklingen gaar over mod Socialismen, og at Gaardejerne bliver Socialdemokrater. Den Samlingspolitik, som saaledes er i Gang blandt disse udbyttede, er ganske naturligt en Samling af alle udbyttede til Fremme af egne og Samfundets Interesser, og den er selvfølgelig og rigtig. I den Retning peger de Valg, der afholdtes den 29. Maj i Aar, og jeg tror derfor ikke andet, end at den konservative Samlingspolitik er et her i Landet overstaaet Standpunkt; den er mere eller mindre fuldbyrdet paa sine Steder, medens den er overflødig og unyttig paa mange andre Steder her i Landet.

SKOLEBESPISNING.

I Folketinget 11. Januar 1907.

DET Forslag til Ændring af den gældende Lov om Skolebespisning, vi har tilladt os at forelægge, er af samme Indhold som det Lovforslag, der har været forelagt tidligere af den socialdemokratiske Gruppe, nemlig i 1898—99 og i Samlingen 1901—02. Naar vi nu igen har fremsat Forslaget til Trods for, at der siden den Gang er vedtaget en Lov om Skolebespisning, er det, fordi vi har den Opfattelse, at der vedblivende er Trang til en Lovgivning paa dette Omraade, og naar vi stiller dette Forslag, er det, fordi vi mener at kende den Trang, der er til Stede,

mener at vide, at der er adskillige Børn, der sulter, adskillige Børn, der ikke faar tilstrækkelig Ernæring. Navnlig mangler Børnene Middagsmad i den Tid, hvor den særlig tiltrænges, i de haardeste Vintermaaneder. Saa længe det sker, at Børnene i Skolen sulter, har vi den Opfattelse, at man ikke faar det rette Udbytte af Skolens Gerning.

Jeg har foretaget nogle Undersøgelser om Bepispningen af Skolebørn, som den nu foregaar, og om de Virkninger, som Loven mulig kunde have haft. Jeg har skaffet mig Oplysninger fra 59 Købstæder her i Landet, der mangler altsaa kun nogle enkelte, og de er ret uvæsentlige. I 20 af de 59 Byer er der Børnebepispning, og i en By agter man at indføre den i Aar. I 10 Byer gives der kontant kommunalt Tilskud, og i 2 Byer gives der Lokale, Varme eller andre Hjælpe midler til Bepispningen. Af de Byer, der har Skolebepispning, er der kun 8, som opgiver, at Tilskuddet er forøget, siden Loven af 1902 blev vedtaget, men det oplyses samtidig fra omtrent alle disse Steder af Byraadsmedlemmer eller andre fuldt paalidelige Mænd paa Stedet, at Loven af 1902 ikke har haft nogen Betydning, ikke har haft den Virkning, at Kommunens Tilskud er blevet forøget.

Ser vi paa de Byers Navne, hvor Kommunens Tilskud er forøget, vil vi snart erkende, at det ikke er denne Lov, der har virket i den Retning, men en anden Udvikling, som har foranlediget, at Kommunens Tilskud er blevet større, end det tidligere var. I Byer som Esbjerg, Aarhus, Nykøbing paa Falster, Rønne, Silkeborg og Viborg er der en stærk socialdemokratisk Bevægelse, som har bragt vore Mænd ind i Byraadet, siden Loven af 1902 blev vedtaget, om der ikke allerede tidligere havde været det, og her vilde den Indflydelse, som disse Mænd har haft paa Byraadens Virksomhed, ganske naturligt afføde, at Udviklingen i Retning af Skolebørns Bepispning vilde komme frem, selv om vi ikke havde haft den Lov, som gav Kommunerne Tilladelse til at støtte Bevægelsen. Det er ogsaa det sædvanlige, og det fremgaar af de Oplysninger, jeg har fra flere Sider, at det er Socialdemokraterne, der har stillet Forslag om at yde kommunale Tilskud, og disse Forslag vil ganske selvfølgelig være fremkomne uanset den nugældende Lov. Endvidere er det oplyst fra en By, at den gerne vilde indføre fuld kommunal Bepispning, altsaa gøre Bepispningen til en Skolesag, men at dette er blevet forbudt af Ministeriet, antagelig under Henvisning til den gældende Lov.

Blandt de 59 Købstæder, som jeg her har anført, er København ikke medregnet. København har imidlertid, som bekendt, en Skolebepispning, og ogsaa her er Tilskuddet forhøjet, siden Loven af 1902 udkom. Men i København har Udviklingen været den samme som i andre større Byer, og det er ganske sikkert, at for Københavns Ved-

kommende vilde Bespisningen være kommet til at foregaa i samme Omfang, enten vi havde faaet Loven af 1902 eller ikke.

Resultatet er altsaa, at til Trods for, at der i 1902 vedtoges en Lov, som tilsyneladende drejer sig om Skolebespisning, er der af 59 Byer udenfor København endnu 38, hvor der ikke findes Bepisning, og sandsynligvis findes Bepisning heller ikke i de Byer, der mangler i Tallet, da det er Smaaabyer, ligestillede med en Række mindre Byer, fra hvilke jeg har Oplysninger, og hvor der ikke findes Bepisninger. Vi kan derfor regne med, at omtrent 50 Købstæder endnu ikke har kunnet skaffe Mad til de sultne Børn. Og hvis vi kaster Blikket fra Købstæderne ud til Landkommunerne, viser det sig, at der har Loven aldeles ingen Virkning haft. Jeg har Oplysning fra saadan noget som 800 Landkommuner, og i disse findes der ikke Skolebespisning. Antagelig finder der saa godt som ikke Bepisning Sted i Landkommuner. Ifølge de Oplysninger, jeg har, er der kun een Landkommune — og det er en, der ligger lige ved København og har købstadlignende Bebyggelse —, hvor man har Skolebespisning. Desuden findes der foruden Købstæderne en Handelsplads, Frederiksberg, som har Skolebespisning med kommunalt Tilskud, men ogsaa derfra oplyses det af Skoledirektøren, at der ingen Forøgelse af Tilskuddet er sket, siden Loven af 1902 vedtoges. Det forekommer os derfor, at de Resultater, man har opnaaet af den gældende Lov, er yderst ringe.

Den Opfattelse, som vi Socialdemokrater udtalte, før Loven blev vedtaget, har vist sig at være rigtig, den nemlig, at Loven ikke vilde faa den Betydning og den Virkning, som af Forslagsstilleren blev antydet den Gang. Vi mener derfor, at en anden Lovgivningsmaade er nødvendig. Nu er der snart hengaaet 5 Aar, siden den gældende Lov vedtoges, og følgelig mener vi, at man maa have tilstrækkelig lang Erfaring for at kunne fastslaa, at denne Lov ikke virker saaledes, at de sultne Børn faar Mad. Vort Forslag gaar derfor ud paa, at der drages Omsorg for, at ethvert Barn i den offentlige Friskole faar varm Mad ved Skolerne i Maanederne December, Januar, Februar og Marts, og at de faar det enten gratis eller mod Betaling, saaledes at alle Børn i Folkeskolerne i Byerne saavel som paa Landet, alle, der trænger til Mad, alle, som i Hjemmet maa undvære varm Mad, kan faa Adgang til at blive bispiste, saa at de værste Maaneder af Aaret kan gaa paa en mindre ublid Maade for dem, end Tilfældet nu er. Vi foreslaar endvidere, at Børn af ubemidlede Forældre faar denne Mad gratis, naar det kræves, eller naar Skoleautoriteterne skønner det nødvendigt eller ønskeligt.

Ønskeligheden af en Lov af dette Indhold er omtalt af tidligere Ordførere fra vort Partis Side, vi tror, at Børn vil faa et større Udbytte af Undervisningen, naar de ikke sulter. Som jeg sagde før, faar

de ikke nu det Udbytte af Skolegerningen, vi kan ønske, idet der findes hel- eller halvsultne Børn i Skolerne. Vi tror, at den Slægt, der vokser op, vil blive dygtigere, naar der sørges for dens materielle Fornødenheder og fra det offentliges Side ikke alene sørges for dens aandelige Fornødenheder. De nuværende Forhold forekommer mig forkastelige. Det, at voksne Mennesker sulter, er galt, men det kan dog af dem, der holder paa det bestaaende Samfund og ønsker at forsvare de nuværende Tilstande, til en vis Grad forsvares under Henvisning til, at de skal sørge for sig selv, at det er deres egen Skyld, at de sulter, og hvad alle den Slags Talemaader gaar ud paa, som anvendes over for arbejdsløse, der klager deres Nød. Men over for Børn kan man ikke bruge den Slags Argumenter og henvide til, at det er deres egen Skyld, og at de selv skal sørge for, at de ikke sulter. Her bør Samfundet erkende, at det har en Pligt til at give Mad, ligesom det har erkendt sin Pligt til at give aandelig Oplysning. Samfundet kan ikke være bekendt at lade Børnene sulte. Det kan ikke forsvare, at Børnene, der er uskyldige i de bestaaende Tilstande, skal henleve en stor Del af deres Liv i større eller mindre Nød og Elendighed, uden at der fra det offentliges Side gøres, hvad man kan, for at afhjælpe disse Mangler.

Børnene sættes i Verden, og det anses for naturligt, at Samfundet ofrer noget paa at oplære og opdrage dem, og vi gør det, for at de skal blive saa nyttige og gode som muligt, men det forekommer mig, at Sulten ikke skal være den første Læremester, Børnene skal have. Vi ofrer adskillige Penge paa Skolevæsenet, og lejlighedsvis tales der ret stolte Ord om den høje Udvikling, den danske Folkeskole har naaet. Man talte stolte Ord, naar nye Skolebygninger indvies, og naar man indfører denne eller hin hygiejniske Foranstaltning i Skolen. Man er stolt over, at man stadig udvider og forbedrer Skolerne, og at Undervisningen stadig bliver bedre og bedre. Vi er alle enige om, at dette er en højst fortjenstfuld Gerning, men det forekommer mig, at Skolens Forbedring er ufuldkommen, saa længe der er Børn, der sulter. Det kan ikke nytte, man forsøger paa at give disse Børn Undervisning i samme Udstrækning som Børn, der er mætte og veltilfredse. Der tales i Skolerne med Børnene om Næstekærlighed, men disse Børn faar fra den tidligste Alder Følelsen af, at det med Næstekærlighed i Grunden er noget underligt noget, for samtidig med, at man taler saa smukt om, at man skal elske sin Næste, føler disse Børn, at de sulter den ene Dag som den anden, at der er nogle Maaneder, i hvilke de ikke faar varm Mad, og at det derfor ikke er saa overordentlig stort bevendt med Næstekærligheden i det bestaaende Samfund. Disse Forhold forekommer mig lidet tiltalende og ikke et højt oplyst Land værdige.

Hvorvidt der er Trang til en saadan Bespising, besvaredes fra

Skolerne paa Forespørgsel i Rigsdagssamlingen 1898—99, og de paa-gældende Oplysninger findes i den Beretning, som det da nedsatte Udvalg afgav, og som findes i Tillæg B. Sp. 2289. Af de da fremkomne Oplysninger fremgaar det, at der fandtes 4,605 Børn i Landet, der som Regel aldrig fik varm Mad, at der fandtes 18,152, der som Regel kun fik varm Mad højst 3 Gange om Ugen, og at der desuden var et stort Antal, omtrent 31,000, for hvem det paa Grund af Vejlængden til Skolen var ønskeligt, om der indførtes Bispisning. Paa Forespørgsel opgaves det af Skolerne, at 52,397 Børn kunde antages at ville deltage i en eventuel Bispisning. Imidlertid angaves det for de 31,000's Vedkommende, at Forældrene ikke var egentlig ubemidlede, og at man altsaa kunde paaregne, at de vilde betale, hvis de ønskede, at deres Børn skulde deltage i Bispisningen, det lille Beløb, som Madens Fremstilling koster. Drager vi dem fra de 52,397, faar vi et Tal af over 21,000, som trænger til Mad, som enten aldrig faar varm Mad i Hjemmet eller kun højst 3 Gange om Ugen. Disse Børn, der altsaa halv- eller helsulter, i hvert Fald mangler varm Mad i den Udstrækning, som andre Mennesker anser for nødvendigt, forekommer det os, at man burde lovgive om paa en anden og mere virksomhedsfuld Maade, end det hidtil er sket.

I Forhold til det samlede Børneantal i Folkeskolen er det Antal, 21,000, som her er nævnt, ikke overvældende stort. Efter de sidste statistiske Oplysninger er Børneantallet i de kommunale Folkeskoler 336,937. Maaske er Tallet paa de Børn, der mangler Mad, ogsaa vokset noget siden 1899. Jeg antager i hvert Fald, at man ikke vil paastaa, at 21,000 Børn, der hel- eller halvsulter, er noget overordentlig stort Tal — muligvis er det noget større —, det er ikke afskrækkende, i hvert Fald ikke for os Forslagsstillere. Jeg haaber ogsaa, at den Skræk, man tidligere i dette høje Ting har næret for Sagen, maa være bortvejret, naar vi atter skal beskæftige os med den, saa at det bliver muligt at gennemføre det Forslag, der foreligger fra os, eller i hvert Fald Forslag, der i samme eller lignende Grad tager sig af de Børn, der trænger til Mad.

Efter mine Oplysninger fra Købstæderne er Udgifterne til Børnebespisningen varierende fra 6 til godt 26 Øre for hver Portion Mad. Gennemsnitsprisen angives til 12.7 Øre pr. Portion, der uddeles af Bispisningsforeninger, Fattiggasser, eller hvem der overhovedet har med den Sag at gøre. Regner vi med en noget større Gennemsnitspris, for Eks. 15 Øre, som det koster paa Frederiksberg at fremstille Maden — i København koster det 14 Øre —, bliver Udgiften paa den af os foreslaaede Maade til de 21,000 Børn omtrent 320,000 Kr., som vi tænker os fordelte mellem Stat og Kommune, og i Sammenligning med andre Bevillinger, der ydes fra Statens Side, kan det ikke siges at være et overvældende stort

Beløb, denne Sum af 320,000 Kr. til varm Mad for sultne Børn i de 4 Vintermaaneder.

Økonomisk set kan Forslaget ikke være afskrækkende, og det forekommer mig, at Princippet heller ikke burde være det. Princippet i vort Forslag er at give alle Børn, der mangler varm Middagsmad, Adgang til at faa det ved Skolens Hjælp. Det forekommer mig at være et saa sundt folkeligt og demokratisk Princip, at det burde kunne tiltrædes af alle dem, der regner sig som Demokrater, ja, for den Sags Skyld burde det kunne tiltrædes af alle, der overhovedet beskæftiger sig med Lovgivningsvirksomhed. Under mange andre Forhold regnes det for at være nyttigt og nødvendigt, at der er tilstrækkelig Mad til Stede, navnlig til dem, der skal lære noget. Jeg sigter herved til, at man for Eks. har været virksom for at forbedre Forplejningsforholdene for vore Soldater. For nogle Aar siden omtaltes det som en højst fortjenstfuld Gerning, at den daværende Krigsminister indførte Forsøgsforplejning. Alle var enige om, at det var godt, at Soldater, der skulde læres til at blive Krigere, fik varm Mad i den Tid, de lærte. Der ydes ogsaa fremdeles Bevillinger til denne Sags Fremme. Paa Tillægsbevillingen for i Aar foreslaas der i Henhold til Lov af 9. Marts 1906 et Beløb paa 122,000 Kr. til Forsøgsforplejning eller -husholdning. Finanslovforslaget indeholder ligeledes betydelige Beløb til Forplejningsforanstaltninger for Soldater. Vi Socialdemokrater deler Ønsket om at gøre det saa godt som muligt for de menige Soldater, saa at de Folk, der tvinges ind i Militærtjenesten, saa længe denne opretholdes, faar den Mad, der er nødvendig for dem. Vi ønsker i saa stor Udstrækning som muligt at yde vor Medvirkning til, at Soldaterne ikke sulter, saa længe de skal lære at blive militære. Men paa den anden Side mener vi, at det mindst er lige saa vigtigt at mætte de sultne Skolebørn. Hvis det er fortjenstfuldt at sørge for, at Soldaterne faar varm Mad, er det sikkert endnu mere fortjenstfuldt, at Børnene, den opvoksende Slægt, de, der sulter uden egen Skyld, og de, der sulter som oftest uden Forældrenes Skyld, faar, om jeg saa maa sige, Forsøgsforplejning fra det offentliges Side, at vi indfører en Bispising, hvorefter det slaas fast, at vi ogsaa over for Børnene anlægger ganske det samme humane Synspunkt, som naar det drejer sig om at opdrætte Krigere.

Det er desværre saadan, at mange Steder er Faderen afgaaet ved Døden, Arbejdet — Tuberkulosen, Maskinen — har taget ham, og Enken sidder saa tilbage med et eller flere Børn og har den største Vanskelighed ved at skaffe dem det nødvendige, saa at de kan vokse op og blive saa brave, som hun netop ønsker det. Disse Enker og enligstillede Kvinder, der sidder med Børn i yderst elendige Vilkaar, trænger ganske særlig til Hjælp, og de Penge, som vi ofrer

paa den opvoksende Slægt, kommer sikkert igen. Hvad der gives ud til Skolebespisning, vil ganske sikkert modvirke de Onder, der klæber ved den nuværende Tilstand. Naar Børnene bespises i Stedet for at gaa helsultne eller halvsultne omkring, vil sikkert megen Daarlighed og mange Smaarapserier undgaas. Naar Børnene kan sætte sig veltilfredse paa Skolebænken og kan vide, at de i de haarde Vintermaaneder ikke skal savne den varme Mad, der liver saa dejligt op og giver Lyst og Kræfter til Arbejdet, vil meget være vundet.

Der er ved den Lov, som vi vedtog i 1902, ikke gjort noget Forsøg paa at afhjælpe den Trang, der findes hos Enker og daarligt stillede Familier. Et Blik paa Arbejdsløsheden vil vise, hvor haardt denne Foranstaltning tiltrænges. Det oplyses i den af statistisk Bureau sidst udgivne Aarbog, at i 1902 var der mellem 18,720 og 21,943 arbejdsløse i Maanederne December til Marts, altsaa i den Tid, vi ønsker, Loven skal virke. I 1903 og 1904 var Arbejdsløsheden noget mindre, og i 1905 var der mellem 12,445 og 19,778, altsaa mellem 12- og 20,000 fagorganiserede Arbejdere arbejdsløse i den Tid, vi ønsker, Loven skal virke. Størstedelen af dem er jo saaledes stillet, at de kun har nogle Maaneders Arbejde til en forholdsviis ringe Løn, hvorfor de ikke er i Stand til at henlægge saa meget, at de i de 4 Vintermaaneder kan klare sig helskindede over den Affære. Der kommer derfor Trang i mange Hjem, og det gaar navnlig ud over Børnene. Og denne Trang findes jo ikke blot indenfor de fagorganiserede Arbejdere, den findes ogsaa udenfor Byerne, hos Landarbejderne, Skovarbejderne m. fl. Man har desværre ikke der lignende Tal, men ingen, der har færdedes mellem disse Folk, vil være i Tvivl om, at der hos dem er Nød og Fattigdom til Stede.

Jeg indrømmer, at Trangen til Børnebespisning selvfølgelig er størst i Storbyerne med den udviklede Fabrikdrift, med Sæsonarbejde og den knugende Arbejdsløshed i visse Tider af Aaret, større end ude paa Landet, hvor man paa forskellig Maade slaar sig gennem Aaret i en, om jeg saa maa sige, permanent daarlig Tilstand i Modsætning til Byernes Sæsonarbejde og Sæsonarbejdsløshed. Men Beretningen fra 1899 oplyser, at der er over 7000 Børn i Landkommunerne, der enten aldrig faar varm Mad eller dog kun højst 3 Gange om Ugen. Jeg erkender, at der er flere Børn paa Landet, der faar varm Mad, end i Byerne, og det er et af Lyspunkterne ved Børnearbejdet paa Landet. Fattigfolks Børn sendes ud som Tjenestedrenge, medens Bydrene og Fabrikdrene i Storbyen henslæber deres Liv fra Morgen til Middag eller fra Middag til Aften indenfor Fabrikens usunde Mure, hvor de desværre ikke faar varm Mad. Men alligevel var der, som sagt, over 7000 Børn paa Landet, der manglede den varme Mad.

Lad mig i denne Forbindelse nævne et Par andre Tal, der illustrerer Trangen. Det oplyses i den Statistik, der er udgivet af Københavns Kommunalbestyrelse i 1905 om Børneantallet og Børnedødeligheden, at for hver 100 Dødsfald blandt Børn, hvis Forældre i Folketællingsøjeblikket boede i Lejligheder paa 3 Værelser og derover, var der 129 Dødsfald blandt Børn i Toværelseslejligheder og 179 blandt de Børn, hvis Forældre bor i Etværelseslejligheder. Det hedder i Bemærkningerne til disse Tal, at den overordentlig store Forskel i Dødeligheden maa udledes af de højst forskellige økonomiske Vilkaar. Selvfølgelig er det ikke Etværelseslejligheden alene, der medfører den store Dødelighed blandt Børnene der, det er, som der skrives, særlig de forskellige økonomiske Vilkaar, der bevirker det. Med andre Ord, de Børn, hvis Forældre er saa fattige, at de kun har Raad til at leje sig en Lejlighed paa 1 Værelse, maaske med et Køkken, maaske uden, dør i større Antal end de, der er saa heldige, om jeg saa maa sige, at vokse op i Toværelseslejligheder. De, der vokser op i Treværelseslejligheder, er endda saa heldige, at der blandt dem er 29 færre Dødsfald pr. 100 end blandt dem i Toværelseslejlighederne. Foruden de mange andre Fordele, der hænger sammen med Gennemførelsen af Skolebespisningen, vil der altsaa ogsaa være den Fordel, at Børnedødeligheden kan indskrænkes. Og et Samfundsgode regnes det dog altid for, at saa mange som muligt af de Børn, der fødes, kan vokse op til nyttige Borgere. Paa alle Maader søger man jo ved de Midler, der staar til Raadighed, at værne om Børnenes Liv. Hvis et Barn i den spæde Barnealder bliver sygt og kommer paa Hospitalet, vaager Lægerne med al tænkelig Omhu over, at dette Liv ikke udslukkes for tidligt, og sørger for, at det plejes og værnes saaledes, at Barnet kan vokse op og blive til en nyttig Samfundsborger. Men vi, der har Adgang til paa visse Omraader her at øve Indflydelse, har hidtil roligt set paa, at der dør 79 flere Børn pr. Hundrede i Etværelseslejligheder end i Lejligheder med 3 Værelser, og vi ved —, det tror jeg, ingen tør bestride —, at det hænger sammen med, at de økonomiske Forhold hos Beboerne i hine Lejligheder er daarligere end hos dem i større Lejligheder.

Ved tidligere Forhandlinger om denne Sag og ved den gældende Lov er der stadig henvist til Godgørenheden. Det forekommer os, at det ikke er særlig tiltalende, at der saaledes fra Lovgivningsmagts Side stadig henvises til, at paa dette Omraade bør Godgørenheden træde hjælpende til. Der er dog ganske sikkert et betydeligt Flertal i vort Lands Befolkning, som er enig om, at Skolen skal være en offentlig Institution, at Stat og Kommune i Forening eller hver for sig — derom kan der maaske være afvigende Meninger — skal give alle Børn Adgang til Undervisning. Det kræves ikke, at Godgøren-

heden skal træde til og yde sit Bidrag, for at Skolen overhovedet kan bestaa. Der kræves ikke Godgørenhed for at tilvejebringe Lære- og Undervisningsmidler i Skolen. Men det forekommer os, at Skolebespisning er et saa naturligt Led i Skolegerningen og bør være i saa nøje Tilslutning til Undervisningen, at man burde gøre denne Sag til en Skolesag for derved at opnaa endnu bedre Resultater af Skolegerningen, idet man satte Mæthed i Stedet for Sult hos Børnene. Men foruden til det utiltalende, der er ved Henvisningen til Godgøreheden, maa der henses til, at denne ikke strækker til over for de mange, der lider Nød. Vi anerkender fuldt ud de hæderlige Bestræbelser, der mange Steder er gjort paa ved Indsamlinger gennem Foreninger og Komitéer at skaffe Penge til at mætte de sultne Børn. Vi anerkender de udmærkede humane Bestræbelser, som ligger til Grund for denne Virksomhed, men vi kan paa den anden Side ikke tilbageholde vort Ønske om at komme over til bedre og fastere Former, fordi det, der hidtil har bestaaet, ikke er i Stand til at afhjælpe den Nød, der findes.

Af de før omtale Oplysninger fra Købstæderne fremgaar det, at der endnu er omtrent 50 Købstæder, hvor denne Godgørenhed med Hensyn til Skolebespisning ganske mangler til Trods for, at der i saa godt som dem alle er Børn, der hel- eller halvsulter. Men desuden mangler disse Bispisningsforanstaltninger ganske i det store Antal af Landkommuner til Trods for, at der fra Skolernes Side er opgivet, at der ogsaa der findes Skolebørn, der hel- eller halvsulter. Endvidere viser den Godgørenhed, der nu øves i de 20 Byer, hvor man har Skolebespisning, sig ikke at kunne slaa til i den Udstrækning, som er nødvendig for, at de Børn, som trænger, kan faa varm Mad. Af de Oplysninger, jeg har, fremgaar det, at Bispisningen sjældent udstrækkes ud over to Maaneder eller en halv Snes Uger og i denne Tid i Regelen kun finder Sted hveranden Dag, nogle Steder endda kun to Dage om Ugen eller lignende. Fremdeles viser det sig, at de Midler, der kommer ind, ikke slaar til saaledes, at alle de Børn, der trænger til varm Mad, kan blive bispiste. København anvendte sidste Aar 38,890 Kr. 11 Øre til Bispisning af Skolebørn, og for disse Penge bispistes 9,146 Børn tre Dage egentlig i godt to Maaneder. Men i 1899 oplystes det her i Rigsdagen, at der paa dette Tidspunkt var over 10,000 Børn i København, som ikke fik Middagsmad eller kun utilstrækkelig Middagsmad, og dette Tal er desværre, navnlig for Københavns Vedkommende, sikkert væsentlig forøget i de Aar, der er forløbet siden da. Altsaa, selv meget store Bestræbelser, meget store Omkostninger, stort Kommunitilskud, Legatmidler og betydelig frivillig Indsamling i en By som København er ikke nok til at afhjælpe Trangen til Mad blot tilnærmelsesvis. Og Godgøreheden faar jo flere og flere Felter at brede sig over, flere og

flere Opgaver. Det var derfor ret rimeligt, om Stat og Kommune i Forening sagde: Nu skal I Godtfolk have mange Tak, fordi I har søgt at hjælpe paa dette Omraade gennem de mange Aar, men der er saa mange andre Steder, hvor eders Hjælp paakaldes. Lad os nu overtage den Opgave, der angaar Børnene. For I har dog ikke, til Trods for al god Vilje, formaaget at magte den Opgave, som den bør magtes. Lad os nu overtage den, og gaa I andre Steder hen med de Penge, I hidtil har givet Skolebørnene. Der er for Eks. de Børn, som er *under* Skolealderen. Ogsaa de tiltrænger i en Mængde Tilfælde Mad, og over for dem kan vi ikke i samme Grad yde vor Medvirkning, som vi er i Stand til det over for Skolebørnene. Hvis vi fra Rigsdagens og den høje Regerings Side talte saaledes til Folket, vilde det blive forstaaet som et Udslag af stor Humanitet og virkeligt Frisind, det vilde blive forstaaet som en fortjenstfuld Gerning, at Staten og Kommunen i Forening sørgede for, at dette Land blev fri for de mange Tusinde Skolebørn, som mangler Mad.

Der er endelig et Moment, som jeg ikke har nævnt, der er blevet nævnt ved tidligere Forhandlinger, nemlig det, at foruden den gode Gerning, det er at yde denne Mad, vil Fattigbyrden ganske sikkert i nogen Grad blive lettet for Kommunerne. Den Udgift, Kommunerne vil faa her, vil ikke i hele sin Udstrækning blive en Byrde, thi det er sikkert, at navnlig en hel Del Enker og enligstillede Kvinder udelukkende af Hensyn til deres Børn er nødt til at ty til Fattigvæsenet paa visse Tider af Aaret, og det kunde de blive fritagne for, naar det offentlige frivilligt paatog sig Forsørgelsen af Børnene med Middagsmad. Denne Side af Sagen understregedes i Samlingen 1898—99 meget stærkt af det ærede Medlem for Esbjerg (Bluhme), og jeg venter ogsaa denne Gang, at det ærede Medlem for Esbjerg vil yde sin værdifulde Bistand til denne Lovs Fremme. Jeg har med stor Interesse læst det ærede Medlems Tale, da Sagen den Gang behandlede, har set, med hvilken Varme og Interesse han omfattede denne Sag og anbefalede at fremme Børnenes Bispisning paa Grundlag af Socialdemokraternes Forslag.

Det ærede Medlem udtalte saaledes, at Forslaget, som det forelaa, dannede et særdeles godt Grundlag for videre Arbejde, og det ærede Medlem udtalte ifølge Rigsdagstidenden Sp. 1375, hvad jeg med den højtærede Formands Tilladelse vil citere: »Det, at Børnene sulter og derved er ude af Stand til at modtage Undervisning og derved opnaa det tilbørlige Udbytte af de store Ofre, Staten og Kommunerne bringer for at udvikle Skolen, det forekommer mig tilstrækkeligt at motivere Nødvendigheden af, at vi gør, hvad vi kan, for at hjælpe derpaa.« Og det ærede Medlem udtalte videre i samme Tale: »Fattigdommen og Elendigheden har vi, Lovgivningsmagten, Administrationen, til Dels Ansvaret for, og vi letter vor Samvittighed

derved, at vi ophæver nogle af de sørgelige Udslag af Samfundstilstanden, at Børn sulter og altsaa ikke kan modtage den Undervisning, de skal have, paa Grund af Sult og Nød.«

Med disse Citater forekommer det mig, at jeg har understreget med Udtalelser af et Medlem, som staar paa et andet politisk Stade end vi Socialdemokrater, at denne Sag fortjener at blive fremmet af flere Grunde og blive fremmet netop paa denne Maade, som Socialdemokraterne foreslaar. Jeg venter som sagt, at det ærede Medlem ogsaa ved denne Lejlighed vil yde sin Støtte til det Forslag, vi har fremsat, og ikke alene, at det ærede Medlem vil yde sin Støtte her i Salen, men at han, som er et anset Medlem af Reformpartiet og beklæder Tillidsposter indenfor dette Parti, ogsaa indenfor Partiet vil gøre sin Indflydelse gældende i en saadan Udstrækning, at denne Sag maa blive fremmet paa det Grundlag, som det ærede Medlem for Esbjerg og vi Socialdemokrater er enige om, at den bør fremmes paa.

Ogsaa fra den højtærede Minister for off. Arbejder venter jeg nogen Støtte ved denne Sags Gennemførelse. Thi den højtærede Minister udtalte under Finanslovens Behandling i Aar, foranlediget ved nogle Klager over Boliger for Ledvogtere, at indenfor Statsadministrationen var man ikke i Stand til at tage Hensyn til, om Boligerne eller Lønnen var passende store for de Familier, som skulde have dem. Om vedkommende er Pebersvende, eller han har en Familie paa 8 eller 10 Børn, kunde man ikke tage Hensyn til. Og Ministeren tilføjede: Det er maaske urigtigt, jeg er selv ikke utilbøjelig til i og for sig at tro det. Ministeren erkendte altsaa, at Statens Funktionærer og Embedsmænd ikke fik den Løn, som var tilstrækkelig for Familien til at leve af, naar den udviklede sig til 8 eller 10 Personer, og naar man erkender det, forekommer det mig, at vi, som jo ikke betaler nogen overvættes flot Løn til vore Funktionærer, ogsaa paa det Omraade kunde gøre nogen Nytte ved Gennemførelsen af dette Forslag, idet der sikkert er adskillige daarliglønnede eller daarligstillede Statsfunktionærer, som ogsaa vil have Brug for den Støtte til deres Børneflokk, som vil ligge i Gennemførelsen af Skolebespisningen.

Der var en Anke, som rettedes imod vort Forslag, da det forelaa forrige Gang, og som jeg allerede nu vil nævne. Den ærede Konseilspræsident, der den Gang talte som Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet, kaldte Forslaget for en Tvangsforanstaltning. Vi erkender, at vi ønsker Tvang indført paa dette Omraade. Det forekommer os, at der ikke er noget skadeligt i at tvinge Landets Kommuner til at yde Bidrag til at give de sultne Skolebørn et Maaltid Mad en Gang imellem. Det forekommer mig, at Tvang, som er af denne Beskaffenhed, behøver man ikke at være saa overvættes bange

for, som det syntes, at det højtærede Regeringsparti var, da Sagen forelaa forrige Gang. Vi faar, som jeg sagde, mere Nytte af vore Penge ved at ofre til Skolevæsenet, vi faar dygtigere Borgere og flere Borgere, end vi faar under de nuværende Tilstande, naar vi gennemfører en Skolebespisning, naar vi gennemfører det, den højtærede Minister kaldte for en Tvangsforanstaltning. En Mængde Lovbud, som gennemføres mellem Aar og Dag overfor Kommunerne, paa-lægger Pligter i den ene eller anden Retning, men saa taler man ikke om, at det er Tvangsforanstaltninger overfor Kommunerne. Saa godt som alle Love er i øvrigt mere eller mindre Tvangsforanstaltninger overfor Kommunerne, overfor Borgerne eller overfor den ene eller den anden Institution; der er jo i saa godt som al Lovgivningsvirksomhed i det mindste nogen Tvang, noget Paabud i den ene eller den anden Retning. Jeg synes derfor, at det ikke burde være nødvendigt at drage det Ord »Tvangsforanstaltning« frem i denne Forbindelse, og jeg haaber, at jeg hermed har gjort det unødvendigt for Folk, som deler denne Anskuelse, at benytte det som et Argument mod vort Lovforslag.

Det er tidligere ved denne Sags Behandling blevet nævnt, at der ikke var andre Lande, som var slaaet ind paa denne Vej: at give Skolebørn Bespisning. Men selv om det var rigtigt, var det i og for sig ikke nogen Ulykke. Danmark kunde kun være stolt af at være Nr. 1 i den Række af Lande, som dog før eller senere maa gaa til at gennemføre Skolebespisning. Imidlertid er det dog saaledes, at man allerede flere Steder har gjort Forsøg, som gaar videre end de, vi har gjort herhjemme. I ethvert Tilfælde har jeg Oplysninger om, at der i norske Byer, navnlig i Kristiania, er indført en Skolebespisning, som netop fastslaar det Princip, vi ønsker at fastslaa, nemlig det, at det skal være en Skolesag fuldt ud, ligesaa vel som det at lære Geografi og Naturhistorie. I Kristiania er det ganske vist Kommunen, som opretholder Institutionen alene. Den yder 100,000 Kr. aarlig til Skolebørns Bespisning i Kristiania, og der er tidligere ydet endnu mere. Der er af Kristiania Kommuneskoles 29,000 Elever 6,000, som faar gratis varm Mad. De øvrige, som ønsker at deltage i Bespisningen, betaler den Pris, som Portionerne koster. Men, som sagt, det, der er Hovedsagen, er, at man i Kristiania betragter Skolebespisningen fuldt ud som en kommunal Skolesag ligesaa vel som alle andre Sager, der angaar den offentlige Kommuneskole. Det er den Betragtning, som vi ønsker anlagt overfor Sagen herhjemme, og det forekommer mig, at Danmark burde sætte en Ære i at være med til at fremme denne Sag. Det stemmer ikke med vor Udvikling paa adskillige andre Omraader, at vi har sultne Skolebørn gaaende om imellem os. Vi Forslagsstillere haaber derfor paa, at det høje Ting

og den høje Regering denne Gang vil vise Velvillie og Lydhørhed overfor det Forslag, der her er fremsat.

Som jeg sagde før: Denne Sag er en fuldt ud demokratisk Sag, som alle burde være enige om at fremme, og det vilde sikkert være en stor Ære, om det kunde siges ud over Verden, at nu var der ingen sultne Skolebørn i Danmark mere. Om vi saa var et af de første Lande, det blev sagt om, vilde det kun være en saa meget større Ære. Det vilde sikkert ogsaa bidrage til, at ikke alene danske Skolebørn holdt op at sulte, men at en hel Række Stater maatte følge efter og sørge for, at heller ikke deres mange Tusinde sultne Skolebørn vedblev at leve i denne Tilstand.

Jeg skal hermed anbefale det høje Ting dette Forslag til velvillig Gennemførelse og haaber, at det vil være muligt at faa mere ud af Sagen denne Gang, end det tidligere er lykkedes os.

OM TYENDELOVEN.

I Folketinget 9. December 1911.

JEG har været noget forbavset over den tilsyneladende ringe Interesse, som denne Sag i de foregaaende Dage har paakaldt hos dette høje Tings Medlemmer. Jeg havde dog den Tro, at den største Del af Tingets Medlemmer enten havde eller havde haft Tjenestefolk, og at derfor i hvert Fald en stor Part af dem naturligt kunde betragtes som sagkyndige paa det Omraade, hvorom vi forhandler, ligesaa vel som Sagen i sig selv forekommer mig at være af saa stor Betydning, at den maatte have kunnet paakalde større Interesse end jeg synes, der har været. Jeg er overbevist om, at hvis det havde drejet sig om Foranstaltninger mod Mund- og Klovesygen, havde Forhandlingen paakaldt større Interesse end nu, da det drejer sig om Foranstaltninger, sigtende til at gavne den store Del af Befolkningen, som Tyendestanden udgør. Den Lovgivning, vi her staar i Begreb med at inklade os paa, er en efter min Mening meget længe paakrævet Reform, og en Reform, som, hvis den føres ud i Livet paa rigtig Maade, vil øve en stor Indflydelse paa Samfundsforholdene og være af meget stor kulturel Betydning for en Del af Befolkningen. Det foreliggende Lovforslag er jo et Regeringsforslag, et Forslag, som er fremsat af denne Regerings Justitsminister, og et Forslag, som Socialdemokratiets Repræsentanter fortrinsvis støtter, et Regeringsforslag, der navnlig kritiseres af Regeringspartiets Medlemmer. Det forekommer mig, at dette Forhold ikke er helt uden Interesse, naar man skal bedømme Situationen, og naar man skal

vælge det Standpunkt, man bør indtage overfor Lovforslaget. Det, at fortrinsvis Regeringspartiets Repræsentanter har bedt om, at man vil være meget nøjeseende ved den Forhandling, der nu skal føres i Udvalget, og har ønsket, at man skal gaa meget grundigt til Værks o. s. v., og at man fra en Side har kritiseret en Række Bestemmelser og fra en anden Side en anden Række Bestemmelser, er for mig i hvert Fald, selv om jeg ikke paa anden Maade kunde bedømme Lovforslaget, i høj Grad et Vidnesbyrd om, at det sikkert er et ganske godt Lovforslag, der foreligger. Jeg tror som sagt, at Lovforslagets Gennemførelse vil kunne betegnes som et Kulturfremskridt, en Højnelse af Tyendets Kaar og dermed i Virkeligheden en Højnelse for hele Samfundet.

Der er enkelte Talere, som har givet det Udseende af, at der ved denne Sags Behandling var Strid om Principper, hovedsagelig Strid om de to Principper: Ingen Tyendelov eller en ny Tyendelov. Dette er imidlertid kun delvis rigtigt, thi af Kommissionens tre Grupper siger det tredie Mindretal, at det ikke kan anbefale at lade Tyendeloven erstattes af en fornyet Lovgivning paa dette Omraade, men der tilføjes noget; paa næste Side i Betænkningen indstilles det nemlig alligevel, at der skal laves en Tyendelov for Personer under 18 Aar paa Grundlag af de to første Mindretals Indstilling. Man har som sagt søgt at fremstille det, som om disse to Principper stod overfor hinanden: Ingen Tyendelov eller en ny Tyendelov; man har baade mundtligt og skriftligt udtrykt nogen Forbavselse over, at Socialdemokraterne vil have en ny Lov. Denne Forbavselse maa aabenbart bero paa en Misforstaaelse; man forveksler aabenbart Socialdemokraterne med Anarkisterne. Det er i og for sig betegnende, at i den Indstilling, som det tredie Mindretal af Kommissionen gør, indstiller et Par særlig udprægede Antisocialister, at vi ingen Tyendelov skulde have, det er jo nærmest et anarkistisk Standpunkt, de indtager. Jeg glæder mig i denne Forbindelse over den Tale, vi i Dag hørte af den højtærede Justitsminister, som i adskillige af de Betragtninger, han gjorde gældende, ganske ramte, hvad der er min Opfattelse af disse Forhold. Vi Socialdemokrater ønsker at komme bort fra den nugældende Klasselov og ønsker ganske naturligt, at den tjenende Del af Befolkningen skal rejses til Ligestilling med andre Samfundsklasser, først og fremmest til Ligestilling med de saakaldte frie Arbejdere, de, der ikke er Tyendeloven underkastede, men vi kræver jo Love ogsaa for andre Arbejdere. Vi Socialdemokrater er aldeles ikke af den Opfattelse, at det bedste vilde være et Samfund uden Lovgivning, vi kræver Love saa for den ene og saa for den anden Gruppe Arbejdere, fordi vi har den Tro, at vi under de nuværende Samfundsforhold staar os ved i saa vid Udstrækning som muligt at lovfæste Retsregler og Beskyttelsesforanstaltninger for dem,

der naturligt er de svageste i det bestaaende Samfund. Jeg tror, at Tyendet, som den svageste Part under lovløse Tilstande, vilde komme til at lide i endnu højere Grad, end det hidtil har maattet lide, under Husbondens Udnyttelse af den individuelle Frihed. Foreløbig vilde der næppe under en Tilstand, hvor vi ingen Lovgivning havde paa dette Omraade, blive ret megen individuel Frihed for Tjenestefolkene. Jeg foretrækker derfor under de nu bestaaende Forhold en lovbestemt Frihed fremfor den saa meget udskregne Individets Frihed, vel at mærke, naar den i Praksis kun gælder den ene Part, Husbonden, og ikke Karlen eller Pigen.

Det ærede Medlem fra Holbæk (Tange) sagde, at vi maatte bort fra den gældende Undtagelseslov, og i Tyendekommissionens Betænkning tales der ogsaa skarpe Ord om Tyendeloven, idet der siges: Selvom den bliver forbedret, som her foreslaas, bliver det alligevel en Lov, der sætter Skel og skaber Formynderi og andre nedsættende Ting for den ene Part. Det udtales et Sted fra det tredie Mindretals Side, at unge Mænd og Kvinder vilde ikke regnes med blandt dem, der er Tyende og Tyendeloven underkastede. Det udvikles, at det at være Tyendeloven underkastet anses for noget fornedrende, der er noget nedsættende deri, og Konklusionen er, at man ikke skal have en Lov for dem, der er over 18 Aar, men kun for dem, der er under 18 Aar. Jeg synes ikke, der er megen Konsekvens deri. Er det nedsættende for et Menneske paa 18½ Aar, maa det ogsaa være nedsættende for et Menneske paa 17½ Aar. For dem, der senere vokser op og har været Tyendeloven underkastede, maa det være ligesaa nedsættende, hvis der overhovedet er noget nedsættende deri. Hvis det var rigtigt, at en god Tyendelov var en Klasselov, der medførte, at unge Mennesker ikke vilde være Tyende, saa kunde det naturligvis være rigtigt at tilstræbe andre Former, thi Lovgivning maa man have under den ene eller den anden Form. Selv om man putter disse 50 Paragraffer ind i 10 eller 20 andre Love, bliver Forholdet i Realiteten ikke anderledes, end hvis man samler dem i en Lov om dette bestemte Forhold. Saa maa det ogsaa være galt at lave en Lov, der skal gælde for Mennesker indtil det 18de Aar. Ellers vilde de jo faa et Stempel paa sig for Livstid. Disse stærke Ord om, at ingen vil være Tyende og Tyendeloven underkastet, vilde saa komme til at gælde for alle dem fra det 6te til det 18de Aar, for en Trediedel af det samtlige Tyende, ca. 75,000 Personer. Hvorfor gøre den Uret mod dem og paatrykke dem det Stempel, som man anser det for at være?

Det lyder meget rask, naar det ærede Medlem siger: Bort med denne Undtagelseslov! Men det, der gør en Lov til en Undtagelseslov, er dens Indhold og Tendens. En Tyendelov kan godt være en Lov, der netop ligestiller Tyendet med andre. Jeg erkender, at den

nugældende Lov i høj Grad er en Klasselov, der skaber en Undtagelsesstilling. Jeg tror, at det vil lykkes her at skabe en Lov, der netop højner Tyendets Stilling og ophæver det Klasselovspræg, som vi kender saa godt fra den nugældende Lov af 1854. Naar det ærede Medlem (Tange) og hans Meningsfæller taler om Undtagelseslove, vil jeg blot minde dem om, at der er andre Undtagelsesforhold, som de ikke søger at udrydde. Hele Arbejderklassens Stilling er i høj Grad en Undtagelsesstilling, socialt og politisk. Den privilegerede Valgret, der eksisterer til Amsraad og Landstinget for et lille Mindretal, er i høj Grad en Undtagelseslov, ganske vist behagelig for dem, der er saa heldige at have denne privilegerede Valgret, men ubehagelig for Underklassen. Jeg synes derfor, at man skulde gribe Ondet ved Roden og først rydde det væk, der efter sit Indhold maa betegnes som et Undtagelsesforhold, og som sætter et Klassepræg paa den ene eller den anden Del af Befolkningen. Det vilde være mere værdifuldt end det ærede Medlems Stilling her. Jeg foretrækker en Tyendelov, fordi de Befolkningslag, som denne Lov vedrører, ellers er i højeste Grad retsløst stillede overfor de maaske faa — det er dog ligegyldigt, om det er faa eller mange, — der er hensynsløse nok til at udnytte den svagere Part, og ud fra den samme Betragtning har vi tilstræbt den bedst mulige Lovgivning for Industri, Handel, Haandværk og Søfart. Under Kapitalismen maa der lovgives om Arbejderforholdene for at give Underklasserne et Retsgrundlag, som de ellers vilde savne, overfor de stærkere. I høj Grad vilde Underklasserne blive prisgivet de mindre hensynsfulde, de mest begærlige, hvis man ganske savnede en Lovgivning om deres retslige Stilling og om Beskyttelsesforanstaltninger for dem, der naturligt, paa Grund af Forholdene, er de svageste.

Det ærede Medlem fra Gudme (Ravn) var i Gaar i høj Grad krigslysten, og det ærede Medlem, som vist paa Bunden er en overordentlig elskværdig Mand og vist ikke mente det saa slemt med sin Pisk og alt det andet onde, han havde fremme her, ivrede mod visse Bestemmelser i Lovforslaget, særlig Bestemmelserne om Boligforholdene. Han vilde ikke have Kontrol, han vilde ikke have, at Folk kom løbende for at se, om Karlekamrene nu ogsaa var indrettet efter Lovens Forskrifter o. s. v. Jeg ved ikke, hvorfor det ærede Medlem er saa meget derimod, for hvis man ikke har noget at frygte af Kontrollen, synes jeg, man meget gerne kunde aabne Døren og sige: Vær saa god, kom indenfor. Hvis man derimod har noget at frygte, hvis man ikke har sine Ting i Orden, saa er Kontrollen naturligvis mindre behagelig. (Afbrydelse af Ravn). Jeg tror ikke, det ærede Medlem har det saa slemt, at han er bange for Kontrol. Jeg vil allerhelst tro det bedste om mine Medmennesker, ogsaa om det ærede Medlem fra Gudme. Men det ærede Medlem har ikke

nogen reel Ret til at modsætte sig, at den Stand, han tilfældigvis tilhører, underkastes lignende Bestemmelser som de, der gælder i andre Dele af vor Lovgivning. I en Mængde andre Forhold har vi Kontrol og Lovgivning. Vi har Fabrikloven, og de tilsynsførende gaar rundt i Fabrikker og Værksteder og paaser, at dens Forskrifter overholdes, for at der kan ydes Arbejderne den Beskyttelse, der er nødvendig for dem. Vi har Lærlingeloven, som giver Forskrifter med Hensyn til Lærlingeforholdet, altsaa for de umyndiges Vedkommende, dem mellem 14 og 18 Aar, og ogsaa med denne Lovs Overholdelse føres der Tilsyn. Vi har Loven om Tilsyn med Dampmaskiner, Loven om Arbejde i Bagerier og Søloven, som paa en Maade er et Sidestykke til Tyendeloven. Jeg erkender, at vor Sølov i højeste Grad trænger til at blive reformeret, og jeg haaber, at hvis det lykkes at gennemføre en Lovgivning om det Forhold, vi her har at gøre med, at det saa ikke vil vare alt for længe, inden vi ogsaa kommer til en stærkt gennemgribende Reform af Søloven. Men jeg ønsker ikke Søloven ophævet i alle dens Enkeltheder, jeg ønsker, at den Beskyttelse, som det søfarende Mandskab kan gøre Krav paa, maa blive udvidet og gjort effektivt. Der kunde nævnes forskellige andre Arter af Lovbestemmelser, der griber ind saa i det ene, saa i det andet Forhold. Der er Ulykkesforsikringsbestemmelserne, og der er bebudet en Lovgivning om Arbejdsanvisning. Man kan i og for sig kalde alle disse bestaaende Love Undtagelseslove, de indeholder Kontrol, de indeholder Beskyttelse, men vi Socialdemokrater har i hvert Fald den Opfattelse, at det er gavnligt, ja nødvendigt at have saadanne Love, og vi tror, at det vilde være lidet heldigt for Samfundet, først og fremmest for den arbejdende Stand, om det skulde undvære denne Lovgivning. Jeg kan, som sagt, ikke se noget berettiget i, at en enkelt Klasse Medborgere vil være fri for alle saadanne Love og Kontrolbestemmelser, naar det dog er en Kendsgerning, at vi gennem mange Aar har lovgivet for at beskytte den svagere Part. Ogsaa de Herrer, der tilhører det samme Parti som det ærede Medlem fra Gudme, har været med i denne Lovgivning, der, om jeg saa maa sige, gik ud over Industri, Haandværk, Handel og Søfart. Jeg synes derfor, at det er uberettiget, at man ikke vil have Kontrol for Landbruget. Det maa virkelig underkaste sig Bestemmelser svarende til dem, der nu er indført for andre Erhverv. Det ærede Medlem fra Gudme (Ravn) sagde, at han vilde have personlig Frihed — naturligvis fortrinsvis for den Stand, han tilhører —, og jeg erkender, at personlig Frihed er udmærket, saa længe den ikke træder andres berettigede Interesser for nær. Gaardmanden maa for mig beholde sin personlige Frihed, saa længe denne personlige Frihed ikke træder Tyendets Interesser saa nær, at det kan beklage sig. Den personlige Frihed bør dog ikke omfatte Retten til at give Karle og Piger, der

skal gøre Arbejde for en, slette Opholdsrum og Sovesteder, thi da gaar det ud over Tyendet som Arbejder og som Menneske, og da har man ikke Lov til at hævde den personlige Frihed i dens fulde Konsekvens.

Det ærede Medlem fra Faaborg (R. Christiansen) ønskede Skudsmaalsbøger eller Tjenestebøger bibeholdte. Det ærede Medlem kræver altsaa opretholdt et Undtagelsesforhold, der ikke gælder for andre Arbejdere end netop for dem, der betegnes som Tyende. Men selv om vi ser bort fra den Urimelighed, at der er et saadant Undtagelsesforhold for disse Arbejdere, bør det dog mindes, at den anden Part i Forholdet, Husbonden, hverken foreviser Skudsmaalsbog eller andre Bevisligheder for, hvor længe han har kunnet beholde sit Tyende. Hvad der er Ret for den ene, burde ogsaa være Ret for den anden.

Jeg har før nævnt visse Arter af Love, som viser Uholdbarheden i Talen om, at vi ikke skulde have nogen Lovgivning i dette Forhold. Maa jeg dertil føje, at vi ogsaa har en Lov, der i høj Grad angaar Landbruget, nemlig Loven om Anvendelse af udenlandske Arbejdere, den, der populært kaldes »Polakloven«. Denne Lov giver Bestemmelser om adskillige Forhold vedrørende disse Arbejders Rettigheder, om deres Boligforhold og adskilligt andet, Bestemmelser, som man med god Grund i dette Øjeblik misunder disse udenlandske Arbejdere, fordi de paabyder Forhold, der er betydelig bedre end dem, man hidtil har budt det danske Tyende. Denne Lov sætter Arbejdsstedet under Kontrol, og den sidste Beretning, der foreligger fra Ministeriet angaaende Polaklovens Virketid og Kontrollen med dens Overholdelse, viser i allerhøjeste Grad, at en saadan Kontrol med Arbejdsstedet er meget fornøden ogsaa paa Landet. Jeg erkender ligesom min Partifælle, det ærede Medlem fra Aarhus (Sabroe), at der vistnok er et meget stort Antal Husbonder, der er humane og brave Folk. Men der er ogsaa mindre gode Husbonder, og alene af Hensyn til disse, selv om deres Tal kun er meget lille, er en saadan Lovgivning af højeste Vigtighed. Polakloven er en Undtagelseslov, som det samme Parti har gennemført, fra hvilket vi nu hører Røster om, at vi skal bort fra Undtagelsesforholdet for Tyendet. Den Lov nedsætter skam ikke de paagældende Arbejdere i det offentlige Omdømme til at være noget lavere eller daarligere, tværtimod, den har højnet de udenlandske Arbejdere og i høj Grad bidraget til at bibringe Befolkningen et andet Syn paa dem. Den har bidraget til, at de bliver betragtet som Mennesker i højere Grad, end de tidligere blev. Den sikrer og beskytter disse Arbejdere paa samme Maade, som Fabrikloven og andre af de Love, jeg før nævnedes, gør det i de Forhold, de angaar, og som Tyendeloven bør gøre det overfor den $\frac{1}{4}$ Million Tjenestefolk, der findes her i Landet.

Jeg erkender, at Beskyttelse i dette Forhold naturligvis først og fremmest er nødvendig overfor de mindrearige, endnu skolepligtige, og overfor den første Ungdom, som kommer ud at tjene. Deres Tal er ca. 75,000. 33 pCt. af samtlige Tjenestetyende er under 18 Aar. For dem trænges der i alt Fald — det erkender ogsaa det Mindretal i Kommissionen, der ellers ikke vil have nogen Tyendelov — til en Beskyttelseslovgivning og til Kontrol, og jeg erkender, at der foreligger et godt Materiale i Statens statistiske Bureaus Meddelelser til Bedømmelse af, i hvor høj Grad Beskyttelse er fornøden overfor disse Tjenestebørn. 21,000 Drengene og 9,000 Piger i 6—14 Aars Alderen er Tjenestebørn, fortrinsvis naturligvis Børn af Fattigfolk, der ikke selv er i Stand til at yde deres Børn den Beskyttelse, som de højere Klasser i Samfundet er i Stand til at yde deres Børn. Af Landarbejderbørn findes 41 pCt. Drengene og 21 pCt. Piger i Tjeneste hos fremmede, af Husmandsbørn 26 pCt. Drengene, og 13 pCt. Piger, men af Gaardmandsbørn kun 5 pCt. Drengene og 2 pCt. Piger. Jeg vil ikke med min Omtale af dette Forhold gøre gældende, at der er noget ondt i, at Børn lærer at arbejde. Jeg ved, at den højtærede Kultusminister for faa Dage siden i et Foredrag, han holdt et eller andet Sted ude i Landet, har sagt, at det, det først og fremmest drejede sig om, var, at Børnene lærte at arbejde, og saa vidt jeg forstod, gjorde det efter hans Mening mindre, om Skoleundervisningen var en Del slettere, end vi mener, den bør være. Jeg har slet ikke noget imod, at Børn lærer at arbejde. Det eneste Lyspunkt, jeg forøvrigt under de bestaaende Forhold ser i Børnenes Arbejde paa Landet, er, at de i det mindste skaanes for den Sult, som mange andre Børn, der ikke faar Kost paa Arbejdsstedet, maa lide under. Jeg erkender, at Landbrugsarbejdet har noget meget tiltalende ved sig, og at det kan være meget ønskeligt ogsaa for Landets hele Erhvervsliv, om en Del Børn lærer at arbejde i en forholdsvis tidlig Alder; men der sker paa den anden Side i høj Grad Misbrug med Hensyn til disse Børns Arbejde. Den Arbejdstid, Børnene paa Landet har, er i høj Grad uhyggelig. Der er efter Statistiske Meddelelser 359 Drengene og 173 Piger, der maa arbejde i 14 Timer eller derover daglig. Der er 611 Drengene og 286 Piger, der har en Arbejdstid paa 13—14 Timer. Der er 9,170 Drengene og 4,091 Piger, der har en Arbejdstid paa over 6 Timer daglig, og det endskønt disse kun er i en Alder af 6—14 Aar. 24 pCt. af samtlige arbejdende Drengene og 22 pCt. af samtlige arbejdende Piger ude paa Landet begynder deres Arbejde før Kl. 6 Morgen. Som modsvarende Tal anføres i Statistikken, at i København er der 3 pCt. og i Provinsbyerne 1 pCt., der begynder paa et saa tidligt Tidspunkt. Statistikken oplyser, at der er Børn, som fra Arbejdets Slutning om Aftenen til dets Begyndelse næste Morgen kun har 6 Timers Fritid til Hvile og Søvn, og 738 Drengene

og 273 Piger har under 8 Timer. Det forekommer mig, at disse Tal tilstrækkelig stærkt taler om, at der paa dette Omraade trænges i høj Grad til en Reform. Der er over 400 tjenende Børn under 9 Aar, og af alle de 9-aarige Drengene er der 5 pCt., som er ude at tjene, af alle de 10-aarige 16 pCt. Man begynder altsaa at anvende Børn til Arbejde i en meget tidlig Alder, og man udnytter dem, som jeg har vist ved Tal fra Statistikken, med en meget lang Arbejdstid. Her er der, som sagt, Bud efter Beskyttelse og Kontrol. Statistikken oplyser, at der ganske vist er 21—22,000, som ved Landbrugsarbejde kun er beskæftigede de 6 Maaneder af Aaret, men der er paa den anden Side 12—13,000, om hvem det siges, at de arbejder i alle Aarets 12 Maaneder, og det oplyses i samme Statistik, at disse Børn heller ikke er fritaget for Søndagsarbejde. Over $\frac{1}{5}$ af de tjenende Børn, som arbejder paa Landet, er fuldt beskæftiget hver Søndag. Det forekommer mig, at her var der noget at gøre for de stærkt religiøse Medlemmer, der ved mange andre Lejligheder er paa Færde i forskellige Retninger, for i det mindste at faa Søndagsarbejdet afskaffet for Tjenestebørn paa Landet.

Det ærede Medlem fra Gudme (Ravn) mente i Gaar, at dette Børnearbejde ikke havde en saadan skadelig Indflydelse paa Skolens Gerning, som man var tilbøjelig til at hævde fra andre Sider. Jeg tror, at det ærede Medlem sagde noget saadant som, at hvis Børnene sov i Skolen, var det Lærerens og mindre Børnenes Skyld. Men selv om nu Lærerne var saa ivrige og dygtige i Tjenesten, som det ærede Medlem paastod, man kunde være — og han har jo Erfaring i saa Henseende —, selv om det nu var rigtigt, at de kunde holde de søvnige Børn vaagne, er det dog ikke sikkert, at det betyder, at disse lærer noget. Det er ikke sikkert, at de, naar de har arbejdet adskillige Timer før Skoletiden og slidt den foregaaende Aften længe efter almindelig borgerlig Sengetid, er i høj Grad modtagelig for Skoleundervisningen, selv om Læreren ved stor Nidkærhed er i Stand til at holde dem vaagne. Det er højst sandsynligt, at adskillige af de Børn, som nu befinder sig iblandt den daarligste Trediedel af Børnene i Henseende til Dygtighed i Skolen — det viser sig nemlig, at de arbejdende Børn nogenlunde falder i 3 Grupper, hvad angaar deres Evne til at følge med i Skolens Arbejde —, vilde befinde sig i den mellemste eller maaske den forreste Række, hvis de ikke pintes og plagedes med for meget Arbejde. Og paa samme Maade vilde maaske en Del af det mellemste Hold være i Stand til at komme frem i forreste Hold, hvis de var forskaanede for Misbrug ved Arbejde. Jeg har ikke før i Gaar hørt nogen Lærer benægte, at Børnearbejdet kan have en skadelig Virkning paa Skoleundervisningen. Det ærede Medlem erklærede, at han selv havde været Skolelærer engang og altsaa var kapabel til at dømme i dette Spørgsmaal. Jeg har utallige

Gange talt med Lærere baade i offentlige Forsamlinger og privat og erkyndiget mig om deres Opfattelse af Børnearbejdets Indflydelse paa Skolegerningen, og jeg har altid, hvad enten de tilhørte den ene eller den anden politiske Retning, hørt dem erkende, at i alt Fald visse Arter af Børnearbejde, navnlig saadant Arbejde, som strækker sig over en meget lang daglig Arbejdstid, øvede en skadelig Virkning paa Børnenes Gerning i Skolen. Det ærede Medlem fra Gudme har altsaa en anden Mening, men jeg tror, at han som Lærer staar ret ene med sin Opfattelse.

For alle disse 30,000 smaa Lønarbejdere bør der, som sagt, utvivlsomt lovgives og ligesaa for de ca. 45,000, som er mellem 14 og 18 Aar. Hvad jeg har nævnt fra Statens officielle Statistik, synes at understrege Nødvendigheden af, at der skrives til en virkelig effektiv Lovgivning paa dette Omraade. Disse Børn lider utvivlsomt i Opvæksten og faar ikke den Adgang til Udvikling, der staar aaben for dem, som ikke er tvunget til at arbejde. Men Resultatet af denne Betragtning maa ogsaa være, at naar vi saa kommer til dem, som er over 18 Aar, gælder det, som jeg før antydede, at uden Lovgivning vilde disse unge Mennesker være underkastede al Slags Vilkaarlighed netop paa Grund af den forholdsvis slette Barndom, som mange af dem har haft. Af Tjenestefolkene er 80—90,000 i Alderen mellem 18 og 25 Aar, og mange af dem har arbejdet alle Barneaarene og ikke faaet tilstrækkelig Tid til at nyde Barndommens Glæder eller haft Adgang til at udvikle Aand og Evner paa samme Maade som de, der har været fritaget for Arbejde. De er derfor ikke saa udviklede eller rustede i aandelig Henseende som de, der først efter 18 Aars Alderen træder ud paa Arbejdsmarkedet. Navnlig gælder dette det store Antal Tjenestefolk ved Landbruget. Efter den Statistik, der ledsager Kommissionsbetænkningen, er ca. 139,000 Tjenestekarle og Tjenestepiger beskæftiget ved Landbruget. Deres Skoleundervisning har været ringere end den, Børn i Byerne som oftest har faaet, og deres Arbejdstid har, det viser Statistikken, været den længste, som Børn overhovedet har været udsat for at maatte taale. Forholdene i Hjemmene har for disse Børn oftest været fattige. Disse Mennesker staar derfor formentlig i høj Grad slet rustede til Kampen for Tilværelsen, de er ikke modne til at optage Arbejdet for deres egne Anliggender, straks naar de træder ind i Arbejdsforholdet. Deres Stilling som Arbejdere, naar de kommer ud og skal være myndigt Tyende over 18 Aar, er ganske anderledes ugunstig end den Haandværkslærlings, der i 18 Aars Alderen eller deromkring træder ud i Livet som Haandværkssvend eller som Industriarbejder paa en Fabrik. Disses Udvikling er foregaaet under ganske andre Vilkaar; selv om det har været under Fattigdom og trange Kaar, har deres Udvikling alligevel i mange Henseender været en saadan, at de er

adskilligt forud for de Tjenestebørn, som i 18 Aars Alderen træder ud i Livet som myndige Tyender. Derfor vil disse 18 Aars Tjenestepigers eller Tjenestekarles Stilling lade adskilligt tilbage at ønske i Retning af Lighed, naar de skal staa overfor Herremanden eller Gaardejeren og tale om deres Arbejdsforhold, om deres Boligers Beskaffenhed. Det hedder nok, at vi har Lighed for Loven; den højtærede Justitsminister har flere Gange i den senere Tid talt over dette Tema. Men under Kapitalismen er det alligevel kun en Talemaade, fordi den, der har den økonomiske Overmagt, dog, naar det kommer til Stykket, har alle Fordelene paa sin Side. Det gælder i Forholdet mellem Husbond og Tyende, som det gælder i saa mange andre af Livets Forhold, at den, der har den økonomiske Overmagt, har i alt Fald adskilligt lettere ved at faa Retten paa sin Side end den, der fra Naturens Haand er udstyret mindre gunstigt. Der er i det hele saa megen Ulighed i det kapitalistiske Samfund, at det vil være i høj Grad faretruende for den svageste Part at blive berøvet lovmæssig Beskyttelse, og jeg har derfor det Indtryk, at Ønsket om hel Fritagelse for Lovordning af dette Forhold, Forholdet mellem Husbond og Tyende, under de nuværende Forhold særlig maa anses for at være de mest fremsynede Husbonders Ønske. Og jeg agter ikke fortrinsvis at være med til at lovgive for Husbondens Skyld, jeg ønsker, at Loven skal være bedst mulig for Arbejderne, fordi de trænger til den mest mulige Beskyttelse. Jeg ønsker, at Loven skal være den bedst mulige for Arbejderne, fordi de fra den tidligste Barndom har været tilsidesatte, fordi de trænger til al den offentlige Omsorg, som vi er i Stand til at tilvejebringe, i Modsætning til dem, der økonomisk og politisk og snart sagt i alle andre Henseender har Retten og Fordelene paa deres Side. Jeg synes, vi skylder de mest fortrykte i Samfundet det mest mulige Hensyn, og de mest fortrykte er ikke Husbonderne, det er utvivlsomt Tjenestebørnene, Tjenestepigerne og Tjenestekarlene.

Udover de Enkeltheder, jeg hist og her har berørt, er der kun et Par Ting, jeg endnu vil nævne. Jeg synes, det er i høj Grad rigtigt og heldigt, at Lovforslaget indeholder Bestemmelser om, at der ikke maa bydes Tjenestebørnene Soveplads sammen med voksne Tyende. Jeg tror, det ærede Medlem fra Gudme (Ravn) og andre har den Opfattelse, at der i Grunden ikke var noget ondt i, at Tjenestebørnene delte Kammer med de voksne Tjenestekarle. Det kan maaske ogsaa siges i en Mængde Tilfælde, at der ikke er noget ondt i det. Jeg tror ligesom andre ærede Medlemmer, at der blandt Tjenestekarlene og Tjenestepigerne heldigvis er en stor Mængde udmærket gode Mennesker, som ikke hverken i den ene eller den anden Henseende vil gøre Tjenestebørnene nogen Fortrød eller bevidst gøre dem nogen Skade under Samværet med dem. Men paa den anden

Side kan det ikke nægtes, at der findes mindre gode Eksistenser ogsaa i den Lejr, og Tjenestedrengen er jo ikke Herre over, om det er en god eller daarlig Karl, man byder ham Soverum sammen med. Forholdet bør derfor naturligt være, som det er udtrykt i Lovforslaget, at der ikke maa bydes disse Børn Soverum sammen med de voksne.

I lignende Retning, som man her har bestemt, synes jeg, at man, udover hvad der findes i Lovforslaget, paa andre Omraader bør søge Foranstaltninger gennemført, som udvider den Ramme af Beskyttelse, som man har tilstræbt med det foreliggende Lovforslag. Det ærede Medlem fra Faaborg (R. Christiansen) mente, at det var meget godt og forsvarligt at have Tilmeldingspligt hos Politiet eller Sognefogeden. Jeg synes, der er noget urimeligt i, at en enkelt Klasse Mennesker, en enkelt Del af Befolkningen just skal være underkastet denne Pligt at møde hos Politiet, naar de kommer til et nyt Sted. For dem maa der da gælde de samme Regler som for Haandværksvende eller andre, og hvis man endelig tiltrænger Forandringer i dette Forhold, bør det være for hele Befolkningen. Det er ikke alene Tjenestekarle, som bliver eftersøgt i Alimentationssager; det kan ogsaa være andre baade i Underklassen og Overklassen, at noget saadant overgaar; og det var vel derfor rimeligt, hvis man af Hensyn til Alimenterne skulde have en Bestemmelse i denne Retning for at kunne finde disse Mennesker frem, at man saa ikke alene tog dem, som havde Betegnelsen Tyende.

Jeg skal indskrænke mig til disse Betragtninger, hvormed jeg har motiveret min og mit Partis Stilling i Tilslutning til, hvad der er fremsat af min Partifælle for Aarhus nordre Valgkreds (Sabroe) som Motivering for Ønsket om at faa en Lov om Tyendeforhold og blive fri for en Lov med et saadant Klassepræg som den nuværende. Mine Betragtninger er et Udtryk for, at jeg er Tilhænger af en Lov, som skaber Beskyttelse for den svagere Del af Samfundets Medlemmer.

ARBEJDERSPØRGSMÅL.

Ulovlige Strejker m. v.

I Folketinget 20. November 1919.

FLERE ærede Medlemmer tilhørende det konservative Parti eller Partiet Venstre har beskæftiget sig med Arbejderspørgsmaal, hvilket i og for sig ikke er urimeligt, tværtimod glædeligt; thi de Anliggender, der angaar Arbejderforhold, trænger sig i vore Dage stærkt paa, det forekommer mig naturligt, at det sker

lige saa vel herhjemme som andre Steder. Efter alt det, der er foregaaet i Krigsaarene, kan man ikke vente, at Arbejderne engleblidt skulde underkaste sig de Vilkaar, der maatte blive budt dem, naar Prisstigningen paa Livsfornødenheder saaledes overvælder Befolkningen, som det er sket, og sket ikke mindst efter Krigens Afslutning. Det er saare forstaaeligt, at der bliver Brydninger, Uro, og at en vis Misfornøjelse breder sig i Befolkningen med paafølgende Krav om Afhjælpning af de Forhold, hvorover der klages.

Trods alt, hvad der nu kan siges om Uroen i Arbejderverdenen, maa det dog utvivlsomt erkendes, at de danske Fagforeninger i Hovedsagen har indtaget et forsvarligt Standpunkt, et Standpunkt, som ogsaa er blevet anerkendt og fulgt af de mange Tusinde Medlemmer. Der er vist meget Maadehold, og som Regel har Fagforeningerne da ogsaa lyttet til de Fordringer om at tage Hensyn til almene Samfundsinteresser, som blev gjort gældende. At der kan paavises Undtagelser fra denne almindelige Regel, berettiger ikke til den almindelige Fordømmelse af Arbejderne, som er kommet til Orde baade her i denne Sal og udenfor, og berettiger heller ikke til en haardhændet Fremgangsmaade, som hist og her er blevet anbefalet, idet en haardhændet Fremgangsmaade jo ikke blot vil ramme dem, der maatte have vist sig hensynsløse over for Samfundet, men nødvendigvis ogsaa maa komme til at ramme adskillige, som maaske har vist sig fuldt hensynsfulde. Endelig kan der, som allerede sket fra Statsministerens Side, paapeges vægtige Grunde, som gør visse af de nævnte Undtagelsestilfælde i hvert Fald forklarlige, selv om man ingenlunde finder Anledning til at forsvare de Handlinger, som dog har deres naturlige Forklaring.

Drager vi imidlertid en Sammenligning mellem Forholdene i Danmark og dem i andre Lande, saa er der vistnok Grund til at erkende, at Samfundet herhjemme som Helhed har meget lidt Grund til Besværinger. De alvorlige Udskejelser, der i Fjor virkede opskræmmende, rettedes jo dog ikke mod Arbejdsgiverne, men fortrinsvis mod Socialdemokratiet herhjemme; saa nogen større Grund til Besværinger fra Samfundets Side synes der ikke at være.

De Talere, som har beskæftiget sig med Strejkerne, og hvad der iøvrigt kaldes Uro, har ikke søgt at forklare sig Aarsagerne og har heller ikke søgt at anvise brugbare Midler til Afhjælpning af de Vanskeligheder, der kan paapeges. Men man har her i Tinget, som det ogsaa er sket udenfor Tinget, kastet sig over Arbejdsløshedskasserne. Disse synes at være blevet den Syndebuk, hvorover den opsmalede Harme nu skal udgydes. Det ærede 7de Medlem for Hjørring Amt (Johan Knudsen) og det ærede 9de Medlem for Odense Amt (Jensen-Sønderup) har, suppleret af mange andre Medlemmer, ført i Hovedsagen den samme Tale, som er blevet refereret for nylig

fra et større Møde af Industriens Arbejdsgivere. Det forekommer mig ganske uberettiget at tillægge Arbejdsløshedskasserne Skylden for daarlig Moral, manglende Arbejdsvilje o. s. v. Hvis man undersøger de paagældende Forhold nærmere, vil det vise sig, at der er uhyre lidt Grundlag for en saadan Anklage, og at det er ganske uberettiget, naar det ærede 7de Medlem for Hjørring Amt taler om en Fortolkning af Loven, der har fremkaldt en Udvikling, der kaldes Statsyndikalisme. Der foreligger ikke nogen saadan Fortolkning af Loven, og der foreligger slet intet, som berettiger til at tale om, at der af de af Staten kontrollerede Arbejdsløshedskasser drives nogen Art af syndikalistisk Virksomhed.

Arbejdsløshedsforsikringen er ganske absolut en Foranstaltning af Samfundsinteresse. Det er ikke alene for de arbejdsløses Skyld, man har gennemført Loven om Arbejdsløshedskasser med Tilskud af Staten. Det er utvivlsomt lige saa meget for Arbejdsgivernes Skyld og af Hensyn til hele Samfundet, at denne Lov i sin Tid er gennemført og de paagældende Tilskud tilsagte Arbejdsløshedskasserne, og jeg har da heldigvis ogsaa forstaaet, at der er en vis Grad af Enighed om, at Arbejdsløshedskasserne i og for sig skal opretholdes. Jeg ønsker at betone overfor Bemærkninger, der er gjort, at de næppe kan opretholdes under væsentlig andre Former end dem, de fik ved Loven af 1907.

Paa Arbejdsgivernes Industrimøde i forrige Uge har den Taler, der beskæftigede sig med Emnet Arbejdsløshedsunderstøttelse, angrebet Loven af 1907 og selve det Princip, hvorover Arbejdsløshedsforsikringen er bygget, og han har fremsat den Paastand, at Kasserens betydelige Omsætning, Millioner af Kroner, administreres, uden Kontrol, af Kassernes Ledere, der er identiske med Fagforeningernes Ledere. Jeg forstaaer meget godt Tendensen i den Udtalelse, Hensigten med den; men jeg protesterer afgjort imod Berettigelsen af at paastaa — saaledes som det her er gjort i en stor offentlig Forsamling af en Mand, der burde vide Besked med Forholdene —, at Arbejdsløshedskassernes store Omsætning administreres af en enkelt Leder af Arbejdsløshedskassen uden Kontrol af nogen Art. Der udøves — foruden den Kontrol, der øves af Arbejdsløshedskassernes egne Ledere — af Arbejdsløshedsinspektoratet og af Indenrigsministeriet en gennemgribende, baade principiel og regnskabsmæssig Kontrol med alt, hvad der gaar igennem Arbejdsløshedskasserne. Det er derfor ikke forsvarligt paa et Møde, som der i den Grad tillægges Betydning, som Tilfældet er med disse Møder, at udsætte Kassernes Ledere og Statens Embedspersonale, Inspektion og Revision, for den Mistanke, som saadanne Sigtelser kan paaføre dem, en Mistanke, som kan brede sig ud i den store, almindelige Befolkning, naar man ser ansete Folk fremsætte slige Sigtelser.

Under Forhandlingerne her i Salen saavel som paa Arbejdsgivermødet har man ganske særlig angrebet den ekstraordinære Arbejdsløshedsunderstøttelse. Jeg har det Indtryk, at man tillægger den midlertidige Lov om ekstraordinær Understøttelse alt for megen Betydning, og at man gør sig Umage for at tillægge den mere Betydning, end den har, i de Retninger, jeg før nævnedes, i Særdeleshed af moralsk Karakter. Saa kæmpemæssige har Understøttelserne efter den midlertidige Lov dog ikke været, at de skulde friste store Dele af Befolkningen til Dovenskab og Bedrageri.

Jeg maa overfor disse Angreb minde om, hvorledes hele dette Forhold med den ekstraordinære Understøttelse har udviklet sig. Saaledes som det artede sig her i Landet, i ganske særlig Grad fra Begyndelsen af Aaret 1917, maa det utvivlsomt anerkendes, at den ekstraordinære Lovgivning var paakrævet, hvis man da ikke bevidst vilde tilstræbe en Tilstand, hvorunder Arbejderne blev drevet ud i det, der med en historisk Vending hedder Fortvivlelsens Selvhjælp. Jeg maa saaledes minde om, at Arbejderne her i Landet i de første Krigsaaer bar meget betydelige Byrder uden at faa de Indrømmelser, som de egentlig havde haft Krav paa. De Løntillæg, Arbejderne opnaaede i de to første Aar, 1915 og 1916, var saa minimale, at de aldeles ikke dækkede de Tab, som Dyrtiden paaførte de arbejdende Klasser i Samfundet. Dette medførte ganske naturligt, da en stor Arbejdsløshedsperiode truede og ogsaa indtraf, at Arbejderne ikke havde den Modstandskraft, de maaske vilde have haft, hvis de ikke havde maattet bære saa store Tab i forudgaaende Aar. De kunde derfor ikke klare sig ved Hjælp af den Arbejdsløshedsforsikring, der i alle Enkeltheder var baseret paa normale Tilstande.

Med Hensyn til Aarsagen til den Arbejdsløshed, der indtraadte, maa det endvidere erindres, at forskellige nødvendige Foranstaltninger greb stærkt ind i Arbejdsforholdene; jeg minder saaledes om de Indskrænkninger, det af ernæringsmæssige Grunde var nødvendigt at foretage paa Ølbrygningens og Spiritustilvirkningens Omraade, og paa forskellige Felter greb Staten ind og medvirkede til Arbejdsløshedsens Forøgelse. Det var alt sammen nødvendige Foranstaltninger, men for Arbejderne som saadanne kunde det være temmelig ligegyldigt, om Foranstaltningerne var berettigede eller uberettigede; det, der skete for dem, var, at de blev drevet ud i Arbejdsløshed. Endnu voldsommere end disse Foranstaltninger fra Landets egen Side virkede den udvidede Blokade af 1. Februar 1917. Dermed standsedes Raastoftilførselen, og i Løbet af kort Tid fik Arbejdsløsheden et Omfang, som den heldigvis aldrig har haft her i Landet; og ikke blot blev Omfanget betydeligt, men ogsaa Arbejdsløshedens Varighed for de enkelte blev saa stor, at ogsaa det tidligere havde været noget ukendt. Vi naaede op til et Antal af 70 000 arbejdsløse, og for man-

ge Tusinder af disse 70 000 varede Arbejdsløsheden halve, ja, i adskillige Tilfælde i hele Aar af den Periode, i hvilken vi havde den omfattende Arbejdsløshed, nemlig et Par Aar.

Overfor denne Tilstand kunde man fornuftigvis ikke nøjes med at anvise 6 Ugers Normalunderstøttelse af 6, 9 eller 12 Kr. pr. Uge, efter at Dyrtiden havde drevet Priserne paa Livsfornødenheder op i de Højder, som er bekendte. Man kunde heller ikke vente, at de Forsikringskasser, som Arbejdsløhedskasserne er, skulde være i Stand til at opfylde deres almindelige Forpligtelser, naar et saa mægtigt Antal arbejdsløse paa een Gang meldte sig; de var jo bygget paa helt andre statistiske Tal end dem, der kom til at foreligge i disse Aar. Andre Forsikringskasser reserverer sig overfor katastrofale Tilstande, og denne Ret maa man da formentlig ogsaa erkende, at Arbejdsløhedskasserne havde. Og hvad der gjaldt Arbejdsløhedskasserne i Retning af manglende Evne til at modstaa det Tryk, som den store Arbejdsløshed maatte medføre, gjaldt naturligvis ogsaa de Nødhjælpsinstitutioner, vi har i Samfundet som Hjælpekasser, Københavns Understøttelsesforening o. desl.; de vilde aldeles ikke kunne have magtet Opgaven, hvis man havde anvist dem at træde hjælpende til ved Siden af den obligatoriske Forsikring, thi Arbejdsløsheden kom ikke blot til at omfatte dem, der havde forsikret sig, men ogsaa nogle Tusinde Arbejdere, som ikke tidligere havde været besjælede af den Pligtfølelse, som de forsikrede Medlemmer havde vist ved at tegne Forsikring i Arbejdsløhedskasserne. Disse Mennesker, der altsaa var uorganiserede og uforsikrede, kunde man have henvist til Hjælpekasserne, eventuelt til Fattigvæsenet; men det vilde have været lidet rigtigt at gøre det sidste, og Henvisningen til Hjælpekasserne vilde ganske have sprængt Hjælpekassernes Mulighed for overhovedet at administrere denne Virksomhed; de vilde aldeles ikke have kunnet magte denne Opgave, og hvis de endelig var blevet tvunget til at paatage sig den, vilde der for Alvor være blevet Tale om ukontrolleret Brug af offentlige Midler.

Jeg minder endvidere om, at allerede da den første Lov om ekstraordinær Spiritusafgift gennemførtes, Loven af 26. Marts 1917, blev det erkendt, at Nødvendigheden for ekstraordinær Hjælp til trængende meldte sig under de Forhold, som Verdenstilstanden havde skabt. I Lovens § 9 blev det nemlig udtrykkelig fastslaaet, at et vist overskydende Beløb, som var paaregnet, skulde anvendes til Afhjælpning af de ved Arbejdsløshed og andre Forhold opstaaede Nødstilstande. Da Nødvendigheden saa forelaa, da Arbejdsløsheden tog det nylig nævnte Omfang, gik man til Loven af 27. Oktober 1917 om ekstraordinær Hjælp til arbejdsløse. At man i denne Lov slettede den saakaldte Karenstidsbestemmelse, Bestemmelsen om, at man i 12 Maaneder skulde have været Medlem af en Arbejdsløheds-

kasse og skulde have arbejdet en vis Tid i Faget, før man kunde oppebære Understøttelsen, kan man vel meget godt nu bagefter erkende ikke just var den heldigste Foranstaltning. Men selvfølgelig er det paa den anden Side i Forhold til de mange Tusinde arbejdsløse en temmelig underordnet Ting, at der i en Del Tilfælde som Følge af denne Karenstidens Ophævelse kan være fremkommet Misbrug af Arbejdsløshedsunderstøttelsen.

Naar jeg imidlertid har hørt Klagerne fremsætte her, og naar jeg læser den før nævnte Tale fra Industrimødet eller hører paa anden Maade om Statssyndikalismen, synes det, som om alt former sig til Bebrejdelser mod Regeringen, som om alt, hvad der er foretaget af ekstraordinær Virksomhed til Bekæmpelse af Nød som Følge af Arbejdsløshed, var Foranstaltninger, som denne Regering havde iværksat. Det er saaledes uberegtiget saaledes at vende alle sine Angreb et bestemt Sted hen; thi baade den Bestemmelse, som jeg nylig erkendte maaske ikke burde have været taget i Oktober 1917, og alle øvrige Bestemmelser vedrørende ekstraordinær Arbejdsløshedsunderstøttelse, ogsaa den Lov, der nu gælder, og som, paa visse Felter i hvert Fald, forøger Understøttelsen betydeligt — alt dette er jo gennemført under Medvirken fra alle Sider i den højere Rigsdag. Følgelig maa alle bære deres Part af Medansvaret for, hvad der — mere eller mindre af Misforstaaelse eller under Indtryk af Humanitet — ved den større Liberalitet, man saaledes ved at slette Karenstidsbestemmelsen udviste overfor dem, der ikke var forsikrede, kan være medført af uheldige Konsekvenser. Det maa virkelig alle tage som det, det er: en Følge af en Situation, hvor vi nødvendigvis maatte handle saaledes, som det skete, fordi saa og saa mange Tusinde Mennesker var kastede ud i Arbejdsløshed uden Mulighed for at kunne klare sig selv, og uden at vi havde Mulighed for at henvise dem til andre betryggende Institutioner end netop Arbejdsløsheds-kasserne.

Senere, ved Loven af 1918, er Karenstidsbestemmelsen genindført, og de uheldige Virkninger, der har kunnet spores af Loven af 1917, er ganske utvivlsomt for længst ophørt; thi de ganske faa arbejdsu villige, der slap ind ved Ophævelsen af Karenstidsbestemmelsen, findes sikkert ikke mere i Arbejdsløsheds-kasserne. Der er paa Grund af Mulighederne for at anvise Folk Arbejde sket en saadan Signting, at de, der virkelig af Naturen, om jeg saa maa sige, er uvillige til Arbejde, ikke længere kan finde Plads indenfor Arbejdsløsheds-kasserne, fordi de formentlig maa have nægtet at paatage sig det Arbejde, der har kunnet anvises dem. I hvert Fald er det en Kendsgerning, at adskillige, som paa den her omhandlede Tid kom ind i Kasserne, atter er kommet ud af dem.

Trods dette høres Talen om disse Misbrug fremdeles. Men de

Eksempler, der gives, er ikke mange og ikke særlig overbevisende. Her i Salen er der, saa vidt jeg har kunnet følge med, overhovedet ikke fremført positive Eksempler; men dette er sket paa det Arbejdsgivermøde, til hvilket jeg ogsaa maa gøre et Par Bemærkninger. Der taltes der om en Undersøgelse, som var foretaget, og hvorved det var godtgjort, at trods det, at der var Tusinder af arbejdsløse, kunde der ikke skaffes ganske enkelte Arbejdere til Arbejdet i visse Fag. Jeg har set, at den samme Udtalelse om en Undersøgelse blandt 10 000 Arbejdere er fremsat af andre paa andre Møder. Jeg ved slet ikke, hvad det er for en Undersøgelse, man saaledes taler om. Jeg har ikke haft Lejlighed til at betragte denne Undersøgelse, den Maade, hvorpaa den er foretaget, eller Resultaterne af den. Formodentlig er det en ganske ensidig Bedømmelse, der er foretaget af Arbejdsgiverforeningen. Men hvis man ved denne Undersøgelse fra Arbejdsgiverforeningens Side mener at have konstateret Misbrug, hvorfor er saa disse Misbrug ikke blevet indberettet paa behørig Maade til det Ministerium, der har med disse Sager at gøre?

Det siges uden videre, at arbejdsløse, hvem der anvises Arbejde, undlader at tage Arbejdet eller forlader det straks efter at have paa-begyndt det. Det er en Vending, som man kan møde adskillige Steder, og af Paastanden om, at medens der er mange Tusinde arbejdsløse, er det ikke muligt at finde 4 Kvinder til at sortere Klude eller at finde enkelte Arbejdere til anden Virksomhed, maa man altsaa forstaa, at disse mange Tusinde arbejdsløse, efterhaanden som der anvises dem Arbejde, ganske ugenert nægter at gaa i Arbejde. Hvorledes er nu det sande Forhold? Det er selvfølgelig ganske anderledes. Den Undersøgelse, som her er Tale om, og hvis Form jeg aldeles intet kender til, udover hvad jeg har læst i Referatet af de paa-gældende Taler i Arbejdsgivermødet, kan jeg ikke indlade mig paa, da den, som sagt, aldeles ikke er forebragt paa rette Sted. Derimod har jeg ladet forespørge hos Arbejdsanvisningsdirektoratet, som jo ved, hvorledes Forholdet er, idet der, naar der anvises Arbejde, er Pligt for Arbejdsgiveren til at anmelde, om vedkommende Arbejder er kommet, og ogsaa en Pligt til at anmelde, om vedkommende har forladt Arbejdet straks efter.

Det viser sig da, at der i Maanederne September—Oktober 1919 — jeg har blot valgt disse sidste to Maaneder — i saavel København som Provinserne gennem den offentlige Arbejdsanvisning er anvist 18,961 mandlige og kvindelige Arbejdere. Man maa altsaa, efter hvad der siges, formode, at næsten alle disse har nægtet at gaa i Arbejde; thi det er jo, som man siger, ikke muligt at faa blot 4 Kvinder til at sortere Klude. Og hvorledes er saa det sande Forhold? Det er dette, at af disse 18 961 mandlige og kvindelige Arbejdere er 266, nemlig 224 i København og 42 i Provinserne, udeblevet fra det an-

viste Arbejde. 266 af de 18,961 — det er altsaa alt, hvad man i saa Henseende kan dokumentere for 2 Maaneder. Af de 18,961 har saa 192, nemlig 125 i København og 67 i Provinserne, atter forladt Arbejdet kort efter, at de er gaaet i Arbejde. Men det bliver stadig ganske faa Tilfælde, mellem $\frac{1}{2}$ og $1\frac{1}{2}$ pCt., hvor Folk har undladt at gaa i Arbejde eller har forladt Arbejdet kort efter, at det var paabegyndt.

Men selv disse, i Forhold til det samlede Antal anviste, meget smaa Tal er ikke de endelige. Hvis vi kunde undersøge Grundene til, at de paagældende er udeblevet eller har forladt Arbejdet, saa vilde vi faa at se, at disse Tal, de 266 og de 192, meget hurtig vilde blive reduceret til endnu mindre. I det Øjeblik Arbejdsanvisningskontoret sender Ordre til en arbejdsløs om at gaa i Arbejde, kan den paagældende muligvis selv have skaffet sig Arbejde uden endnu at have faaet dette anmeldt til Kontoret, og dette kan altsaa være Grunden til, at han ikke har søgt det Arbejde, der anvises ham. Det kan ogsaa tænkes, at den paagældende ligger syg og desuagtet staa indskrevet paa Arbejdsanvisningens Liste over arbejdsløse. Der kan endvidere for en arbejdsløs tænkes dette, at han kan være rejst bort, maaske for at søge Arbejde ude i en Nabokommune. Det kan ogsaa hænde — det sker dog —, at Brevkortet kan være forsinket eller ikke kommet den rette Adressat i Hænde. Der skal ikke saa forfærdelig mange af den Slags Ting til for at reducere Tallet 266 til noget meget betydningsløst, og først naar vi har foretaget en saadan Reduktion, naar vi til Antallet af virkelig arbejdsuvillige. Disse bliver, hvis disse Forhold bliver bekendt paa rette Sted, ogsaa behandlet paa behørig Maade.

Jeg synes derfor ikke, at al den megen Tale om svigtende Arbejdsvillie har saa stor Basis i det virkelige Liv. Lad mig tilføje, at der var 70 000 arbejdsløse, da vi var værst stillede, da vi manglede Materialer, Kul og andre Fornødenheder, som er Forudsætningen for, at Arbejderne overhovedet kan beskæftiges; men dette Tal, 70 000, faldt øjeblikkelig og faldt saa stærkt, som Materialetilførselen muligjorde, saaledes at vi i Løbet af dette Aar har været nede paa 6 000 — 8 000 arbejdsløse — Tallet er en lille Smule højere nu. Det faldt altsaa fra 70 000 Dag for Dag, saa snart Materialet og Kullene o. s. v. efterhaanden kom til Stede, og dette er i Virkeligheden fra de arbejdsløse selv den allerbedste Imødegaaelse af den Usandhed, at disse mange Tusind arbejdsløse hellere vil have Understøttelse end Arbejde. Ikke saa snart var Muligheden for Arbejde til Stede, før de selvfølgelig valgte Arbejde fremfor denne kummerlige Understøttelse, som det i Virkeligheden er. Thi Fristelsen til at handle anderledes, end de gjorde, er uhyre ringe. Det er ganske urigtigt, naar det er blevet sagt, at der gives mere eller lige saa meget i Understøttelse som

det, de paagældende kan tjene ved Arbejdet. Der vaages meget strengt ikke blot fra de enkelte Arbejdsløshedskasser, men ogsaa fra Arbejdsløshedsinspektoratets og fra Ministeriets Side over, at Understøttelsesbeløbene ved deres Fastsættelse sættes i et rimeligt Forhold til den Fortjeneste, der er almindelig i Faget og efter Lovens Ord ikke er højere end som Maksimum $\frac{3}{4}$ af den almindelige Arbejdsfortjeneste. Der har foreligget Tvivlstilfælde, f. Eks. som Følge af, at der ved Loven af 1918 blev indført en Paragraf, § 12, der blandt andet bestemmer, at de arbejdsløse efter en vis bestemt langvarig Arbejdsløshed og i Tilfælde af en vis Børnerigdom har Krav paa en særlig Understøttelse af Hjælpekassen. Der har været klaget over, at Hjælpekassen ikke vilde udbetale disse Beløb, og jeg maa sige med Sorg og Skam, at der har været i Hundredevis af Hjælpekasser, der har nægtet at udbetale de arbejdsløse, hvad der virkelig tilkom dem efter Loven. Først efter indgaaende Undersøgelser, efter absolut Paa bud fra Ministeriets Side, har i adskillige Tilfælde Hjælpekassebestyrelser været at formaa til at udbetale, hvad Loven paabød dem. En Mængde saadanne Tvivlstilfælde har foreligget, hvor der har været Foranledning til at foretage indgaaende Undersøgelse for at udfinde, hvorvidt Vægningen mod at udbetale kan være begrundet i, at den paagældende har en højere Understøttelse end Arbejdslønnen paa Stedet. Man nøjes altsaa ikke blot med at konstatere, at Lønnen for Snedkere, Skomagere o. s. v. almindeligvis er saa og saa meget, men man undersøger og konstaterer ogsaa, hvad Arbejdslønnen er paa det paagældende Sted, og forsaavidt Understøttelsen viser sig at gaa over de $\frac{3}{4}$, som Loven fastsætter som Grænse, maa den Understøttelse, de paagældende skal have, indskrænkes i Forhold dertil.

Der bliver derfor ikke tilbage nogen som helst rimelig Grund for Arbejderen til at foretrække en Understøttelse, der dog i intet Tilfælde kan komme op paa Højde med, hvad han eller hun vilde være i Stand til at tjene ved Arbejde, og jeg maa tilføje, at der er ingen Grund til at formode, at her sker en Tolereren af Misbrug. Ministeriet har ikke, absolut ikke, været skaansom overfor Misbrug — thi enkelte Misbrug har der selvfølgelig været, det er der aldeles ikke Grund til at benægte. Det hænder jo i alle Forhold, og er ikke noget Særkende for Arbejdsløshedskasser, at der kan være en og anden, der øver Misbrug. Det kender Forsikringsselskaber, det kender Sygekasser, det kender alle, der har en lignende Virksomhed som Arbejdsløshedskasserne. Naturligvis kan der være et og andet Individ, som søger at berige sig, en og anden, der ikke har Lyst til sin Virksomhed, og som foretrækker at hutle sig igennem ved Hjælp af en ringe Understøttelse. Naturligvis findes der saadanne, men de tolereres ikke, hverken af Kassernes Ledelse eller af Administratio-

nen. Der er i det Aars Tid, jeg har forestaaet den paagældende Afdeling af Administrationen — og formodentlig er det ogsaa sket i Tiden, før jeg overtog disse Sager —, kommet en Del Klager fra Medlemmer, som er blevet berøvet deres Understøttelse, som er blevet straffet efter de fastsatte Regler med Karantæne i en vis Tid, altsaa Udelukkelse fra Adgang til Understøttelse i 3 eller 6 Maaneder eller hvad Tid, der nu er fastsat, eller fuldkommen Udelukkelse fra Kasserne. Saadanne Klager fra Medlemmer, der har følt sig forurettede, er altid efter Undersøgelse blevet afvist, ikke en eneste saadan Klage er i det Aar, jeg har haft med Sagerne at gøre, blevet taget gyldig, saaledes at Inspektoratets eller Kassens Afgørelse er blevet omstødt.

Som alt sagt: Der er ingen Grund til at mene, at en saadan Virksomhed skulde have kunnet gennemføres gennem disse Aar, uden at der kan paavises et eller andet Misbrug. Men disse berettiger ingenlunde til i den Grad at lægge Arbejdsløshedskasseinstitutionen for Had, som det er sket ved Udtalelser her, og som det er sket ved Udtalelser paa politiske Møder, og som det for nylig er gjort af en Arbejdsgiver paa Industrimødet. Naar vi endelig skal tale om Misbrug, er de arbejdsløse jo ikke helt alene om at øve Misbrug. Det sker ogsaa i andre Forhold. I adskillige Sager, jeg har haft forelagt i dette Aars Tid, har jeg faaet Oplysninger, der viser, at det ikke blot er de egentlige Arbejdere, der søger at berige sig paa Arbejdsløshedskassernes Bekostning. Der har ogsaa foreligget andre Tilfælde, saaledes har et meget betydeligt Antal af selvstændige Fiskere søgt Adgang til Arbejdsløshedskasserne og faaet Adgang til dem, fordi de paa et vist Tidspunkt manglede Petroleum eller af andre Grunde ikke havde Mulighed for at drive deres Erhverv. Det er maaske en Fejl, at de er kommet ind i Arbejdsløshedskasserne, det er muligt, men de har i hvert Fald selv været med om den Fejl. Ved Undersøgelser, der er foretaget i adskillige af den Art Sager, har det vist sig, at mange af disse Fiskere aldrig havde arbejdet som Arbejds-mænd — det var i Arbejdsmandenes Arbejdsløshedskasse, de havde indmeldt sig — og heller ikke havde tænkt paa at gøre det; de vilde blot have Understøttelse, og til Trods for, at der senere blev Mulighed for at drive Fiskeri, ønskede adskillige af dem desuagtet at forblive i Arbejdsløshedskassen. Der var iblandt dem flere, der var endog ret formuende Folk; alligevel søgte de denne Arbejdsløsheds-understøttelse og lod sig udbetale i visse Tilfælde klækkelige Beløb af Arbejdsløshedskassen. Der har ogsaa i enkelte Tilfælde været mindre Landbrugere med ganske betydeligt Jordareal og ganske betydelig Formue, som har smuglet sig ind i Arbejdsløshedskassen. De havde hidtil passet deres Jordbrug selv, maaske med Konens Hjælp, gik ikke paa Arbejde noget fremmed Sted og søgte heller

ikke Arbejde hos fremmede, men desuagtet hævdede de Arbejdsløshedsunderstøttelse. Jeg har et Tilfælde i Erindring. Det var en Landmand, som hævdede 415 Kr. i Arbejdsløsheds-kassen uden at føle sig moralsk betyngt i den Anledning. Saadanne Medlemmer er selvfølgelig, naar disse Oplysninger er kommet til at foreligge, blevet udelukket af Arbejdsløsheds-kassen, thi de har jo ikke deres Plads dér, det er ganske utilstedeligt, at de er dér. Der findes vedrørende Landbrugere, og for øvrigt ogsaa andre, faste Regler, efter hvilke Medlemsretten bestemmes.

Jeg nævner dette, fordi det viser, at man ikke kan værgе sig mod Misbrug. Misgreb kan øves baade af den ene og den anden. Jeg husker et andet Tilfælde fra min Virksomhed i Ministeriet — det er ogsaa en Sag, der vedrører Arbejdsløshed —, som viser, hvorledes der kan øves Misbrug, hvor man ikke havde Grund til at tro det. Der udbetaltes jo gennem Arbejdsanvisningen til Folk, der var villige til at rejse bort fra deres Hjem for at tage Arbejde paa fjerne Steder, naar de havde Familie andetsteds at forsørge, en Opholdsgodtgørelse; i en Sag, jeg nylig har haft til Paakendelse, viste det sig, at en Entreprenør modtog disse Sendinger af Penge til den paagældende, men han betalte dem ikke ud til ham, han stak dem i sin egen Lomme. Entreprenøren havde paa den Maade tilvendt sig op mod 200 Kr., som var bestemt til en arbejdsløs Familieforsørger, der skulde have Opholdsgodtgørelse. Arbejderen fik aldrig en Skilling af de Penge, Entreprenøren brugte dem selv. Vil man nu sige, at saa er alle Entreprenører nogle daarlige Individier? Nej, det vil man ikke sige, lige saa lidt som man vil sige, at alle Landmænd og Fiskere er nogle slette Personer, fordi nogle af dem har søgt at smugle sig nogen Understøttelse til. Men saa bør man heller ikke i den Grad undergrave Tilliden til Arbejdsløsheds-kasseinstitutionen, som man i den offentlige Diskussion har gjort paa Basis af nogle ganske uberettigede Angreb. Thi de Sigtelser, der er kommet frem, har, som jeg har søgt at godtgøre, været i høj Grad overdrevne.

I et Referat af Indlederens Tale, paa Arbejdsgivernes Møde forleden Dag hedder det saaledes under Overskriften »Misbrug fra Medlemmernes Side«: »Snart holder Kuskenes Vogne i Havnen, forspændte og lastede, medens Vognstyrerne er til Kontrol, snart meldes der om, at Vognene ligefrem holder i Række foran Arbejds-mændenes Arbejdsløsheds-kasse, medens Kuskene aflægger et Besøg i Arbejds-løsheds-kassen«. Naar man nu hører dette udtale af en Mand, der burde vide Besked, og som var i Stand til at undersøge, hvorvidt de paagældende Rækker af Vogne betød, at saa og saa mange Kuske snød sig en Understøttelse til, maa Publikum faa den Opfattelse, at det dog staar forfærdeligt til. Jeg har derfor ladet forespørge hos Arbejdsanvisningsdirektoratet, hvor mange Kuske der var arbejds-

løse, for saa kan man dog danne sig et Skøn over, om det er muligt, at lange Rækker af Vogne kan holde, medens Medlemmerne bliver afkontrollerede. Det viser sig da, at i de sidste 4 Uger har der været indskrevet den 14. November 29 arbejdsløse Kuske, den 7. November 25, den 24. Oktober 14 og den 10. Oktober 39. Disse Tal tyder ikke paa, at de Vognrækker, der skal have holdt dels ved Havnen uden Kuske, dels udenfor Arbejdsløshedskontoret, kan have været særdeles lange, og det skulde ogsaa være mærkeligt, om samtlige de 14 i en Uge og 25 i en anden var Kæltringer, saaledes som den paagældende Arbejdsgiver har sigtet dem for at være. Det sandsynligste er selvfølgelig, at det aldeles intet har paa sig, at dette Angreb er fuldkommen grebet ud af Luften, at det er Formodninger. Man har set et Par Vogne holde udenfor Arbejdsløshedskontoret, og deraf slutter man straks, at det er arbejdende Kuske, som er inde at lade sig kontrollere og faa udbetalt Understøttelse som arbejdsløse. Paa den Maade har man ikke Lov til at angribe en offentlig Institution, der er saa betydningsfuld som Arbejdsløhedskasserne. Det er en Bevisførelse, som er saa slet og løs, at det er aldeles utilstedeligt.

Den paagældende Taler paa Industrimødet, for hvem det gjaldt om at vise, at Danmark var det slettest regerede og styrede Land i Verden, foretog en Sammenligning mellem Danmark, Sverige og Norge med Hensyn til deres Stilling til Arbejdsløhedsunderstøttelserne og dokumenterede sin Fremstilling ved at sige: I Norge har man udbetalt saa og saa lidt i Arbejdsløhedsunderstøttelse, i Sverige saa og saa lidt, men i Danmark saa og saa forfærdelig meget. I Danmark, sagde han, har man alene i 1918 med et rundt Tal anvendt 50 Mill. Kr. til Arbejdsløhedsunderstøttelse. Han gik ganske udenom det Spørgsmaal, som nu for det første er afgørende, hvorvidt der i Danmark, Sverige og Norge har været ens Forhold med Hensyn til Arbejdsløshed og Arbejdsmuligheder. Det er jo en Kendsgerning, at i Norge manglede man aldeles ikke hverken Drivkraft eller Materialer til Virksomhederne, og som Følge deraf var der, medens vi havde 70 000 arbejdsløse, aldeles ingen Arbejdsløshed i Norge. Der var kun et beskedent Antal arbejdsløse i Sverige, thi ogsaa der var man i mange Henseender gunstigere stillet med Hensyn til Arbejdsmuligheder end i Danmark. Denne Del af Undersøgelsen forbigik den ærede Taler fuldkommen. Men dernæst er det ganske urigtigt, hvad han sluttede med at sige, nemlig at Danmark i 1918 har udbetalt 50 Mill. til de arbejdsløse. Det har vi ikke gjort hverken i 1918 eller i noget andet Aar. I 1917—18 har vi ifølge Statsregnskabet udbetalt 15 922 438 Kr., og paa Statsregnskabet for Aaret 1918—19 finder man paa denne Konto 26 894 764 Kr. Altsaa end ikke ved at slaa disse to Finansaar, som er de værste, sammen kan

man naa op til de 50 Mill. Kr., som den ærede Taler paa Industri-mødet foregav var Udgiften for Danmark alene i det ene Aar.

Jeg har nu søgt at belyse denne Tale om Misbrugene, men saa er der naturligvis den anden Side, som det ærede 7de Medlem for Hjørring Amt (Johan Knudsen) anførte her, Fortolkningerne. Der er sket Fortolkninger, sagde det ærede Medlem, Fortolkninger, der har ført os ind i Statssyndikalisme. Der er i alt Fald paa Arbejdsgivermødet anført et Tilfælde, som skulde være særlig grelt, nemlig at de kvindelige Bryggeriarbejdere har faaet Understøttelse til Trods for, at deres Arbejdsløshed var begrundet i en Strejke. Det kan ganske vist ikke benægtes, jeg har i en vis Situation truffet den Afgørelse, at de kvindelige Bryggeriarbejdere skulde have Arbejdsløshedsunderstøttelse, men hvorledes var Stillingen? Stillingen var den, at de mandlige Bryggeriarbejdere, som er et betydeligt større Antal end de kvindelige, men ikke staar i samme Organisation som disse, efter at have forhandlet, men ikke faaet et tilfredsstillende Resultat, havde besluttet at afvise et Tilbud og at standse Arbejdet, en Strejke, som jeg aldeles ikke billiger, thi den var i Strid med Overenskomsten. Men Kvinderne i Bryggerierne havde aldeles ingen Indflydelse herpaa, og hvorledes gik det til hos Kvinderne? De har en selvstændig Overenskomst, de udgør en selvstændig Organisation, der selv har forhandlet, og som har afsluttet Overenskomst med Bryggerierne. Ogsaa de kvindelige Bryggeriarbejdere havde forhandlet ved den paagældende Lejlighed, de vedtog for deres Vedkommende et foreliggende Forligstilbud og var villige til at gaa i Arbejde paa de Betingelser, man havde opnaaet Enighed om. Men de er Hjælpearbejdere, de er ikke i Stand til at arbejde alene; lige saa lidt som Arbejderne er i Stand til at producere Øl eller noget andet, naar de mangler Materiale, lige saa lidt kan Kvinderne producere Øl, naar de mandlige Bryggeriarbejdere udebliver. Men det vilde dog være en højst ejendommelig Fremgangsmaade at behandle disse Kvinder som Forbrydere, naar de har gjort alt det, man vilde have de skulde gøre: vedtaget et Overenskomstforslag og været villige til at gaa i Arbejde, men blot var blevet afvist med den Besked, at der var intet Arbejde til dem. Hvilken Aarsag der forelaa for Arbejdsløsheden, kunde jo være dem temmelig ligegyldigt. Jeg kan ikke se, med hvilken Ret man kunde nægte de paagældende Kvinder Understøttelse, og i Strid med Retten vilde jeg ikke gøre det. Følgelig traf jeg, da Sagen sluttelig blev forelagt for mig, den Beslutning, efter min Mening i Overensstemmelse med Lovens Ord og Aand, at de paagældende var berettigede til Understøttelse, fordi de ikke i mindste Maade havde Indflydelse paa den saakaldte ulovlige Strejke, der foregik i Bryggerivirksomheden fra Mændenes Side, og de for deres Vedkommende havde været villige til at arbejde, men var blevet

afvist, fordi der ikke fandtes Arbejde til dem paa Grund af de af andre fremkaldte Forhold.

Men maaske indesluttet der i disse Taler om Misbrug, Fortolkninger, Arbejdsvægring o. s. v. noget andet end det, de giver sig ud for. I forskellige Udtalelser sporer man andre Hensigter. Man sporer den Opfattelse, at arbejdsløse, blot fordi de er arbejdsløse, ogsaa skal være pligtige at tage Arbejde til en hvilken som helst Pris, der bydes dem, at de overhovedet ikke maa vægre sig ved at modtage tilbudt Arbejde, selv om det ikke byder dem en Løn, der er svarende til, hvad der kræves til Livets Ophold. Men derom maa jeg sige, at det er aldeles ikke Hensigten med dansk Arbejdsløshedsforsikring. Det har aldrig været Hensigten, at Arbejdsløshedskasserne skulde bruges som Middel til at holde Lønnen nede, og hvis man gennemfører en saadan Fortolkning, hvis der i den høje Rigsdag skulde være eller nogen Sinde blive Enighed om eller Flertal for at gennemføre en saadan Fortolkning, vilde Arbejderne utvivlsomt staa sig bedre ved at give Afkald paa Statstilskud til deres Arbejdsløshedsforsikring. At det vilde blive Resultatet, er jeg ikke i Tvivl om, men jeg er heller ikke i Tvivl om, at Samfundet vilde faa en alvorlig Svie, hvis det kom til et saadant Brud mellem Samfundet og Arbejdsløshedsinstitutionen.

Jeg har jo ogsaa haft Tilfælde til Behandling af denne Art. Jeg husker et fra den allerseneste Tid, hvor en Landkommune tilbød nogle arbejdsløse Stenslagning til en vis Akkordbetaling. De paagældende arbejdsløse var ganske vist ikke Stenslagere, var aldeles uøvede, kunde ikke gaa ind i det paagældende Arbejde. Men desuagtet sagde man til disse 6—7 Mand, eller hvor mange det var: Der ligger de og de Sten, dem kan I slaa til den og den Akkordbetaling. Da de arbejdsløse havde faaet tænkt sig om et Øjeblik, erklærede de, at det kunde de ikke eller vilde de ikke. Thi det viste sig, at den Løn, man fra den paagældende Kommunes Side tilbød dem for at foretage Stenslagningen, til Trods for, at de ikke var øvede Stenslagere, alligevel var lavere end den, man betalte i samme Amt ved Amtets Vejarbejde og Stenslagningsarbejde; og det viste sig ved den Undersøgelse, som senere blev foretaget, at den var meget lavere end den, der var hjemlet ved Overenskomster andre Steder i Landet om tilsvarende Arbejder. Da Kommunen fik at vide, at de paagældende ikke vilde gøre Arbejdet, gjorde den intet Forsøg paa at overtale dem til det ved at sige: Er der da noget i Vejen med Lønnen, eller skal vi forhandle om, hvor meget I skal have i Løn? eller deslige, aldeles ikke. Det havde dog været rimeligt, om den paagældende Kommune saavel som andre havde stillet sig paa den Maade, at naar det var uøvede Folk, man vilde have til at gøre et Arbejde, fordi det er mere moralsk opbyggende at arbejde end at faa Under-

støttelse — hvad jeg fuldt ud erkender —, havde den sagt til dem: Nu akkorderer vi om en vis Udbetaling for de første 3 Uger — eller hvor længe man mener, det er nødvendigt, for at de vedkommende kan faa en vis Øvelse i Faget —, og saa kan vi senere tale om, hvorledes Akkordbetalingen skal være, for at der kan være Mening i Tingene. Noget saadant fandt man aldeles ikke paa dør; det har man gjort andre Steder, og det er den rigtige Fremgangsmaade. Saa er der ingen Vanskeligheder, saa faar man de Arbejdere, man vil have. Jeg husker et Sted, hvor man fik talrige Tekstilarbejdere til at gøre Stenslagningsarbejde, fordi man stillede sig paa en forstandig Maade overfor dem. Men her skete altsaa intet af den Art, og der skete overhovedet ikke andet end, at de paagældende Arbejdere blev indklaget for at have vægret sig ved at udføre et dem tilbudt Arbejde. Denne Sag har saa været behandlet af Arbejdsløshedsnævnet og -inspektoratet og er sluttelig havnet hos mig, efter at Nævnet, der, som bekendt, bestaar af Medlemmer af alle politiske Partier, enstemmigt havde givet Arbejderne Medhold i deres Arbejdsvægring. Efter denne Kendelse fra Nævnets Side kan jeg ikke sige andet, end at jeg har forholdsvis let ved at give de paagældende Medhold og vil ogsaa finde det rimeligt i Hovedsagen at gøre det.

Saa siger man videre som Angreb paa Arbejdsløshedsunderstøttelsen: Men disse Kasser, denne Understøttelse benyttes til at understøtte ulovlige Strejker, det er Statssyndikalisme; og naar man svarer, at det ikke er rigtigt, saa siger de: Ja, i det mindste støttes disse Strejker da indirekte; thi de, der ellers kunde optage det nedlagte Arbejde, faar dog Understøttelse.

Maa jeg først sige et Par Ord om Begrebet: ulovlige Strejker. Jeg er absolut Modstander af Systemet Strejker paa Trods af Overenskomster og Aftaler, og det gælder ogsaa mit Parti, og det gælder Hovedorganisationen af Fagforbundene her i Landet. Arbejdernes Organisationer er vokset op og har udviklet sig netop paa Basis af Overenskomstsyste­met, og Arbejderklassen er naaet vidt frem netop ved at vise Respekt for indgaaede Aftaler; thi det gav ogsaa en Ret til fra Arbejdernes Side at kræve Respekt fra den anden Parts Side. Det er jo imidlertid erkendt, ogsaa ved den faste Voldgiftsrets Kendelse, at Forudsætningerne for en Overenskomst kan bryde, og saa er det forsvarligt at søge Ændringer indført i Overenskomsten. Bristede Forudsætninger for indgaaede Overenskomster har jo desværre kunnet noteres i vid Udstrækning i disse Aar paa Grund af den vanvittige Prisstigning, som fra Dag til Dag kuldkastede alle Aftaler om Lønvilkaar for Arbejdere. Det er derfor forstaaeligt, at naar Forudsætningerne saaledes er bristet, har det fremkaldt Strid, naar Arbejdernes Modpart ikke vilde vise Forstaaelse overfor disse bristede Forudsætninger. Under Hensyn til de Forhold, som Prisstigningen

har hidført, maa man jo ganske utvivlsomt, hvad man iøvrigt mener om Overenskomstens absolutte Bestaaen og Opretholdelse, erkende Berettigelsen af, at Forhandlinger bør optages ogsaa i en Overenskomstsperiode, og at Strejker ogsaa indenfor visse Grænser maa være berettigede, naar den anden Part ikke viser fornøden god Villie til at genoprette den Forudsætning, der er bristet: at Arbejderen ved sit Arbejde skal kunne tjene, hvad der er nødvendigt til Livets Ophold. Der har utvivlsomt i disse Aar været Lejligheder, hvor Strejker ikke var paakrævede. Men man kan naturligvis ikke ved Bedømmelsen af disse Strejker, disse Ulovligheder, se bort fra den Paavirkning, som Krigen har øvet paa Sindene; heller ikke maa man overse, at Eksempler fraoven kan have øvet Indflydelse, og endelig har ogsaa en demagogisk og organisationsfjendtlig Bevægelse over hele Verden bidraget til Forvirring af Begreberne. Jeg har aldrig undladt at advare imod Overenskomstbrud, og jeg vil aldrig blive træt af at foreholde mine Klassefæller Arbejderne, at de bør afholde sig fra at nedbryde det Retsbegreb, som hver Overenskomst er bygget over; og naar jeg gør dette, tilstaar jeg gerne, at min Advarsel navnlig fremkommer, fordi jeg forudser den største Skade for Arbejderne selv, hvis Respekten for Overenskomster nedbrydes. En kort Stund kan det maaske betale sig, men Arbejderne bør ikke indstifte en Tilstand, som kan blive anvendt mod dem selv i Perioder, hvor den anden Part føler sig stærk nok til, paa Trods af Aftaler, der er indgaaede med Arbejderne, at gennemføre den Opfattelse af Overenskomsten, som er hans.

Og da jeg ogsaa nærer den her fremsatte Overbevisning med Hensyn til Strejker og nærer en absolut Uvillie overfor, hvad der med Rette kan betegnes som overenskomststridige Handlinger, har jeg heller ikke følt mig opfordret til at drive den saakaldte Stats-syndikalisme, de ulovlige Strejker er aldeles ikke blevet støttet, saaledes som man har villet give det Udseende af. Man har her og andetsteds talt om Havnearbejderne i Forbindelse med hele Omtalen af Arbejdsforholdene og Arbejdsløshedsunderstøttelsen, men jeg maa dog, om end det modsatte ikke er blevet sagt, for alle Tilfældes Skyld oplyse, at Havnearbejderne i København ikke har oppebaaret Understøttelse af Arbejdsløshedskasserne, Understøttelserne der er den 23. April standset af helt andre Aarsager, nemlig fordi der ikke kunde opnaas Enighed om et Kontrolsystem, og man hævdede fra Ministeriets Side, at Kontrol skulde der være; vilde man ikke underkaste sig den betryggende Kontrol, som vi ønskede gennemført i et Reglement, standsede Understøttelsen, og det skete.

Efter den Tid er forskellige Strejker kommet, men der har aldeles ikke været Tale om, at hverken de strejkende eller de arbejdsløse ved Havnen har faaet Understøttelse. Derimod har der været et

andet Tilfælde, som ogsaa nu og da er fremdraget, idet nogle Arbejdere paa Flydedokken — jeg tror 65 — stejkede overenskomststridigt, og der fandtes paa samme Tid et Antal af ca. 800 arbejdsløse Maskinarbejdere. Her handlede man netop, som det kræves; hvad enten det staar i Loven eller ikke, maa det anses for at være Lovens Mening. I Henhold hertil beordrede jeg, at den paagældende Afdeling af Arbejdsløshedskasserne skulde lukkes. Understøttelsen kom ikke til Udbetaling til de 800 arbejdsløse Maskinarbejdere, efter at den paagældende Afdeling havde gjort sig solidarisk med de 65 ulovligt strejkende.

Jeg har for nylig haft foreliggende en Klage fra en stor Købstad, idet nogle arbejdsløse klagede over, at Skræddernes Arbejdsløshedskasse havde standset Udbetalingen af Understøttelsen til forskellige Medlemmer i den paagældende By, og Begrundelsen for Standningen var, at et Antal Arbejdere, der tidligere havde været beskæftigede hovedsagelig med Hjemmearbejde, nu fremdeles ønskede Arbejdsløshedsunderstøttelse, fordi de ikke ønskede at tage Arbejde paa en Systue, altsaa et Sted ude i Byen. Det er en Selvfølge, at den paagældende Arbejdsløshedskasse havde Ret til at standse Understøttelsen, og at de paagældende Klagere, da de henvendte sig til Ministeriet, blev afvist. Det er et Eksempel paa den Handlemaade, der er fulgt under Administrationen af Arbejdsløshedskasserne, og det tyder altsaa aldeles ikke paa, at man har Ret i, at der foregaar disse grove Misbrug, eller at der overhovedet er Anledning til de Klager, der bestandig lyder og under denne Finanslov i stor Udstrækning er kommet til Orde baade i og udenfor Salen.

Tilbage bliver Spørgsmaalet om Fremtiden. Naturligvis maa det være Opgaven at vende tilbage til den almindelige Arbejdsløshedsforsikring, tillempet efter det Løn- og Prisniveau, vi nu er naaet til. Den midlertidige Lov udløber den 31. December d. A., og man har allerede i lang Tid beskæftiget sig med Forarbejderne til Revisionen af denne eller af den normale Lov eller af begge. Det ærede 9de Medlem for Odense Amt (Jensen-Sønderup) fremkom med stærke Angreb i Anledning af, at disse Lovforslag endnu ikke var fremsatte. Det ærede Medlem sagde blandt andet, at det ikke var loyalt fra Ministerens Side saaledes at vente med Fremsættelsen af Lovforslagene, og han motiverede sin Bebrejdelse med, at det var Forudsætningen, at den nye Lov skulde foreligge tre Maaneder før den nuværende midlertidige Lov udløb, og at en saadan Forudsætning skulde være etableret i Kommissionen angaaende Arbejdsløshedsunderstøttelse, som i 1918 beskæftigede sig med Sagen. Jeg maa tilstaa, at denne Forudsætning har jeg intet kendt til, før det ærede Medlem nu omtalte den, jeg har heller ikke kunnet faa dens Rigtighed bekræftet, efter at det ærede Medlem har omtalt den, det har

ikke været mig muligt at faa bekræftet, at der paa nogen som helst bindende Maade af Kommissionen skulde være givet et saadant Til-sagn. Jeg ved heller ikke, hvorledes det var muligt at gøre dette, hvorledes skulde man et Aar eller halvandet før en Sags Behandling kunne sige, om der vil gaa tre Maaneder eller kun to eller een Maaned til Behandlingen af en saadan Sag?

Spørgsmaalet om den ekstraordinære Lovs Bortfald maa efter min Mening afhænge af Forholdene paa det Tidspunkt, hvor der er Tale om dens Bortfald. Hvis Arbejdsløsheden og Prisforholdene har den samme Karakter den 31. December dette Aar som i Fjor ved samme Tid, er der formentlig ingen Begrundelse for at lade den bortfalde, men naar vi er kommet ind i nogenlunde normale Tilstande igen, vil der være ringe Mening i at opretholde den. Jeg tror derfor, at en Forlængelse af den midlertidige Lov under Hensyn til den abnorme Tilstand, som fremdele hersker, er det mest nærliggende. Men som alt bemærket, der har længe været arbejdet med denne Sag, Arbejdsløshedsinspektoret og Arbejdsløshedsnævnet har beskæftiget sig længe og indgaaende med den. Det viser sig, at der i den almindelige Lov om Arbejdsløshedsunderstøttelse er en Række Punkter, som man fra forskellige Sider ønsker ændret. Jeg havde egentlig tænkt, at der kun var Tale om ganske enkelte og ganske bestemte Ændringer, som tog Sigte paa at sætte Arbejdsløsheds-kasserne i Stand til at udbetale en større Maksimumsunderstøttelse, end de efter den hidtil bestaaende Ordning har kunnet gøre, hvilket, efter at Pris-niveauet er forandret, maa anses for nødvendigt; men den Omstændighed, at der er fremkommet et saadant Utal af Ønsker fra dem, som har med Lovens Administration at gøre, vanskeliggør fornuf-tigvis Afslutningen af Arbejdet paa denne Sag. Hele dens vanskelige Karakter illustreres ogsaa derigennem, at det ikke har været muligt for Arbejdsløshedsnævnet at naa til — jeg vil ikke sige et enigt Standpunkt, men ikke en Gang til en klar Deling. Det viste sig ogsaa for disse Mænd, der sidder som Medlemmer af denne Institution, at hele Sagen ikke er saa lige til, som man fra visse Sider antager. Jeg har først for ganske nylig, for meget faa Dage siden, modtaget Indstillingerne vedrørende Sagens Ordning, og det er nu en Gang nødvendigt i en saa indviklet og vanskelig Sag som denne at have Tid til at overveje de mange forskellige Spørgsmaal, som er rejste ved Tanken om Revision. Det gælder jo om at naa til en Lov, der paa bedst mulig Maade sikrer Institutionen og tillige Arbejderne mod uberettigede Indgreb og Angreb. Jeg haaber om faa Dage at skulle kunne forelægge Sagen for Rigsdagen og tænker, at der saa ogsaa maatte kunne blive fornøden Tid til at overskue, paa hvilken Maade Rigsdagen vil behandle denne Sag.

Jeg skal dernæst sige nogle faa Bemærkninger i Anledning af det

ærede Medlem fra Kolding (N. Johan Laursen) Udtalelser om Strejkeretten. Det ærede Medlem beskæftigede sig blandt andet ogsaa med, hvad jeg ved Lejlighed havde sagt herom. For at der ikke skal være nogen Tvivl i den Henseende, maa jeg sige, at det, jeg allerede foran har sagt, utvivlsomt har gjort det klart, at jeg ikke hører til dem, der blindt bifalder enhver Strejke, og derfor heller ikke anerkender enhver Strejkestandsning som berettiget Strejke. Det afhænger alt sammen af Grundlaget for Strejken, Overenskomstens Varighed i Forhold til Prisforholdene, Formen, hvorunder Lønnen er fastsat, saaledes i høj Grad af, om Arbejderne har været tagne med paa Raad om Lønnen, og om de har haft Lejlighed til at ytre sig i Tilslutning til den fastsatte Løn. Endelig afhænger det i høj Grad af, hvorvidt Strejken er besluttet af dem, der i Virkeligheden berøres af Strejken, eller kun af en mindre Gruppe. Men at opstille faste Regler eller Grænser lader sig næppe gøre. Jeg anbefaler stadig den Hovedregel, at man kun skal strejke, naar ethvert andet brugeligt Middel er forsøgt uden at opnaa et tilfredsstillende og heldigt Resultat, og da det i disse urolige Tider er hændt, at man ikke har iagttaget denne solide Regel, har jeg fundet Anledning til paa det Sted, hvor det ærede Medlem fra Kolding havde bemærket det, at advare imod Misbrug af Strejker. Jeg erkender gerne, at der er Muligheder for at misbruge Strejkevaabenet, men man er ikke i Stand til forud at sige, at i de og de bestemte Tilfælde er det et Misbrug og i de og de Tilfælde et forsvarligt Brug, eller at de og de bestemte Arbejdere har Strejkeret, og de og de har det ikke. Noget saadant kan man aldeles ikke gøre, thi en Strejke maa i hvert enkelt Tilfælde bedømmes efter sit Grundlag, de Forhold, der har været Motiveringen for den. Kun ud derfra er man i Stand til at danne sig en Mening om, hvorvidt en Strejke er forsvarlig eller uforsvarlig.

Overfor de bekymrede Udbrud, jeg har hørt her om Tidens Daarlighed, vil jeg ogsaa sige nogle faa Ord. Jeg deler i høj Grad Ønskerne om den størst mulige Produktion. Jeg kan meget vel med det ærede 7de Medlem for Hjørring Amt (Johan Knudsen) istemme: Arbejde, Arbejde, Arbejde! Det har stadig været min og mine Meningsfællers Overbevisning, at Arbejde er det grundlæggende for Samfundet, og det glæder mig derfor, at saa mange nu erkender Rigtigheden af, at Arbejdet er overmaade vigtigt, og at Pengene alene aldeles ikke gør det. Men naar denne Erkendelse saa er opstaaet, saa maa man gaa videre, saa nytter det ikke at blive staaende ved Ordet Arbejde; saa bør man virkelig sætte alle arbejdsvillige i Virksomhed, og saa bør Samfundet ganske anderledes regulere Virksomheden og gribe ind, saaledes at der bliver Plan i det hele, saaledes at der bliver Arbejde Aaret rundt til alle dem, der virkelig er ar-

bejdsvillige, medens de, der er uvillige, skilles ud og føres over, hvor de faar deres Plads, og at Samfundet undgaar de Kalamiteter, som 70 000 arbejdsløse i en Periode og 40 000 i en anden betyder for Samfundet. Saa bør man ikke søge Samfundet indrettet saaledes, at man i visse Perioder griber, i Stedet for til det sunde, lykkebringende Arbejde, til en urimelig Udnyttelse af Arbejdskraften langt udover dens Evne.

En Taler har under denne Forhandling udtalt den Formening, at nu, da der i saa høj Grad kræves Arbejde, kunde man meget godt arbejde 9—10 Timer i Stedet for de nu almindelige 8 Timer. Dette Krav er ganske ulogisk, thi der kan særdeles godt skabes tilstrækkeligt med 8 Timers Arbejde. Der foreligger aldeles intet om, at Verden ikke skal kunne klare sig med, hvad der virkelig kan produceres i 8 Timer. Om fornødent har man jo Lov til at gaa med 2 Hold Arbejdere i Døgnet eller i visse Virksomheder med 3 Hold, om man vil. Man er jo meget vel i Stand til at indføre skiftende Hold. Skal man have meget Arbejde udført, Gud bevares, og har man Arbejderne til Raadighed, saa er der Udveje. De 8 Timer er fuldt tilstrækkeligt. Man behøver ikke at overlaste den enkelte Arbejder med 9—10—12 Timer. Nej, det, det gælder om, er, at der bliver arbejdet i Arbejdstiden, det erkender jeg, og at Lysten til at arbejde i Arbejdstiden tilvejebringes af dem, der har Midler og Magt dertil, paa den Maade, at man giver Arbejderne rimelige og gode Kaar, saaledes at der bliver Lykke og Livsindhold i Arbejdernes Liv. Der er aldeles ikke i Danmark opstaaet nogen Trang til en længere Arbejdstid end den, der nu heldigvis er blevet den almindelige, den Paastand afvises ogsaa ganske derved, at der i Øjeblikket findes over 10 000 arbejdsløse her i Landet. Der har hele Sommeren været arbejdsløse, en 6 000—8 000 i alt Fald, og af det, jeg før har sagt, fremgaar det, at Talen om, at det er Folk, som ikke vil bestille noget, er ganske uvederhæftigt. Nej, der har været Mulighed for at faa arbejdsløse hele Aaret igennem og er det fremdeles, og før man har søgt at skaffe disse Arbejde, samt om fornødent at bringe andre Arbejdsmetoder i Anvendelse, er der ingen Grund til at jamre over den korte Arbejdstid og kræve den forlænget. Den Reservearmé, som de arbejdsløse udgør og alle Dage har betydet for Samfundet, den maa afskaffes, det er et af Midlerne til at skabe bedre, ordnede og rolige Tilstande.

Det ærede 7de Medlem for Hjørring Amt, hvis Raab om Arbejde jeg altsaa istemmer, er imidlertid meget inkonsekvent, thi i den samme Tale siger det ærede Medlem paa Spalte 417: »Jeg vil bede den paagældende højtærede Minister og det ærede Finansudvalg om at tage under alvorlig Overvejelse, om det dog ikke kunde være muligt at udsætte forskellige af de Arbejder, som er bragt i Forslag paa

Finansloven, saaledes at den store Udgiftssum, som § 26 angiver, kunde nedbringes ganske betydeligt. Der er baade under Jernbanevæsenet og under Post- og Telegrafvæsenet bragt ret rigelige Nyanlæg i Forslag«. Alt dette skal efter det ærede Medlems Mening stryges, men et Par Sekunder før eller efter, at det ærede Medlem udtalte dette, raabte det ærede Medlem: Det, Samfundet trænger til, er Arbejde! Altsaa, Arbejdsløsheden skal forøges, men samtidig skal det ærede Medlem og hans Meningsfæller kunne rejse rundt og fortælle, at Arbejderne er Dovenkroppe, som intet vil bestille. Det forekommer mig i høj Grad urigtigt og inkonsekvent at optræde paa den Maade. Der er, som alt sagt, 10 000 arbejdsløse nu, og der er kun Grund til at vente Forværrelse af dette Forhold; derfor bør ethvert Forslag om Iværksættelse af Arbejder ganske sikkert ikke mødes paa den Maade, hvorpaa det er mødt fra det ærede Medlems Side, men tværtimod mødes med et Ønske som det, der ogsaa er gaaet gennem adskillige andre Taler, f. Eks. den Tale, som blev holdt af det ærede 9de Medlem for Odense Amt (Jensen-Sønderup), som har beskæftiget sig med Arbejdsløshedsspørgsmaalet. Fra hans Side blev det meget stærkt fremhævet, hvor ønskeligt det var, at Arbejder blev iværksat, og hans Ønske billiger jeg fuldt ud, ogsaa hans Ønske om, at der maa blive sat mere Fart paa de forskellige Embedsinstitutioner, der har med Iværksættelsen af offentlige Arbejder at gøre.

Vil man imidlertid forøget Produktion og højnet Ansvarsfølelse baade blandt Arbejderne og i Samfundslivet — og det er mit Formaal, jeg har aldeles intet Ønske om, at den Opfattelse skulde brede sig mellem Arbejderne, at det gælder at bestille saa lidt som muligt, jeg misbilliger enhver Ytring i den Henseende —, vil man højnet Ansvarsfølelse og forøget Produktion, maa man ogsaa komme Arbejderne i Møde og søge at forstaa de Følelser, der behersker Arbejderne, og ikke blot angribe dem og sigte dem paa uærlig Vis for Handlinger, de ikke begaar. Hvis man vil, at Arbejderne skal føle Tilfredshed og Arbejdsglæde, skal man yde dem et saadant Udbytte af deres Arbejde, at de opnaar gode Kaar, Kaar, som kan medføre Lykke og Livsindhold ogsaa for Arbejderne. Saa skal man indrømme dem en rimelig Arbejdstid og ikke møde op med Krav om, at de godt kan arbejde et Par Timer mere. Og dernæst skal man vise Arbejderne Tillid og ikke ved enhver mulig Lejlighed den Mistillid, som kommer til Orde fra Arbejdsgivernes og fra konservativ Side. Tanken om at anerkende Arbejdet som sideordnet Faktor med Kapitalen er utvivlsomt det Middel, som man alvorligt bør overveje at bringe i Anvendelse, og hvorved man kan skabe oplyste og interesserede Arbejdere. Lad Arbejderne faa Adgang til at lære Bedrifternes indre Liv at kende, saaledes som de nu har udtalt Ønske om, lad dem komme med ind i Direktionsværelset en Gang imellem og

tale et Ord med ved de Afgørelser, som træffes indenfor de store Virksomheder. Lær Arbejderne, at der foruden Haandens Arbejdere findes en stor Stab af nyttige Medborgere: Ingeniører, Tegnere, Arkitekter, Disponenter, og hvad de nu maatte hedde, der gør et nyttigt Arbejde saavel som Haandens Arbejdere. Men lær dem det ved Selvsyn, vis dem, paa hvilken Maade de forskellige Hjul i den store Produktion griber ind i hinanden, og lad være med den evigt tilbagevendende Mistænkeliggørelse og Udspreden af den Opfattelse, at Arbejderne i Grunden er nogle lavere staaende Væsener, som man ikke kan indrømme en sideordnet Stilling med andre Faktorer. Lad Arbejderne ogsaa lære Bedrifternes økonomiske Forhold at kende, lad dem derigennem lære at bedømme, hvor meget Bedrifterne kan bære. Det er jo den almindelige Tale fra Arbejdsgivernes Side overfor al denne Uro, overfor disse Krav om bedre Kaar, at Bedrifterne ikke kan bære det, der kræves, og det er jo muligt — det benægter jeg ikke —, at der kan være Tilfælde, hvor man meget vel kan anspænde Bedrifterne under de nuværende Forhold saa stærkt, at de ikke kan bære det, der maaske maatte blive krævet. Men er det dog saa ikke langt rimeligere at overbevise Arbejderne derom ved at drage dem med ind der, hvor alle Oplysninger findes, lade dem komme ind og faa Kendskab til de økonomiske Forhold i Bedriften og være med til at give Raad om, hvor der maaske kunde foretages Bespareser? Thi Arbejderne er ogsaa i Stand til at bedømme Virksomheden, er i meget høj Grad i Stand til at give gode Raad om, hvordan Værksteder og Fabrikker i mange Tilfælde kan indrettes og udnyttes bedre, end de nu ofte bliver. Der er sikkert talrige Omraader, hvor — jeg kender det af egen Erfaring — en Arbejder meget godt kan være i Stand til paa den Maade at være nyttig for den Virksomhed, han arbejder i, og hvor det vilde være overmaade værdifuldt for begge Parter, om et godt Samarbejde i saa Henseende etableredes mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Og dette Samarbejde vil utvivlsomt kunne udvikle sig ved Anerkendelse af det Princip, som er rejst fra Arbejdernes Side. Har man, som man selv erklærer fra Arbejdsgivernes Side, kun et beskedent Udbytte til Bedriftens Kapitalindskydere, behøver man aldeles ikke at være bange for at lade Arbejderne komme ind; tværtimod kan det maaske være nyttigt. Har man et overvældende stort Udbytte til Enkeltmand, er det dog naturligt, at Samfundet regulerer disse Forhold, hvis Udbyttet da ikke helt og holdent er Udtryk for, hvad Enkeltmand ved egne Kræfter ganske alene tilvejebringer. Jeg erkender, at paa disse Omraader kan der være Nuancer, Forskelle, som maa tages i Betragtning. Vi skal ikke tilstræbe, og Arbejderne tilstræber heller ikke, en Nivellering, der sætter alle paa 3 000 Kr. om Aaret, eller hvad det nu maatte være. Det tilstræbes ikke fra nogen Side, og det

vilde desuden ogsaa være en i høj Grad usund Fremgangsmaade. Det, som tilstræbes, er en Anerkendelse af Arbejderne som Mennesker, som Medarbejdere, som den Part, der, ved Siden af Kapitalen, sætter det dyrebareste Indskud i Produktionen i hele Verden.

Giv dernæst Arbejderne foruden disse Indrømmelser, samfundsmæssigt set, en betrygget Stilling som andre Borgere. For dem, der ved egne Midler kan betrygge deres Stilling, er det let nok. For Arbejderne har det ikke hidtil og vil det formentlig heller ikke i Fremtiden blive muligt ved egne Midler at sikre sig mod alle de Eventualiteter, som i første Linie rammer Arbejderne, Invaliditet, Alderdomssvækkelse, Sygdom, paadraget under Arbejdet eller under Paavirkning af Arbejde i usunde Virksomheder. Giv dem paa disse Omraader en betrygget Stilling, gennemfør altsaa de sociale Love, der i saa Henseende maa anses for paakrævede.

I denne Henseende kan jeg bebude et Lovforslag, paa hvilket der har været arbejdet i længere Tid, og som meget snart vil kunne foreligge for den høje Rigsdag, et Lovforslag sigtende til Gennemførelsen af effektiv Omsorg for de kronisk syge, saa at disse ikke skal være henviste til Fattigvæsenet, og Omsorg for de saakaldte Arbejdsinvalidere, det vil sige alle dem, som, hovedsagelig ramte af Erhvervs sygdomme, bliver ude af Stand til at skaffe sig Opholdet ved eget Arbejde, og som ligeledes nu kun er henviste til Fattigvæsenet.

Det ærede 9de Medlem for Odense Amt (Jensen-Sønderup) har i Tilslutning til sine Bemærkninger om Arbejdsløsheden fremsat en Beklæggelse af, at der nu og da var Tilfælde, hvor man maatte give Arbejdere fra Udlandet Adgang til at komme herind, til Trods for, at der maaske i deres Fag var arbejdsløse, men dog ikke saadanne Specialarbejdere, som søges, og som i denne Tid specielt søges til Skibsværfterne. Jeg erkender med det ærede Medlem, at der er noget beklæggeligt i dette Forhold, og det er jo ogsaa rigtigt, at der har foreligget Tilfælde, hvor vi har maattet give saadanne Tilladelser. Det er dog ikke ret mange. Det Antal Tilladelser, der er givet, er meget begrænset, og man har absolut kun givet dem til saadanne Specialarbejdere, som man haardt tiltrængte i Skibsbygningsindustrien, og som man ikke var i Stand til at skaffe herhjemme. Det gælder om saadanne, som betegnes ved Nittere, Stemmere, Forholdere, Vinkelsmede og enkelte andre ganske særlige Specialister, som man ikke har tilstrækkelig mange af med den betydelig udvidede Produktion, som for Øjeblikket finder Sted ved Skibsbygning. Man har imidlertid nogle, ikke ret mange for øvrigt, men nogle Hundrede Smede og Maskinarbejdere, der er arbejdsløse, og det er vel ogsaa sandsynligt, — det er i alt Fald sket før —, at saadanne kan uddannes til at gøre disse Specialarbejder; dette er imidlertid ikke noget, som er saadan lige at løbe til. Nitningen paa Skibene er f. Eks. noget af

det mest betydende Arbejde, for et godt Udfald af det paagældende Arbejde i Skibsindustrien. Der kræves grundig Uddannelse og adskillig Færdighed for at tjene Lønnen ved dette, for man bør aldrig glemme, at ikke blot gælder det, naar man taler om, at en Mand kan uddanne sig til at udføre et saadant Arbejde, om f. Eks. at kunne slaa en enkelt Nitte i et Skib eller at kunne rulle en enkelt Cigar, om at erhverve sig de enkelte Greb i manuel Henseende, men det gælder frem for alt om ogsaa at faa den fornødne Færdighed. Det kan jo nemlig ikke nytte noget, at en Mand er i Stand til at slaa en Nitte i et Skib, men maa være en hel Dag om det — saa kan han ikke tjene Lønnen, for det er Akkordarbejde. Han maa have en saadan Færdighed, at der kan blive en rimelig Fortjeneste for ham. Og Arbejdsgiveren vil selvfølgelig ikke tillade ham at erhverve sig denne Uddannelse, medens han arbejder som Nitter eller Forholder, eller hvad det nu er, og han selv kan ikke gaa hen og erhverve sig den ved at gaa i Lære, for han skal maaske forsørge Kone og Børn, og Lærlingelønnen er jo ikke saa stor, at han kan det for den Løn, der nu ydes dér. Derimod har der i visse Perioder været oprettet Kursus paa Teknologisk Institut, hvor saadanne Arbejdere har faaet en Uddannelse, som har gjort dem skikkede til at indtræde i saadanne Arbejder, naar der var Efterspørgsel derefter. Dette er under fornyet Behandling i Indenrigsministeriet, specielt igennem det bestaaende Arbejdsudvalg, og jeg antager, at der ogsaa i indeværende Vinter vil kunne blive iværksat Kursus i den Retning, som muliggør Uddannelse af visse Specialarbejdere.

HARALD PLUM.

Christmas Møller fremsatte paa det konservative Partis Vegne følgende Forspørgsel til Justitsministeren den 14. December 1923:

BILLIGER Justitsministeren, at Statsadvokaturen har motiveret Undladelsen af at appellere Østre Landsrets Dom over Direktør Harald Plum med Sagens »kolossale Omfang« og »Bevismaterialets Uhaandterlighed«?

Stauning ydede følgende Indlæg i Forhandlingerne:

Tilsyneladende er denne Sag forløbet let og behageligt for de to Parter i Regeringsalliancen, og jeg skal forsøge, om jeg kan holde mig i den samme gode Tone, som er indledet ved denne behagelige

Udveksling af i Forvejen opskrevne og aftalte Taler. Det gør jo altid et vist komisk Indtryk her i Tinget, naar noget saadant foregaar, og jeg tror, Komikken vil forplante sig fra Tinget ud i Befolkningen, hvor man hurtigt vil gennemskue Arten af det Optrin, der har fundet Sted mellem det ærede Medlem Hr. Christmas Møller og Justitsministeren. Det er dog vel ikke ubegrundet, naar nu en saadan Forespørgsel er stillet, ogsaa at gøre sig en Forestilling om, hvad Formaalet er med den. Ved talrige Domme er det jo mere Motiverne for det, der ligger til Grund for Sagen, der har Interesse, end selve Dommen maaske, og det er det jo formentlig ogsaa her. Af Justitsministerens Bemærkninger fremgik det, at det, som Forespørgeren rejste sin Aktion paa, var det rent formelle, som Statsadvokaten ikke har taget Hensyn til, hvorfor han er sluppet lidt uheldigt fra et Interview. Det reelle var derimod Sagens Afvisning, og det forekommer nægtelig ogsaa mig, at det, at Sagen ikke er optaget til Appel, har betydelig mere Interesse i og for sig end det formelle. Men nu har Forespørgeren altsaa ønsket at aktionere paa dette formelle Grundlag, og jeg maa formode, at naar denne Sag nu er rejst — det fremgik jo af den Ordveksling, som fandt Sted —, har man indenfor Regeringskoalitionen overvejet vel, inden man førte den frem. Det kan altsaa ikke være Forespørgerens Formaal at lave Postyr om Landmandsbanken og de til denne hørende Affærer. Man har gjort sig klart, at denne Sag uden Fare for Fædrelandet kan debatteres, ellers var den ikke blevet rejst. Det er sket ikke for at henlede Opmærksomheden paa disse pinlige Affærer, men det er sket for at bidrage til Opklaring af dem, vil jeg antage, Forespørgeren vil hævde, hvis man ude i Befolkningen spørger, hvad Meningen var med dette lille Intermezzo. Der er vel imidlertid Grund til at sige, at selve dette lille Intermezzo har dog den Virkning, at det paa ny henleder Opmærksomheden paa disse Sager, bidrager til, at der paa ny skrives om Landmandsbanken og Transatlantisk Kompagni og alle de pæne Folk, der var knyttet til disse Virksomheder. Det bidrager i hvert Fald ikke til at holde Ro om Sagen. Jeg har nylig læst en Proklamation fra 4 Herrer, Formanden for Dampskibsrederiforeningen Hr. Sass, Formanden for Grosserer-Societetet Hr. Ernst Meyer, Formanden for Industriraadet Hr. Benny Dessau og Formanden for Landbrugsraadet Hr. Pinstrup — det er jo en meget sjælden Koalition mellem disse 4 Herrer —, hvori de, altsaa i For- ening, taler om, at man skal tilstræbe et forsonligt Samarbejde — jeg formoder, det er mellem Landbruget og Industrien, og jeg nægter ikke, at dette tiltrænges. Man formaner i denne Proklamation Befolkningen til endelig at give Erhvervslivet Ro, til ikke at tale for meget om de pinlige Affærer, der har været oppe i disse Tider, til ikke at fremme partipolitiske Formaal ved Behandlingen af Er-

hvervsforhold og undlade personlige Angreb. Ja, jeg glæder mig i høj Grad til at se denne nye smukke Tid oprinde. Det bliver jo den rene Idyl, naar Venstres og den konservative Presse ophører med personlige Angreb, og det bliver jo ikke mindre idyllisk at se Hr. Pinstrup optræde uden partipolitiske Formaal.

Se, i denne Proklamations Interesse, i Interesse af Bestræbelsen for Fred og Ro om Erhvervsforholdene og disse pinlige Sager kan Forespørgselen ikke være fremsat, thi den kan jo ikke undlade at bringe en vis Uro til Stede paa ny, en vis offentlig Omtale af disse Sager. Maaske er dette Urostof, som Forespørgselen i sig selv er, ogsaa et Tegn paa den Uro, der med Rette er til Stede i den konservative Lejr, og jeg kan i og for sig godt forstaa de Indledningsbemærkninger, som Forespørgeren gjorde om Tiden mellem Forespørgselsens Fremsættelse og dens Behandling, thi den lange Tid, der er hengaaet, har ikke været særlig behagelig for det konservative Folkeparti, det har ikke været særlig behageligt for Partiet at rejse Aktion just i disse Dage, hvor flere af dets fornemste Ledere sidder paa Anklagebænken for Affærer, der ikke er mindre uappetitlige end den, som angaar Plum-Sagen. Det maa ikke være særlig morsomt for den ærede Forespørger, det forstaaer jeg godt. Det havde været behageligere for ham at faa Forespørgselen af Stabelen for 14 Dage siden, eller hvor længe det nu er, siden den anmeldtes, fremfor i disse Dage, hvor oven i Købet et konservativt Blad i Dag kræver en konservativ Landstingsmands Afgang paa Grund af den mislige Affære, i hvilken han og Formanden for det konservative Partis Organisations Forretningsudvalg er indblandet.

Men med denne Forespørgsel har man altsaa fra Forespørgerens og hans Partis Side tilsigtet, at der skulde bibringes Vælgerne den Tro, at der virkelig ogsaa i konservative Kredse var Interesse for Opklaring og retfærdig Domfældelse. Justitsministeren plumpede imidlertid i i Dag, da han sagde, at det var jo kun det rent formelle, det her drejede sig om. Ja, selvfølgelig, det er det rent formelle, og det skal Befolkningen ogsaa snart forstaa, at naar den ærede Forespørger har fremsat denne Forespørgsel, er det ikke af reelle Grunde, ikke for at bidrage til Opklaring af den Mudderpøl, som det kapitalistiske Samfund befinder sig i, men for at putte Befolkningen Blaar i Øjnene, Blaar, der skulde faa dem til at tro, at det konservative Parti ligesom flere andre var interesseret i Opklaring af disse mislige Affærer. Det er imidlertid utvivlsomt, at Befolkningen ikke vil nøjes med dette lille aftalte Intermezzo i Dag. Befolkningen vil fremdeles kræve Opklaring og ikke blot Afgørelse og Misbilligelse paa de formelle Punkter, men nok saa meget paa det reelle. Og den vil forlange Rede ikke blot paa Plum-Affæren, ikke blot paa, hvorfor Dommen i den ikke blev appelleret, men naturligvis ogsaa paa de nye

Affærer, som nu er opstaaet, og i hvilke fremragende Konservative spiller en saa stor Rolle.

Jeg erkender i øvrigt, at der er særdeles god Grund til den Forespørgsel, som er fremsat til Justitsministeren. Justitsministerens Adfærd har ikke kunnet undlade at rokke ved Retsbegreberne i vort Folk, ved den Afgørelse, som er truffet i denne Sag. Det er ikke for mig personlig noget overraskende, at Justitsministeren har indtaget det Standpunkt, at han har forhindret, at den transatlantiske Sag er blevet appelleret til Højesteret. Det er i og for sig slet ikke overraskende, og for mig kunde det derfor være ganske overflødigt at spørge Justitsministeren, om han billiger eller ikke billiger. Jeg forstaaer særdeles vel, hvad der er Justitsministerens Standpunkt, men det forekommer mig unægtelig ret opsigtsvækkende, at denne Afgørelse har fundet Sted. I en saa stor Sag som Sagen om Det transatlantiske Kompagni med de mange Datterselskaber maa en saadan Afgørelse ganske naturligt ikke være truffet af en Embedsmand, en Rigsadvokat eller Statsadvokat paa egen Haand, den kan naturligvis kun være truffet efter Aftale med Justitsministeren, og han har derfor selvfølgelig ogsaa Ansvaret for denne Afgørelse af Appelspørgsmaalet, og ikke blot for det formelle, fra hvilket han i Dag har søgt for Motiveringens Vedkommende at tage Afstand, men ogsaa for det reelle. Thi det reelle — det erkender jeg med Statsadvokaten — er mere værdifuldt end det formelle. Jeg siger, at jeg er i og for sig ikke forbavset over Justitsministerens Adfærd. Det vilde mere forbavse mig, kunde jeg sige, om han havde taget det modsatte Standpunkt. Denne Afgørelse er jo ikke Justitsministerens eneste mærkelige Afgørelse. Omtrent samtidig med, at den fandt Sted, blev der ogsaa afgjort en anden Sag, i hvilken en Politibetjent har indladt sig i Gadeslagsmaal med en Person. . . .

Formanden: Jeg gør det ærede Medlem opmærksom paa, at Forhandlingens Grænse er givet ved Forespørgselsens Form.

Stavning: Ja, men det er ogsaa min Agt at holde mig til Forespørgselen.

Formanden: Som ikke omhandler Politibetjente.

Stavning: Det fremgaar ganske udtrykkeligt af Forretningsordenen, at man har Lov til at motivere sine Udtalelser, og naar jeg altsaa ønsker at fremsætte en Kritik af Justitsministeren paa dette Punkt, maa det være mig tilladt at drage en Parallel med hans Behandling af en anden Sag. Jeg skal selvfølgelig ikke indlade mig paa en Omtale af den Sag i øvrigt. Jeg nævner kun dette, at samtidig med denne Sags Afgørelse afgjorde Justitsministeren en anden Sag, i hvilken en Politibetjent har indladt sig i Gadeslagsmaal og derefter er blevet frikendt til Trods for, at den Mand, med hvem han sloges, afgik ved Døden under dette Slagsmaal. Denne Sags Appel til

Højesteret blev forhindret af Justitsministeren, og jeg siger, at naar jeg ved dette, er jeg ikke forbavset over, at i en Affære, der rummer saa mange interessante Enkeltheder som Plum-Affæren, foretrak Justitsministeren at faa Undersøgelsen hurtigst muligt sluttet med den højest taagede, uklare Behandling, som Sagen fik ved Landsretten.

Den Motivering, der er givet for Unkladelse af Appel i Sagen Harald Plum, som altsaa Forespørgeren nærmere har omtalt, er naturligvis i højeste Grad opsigtsvækkende. At »Sagens kolossale Omfang« og »Bevismaterialets Uhaandterlighed« skulde være en Grund til at undlade Appel, er jo i sig selv noget — ja, besynderligt, for ikke at sige noget værre, men vi har jo altsaa ogsaa faaet at vide, at dels er Justitsministeren ikke enig i den Motivering, og dels har Statsadvokaten ogsaa selv erkendt, at det formelle lagde han mindre Vægt paa. Netop naar Sagen har et kolossalt Omfang, trænger den saa meget mere til Opklaring, grundig Undersøgelse og fuld Belysning, end om det var en lille, sølle Sag, som var let at overse. Men den fulde Opklaring fandt ikke Sted ved Landsretten. Hvorvidt Bevismaterialet var uhaandterligt, ja, det kan jeg jo vanskeligt bedømme, da jeg ikke har haft det i Hænde, men det fremgaar unægtelig af Behandlingen ved Landsretten, at Statsadvokaten ikke kunde haandtere Materialet — det behøver jo ganske vist ikke at være Materialets Skyld, det kunde ogsaa være Mandens Skyld. Derom ved jeg imidlertid heller intet udover, hvad jeg har kunnet skønne mig til af de Referater fra Østre Landsret, som jeg har gennemlæst. Statsadvokatens Opræden gav jo den ene Gang efter den anden Anledning til Paatale fra Retsformandens Side; han greb jævnlig ind og tilretteviste Statsadvokaten og erklærede paa et Tidspunkt, husker jeg, at Statsadvokatens Fremstilling var en saadan, at Dommerne ikke kunde følge den. Men efter en saadan Paatale ved selve Landsretten var der dog saa meget mere Grund til at sige: Denne Sag er ikke blevet fuldt og klart belyst ved den Behandling, den har faaet, den maa, den skal appelleres til Højesteret, for at den fulde Oplysning kan finde Sted.

Jeg forstod paa de Udtalelser, som den højtærede Justitsminister læste op, at der var konfereret med Bankkommissionen om at undlade Appel, og at denne bifaldt Unkladelse. Det betvivler jeg selvfølgelig ikke, naar Justitsministeren siger det, men jeg tør maaske i al Beskedenhed spørge: Hvem er Bankkommissionen? Er det alle tre Medlemmer, eller er det kun Formanden, man har konfereret med? Alene de Optrin, som fandt Sted ved Landsretten, peger jo hen paa, at Sagen ikke er fuldt opklaret, men fuld Opklaring i dette som i alt det øvrige, vi har faaet at vide er sket i de svundne Aar under kapitalistisk Ledelse er, hvad den offentlige Mening kræver. Det er ikke Straffene, der i og for sig interesserer. Mig personligt er

det saa komplet ligegyldigt, om Hr. Plum eller andre faar en stor eller lille Bøde, kommer i Fængsel eller bliver frifundet; ja, om Ministeriet saa vil gaa hen og benaade alle de store Forbrydere, saa for mig gerne, det er mig saa komplet ligegyldigt. Hvad der interesserer mig, er den fulde Opklaring af de Sager, som foreligger, det vil være en Styrkelse af Retsbevidstheden, som er af største Interesse for Befolkningens videre Liv. Det er ikke gavnligt for Retsfølelsen, at man ser en saa mærkværdig Behandling af Sager, der angaar store Svindelforetagender. Og det er jo ikke Bagateller, det her drejer sig om. Transatlantisk Kompagni har formøbet til Skade for Landmandsbanken, hvad der i hvert Fald til en vis Grad vil sige det samme som til Skade for Staten, 100 eller 150 Mill. Kr. — der er vel ingen, der endnu nøjagtigt ved, hvad det bliver. Det er ingen Bagatelsag. Der var dog vel Grund til i den offentlige Menings Interesse, i Statens Interesse, virkelig at faa Opklaring her og ikke nøjes med en Dom, der er faldet ved en Ret, hvor Dommerne selv har erklæret, at den Fremstilling, de fik af Statsadvokaten, var en saadan, at de ikke kunde følge den. Her er jo ikke blot Tale om et Selskab, der har drevet Transaktioner af en besynderlig Art til Skade for den Bank, der finansierede Kompagniet — dette er i sig selv en i høj Grad alvorlig Affære —, men vi har ogsaa netop i dette Selskab et af det kapitalistiske Systems mest karakteristiske Eksempler, et Udslag af den moderne og stadig mere, om jeg saa maa sige, fremskredne Kapitalisme, som det er af samfundsmæssig Værdi at faa belyst. I Transatlantisk Kompagni var det jo store, vidtspændende Planer, man søgte at bringe til Udførelse, baade kommercielle og storpoltiske. Der blev rejst store Fantasislotte ved Transatlantisk Kompagnis Foranledning, der blev indledet vilde Spekulationer, der blev planlagt en kæmpemæssig Handelsvirksomhed, kædet sammen med en omfattende Verdenspolitik. Der var jo utvivlsomt meget at lære i denne Sag, maaske en stor Del vilde tjene til Advarsel i Fremtiden, men ogsaa det skulde man dog anse for at være i Samfundets Interesse at bidrage til at fremskaffe, hvad der maa være af oplysende Art, som kunde tjene ogsaa til advarende Eksempler i Fremtiden. Men Kapitalismens Justitsminister afværgede, at det skarpe Lys faldt over denne Sag, det var nok med den uforstaaelige, ogsaa for Dommerne uforstaaelige, Redegørelse, som Statsadvokaten leverede for Landsretten.

Jeg kan, som alt sagt, ikke saaledes som den ærede Forespørger, det ærede Medlem Hr. Christmas Møller, indskrænke mig til at spørge den højtærede Justitsminister, om han billiger Motiveringen til Undladelse af Sagens Appel, som Statsadvokaten oplyste i et Interview. Den Motivering, har vi faaet at vide, tager Justitsministeren Afstand fra, men han billiger altsaa Undladelsen af Appellen

til Højesteret, og det er, som sagt, det vigtige. Jeg synes, man bør protestere, ikke blot imod den urimelige Motivering, men mod selve Undladelsessynden, mod den Undladelsessynd, som Justitsministeren har gjort sig skyldig i ved at lade Mørket hvile eller søge at gøre, hvad han kunde, for, at Mørket fremdeles kunde hvile over den storslaaede og landsskadelige Affære, som Transatlantisk Kompagnis Virksomhed har været.

Som alt sagt, denne Affære er et af Kapitalismens Udslag, en af Kapitalismens Giftblomster. Paa Grund af dens Forhold til Landmandsbanken er den blevet undersøgt af Bankkommissionen, og derfra er den oversendt, jeg formoder til Rigsadvokaten eller til Justitsministeren som egnet til retslig Tiltale og Undersøgelse. Men det er af Interesse at faa at vide, om Bankkommissionen ogsaa var færdig med sin Undersøgelse, og jeg beder den højtærede Justitsminister, da vi nu er ved Sagen, oplyse os, om Bankkommissionen var færdig med sine Undersøgelser, da Rigsadvokaten eller Justitsministeren fik Sagen leveret, om denne var færdig undersøgt, om Bankkommissionen havde draget sine Konklusioner af sin Undersøgelse, inden Statsadvokaten gik til Østre Landsret og afgav sin Redegørelse. Der er nemlig under Sagen, efter hvad der fremgaar af Referaterne, fremkommet Ytringer, som synes at vise det modsatte. Jeg skal ikke opholde mig ved disse Enkeltheder, den højtærede Minister vil hurtigt kunne svare ja eller nej, om Bankkommissionens Undersøgelser var fuldt og helt tilendebragt, inden Sagen bragtes ind for Retten. Jeg har ogsaa faaet den Formodning af de Referater, der foreligger, at Sagen virkelig ikke var forberedt saaledes, som den havde maattet være det, hvis Bankkommissionen havde tilendebragt Undersøgelsen og stillet Tingene paa deres rette Plads. I saa Fald er det maaske undskyldeligt, om Statsadvokaten ikke har været i Stand til at give en udtømmende og forstaaelig Beretning for Landsretten; hvis han ikke har faaet Materialet i ordentlig, færdigbehandlet Stand, er det maaske i hvert Fald forstaaeligt, at det er blevet mindre godt, hvad der skete ved Landsretten.

Men jeg maa maaske sige, at det forekommer mig i det hele at være en mærkværdig hovedløs og retningsløs Behandling, disse Sager vedrørende Landmandsbanken o. s. v. har faaet ved Ministeriets Initiativ. Ved Lov af 21. September 1922 er det besluttet at nedsætte en Kommission til Undersøgelse af Landmandsbankens Forhold. Nu er der paa det allernærmeste forløbet et Aar og tre Maaneder, og endnu er der ingen Beretning fremkommet fra denne Kommission. Men medens denne Ret — det er jo ogsaa en Ret — sidder, afgives der stykkevis Sager til andre Retters Behandling. Det hele synes arrangeret for netop at gaa op imod den Opfordring, som det ærede Medlem Hr. Pinstrup for nogle Dage siden fremsatte, det hele

synes ligefrem lagt an paa at vedligeholde saa megen Uro som muligt til Skade for Erhvervslivet og Banklivet; det kunde i alt Fald ikke være bedre arrangeret, end om det var Ministeriets Opposition, der fik Lov til at tilrettelægge disse Ting. Et hurtigere Tempo for Kommissionens Arbejde og efter Kommissionens Arbejde en retslig Bedømmelse af alt, som egnede sig dertil, vilde naturligvis være den Fremgangsmaade, der var forsvarlig og rigtig. Det havde været mindre pinefuldt for alle, mindre pinefuldt for de Erhverv, der er ramt, mindre pinefuldt for den Bank, for hvilken Staten ved Fler-tallets Beslutning har overtaget en mægtig Statsgaranti og endvidere vilde det have været en mere oplysende og overskuelig Fremgangsmaade end den draabevis og stykkevis at give Befolkningen Indblik snart i et, snart i noget andet, som den slet ikke kan sammenholde. Nu vil jeg jo ikke tro, at Ministeriet bevidst søger at skabe den mest mulige Uro, men jeg formoder, at Fremgangsmaaden er valgt for at tilfredsstille dem, der nu og da kræver et Offer for at have noget at beskæftige sig med i Øjeblikket, ellers er jeg ikke i Stand til at forstaa, hvilke fornuftige Motiver der skulde bestemme en saa besynderlig Fremgangsmaade i en for Landet saa alvorlig Sag som den store Landmandsbanksag og dens Udløber, Transatlantisk-Sagen, som vi her beskæftiger os med. Men nu kommer vel en Gang ad Aare Kommissionens Betænkning. Jeg ved ikke hvornaar. Der er fra Maaned til Maaned givet Besked om, at den vilde komme; jeg har hørt nævne September, Oktober, November og December, nu er vi i December, og jeg formoder, at der nu ogsaa er Juleferie i Bankkommissionen, saa Betænkningens Afgivelse er vel nu udskudt til efter Nytaar. Om den saa kommer, eller det varer et Aar til, ved jeg ikke; men den kommer vel en Gang, formoder jeg. Og saa vil den antagelig indeholde Oplysninger af forskellig Art, og den vil ganske utvivlsomt rejse Spørgsmaal om ny retslig Aktion i visse Tilfælde. Denne Kommissionsbetænkning kan jo ikke undgaa at være et overordentlig værdifuldt Kildeskrift for dem, der ønsker at studere kapitalistisk Svindel. Den vil i høj Grad vise, hvilket raadent og elendigt Samfund det kapitalistiske er, og den vil ganske utvivlsomt indeholde Paavisning af nye Affærer, som nødvendigvis maa underkastes retslig Behandling.

Det forekommer mig unægtelig, at det var rart at faa gjort rent Bord. Selv om Sagen vel ikke kan genere mig og mit Parti i den Forstand, synes jeg unægtelig som dansk Borger, at det var rart at faa gjort rent Bord en Gang, og at det derfor var bedre, om man havde valgt den eneste rimelige og fornuftige Fremgangsmaade, at Kommissionsbetænkningen skaffedes til Veje hurtigst muligt, og at man, naar den forelaa, aktionerede paa Grundlag af det, den paa-pegede som nødvendigt Grundlag for Aktion. Men derved er der

jo nu intet at gøre. Nu har vi altsaa haft en Række Affærer vedrørende selve Landmandsbanken, vi har haft den transatlantiske Affære, nu kommer Betænkningen, og saa faar vi en Række nye Rets-sager en Gang.

Afgørelsen i den Sag, som her er bragt paa Tale, viser for den nuværende Justitsministers Vedkommende, at han ikke evner den Opgave at skaffe Opklaring, og at han heller ikke ønsker det. Han har netop i denne Sag tilstræbt at afværge den fulde Opklaring; her havde han det i sin Haand at afværge den fulde Opklaring, og saa afværgede han den. Dette forekommer det mig, som sagt, der er al Grund til at misbillige, netop paa Grund af Det Transatlantiske Kompagnis overmaade indgribende Betydning for hele vort Lands Økonomi.

Denne Sag er altsaa nu rejst, saaledes som den ærede Forespørger og hans Parti har ønsket det, og dette Parti er jo et af de rigtige, patenterede Fædrelandspartier, saa der kan ikke være Tvivl om, at naar de gør det, er de paa det rene med, at her sker der ingen Ulykker; de har ført denne Sag frem til offentlig Debat, og sker der noget, har de ogsaa Ansvaret derfor. Naar denne Sag er ført frem nu, maa vi fra vor Side kræve, at vi ogsaa faar Lejlighed til at høre det om den, som den højtærede Justitsminister maa kunne sige, ikke blot om Formaliteten, men om Realiteten. Vi andre havde næppe voyet det Eksperiment, som den ærede Forespørger har voyet; vi vilde øjeblikkelig have mødt de Herrer Pinstrups og Dessaus og Sasse og Meyers strenge Blikke og Anmodning fra højeste Sted om at tage Hensyn til Fædrelandets Interesser og ikke rejse saadanne Spørgsmaal, som kun kunde volde Uro og ødelægge Erhvervslivet endnu mere, end det i Forvejen er ødelagt. Vi kender jo Tønden, naar det er os, der tillader os at spørge om et eller andet. Men nu er det heldigvis en Konservativ, det ærede Medlem Hr. Christmas Møller, der har spurgt, saa jeg tænker ikke, han nærer Bekymring for den kapitalistiske Udbytnings Fred; den gaar vel sin Gang uhindret af denne Sags Foretagelse.

Som sagt, Plum-Sagen viser os et Udsnit af den moderne kapitalistiske Handelsvirksomhed. Med en Række Forgreninger, med Grene til Brasilien, Japan, Amerika, Italien, Spanien, Ægypten og saa fremdeles ud over hele Verden, gaar der en Strøm af Repræsentanter for dette store Transatlantiske Kompagni. Der købes Huse. Der oprettes store Kontorer og Forretninger, Lagre o. s. v. Der drives mangeartet Handel. Der drives Kursspekulation i vidt Omfang. Der drives Kædehandel mellem de Selskaber, der er inde under Koncerne; der sælges fra det ene Selskab til det andet; naar det kniber med at skaffe et godt Regnskab i eet Selskab, saa køber man billigt Varer fra eller man sælger dyrt Varer til et Broder- eller Søstersel-

skab og skaffer sig paa den Maade den nødvendige Balance i Tingene. Det hele er Papirposter og har intet med Virkeligheden at gøre; Virkeligheden kom den Dag, man opdagede, at nu manglede der 100 eller 150 Mill. Kr. Der aflægges Regnskaber med Overskud, der, som sagt, tilvejebringes ved Hjælp af Kædehandel, og i Henhold til disse Overskud udbetales der Tantiëmer, ikke videre beskudne Tantiëmer, til dem, der er Ledere af dette Foretagende. Og sluttelig — ja, som sagt, saa ender Eventyret med det kæmpemæssige Underskud. Det oplyses i Retsforhandlingerne, at man har haft et helt vidunderligt teoretisk Bogholderi, et teoretisk Bogholderi, der skaffede de fine bogholderimæssige Resultater, men som jo ikke var i Stand til at skaffe Pengene paa Bordet. Man kunde blot paa Papi-ret, i Regnskaberne, skaffe de smukke Overskud ved Hjælp af Kædehandel og andre Transaktioner, men i Realiteten blev det, som sagt, til store Tab.

At denne fantastiske Forretnings Saga skulde være afsluttet med Sagen for Østre Landsret, saaledes som den højtærede Justitsminister ønsker, er en Vildfarelse, en stor Vildfarelse, Hr. Justitsminister; den gaar ikke. Nej, de, der har Ansvaret for denne Sags Behandling hidtil, de har ogsaa Ansvaret for, at der vedbliver at være Uro og Mistillid, saa længe der ikke er skaffet fuld Oplysning. Der bliver først Ro om denne og andre lignende Sager, naar alt ligger aabent og klart, og naar den nødvendige Udrensning er fuldbyrdet. Det kan være meget godt, at man i de sidste Dage har begyndt at permittere Departementschefer. Gudbevares, det var maaske nødvendigt; det bliver maaske ogsaa nødvendigt, at en konservativ Landstingsmand gaar en af Dagene. Det er ogsaa meget godt, at Landmandsbankens, Nationalbankens og Statens Raadgiver i Bankspørgsmaal er taget paa en længere Udenlandsrejse, og det kan maaske ogsaa hjælpe paa Tingene, naar nu Formanden for den konservative Organisations Forretningsudvalg træder tilbage og Partiets Hovedkasserer ogsaa; naar deres Navne efterhaanden er blevet kompromitteret i den Grad, som Tilfældet er, gennem storstiledede Svindlerforetagender, saa er der jo intet mærkeligt i, at de lister udenfor, i hvert Fald saa længe, det værste Uvejr raser. Men det er ikke nok.

Man maa højere op. Det er ikke nok med Departementscheferne. Det bør her i Landet altid være saaledes, som det plejer at være, at foran Departementschefen gaar der en Minister, og der er, som bekendt, al Anledning til en saadan Afgang, lige saa megen Anledning som til saa meget andet. Jeg har en svag Erindring om, at det Parti, som har Magten, Venstre, paa sit Program netop har Udrensningen, Udrensningen og Opklaringen. Jeg har hørt udtale, og jeg tror næsten ogsaa, at der foreligger Beslutninger i saa Henseende, at Udrensning er nødvendig, før kan der ikke blive Ro og Stilstand

om disse Affærer, og Udrensningen maa ske paa den Maade, at man gør Begyndelsen fra Ministeriet og fortsætter nedefter gennem Rækkerne, saa langt ned, som det er nødvendigt at foretage Udrensningen. Og dernæst maa der indføres et nyt System, et nyt System, som hviler paa en bedre Moral end den kapitalistiske, som vi nu har stiftet tilstrækkeligt Bekendtskab med. Det sker ikke ved Østre Landsrets Dom. Det sker ikke ved, at den højtærede Justitsminister afgør, at denne Dom fremdeles skal staa ved Magt og ikke skal appelleres. Befolkningen vil kræve Opklaring, og Befolkningen vil ogsaa før eller senere — nu er der jo ikke saa længe til, at denne Opklaring kan gennemføres — skaffe sig fuld Opklaring.

Jeg vil gerne tro, at det er rigtigt, hvad der er fremført under Forhørene, at Direktør Harald Plum i og for sig intet har foretaget sig i personlig Berigelseshensigt. Det er, som alt sagt, ikke det, det kommer an paa, om en Person faar en større eller mindre Straf. Men har en Direktør end intet foretaget sig, der er dadelværdigt — lad være, jeg skal gerne lade det staa hen —, saa er det dog notorisk, at Selskabet som saadant har drevet Kædehandel, der i det almindelige Omdømme betragtes som Svindel, og har skaffet sig Posteringer af Regnskabsposter, der gav et andet Billede af Forholdene end det virkelige. Men alt dette er jo slet ikke blevet klart belyst ved Undersøgelsen og Dommen.

Sagen er ogsaa blevet aktioneret paa en højst mærkelig Maade ved Østre Landsret, nemlig paa Regnskabet for 1919. Jeg har ikke noget Sted set nogen Forklaring paa, hvorfor dette skete. Maaske den højtærede Justitsminister kan forklare, hvorfor der just aktioneredes paa Regnskabet for 1919. Mig forekommer det, at naar der overhovedet er Grundlag for Aktion overfor en Virksomhed som Transatlantisk Kompagni eller overfor Landmandsbanken, eller hvad det nu kan være, saa er det i sig selv en Besynderlighed, at man aktionerer paa et enkelt Aars Regnskab og lader ude af Betragtning, om alle de øvrige Aar ogsaa er fulde af mislige Affærer. Det vilde dog være naturligt og rigtigt at tage Selskabets samlede Virksomhed op til Undersøgelse og at aktionere paa alt, hvad der maatte være af kriminelt eller formentlig kriminelt i den Virksomhed, der er Tale om. Det er ikke Aaret 1919, der har givet Transatlantisk Kompagni det store Tab, det er Selskabets hele Virksomhed.

Jeg venter altsaa en Smule Forklaring paa, hvorfor det just kun er Aaret 1919, man slaar ned paa. Der er, saa vidt jeg har kunnet se af Referaterne, ikke fremkommet noget til Belysning deraf ved selve Retten. Regnskaberne for 1920 og 1921 er vistnok af nok saa stor Interesse, her vilde Kædehandelen ganske anderledes være fremtraadt end paa Regnskabet for 1919. Man spørger i Befolkningen — og jeg lader Spørgsmaalet gaa videre til den højtærede Justitsmini-

ster —: Valgte man Regnskabet for 1919 for derved at undgaa Regnskaber, som nye Navne var sat under? Foretrak man at holde sig til Personerne fra 1919, og vilde man være fri for at have med de nye Mænd at gøre, som i 1920 eller 1921 satte deres Navne under Regnskabet? Saaledes spørger Befolkningen, og Svaret herpaa vil Befolkningen ogsaa før eller senere skaffe sig.

Det er muligt, at man, saa længe vi har den nuværende Justitsminister kan afværge Sagens Opklaring. Det er muligt. Justitsministeren har jo Nøglen til Højesteret i sin Lomme, og naar han lukker i, kommer intet for Højesteret. Og i dette Tilfælde har han lukket i. Det tror han i alt Fald. Men for evigt har han ikke gjort det, og lukke af for Opklaringen om de Personer, der er de skyldige i denne Sag, det evner den højtærede Justitsminister ikke at gøre.

Der tales om mangfoldige Ting i Forbindelse med denne store og landsfarlige Sag. Der spørges om Tabene paa Sydamerika, som Transatlantisk Kompagni har lidt og har tilføjet Landmandsbanken. Der spørges om den nuværende Udenrigsministers Forbindelse med Transatlantisk Kompagni. Hvorfor var han ikke i Vidnernes Række i Østre Landsret forleden Dag? Det havde vist været rimeligt, om han havde været der. Han kendte vist et og andet om Transatlantisk Kompagni, som det havde været rimeligt at lade ham give Forklaring paa, navnlig maaske med Hensyn til Sydamerika. Og hvorfor er Navnet Yding, en i dette Forhold kendt og fremtrædende Figur gennem flere Aar, fuldstændig forsvundet? Det fortælles, at Yding er rejst til Udlandet, men man har ikke gjort sig Anstrelgelser for at faa ham hjem igen. Hvorfor er han ikke kommet tilbage, hvorfor interesserer han slet ikke mere? Der er maaske mange, der ikke kender Yding, og jeg skal ikke fordybe mig i hans mange Fortrin og interessante Sider, men Navnet Yding er sikkert ikke den højtærede Justitsminister ubekendt.

Dette Selskab, som vi beskæftiger os med, havde store Interesser ikke mindst i Rusland, og det er berettiget, forekommer det mig, at hævde, saaledes som det ogsaa er sket fra Sider indenfor Selskabet, at vort nuværende Ministerium har Ansvaret for, at der ikke blev Mulighed for i rette Tid at varetage Selskabets Interesser i Rusland. Det var Ministeriet Neergaards uforsvarlige Optræden overfor Litvinov og Krassin i 1920, som gjorde, at en Handelsaftale, som var forberedt, ikke blev gennemført. Der var planlagt og forhandlet om Oprettelse af et saakaldt clearinghouse, og denne Plan blev tilintetgjort derved, at Ministeriet Neergaard nægtede den russiske Udsending Indrejsetilladelse til Danmark, da han for en kort Periode havde forladt Danmark. Man rejser derfor med Rette Spørgsmaalet om Ministeriets Medansvar for de kolossale Tab, som Transatlantisk Kompagni led ved de Varebeholdninger, som opgjordes til meget

store Summer, og som henlaa i Rusland og ikke kunde blive passet af Selskabets Repræsentanter paa Grund af, at man ikke fik Overenskomsten fra 1920 i Stand, som, da det nuværende Ministerium overtog Magten, havde al mulig Udsigt til Gennemførelse.

Dernæst erindrer jeg videre om Ministeriets Stilling til Traktatforhandlingerne med Rusland i 1921. De blev ogsaa paa Ministeriets Ansvar afbrudt af daværende Udenrigsminister Harald Scavenius. Det skete ikke i Statens Interesse. Men det skete under Pres fra Kredse, der ikke stod med Ansvar, hverken overfor Rigsdagen eller overfor Befolkningen. Dette Afsnit trænger til videre Opklaring, til Opklaring ved en Vidneførsel, hvor der fra flere Sider kan opgives Personer, som det var interessant at faa Forklaring af om de russiske Forhandlingers Afbrydelse, en Vidneførsel, jeg meget vel forstaa, at Ministeriet ikke ønsker.

Jeg tør maaske i denne Forbindelse sige, at jeg ser, at den ærede Forespørger ude i Landet i Aviser og paa Møder taler noget taaget om Forholdet mellem visse Personer, der er nævnt i Forbindelse med baade Russisk og Transatlantisk Kompagni, og Landmandsbankens Forhold. Den ærede Forespørger gør her en mystisk Bemærkning om et Navn, som han kalder Nr. 1, og et andet, som han kalder Nr. 2, og dette er ulykkeligt for mange Ting. Det kunde være interessant her, hvor det ærede Medlem selv har rejst en Sag, der har den nærmeste Forbindelse med disse Ytringer, at faa at vide, hvad det er, han sigter til med disse taagede Vendinger. Af det, han har skrevet i Aviserne, er det umuligt for almindelige Lægmænd at forstaa Meningen med dem.

Jeg kan forstaa Ministeriets Interesse i at hindre, at Sagen foretages for Højesteret; jeg kan forstaa denne Interesse, naar jeg erindrer den Række af Tilfælde, hvor Ministeriet har grebet ind paa en højst uheldig Maade i den Side af Transatlantisk-Sagen, jeg her har nævnt. Men, som sagt, Offentlighedens Domstol er ikke lukket, og den træder i Funktion rimeligvis ikke saa langt ud i Fremtiden, og saa har den højtærede Justitsminister ikke længere Nøglen i Lommen.

Den anden Side af Transatlantisk Kompagnis Forhold til Rusland, er ogsaa af en vis Interesse. Der er for nogen Tid siden udkommet en Bog om Russisk Handelskompagni, omfattende Aarene 1915 — 22 og skrevet af Erik Plum. Denne Bog giver en Række interessante Oplysninger om Bestræbelser for ved Transatlantisk Kompagnis Hjælp at rejse Kampen mod Bolschevikkerne. Naar man særlig har ment, at det var nødvendigt at stjæle nogle Dokumenter for at faa Oplysning om dette Forhold, forstaaer jeg det ikke. En meget stor Del af dette staaer i denne Bog, enhver kan læse sig det til; andre Dele var vel kendt i Forvejen. Det var saamænd ikke nødvendigt at

gøre sig saa megen Ulejlighed med disse saakaldte stjaalne Dokumenter.

Af disse fra forskellige Sider foreliggende Oplysninger ved man, at der efter Bolschevismens Sejr i Rusland opstod forskellige Planer om at styrte det nuværende Regimente i Rusland. Den daværende Gesandt i Rusland, senere Udenrigsminister, Harald Scavenius kom jo hjem fra Rusland og tog offentlig til Orde for Udrustning af en Hær, der skulde gaa mod Rusland i direkte Strid med danske Interesser. I disse vilde Planer, der altsaa støttedes af den daværende Gesandt i Rusland, senere Udenrigsminister, var Transatlantisk Kompagni eller dets Ledere ikke blot Parthavere, men Ledere. Fra dette Selskabs Side virkedes der for Oprettelse af en saakaldt russisk Liga. Den skulde selvfølgelig ikke blot have Sæde i Danmark, men i en Række af Lande, hvor man beskæftigede Kompagniets Folk, og disse fik Ordre til at beskæftige sig med Planerne om denne russiske Ligas Oprettelse. Den havde Tilknytning til Militærpersonerne Koltshak og Judenitsch, der som bekendt arrangerede nogle mislykkede Felttog i den Periode. Jeg husker meget godt fra den Tid en Række Henvendelser fra mere eller mindre forrykte Mennesker om at rejse en Kamp mod Bolschevismen.

Jeg har personlig været ude for Henvendelser fra Udsendinge fra Transatlantisk Kompagni om det Verdensfrimærke, der skulde være en Slags Etikette udadtil for at vise Transatlantisk Kompagnis gode Forhold til Frankrig, til Ententen i det hele taget, og man paastod i hvert Fald den Gang, at naar jeg og mit Parti nægtede at have med dette Frimærke at gøre, maatte Sagen desværre falde for Danmarks Vedkommende. Det er, hvad jeg har haft at gøre med Transatlantisk Kompagni. Jeg har for nogen Tid siden set en Historie om, at det Ministerium, af hvilket jeg var Medlem, skulde have medvirket ved eller givet Tilladelse til Oprettelse af et Bureau for Bekæmpelse af Bolschevismen. Dette er i hvert Fald for mit Vedkommende grebet ud af Luften. Der er selvfølgelig ikke søgt nogen saadan Bemyndigelse, i hvert Fald ikke hos mig, og jeg kan heller ikke tro hos Ministeriet. Ikke des mindre har et saadant Bureau eksisteret eller maaske flere. Jeg har her en Henvendelse til mig fra 1919 indeholdende Udkast til baade Opraab, Anbefalings-skrivelse o. s. v. for den Anti-Bolschevikgesandt, der var prakket mig paa Halsen, og som skulde interessere mig for Kampen mod Bolschevismen. Jeg ved ikke, om det er det samme Konsortium, som er udgaaet fra Transatlantisk Kompagni, men det er i hvert Fald det samme Formaal: Bekæmpelsen af Bolschevismen. Man vil se, at det er et pænt Aktstykke med Laksegl og alt muligt, saa det stammer sikkert nok fra de rigtige Kredse. Jeg har den skidne Vane at gemme gamle Dokumenter, og da jeg saa denne Sag komme paa

Dagsordenen, ledte jeg i min Kiste og fandt saa ogsaa dette lille interessante Aktstykke frem.

Lederen af Transatlantisk Kompagni, Hr. Harald Plum, som forleden var anklaget for Østre Landsret, har altsaa en Tid følt sig som den store Hærfører for denne Aktion mod Bolschevismens Rusland, og kendte danske Mænd har deltaget i denne statsfarlige Virksomhed, har deltaget i Virksomheden for at udruste Hæren til Omstyrtelse af Ruslands Regering. Senere fik vistnok Bevægelsen et nyt Navn, der blev fra visse Sider — ikke herhjemme fra, men ude fra Verden — gjort Forestillinger om, at det dog vist ikke kunde føre til noget med disse Felttogsplaner, og saa gav man Foretagendet en anden Karakter, men fortsatte ellers sine Bestræbelser, som endnu en Tid gik ud paa at modarbejde Bolschevismen. Jeg skal ikke beskæftige mig med de mange Navne, som jeg finder i Erik Plums Bog, paa dem, der har været i Bestyrelsen for denne Afdeling af den russiske Liga paa dansk Grund. Der er flere kendte Professorer, der er Konsuler, selvfølgelig, kan jeg vel sige, træffer man ogsaa Navnet Harboe, man træffer en Kending fra 1920, Admiral Konow, og man træffer ogsaa en Mand, som man i Øjeblikket gaar og græder for, H. P. Prior, som Medlem af dette Konsortium, der ledede denne statsfarlige Kampagne.

Men det, der egentlig har Interesse i denne Sag, er ikke saa meget de mere eller mindre ligegyldige Personer, der staar paa denne Navneliste, det Navn, der har Interesse, er den senere Udenrigsminister Harald Scavenius. Han førte nemlig paa denne Ligas Vegne de udenrigske eller en Del af de udenrigske Forhandlinger. Han havde den Opgave at organisere Krigen mod Bolschevikkerne ved Medvirkning fra forskellige Lande. Om han er betalt for denne Gesandt-tjeneste eller ikke, kan for saa vidt være underordnet, men der findes ganske sikkert paa Regnskaberne for Transatlantisk Kompagni Udgiftsposter til den russiske Virksomhed, og det var dog maaske heller ikke helt uden Interesse ved en Højesteretsundersøgelse at faa Klarhed over, hvad det er for Folk, der har faaet disse Hundreder af Tusinder, som staar opført paa Regnskaberne til de russiske Virksomheder. Hele denne Side af Sagen trænger til Belysning, den Belysning, som den højtærede Justitsminister altsaa har forhindret, at den blev Genstand for.

Naar jeg siger, at den senere Udenrigsminister Hr. Harald Scavenius er den interessante Person i dette Forhold, er det utvivlsomt saa meget mere rigtigt, som jeg desværre har set en Bladmeddelelse i den senere Tid om, at han er udnævnt til Danmarks Gesandt i Rom. Det forekommer mig at være en meget farlig Tumbleplads, man dør har givet dette Menneske, hvis det er rigtigt. Det vilde glæde mig, om Ministeriet kunde dementere denne Bladmeddelelse om hans

Ansættelse som Gesandt for Danmark i Rom. Bedre var det vel fortsat at give ham Hjælp, naar han søgte Finansudvalget derom, saadan som han har gjort i nogle Tilfælde, fremfor at give ham faste Stillingen af den Art, her er Tale om.

Denne Side af Plum-Affærens Enkeltheder trænger lige saa fuldt til Opklaring som dens kommercielle Sider, og det maa før eller senere slaas fast, at den Art lyssky og statsfarlige Foretagender ikke ustraffet kan drives, og naar de — maaske for sent — opklares, bør der rejses Tiltale mod dem, der driver saadan statsfarlig Virksomhed. At Ligaen foruden sit politiske og militære Formaal skulde tjene en bestemt Forretnings Interesser, gør den ikke mere forsvarlig; tværtimod, hvis det bliver almindeligt, at man i Forretningssøjemed virker for Organisationen af Hærafdelinger og maaske i andre Tilfælde af Flaadeafdelinger, hvis det bliver et Led i Forretningernes Virksomhed saaledes at arrangere sig med private, lejede Militærkorps og krigsmæssige Udrustninger, som man her fra Transatlantisk Side var med i Organisationen af, bliver det en temmelig uhyggelig Verden at leve i.

Men endelig er der et Led til i Transatlantisk's Udvikling paa denne Bane, nemlig det Tidspunkt, da Transatlantisk slaar om i sin Modsætning og fra at føre Krig med Bolschevikkerne giver sig til at drive Forhandlinger med dem om Afslutning af Handelsaftaler. Det gør ikke Forretningen og dens Ledere mere tiltalende, at de i den Grad fra Dag til Dag under Indflydelse af Forretningsinteresserne kaster sig ind i politiske Eventyr af en saa farlig Art, som disse utvivlsomt har været for Danmark. Det viser ingen tiltalende Side, men det viser os Kapitalismens Smidighed og viser os, at den, naar det drejer sig om Udbytte, er kemisk fri for Standpunkter, Principper og Moral og al den Slags, som ellers siges at have Værdi for Menneskene.

Jeg skal ikke inklade mig paa en Kritik af Landsrettens Dom, men mere af Forberedelsen til denne Dom og det, som jeg her har fremhævet, og dernæst udtale en Beklagelse over, at saa mange gode Mænd er impliceret i denne Sag og de Brodersager, som denne Sag har. Det er f. Eks. ikke uden Interesse at bemærke, at der blandt Dommerne i Østre Landsret sad en Mand, hvis Broder var Bestyrelsesmedlem i 3 af de transatlantiske Afdelinger, hvoraf een var »Fabriksanlæg«, som Aktionen ved Landsretten netop omfattede. Det er i hvert Fald ikke uden Interesse set som Del af Belysningen overfor det, der udspiller sig i det kapitalistiske Samfund.

Justitsministeren har forklaret os, at han altsaa ikke bifalder Motiveringen til Statsadvokatens Afvisning af Appelønsket. Ved en anden Lejlighed husker jeg, at Justitsministeren selv motiverede sit Standpunkt. Det var, da det drejede sig om Landmandsbanken. Da

fandt jeg det ganske uforstaaeligt, at Justitsministeren paa Forhaand udtalte sig om Dommen ved Landsretten, som det den Gang skete. Naar Justitsministeren stillede sig saaledes den Gang, hvor Sagens Personer maaske stod i en anden Belysning for Ministeriet end i denne Sag, havde det næppe været urimeligt at vente eller forlange, at Ministeren nu havde fulgt samme Linie, som den Gang syntes at være lagt, at disse Sager skulde gennemgaa alle de Afsnit indenfor Retsplejen, som man almindeligvis anser for nødvendigt for at faa fuld Opklaring tilvejebragt. Det er desværre ikke sket, og deraf følger altsaa saadanne Betragtninger, som jeg har tilladt mig at fremsætte paa den Foranledning, som Forespørgselen har givet.

Vi for vort Vedkommende kunde godt have ventet. Jeg antager ikke, det varer saa forfærdelig længe, inden Bankkommissionens Betænkning foreligger. Vi kunde selvfølgelig særdeles godt have ventet, denne Sag løber ikke fra os, der er ikke nogen Tvivl om, at Opklaringen i denne Sag nok skal blive fuldbyrdet, men det ærede Medlem Hr. Christmas Møller har altsaa ikke kunnet vente saa længe, og saa maa man bøje sig, saa maa vi tage Sagens Behandling paa dette Stadium i Stedet for i næste Maaned eller næste Maaned igen, eller naar det nu maatte blive.

Til Gengæld, fordi jeg har vist det ærede Medlems Forespørgsel saa stor Opmærksomhed, haaber jeg at kunne paaregne hans Opmærksomhed overfor et lille Forslag til Dagsorden, som jeg vil tillade mig at fremsætte, det er affattet paa en saadan Maade, at det ganske særlig tager Hensyn til det ærede Medlem, til de Stemninger og Følelser, jeg forstaar behersker ham. Jeg beder derfor vel overvejet, om det ikke vil være rimeligt, at vi i Fællesskab afslutter denne Sag paa denne elskværdige Maade, saaledes som det ærede Medlem og den højtærede Justitsminister begyndte den. Jeg skal tillade mig at foreslaa, at Sagen sluttes med følgende Paastand paa Overgang til Dagsorden: »Idet Folketinget beklager, at Østre Landsrets Dom over Direktør Harald Plum ikke blev appelleret til Højesteret, og at Sagens fulde Opklaring saaledes blev forhindret, gaar Tinget over til næste Sag paa Dagsordenen.«

Jeg tillader mig altsaa at anbefale som Udgang af denne Forhandling denne lille beskedne Dagsorden og haaber, som sagt, navnlig, at den ærede Forespørger vil være mig taknemmelig for at have givet hans Forespørgsel en passende Udgang.

LANDMANDSBANKEN.

I.

I Folketinget 16. Februar 1928.

Det foreliggende Lovforslag har jo været kendt af Partierne nu i adskillige Dage, idet det allerede den 10. Februar blev forelagt til Partiernes Efterretning i det saakaldte Landmandsbankudvalg. Det er en Selvfølge, at det straks maatte vække almindelig Forbavselse, fordi det syntes at være Vidnesbyrd om en sørgelig Mangel paa Ansvarsfølelse hos dem, der i Øjeblikket har Ansvaret her i Landet, thi ved dette Lovforslag gives der Landmandsbanken, et af vore største Pengeinstitutter, en Dødsdom; den stilles til Auktion eller dømmes til Likvidation, hvad man nu vil kalde det, gives kort sagt til Pris for dem, der har Lyst til at søge Fordel ved denne Prisgivelse — men dermed prigsives i Virkeligheden ogsaa Statens Interesser, fordi denne Fremgangsmaade maa føre til ganske uoverskuelige Tab for Staten. Det er denne Opfattelse, jeg gerne vil søge at belyse lidt nærmere.

Hvad angaar Lovforslaget og dets Muligheder for at *samle*, har mit Parti jo allerede straks efter den 10. Februar sagt sin Mening, sagt, hvad der forekommer os at være det rigtige, nemlig at det Ministerium, der handler paa en saadan Maade i denne alvorlige Sag, ikke er egnet til at lede Løsningen af noget saa alvorligt som Genoprettelsen af Landmandsbanken og Formindskelse eller Indskrænkning til det mindst mulige af de Tab, som Staten i sin Tid har faaet Pligt til at bære. Det viste sig da ogsaa, at der var en saa almindelig og enstemmig Fordømmelse af dette Lovforslag og denne Fremgangsmaade, at Ministeriet heraf burde have set, at nogen Tillid til, at Forhandlinger paa *dette* Grundlag kunde føre til noget Resultat, ikke herskede. Derfor synes jeg — hvis jeg maa sige det straks —, at dette Lovforslag ikke burde have været fremsat, og at Ministeriet burde have erkendt, at det er ude af Stand til at foreslaa en Løsning, der kan skabe Tillid. Nu er dette imidlertid ikke sket, og det er vel i og for sig rimeligt, at det ikke er sket, thi det konservative Parti skyndte sig frem og erklærede, at vel var det sagligt imod dette Lovforslag, men desuagtet vilde det værne og beskytte Ministeriet, og det radikale Partis Formand troppede op ved Siden af og gav en lignende Erklæring. Dermed har det konservative Parti for sin Del paa ny bekræftet, at saglige Hensyn ikke gælder paa det Sted, dør gælder kun Frygten for Valg, Frygten for Folkedømmen over den reaktionære Politik, som det konservative Parti har Medansvaret for. Denne Frygt er altsaa nu saa stærk,

at de største Statsinteresser tilsidesættes for at værne om den anti-socialistiske, arbejderfjendtlige Sammenrotning, som man kalder det borgerlige Samarbejde.

Saaledes bedømmer jeg altsaa de faktiske Forhold, og derfor kan jeg særdeles vel foreløbig give Afkald paa at beskæftige mig mere med disse og med den politiske Side af Sagen — Sagen i sig selv giver ogsaa al Anledning til saglige Betragtninger —, og jeg kan gøre det saa meget mere, som vi i mit Parti erkender den Skade, der hver Dag forvoldes, naar Sagen ligger hen paa den uforsvarlige Maade, hvorpaa den har henligget i lange Tider. Da denne Sag skulde frem til Løsning, burde det være sket efter forudgaaende saglige Drøftelser med Partierne, saaledes at Muligheden for en hurtig Ordning kunde have været tilvejebragt. Men i Stedet for en saadan saglig forsvarlig Fremgangsmaade har Regeringen instrueret sin Presse til at optræde med Usandhed overfor os. F. Eks. finder jeg fra Kalundborg til Aalborg en enslydende Artikel om, at Ministeriet Stauning sad og sov og rørte ikke en Finger i 2½ Aar; saa vi skal bare tie stille. Ved usandfærdig Opførsel i Venstres Presse opnaar Venstre selvfølgelig ikke en saglig Forhandling. Vort Arbejde i Landmandsbanksagen saavel som i alle andre Sager taaler fuldt ud Sammenligning med det nuværende Ministeriums Arbejde; jeg tror endda, at det ikke bliver os, der trækker det korteste Straa.

Ministeren har, synes jeg, haft en yderst uheldig Haand i denne Sag; og det er ganske naturligt, for han har helt glemt eller tilsidesat de Formaliteter, der ogsaa har deres Betydning. Jeg maa tillade mig et Par historiske Data for at opfriske i Erindringen, hvordan det forholder sig i denne Sag. Regnskabsopgørelsen for 1925, hvor man tilstræbte en virkelig nøgtern Opgørelse af Status, var af en saadan Art, at der kunde befrygtes en skadelig Bevægelse blandt Bankens Kunder. Opgørelsen ledsagedes da den Gang af et Forslag til Lov om Garantiens Forlængelse, hvorunder Statens Sikkerhed overfor Indskydere saavel som andre stærkt fremhævedes; og der gaves ved samme Lejlighed ogsaa de nødvendige Tilsagn om Forberedelse af en Nyordning. Til dette Forslag fra den daværende Regering knyttede Folketinget en Ændring, hvori det hedder:

»I den Periode, Loven gælder, forbereder Erhvervsministeren et Forslag om Afvikling af Statsgarantien«,
og Folketinget afgav en Betænkning — den findes i Tillæg B. for 1925 Sp. 527. I den hedder det:

».... Arbejdet for at sikre Bankens Fremtid maa paabegyndes i den Tid, som nu forestaar. Hele Udvalget har derfor opfordret Ministeren til at lade paabegynde en indgaaende Under-søgelse af alle Bankens Forhold samt Forberedelse af Forslag

til en Nyordning, under hvilken Banken kan fortsætte sin Virksomhed, naar Statsgarantien bortfalder.

Ministeren har erklæret sig indforstaaet hermed og er enig med Udvalget i, at der snarest muligt optages et saadant Arbejde med Bistand af Rigsdagens Landmandsbankudvalg, Repræsentanter for Nationalbanken og de private Banker samt Erhvervslivet.«

Se, her er Programmet givet, givet af Folketinget for den Regering, som sad den Gang, men selvfølgelig at fortsætte af den Regering, der fulgte efter. En indgaaende Undersøgelse af Bankens Forhold og Forberedelse af en Nyordning, der kan sikre Bankens Fremtid, saaledes at den kan fortsætte sin Virksomhed og Statsgarantien bortfalde. En Nyordning skal forberedes med Bistand af Rigsdagens Partier gennem Landmandsbankudvalget og Nationalbanken og de private Banker og Repræsentanter for Erhvervslivet, altsaa baade Arbejdere og Arbejdsgivere i Handel, Haandværk og Industri. Nr. 1 af disse Programpunkter blev iværksat af den daværende Regering. En indgaaende Undersøgelse af fuldt ud uafhængige Mænd uden Interesse i Privatkapitalen blev iværksat, og derunder blev der ogsaa givet disse Mænd som Opgave at planlægge en fremtidig Ordning, som man maatte mene var forsvarlig ud fra den Viden, som dette Udvalg paa første Haand kom i Besiddelse af. Jeg opnaaede ikke at se Betænkningen fra dette Udvalg. Fortsættelsen kom til at paa-hvile den nuværende Minister, og han har ikke opfyldt, hvad Folke-tinget krævede. Og dog var dette Forlangende, der blev sat ind i Betænkningen, netop et Krav fra Venstre. Det har man aabenbart glemt. Det var Venstre, som meget stærkt krævede af den daværende Regering i Betænkningen, at en Nyordning skal forberedes, *nu* skulde det være, *nu* skulde der begyndes paa denne Nyordning under Med-virkning af alle disse Faktorer, ogsaa Rigsdagens Landmandsbank-udvalg.

Venstres Minister har ganske glemt dette Stykke Historie. Det, som Venstre den Gang var overmaade ivrig efter at faa fat i, Løsningen paa Sagen, har ikke hastet saa stærkt siden. Efter Vedtagelsen af den Lov, jeg her har nævnt, altsaa Loven af Marts 1926, og den Betænkning, jeg har citeret, paabegyndtes altsaa en indgaaende Undersøgelse som det første og fornemste. Den blev iværksat, saaledes som foreskrevet, efter Samraad med Landmandsbankudvalget. Desværre kunde jeg ikke faa Tilslutning fra Flertallet i Landmandsbankudvalget.

Derefter er det ogsaa værd at nævne en lille Episode, som ligeledes synes at være undgaaet Venstres Opmærksomhed, nemlig at Venstres daværende Ordfører, den nuværende Finansminister, efter ganske faa Maaneders Forløb aabenbarede sin levende Interesse for

denne Bank. Erhvervslivets Interesse tyngede den Gang Venstre stærkere end nu. Den daværende Ordfører for Venstre, det ærede Medlem Hr. N. Neergaard, refereres i Folketingstidende Sp. 197 den 14. Oktober 1926 saaledes. Han refererer, at der er behandlet og vedtaget en Lov om Landmandsbanken, og han siger, at ved denne Lov

»blev det paalagt Ministeriet at forberede en Afvikling af Landmandsbankens Forhold. Fra mange Sider i Erhvervslivet er der, tror jeg, et saare berettiget og levende Ønske om, at denne Afvikling ikke maatte være alt for langt borte.«

Ganske nøjagtigt to Maaneders Dagen efter, at den nuværende Finansminister havde udtalt denne Forventning, er han selv blevet Finansminister i Venstres Ministerium, og Landmandsbankens og Erhvervslivets Skæbne er lagt i Hænderne paa en af Venstres betroede Mænd. Men saa er Interessen aabenbart ogsaa borte, saa spurgte Venstre ikke længere, hvordan det gik Erhvervslivets Interesse i Landmandsbanksagen. Det saare berettigede og levende Ønske i Erhvervslivet, der nævnes i Ordførerens Tale, tyngede ikke, i hvert Fald sporedes den Tyngsel ikke. Det eneste, der fulgte, var, at Sagen dog fik Plads i Programtalen den 17. December 1926. Her hedder det:

»Ministeriet vil bestræbe sig for hurtigst muligt at tilvejebringe en endelig Ordning af Landmandsbankens Forhold. Herunder vil Ministeriet have sin Opmærksomhed henvendt paa, at der i passende Omfang tilføres Landet Kapital udefra.«

Det er godt 14 Maaneder siden, at denne Programtale blev holdt. Der forløb næsten et halvt Aar uden synderlig Hast, saa kom den højtærede Handelsminister med et Lovforslag, der blev fremsat den 31. Maj 1927. Dette Lovforslag var af en besynderlig Art, det var et Forsøg paa at binde Rigsdagen paa Forhaand til visse Principper, som naturligt bør være Genstand for fuldstændig fri Forhandling indenfor Rigsdagen. Derfor blev Forslaget ogsaa afvist af alle Partier i den Form, Ministeren havde givet det, men der vedtoges en lille Lov, som ikke er uden Interesse netop nu. Den var nærmest efter konservativ Recept, idet der i Loven blev givet Ministeren et Paalæg om at fremsætte Forslag til en endelig Ordning af Landmandsbankens Forhold, og saa hedder det videre:

»saaledes at Banken« — Landmandsbanken altsaa — »sættes i Stand til at fortsætte sin Virksomhed som privat Aktiebank«. De sidste tre Ord var naturligvis en Urimelighed overfor Fremtiden, men vi har da altsaa heller ikke Ansvar for dem. Men baade denne Lov og de Anvisninger, der blev givet ved Betænkningen af 6. Marts 1926, er fuldkommen tilsidesat af den nuværende Minister. Ordningen er, som jeg har bemærket, ikke forberedt med Bistand af Rigsdagens Landmandsbankudvalg, og der er ikke forhandlet med

nogen Repræsentation for Erhvervene; der skal være forhandlet med Nationalbanken og med nogle private Banker, de saakaldte Hovedbanker i Hovedstaden og nogle Provinsbanker. Men de øvrige Sider af Folketingets Krav om Fremgangsmaaden er tilsidesat, og ved det Lovforslag, der foreligger nu, tilsidesættes selve den Lov, som den nuværende Minister gennemførte i Juli 1927.

Den Del af Pressen, der havde de rigtige Forbindelser, har jo været orienteret og har skrevet om Sagen, om den nye Opgørelse, om Planerne for Fremtiden, allerede for 1 à 2 Maaneder siden, og det gælder ogsaa Regeringens Presse, den havde aabenbart Anvisninger fra det rigtige Sted. Dernæst har det været offentligt bekendt, at Ministeren søgte Forhandling med det konservative Folkeparti den 27. Januar — Partiet har selv bekendtgjort det, saa det er sikkert rigtigt —, hvorunder han altsaa gav Meddelelser om Resultatet af sine Overvejelser og om de Forberedelser, som var gjort. Men først den 2. Februar dukker Ministeren op i Rigsdagens Landmandsbankudvalg, hvor han refererer — hvad man altsaa længe havde læst i Aviserne, og hvad det konservative Folkeparti nogle Dage tidligere var blevet orienteret om — et Forslag om Etablering af en ny Bank med 50 Mill. Kr.s Aktiekapital, der skulde placeres hos et Konsortium, hvori Udlandet skulde være med. Ja, vi fik det til Efterretning og fik endog Lov til at meddele det i vort Parti. Man erfarede derefter af Aviserne, at Ministeriet havde ladet Udsendinge rejse til Udlandet for at skaffe den udenlandske Del af Aktiekapitalen, og man erfarede ogsaa, at dette Forsøg var mislykkedes — man kan sige: selvfølgelig, det skulde og maatte mislykkes. Derefter kom Ministeren igen til Rigsdagens Landmandsbankudvalg med Meddelelse om en ny Plan, nemlig det foreliggende Forslag i alt væsentligt.

Ministeren tør vel ikke paastaa, at denne Fremgangsmaade er en Opfyldelse af Folketingets Ønske om, at Arbejdet skal gøres med Bistand af Rigsdagens Landmandsbankudvalg, altsaa med Bistand af Rigsdagens Partier. Ministeren vil vel ikke paastaa, at der i denne Fremgangsmaade har været det mindste Tilløb til at søge denne Sag løst sagligt og forsvarligt, ved Forhandling med alle de interesserede, som skal være med til Løsningen, eller at det, der nu foreligger, i mindste Maade er en Opfyldelse af de Direktiver, som selve Loven, baade den af 1926 og den af 1927, giver. Der tales i begge disse Love saavel som i Betænkningen af 1926 om Landmandsbankens *Fortsættelse*, naar Garantien bortfalder. Det er derfor i Strid med foreliggende Vedtagelser at forsøge gennemført en *Ophævelse*, en Likvidation af den gamle Bank, selv om man kombinerer det med Oprettelse af en ny Bank. Derfor maa det paa Forhaand være udelukket, at vor Tilslutning kan ventes paa et saadant Grundlag. Jeg tilføjer for Fuldstændigheds Skyld, at der jo heller ikke er forhandlet

med Landmandsbankens Direktion og Bankraad om Ordningen, om Laanet, om den nye Aktiekapital eller om den nye Bank. De, der dog er nærmest til at faa noget at vide og at være med i Planlægninger for Fremtiden, de holdes fuldkommen ude af den nuværende Minister. Selvfølgelig er Banken Statsejendom, men det behøver dog ikke at udelukke baade Høflighed og Hensyntagen i Forholdet til Statens Repræsentanter i denne Bank.

I formel Henseende er Forslaget saaledes et Brud paa Aftaler og Vedtagelser og en Til sidesættelse af skyldige Hensyn, og i saglig Henseende er det et særdeles daarligt overvejet Forslag, i hvert Fald naar det ses ud fra et Statssynspunkt. Denne Sag er jo af en saa egenartet Beskaffenhed, synes jeg, at man ikke behøvede at genere sig for en ærlig og redelig Forhandling, hvis man da havde reelle Hensigter, og jeg kunde særdeles vel tænke mig, om man som et Led i Forberedelserne ogsaa havde henvendt sig til kyndige Folk om Udtalelser i Sagen. Der lever i hvert Fald i store udenlandske Bankhuse ogsaa nogle enkelte gode danske Mænd, som virker derude, Bankmænd af international Karakter; det havde sikkert ikke generet Danmark i nogen Maade, om man havde søgt Raad og Bedømmelse saadanne Steder, hvor man vel kunde hente mere Raad og Bedømmelse, end den højtærede Handelsminister selv raader over, hvor meget det end maatte være; det er jo saadan, at saakaldt selvkløge Folk i Regelen ikke er kloge.

Af Forelæggelsestalen forstod man, at der havde været to tungtvejende Hensyn for Ministeriet. Det ene var Hensynet til Bankens Konkurrenter og til Klagerne fra erhvervsdrivende, som er Konkurrenter til Foretagender, der er finansieret af Landmandsbanken, og det andet var Frygten for at faa mindste Skyld for en Tilstand, der har Forbindelse med Mulighederne for at faa en Statsbank. Disse to Hovedhensyn har været de afgørende, saa vidt man kunde forstaa Ministerens Tale. Hensynet til Konkurrenterne er varetaget, synes jeg, særdeles betryggende ved det Forslag, der nu foreligger. Hvis det maatte blive gennemført, vil Konkurrenterne, baade i Bankverdenen og i Industriverdenen, kunne gnide sig fornøjet i Hænderne; de aandede lettet op, da de saa dette Forslag. Jeg er derimod ikke sikker paa, at Venstre er sluppet saa fuldkommen helskindet fra Begrebet Statsbank, som de bilder sig ind.

Af Ministerens Tale erfarer man altsaa, at *Statsbanken* var det store Skræmmebillede. 2—3 Gange paa hver Spalte ser man Statsbanken ført frem. Den var Skræmmebilledet for Ministeren selv, og den skulde anvendes som Skræmmebillede overfor uskyldige Mennesker her i Landet. Ja, jeg maa sige, at dette interesserer mig ikke saa forfærdelig meget, men det er dog værd at fremhæve, hvad der jo er en Kendsgerning, at den Ordning, som Ministeren foreslaar, hvis

man overhovedet kan tale om en Ordning, i hvert Fald foreløbig lader det blive ved en saakaldt Statsbank, hvis den Bank, der drives nu, da er en Statsbank — jeg tror nu nok, man maa sige, at dette er en Fejltagelse; Ministeren glemmer vel ikke, at han i 1923 var med til at afværge den Fare, som da lurede for, at vi skulde faa en Statsbank; nej, Banken *ejes* af Staten, det er rigtigt, men den *drives som Privatbank*, uden Statens Kontrol og uden den Indflydelse fra Staten, som vilde være rimelig.

Ministeren har naturligvis fuldkommen Ret i, at det socialdemokratiske Parti har Sympati for, at Staten gennem en Bank faar en rimelig Indflydelse paa Bankvæsenet, som jo er Grundlaget for det økonomiske Liv. Vi vedkender os derfor særdeles gerne, at vi har tilstræbt og fremdeles gerne vil tilstræbe en Bankordning, som gør det muligt for Staten at faa Dækning ogsaa for de Udlæg, den skal yde ifølge Garantiloven. Statens Interesse, altsaa alle Borgeres Interesse, er nemlig det eneste Hensyn *vi* tager i denne Sag. Vi er ikke afhængige til nogen Side, og vi er i denne som i alle andre Sager villige til at tage fornødne praktiske Hensyn, som tjener Samfundets Interesser. Derfor har vi heller aldrig tænkt os, at Partiforholdene nu skulde være af en saadan Art, at de var egnede for Anerkendelse af Princippet Statsbank. Jeg tror, at Fremdragelsen af dette Skræmmebillede er en overflødig Forestilling. Saa naive er vi ikke, at vi bilder os ind, at der i denne Rigsdag skulde være Muligheder for at gennemføre en Statsbank. Vel forstaar jeg, at den højtærede Minister anser os for at være nogle enfoldige, naive Sjæle, men *saa* enfoldige og naive er vi alligevel ikke.

Den højtærede Minister benyttede imidlertid Lejligheden til at henvise til dette Skræmmebillede, og med ligefrem Gysen henviste han til svenske Socialdemokraters Udtalelser og Virksomhed for en Statsbank. Jeg maa sige, det overraskede mig i og for sig, for vi er jo ellers ikke vant til at faa Svenskerne serveret paa den Maade. Ellers er svenske Socialdemokrater nogle helt anderledes brave og fordragelige og samfundsnyttige Mennesker end de danske Socialdemokrater, men i dette Øjeblik var Svenskerne alligevel blevet en Del af det Skræmmebillede, som Ministeren havde Brug for. Mon nu den Slags Ting kan gøre sig i Længden? Der maa dog vel ogsaa i andre Menneskers Hjerne være en Smule sund Fornuft, saa de kan opfatte Meningen med sligt. Jeg tror imidlertid, at Ministeren har begaaet en Fejl ved at indskrænke sin Læsning til svensk »Social-Demokraten«. Jeg indrømmer, det er et fortræffeligt Blad, som ogsaa jeg læser med Glæde, og det er rimeligt, at ogsaa Ministeren nyder dette Blad, men han burde dog ogsaa have studeret svensk *Bankvæsen*, naar han vil inklade sig paa Drøftelser heraf, inden han gik til at afvise al Forbindelse mellem Stat og Bank. Da det altsaa

ikke er sket, da Ministeren ikke har gjort sig den Ulejlighed at studere svensk Bankvæsen, men har nøjedes med at studere svensk »Social-Demokraten«, maa jeg maaske have Tilladelse til at gøre et Par Bemærkninger om, hvorledes det er i Sveriges Stat, altsaa ogsaa udenfor det socialdemokratiske Parti.

I Sverige bestaar der nemlig en stor Statsbank, en meget gammel Statsbank; den er flere Hundrede Aar gammel. Den svenske Riksbank har bestaaet meget længe som Statsbank. Den er moderniseret gentagne Gange ved Lovgivning; senest tror jeg en gennemgribende Lovgivning fandt Sted i 1897. Den har en af Staten anbragt Grundfond paa 50 Mill. Kr., altsaa svarende til en Aktiekapital, og ingen andre end den svenske Stat har Andele eller Aktier i Banken. Den er Sveriges Seddelbank, men den er meget mere. Den er nemlig Regulatoren, Statens Regulator paa Pengemarkedet, af største Værdi for Næringslivet i Sverige. Seddelømløbet spiller naturligvis en Rolle for denne Bank som for Nationalbanken i Danmark, men det er ikke væsensforskelligt fra det danske, det svenske Seddelømløb var gennemsnitlig i 1926 481,6 Mill. Kr., det danske var den 31. Juli 1926 388,6 Mill. Kr., saa paa dette Omraade er Forskellen ikke overvældende, og det er altsaa ikke derfra, den betydeligere baade Indtægt og Indflydelse stammer. Den svenske Riksbank udøver nemlig en betydelig mere omfattende Virksomhed end at varetage Seddelvæsenet. Den tager ganske vist ikke mod Indlaan — det har den gjort tidligere, men ved en Lovændring, da de Konservative havde Magten i 1897, forandrede man dette Forhold —, men til Trods derfor driver Riksbanken alligevel en omfattende Virksomhed. Dens Nettogevinst var f. Eks. i 1926 17 225 412 Kr. plus en Overførsel fra foregaaende Aar, saaledes at den kom op paa 18 $\frac{1}{4}$ Mill. Kr. som det virkelige balancemæssige Overskud, og af dette Beløb er afgivet til Staten for samme Aar 15 700 000 Kr. I de sidste 6 Aar er der afgivet til Staten aarlig fra Riksbanken mellem 12 og 16 Mill. Kr. Se, det er jo et meget naturligt Forhold. Det er lige det omvendte Forhold af det, vi har. Her skal vi betale et lignende Beløb ud hvert Aar gennem en lang, lang Række Aar. Riksbanken udøver, som sagt, en betydelig Virksomhed; den belaaner Veksler for alle, ikke blot for Banker, men ogsaa for private, den giver Hypoteklaan og Laan til Kommuner og Amter, den laaner paa Obligationer og til Dels ogsaa paa Aktier, giver Laan i faste Ejendomme, giver Laan paa Kreditiver og har en særlig Fond, af hvilken den yder Afbetalingslaan. Altsaa, den har en omfattende bankmæssig Virksomhed, naturligvis begrænset af den Omstændighed, at den ikke har Indlaanskapital at virke med, men alligevel en Virksomhed indenfor de Grænser, som nu her er afstukket, som er i Stand til at skabe en særdeles nyttig, regulerende Virksom-

hed, og dette anser jeg for langt vigtigere end den Omstændighed, at den kan give en betydelig aarlig Afgift, eller hvad man vil kalde det, en betydelig Del af sit aarlige Overskud til Staten. Dette er naturligvis vigtigt og fortræffeligt, men det er dog ikke det mest betydende. Det væsentlige er den store Betydning, som Banken har for Erhvervslivet i Sverige. Den holder Diskontoen nede, den svenske Riksbank har eller havde i hvert Fald i forrige Maaned, da jeg besøgte den, en Diskonto af $3\frac{1}{2}$ pCt., og dens Rente for Udlaan er for den højstes Vedkommende 4 pCt. Den tvinger hele Bankvæsenet i Sverige til at holde samme Rente, thi ingen vil naturligvis henvende sig til en anden Bank, hvis man dèr skal give 5, 6 eller 7 pCt., naar man kan faa Laanet i Riksbanken for 4 pCt. Herhjemme tror jeg, Forholdene ligger noget anderledes. Det maa interessere Erhvervslivet baade i By og paa Land, at de gennem det nuværende Bankvæsen herhjemme, hvor Staten ganske savner Indflydelse, maa betale adskilligt flere Procent af deres Laan i Bankerne, end der betales i Sverige. Saa vidt jeg husker, er den danske Diskonto i Øjeblikket 5 pCt. og Bankrenten omkring 7 pCt. (Modsigelse). Ja, den er $6\frac{1}{2}$ og 7 pCt., jeg har forespurgt i Dag og faaet det bekræftet, og i adskillige Tilfælde er den endda 8 pCt. Jeg tror, det danske Erhvervsliv maatte være lykkeligt, om man havde en lignende Ordning som den, man har i Sverige, selv om man da maatte give Afkald paa at rejse rundt med et Skræmmebillede om det forfærdelige i at have en Statsbank. Vi skal imidlertid nok følge efter, naar Skræmmebilledet skal forevises, og skal nok fortælle om, hvorledes Forholdet virkelig er.

Den svenske Riksbank ledes af 7 Mennesker, en Direktør, som udnævnes af Regeringen, og 6 Bankraadsmedlemmer, vilde man kalde dem her, derovre kalder man dem Bankofullmægtige, som er valgte af Rigsdagen. Disse 6 Medlemmer, valgt af Rigsdagen, har Ansvaret overfor Rigsdagen for hele Bankens Virksomhed og staar i alle Forhold atter under Rigsdagens Kontrol. Jeg kan ikke tro, at det virkelig skulde være særlig afskrækkende at have en Bankvirksomhed af en saadan forsvarlig og nyttig Art som denne, men jeg forstaar jo, at man i den Sag siger, som man har sagt før: Ja, det er alligevel en Seddelbank, og det er jo noget andet. Men det, som den højtærede Handelsminister frygter allermost, nemlig den egentlige Forretningsbank i Statens Haand, har man ogsaa i Sverige. Det er ganske undgaaet den højtærede danske Handelsministers Opmærksomhed. I flere Aar har den svenske Stat ejet en Bank med en Aktiekapital paa 20 Mill. Kr., idet Staten ejer alle Aktierne, og den drives nu for Statens Regning. Det var Jordbruksbanken, man overtog, som havde denne Aktiekapital, hvor Staten overtog alle Aktierne, og som Staten nu har drevet som ren Forretningsbank med

Udlaan og Indlaan og det hele. Banken har ved Siden af haft den særlige Opgave at varetage Afviklingen af uheldige Engagementer fra andre Banker, som man her vilde have behandlet paa en anden Maade, men som man derovre behandler paa den Maade, at man flytter dem fra den vedkommende Bank, naar der skal Sanering til, over til denne Bank, som paatager sig Besværet dermed. Men i øvrigt, bortset fra denne Virksomhed, drives den som ren Forretningsbank med almindelige Bankprincipper som Grundlag, men med Staten som Eneejer.

Ja, saa vidt Sverige. Altsaa, Socialdemokraternes Fremstød er ikke noget saa frygteligt opsigtsvækkende; de ønsker altsaa en Bank til, fordi de mener, Landet er saa stort, at det kunde være rimeligt; at man kunde udstrække sin Virksomhed til alle Egne i Landet paa en lignende gavnlig Maade, som man allerede har gjort det gennem de to Statsbanker. Men naar en saadan Statsvirksomhed er mulig i Sverige, ved jeg ikke, hvorfor den skulde indeholde særlig Fare for Danmark. Alt tyder paa, at den vilde være værdifuld for Erhvervslivet i Danmark, som den er det i Sverige, til fælles Gavn for hele Samfundet.

Jeg vil ogsaa gerne henlede den højtærede Ministers Opmærksomhed paa den tyske Rigsbank. Den er af en særlig Banktype, endda under international Ledelse. Den drives ganske vist som privat Aktiebank, men den er kun privat, for saa vidt som den nemlig er under Rigets Indflydelse. Valget af Chefen for Banken skal godkendes af Rigets Præsident, og Halvdelen af Bankraadets eller Generalraadets Medlemmer, hvis Antal er fjorten, vælges udenfor Riget; ifølge den internationale Overenskomst skal de syv være tyske Statsborgere, de syv andre: en engelsk, en fransk, en belgisk, en italiensk, en amerikansk, en hollandsk og en svejtsisk. Se, det kan lade sig gøre at have en saadan international Indflydelse paa Ledelsen. Ogsaa den tyske Rigsbank driver forskellige Forretninger foruden Seddeludstedelse, den besørger ogsaa Kasseforretninger for Staten. Jeg mener, at det næppe er nogen Skade til at se sig om i Verden, naar man igen skal overveje, hvorvidt Staten skal være med i Bankforetagender eller ikke. Jeg og mit Parti mener fremdeles, at der netop er al Grund til at underkaste de forskellige Systemer en nøje Prøvelse, og jeg kan tilføje, at deri ligger ikke, at jeg eller mit Parti har i Sinde at hænge os i et Princip, før Tiden er inde til, at dette Princip kan gennemføres. Der maa — det gaar vi ud fra —, naar dette Princip ikke i Øjeblikket kan vinde Gehør, ogsaa paa anden Maade kunne skabes en forsvarlig Løsning udenom dette Princip, men ikke paa det Grundlag, som Ministeren her har foreslaet.

Naar Ministeren nu i Realiteten har krævet en Dødsdom over Landmandsbanken, synes jeg, at der er Grund til at kaste et Blik

paa denne Banks Virksomhed og Betydning her i Landet. Denne Bank har i en lang Række af Aar været først og fremmest Banken for det mindre Næringsliv, en god Hjælper for det Haandværk, der efterhaanden skulde udvikle sig til den mere industrielt drevne Virksomhed. Fra talrige Kilder har jeg faaet det Vidnesbyrd, at der i en lang, lang Række af Aar var særdeles god Forstaaelse hos denne Banks Ledelse netop for Næringslivet og dets Betydning. Af meget stor Betydning var de Opgaver, som Landmandsbanken løste, ikke alene for de erhvervsdrivende, men for det Samfund, der fik disse Erhverv, som er i Stand til at beskæftige Tusinder af danske Arbejdere. Den hjalp til Udvikling, og den hjalp nye Virksomheder i Gang. Der er en anden gammel Bank her i Byen, som har det Ry paa sig, at den aldrig hjælper det nye frem. Jeg foretrækker, det siger jeg ærligt, den Bank, som viste Initiativ, viste Lyst til Foretag-somhed, Lyst til at hjælpe det nye frem her, hvor Erhvervsliv var tiltrængt. Men saa kom Perioden med *Arvingen* som Chef. Der skete maaske ikke efter hans Tiltræden i og for sig nogen Forandring i de Principper, som Banken i Almindelighed virkede efter, men det ses jo meget tydeligt, at denne Arving efter den gamle Chef var en degenereret Person og et Redskab i en anden degenereret Persons Haand. Det hele Forhold viser, synes jeg, saa uhyre tydeligt, hvor usselt det privatkapitalistiske System er, viser, hvor let Folkets dyreste Interesser prigrives ved dette Systems Mangel paa Kontrol, Mangel paa Indflydelse overfor Personer; de højeste Stillinger arves praktisk talt uden Hensyn til Personernes Kvalitet. Man kan vist godt sige et og andet ondt om Statsadministration, men den er alligevel hundrede Gange bedre og sikrere end Privatdrift. Men, som sagt, gennem mange Aar var Landmandsbanken en *god* Bank, en virkelig god Bank for det danske Samfund, det danske Næringsliv. Den havde flere Ledere, der forstod deres Opgaver, de knyttede en god og stor Kundekreds til Banken. Og trods Ulykkerne og Misgrebene er der Tusinder af disse Kunder tilbage med Ønsket om at blive ved Landmandsbanken. Der er 15 300 Kunder, saakaldte Engagementer under 50 000 Kr., netop den store brede Masse af Næringslivet, som er den bedste Kundekreds for en Bank; det er denne Kundekreds, som giver de færreste Tab; 15 300 Engagementer paa under 50 000 Kr. til et samlet Beløb af noget over 51 Millioner. Dernæst er der 1 100—1 200 større Engagementer i de tre Grupper, man nu har delt dem i. Altsaa, i alt ca. 17 000 Erhvervsvirksomheder er med deres Skæbne og med Tusinder, mange Tusinder af Arbejderes Skæbne knyttet til denne Bank. Jeg maa formode, at det var saadanne Betragtninger, der var vejledende, da man i 1922 og 1923 indlod sig med Landmandsbanken. Da Venstres Ministerium i 1922 og 1923 gik ind i Redningsforsøget, da Landmandsbankens

slette Ledelse havde bragt Banken til Sammenbrud, var der unægtelig en vis Mening i Regeringens Aktion. Man vilde afværge den Katastrofe for Erhvervslivet, som Likvidation vilde være. Man havde fuldkommen rigtigt, efter min Mening, klart for sig, at Bankens Likvidation vilde betyde Sammenbrud af Tusinder af Erhvervsvirksomheder med Titusinder af Arbejdere knyttet til sig. Socialdemokratiet har ingen Sinde lagt Skjul paa, at vi erkender, at her var en Opgave, som Samfundet ikke absolut kunde vise fra sig. Men for os var Samfundsinteressen den Gang som nu det første og vigtigste, over Bankens og den private Virksomheds Interesser. Derfor foreslog vi, at man fra første Færd skulde sikre Samfundets Interesser, naar Staten skulde gaa ind i et Engagement med denne Bank, sikre Samfundets Interesser ved Bestemmelser i den Lov, som blev givet om Statsgaranti. Vi forlangte, at Rigsdagen gennem valgte Medlemmer skulde have Adgang til at deltage i Bankens Ledelse, Handelsministeren skulde udnævne Medlemmer til Bankraadet, der skulde sidde som Embedsmænd, ansvarlige Embedsmænd overfor Ministeriet. Man forkastede vore Forslag, man forkastede de Forslag, vi fremsatte om at sikre Samfundets, Statens Interesser i dette Forhold. Derfor kunde vi ikke stemme for en Lov om Statsgaranti, ihvorvel vi, som jeg siger, særdeles vel forstod, at der var i hvert Fald en vis Berettigelse for en saadan Aktion.

Man forkastede, siger jeg, vore Forslag og stillede jo praktisk talt Statskassen til Raadighed for en ny overfor Rigsdagen fuldstændig uansvarlig Ledelse. Tiden har vist, at vi havde Ret. Jeg tænker, at der under den videre Behandling af denne Sag maa blive Adgang for Rigsdagen til at stifte Bekendtskab med Tabene, ogsaa de nye Tab. Jeg tror ikke, de er forfærdelig mange, men dog maaske i Penge ikke saa lidt. Jeg tror ogsaa, man herved kunde finde, at den uansvarlige Ledelse, som man ved denne Ordning gav Banken, hist og her kan have et Medansvar for Tab, som ikke er helt uden Betydning.

Ministeren gav i et stort Afsnit af sin Tale i Tirsdags en Skildring af den historiske Udvikling, med Statsgaranti o. s. v. Det vilde være uhyre fristende at fordybe sig i disse historiske Enkeltheder; men der er jo saa meget andet, som maa omtales ved denne Lejlighed. Jeg vil kun minde om enkelte Ting, og navnlig minde Ministeren om, at han begyndte sin historiske Beretning med September 1922, hvilket ikke er korrekt. Indledningen dateres Juli 1922. Thi denne sørgelige Sag indledes, som man vil erindre, med en vildledende Erklæring, der udsendtes med den nuværende Finansministers Godkendelse, Erklæringen af 9. Juli 1922, den Erklæring, der fortalte Offentligheden, at Bankinspektøren havde foretaget en Undersøgelse, hvorefter man havde besluttet at foretage Afskrivninger

paa 55¼ Mill. Kr., og hvorefter Befolkningen fik den urigtige Opfattelse, at denne Afskrivning var i Overensstemmelse med Bankinspektørens Opgørelse. Det viste sig bagefter, at dette var saa langt fra rigtigt, som Bankinspektørens Opgørelse viste et næsten 3 Gange saa stort Beløb, nemlig 144 Mill. Kr. Men trods denne Kendsgerning udsendtes med den nuværende Finansministers Billigelse en Erklæring, der puttede Befolkningen det i Øjnene, at 55¼ Million var Bankinspektørens Opgørelse, og som Følge deraf Afskrivningerne.

Det konservative Parti har jo den historiske Ære for, at Landet kom ind i den ulykkelige Situation uden Ledelse og uden Kontrol. Den Minister, der indledede Statens Forhold til Landmandsbanken med Erklæringen af 9. Juli 1922, burde selvfølgelig været fjernet den Gang — og med ham alle medansvarlige. Men det konservative Parti frelst ham, de tilsidesatte Samfundets Interesser for at redde den antisocialistiske Sammenrottelse ganske som nu. Dagsordenen fra Oktober 1922 er et historisk Aktstykke, som det altid er en Lyst at læse. Det belyser det konservative Partis Adfærd. Jeg skal tillade mig at citere et Par Linier. Den lød:

»Idet Folketinget udtaler Haabet om, at det uanset Erklæringen af 9. Juli d. A. vil lykkes at genskabe den Ro og Tillid i vort Samfundsliv, som Situationen saa bydende kræver. . . . «
o. s. v. Fra første Færd viste denne Sag Uærlighed og Mystik, Om-sorg for Spillere, Hensynsløshed overfor det Folk, der skal betale. Dette blev muliggjort ved de Konservatives Holdning i Oktober 1922. Havde vi den Gang skaffet rent Bord, havde der været anderledes Mulighed for at faa Varetagelse af Statsinteresser i Forgrunden, end der siden har været. Jeg synes derfor, det er paa Tide, at Ærlighed og Samfundshensyn tages mere i Betragtning.

De Konservatives Haab i Dagsordenen om Ro og Tillid under Venstres Ledelse blev sørgelig skuffet, 4 Maaneder efter Dagsordenen belystes Finansministerens Handlemaade, hans Kontrol, hans finansielle Skarpsindighed af Kendsgerningerne, de uomstødelige, ubønhørlige Kendsgerninger. 4 Maaneder efter kom Sandheden frem, Tabet var ikke blevet de 55¼ Mill. Kr., det var paa det Tidspunkt opgjort til 300 Mill. Kr. Med 9. Juli-Erklæringens Minister i Spidsen gennemførtes saa Statsgarantien uden Tilknytning til virkelig Statskontrol. 9. Juli-Ministeriet fik Myndighed til at besætte Direktion og Bankraad. Jeg maa sige, at for Direktørens Vedkommende, for den Direktørs Vedkommende, som endnu er i Banken, havde Ministeriet jo Heldet med sig; thi netop til hans Person knytter en væsentlig Del af den Tillid sig, som endnu er til Stede overfor Landmandsbanken, en større Tillid, end man kunde vente efter alle de Fejlgreb, som er forøvet. Erhvervslivets Folk har ogsaa i disse Aar mødt Forstaaelse hos den nuværende Direktør, og det er ganske

klart, at det er den tilstedeværende Kasse-mangel, der har hindret Banken i at støtte sund Foretagsomhed, som ellers vilde have Krav paa Støtte. Men nu er vi altsaa, henved 6 Aar efter, at Staten paatog sig Opgaven at frelse Landmandsbanken, naaet til, at Mændene fra 1922—23 af privatkapitalistiske Hensyn forlanger Tilrettelægning af en Likvidation af Landmandsbanken eller, i lempeligste Fald, en Slagtning af Grisen, for at andre Interesser end Statens kan komme til. Det er en Selvfølge, at mit Parti har rejst sig herimod. Vi er stadig uafhængige, vi har ingen Interesser, der gaar forud for Samfundets. Vi skylder ikke private Banker eller Forretningsvirksomheder det Hensyn, at vi for deres Skyld prigsiver Statens Interesser.

Det Forslag, der foreligger, er blevet til efter svære Forberedelser, men er ikke egentlig Resultatet af disse Forberedelser. Det er jo det besynderlige, at alt det Postyr med Lovgivning og Tomandsudvalg fører til slet ingenting; det er noget helt andet, der bliver Resultatet, og som bliver fremsat som Ministerens Resultat af Overvejelserne. Rigsdagen har for sin Del sagt, hvad der bør ske, og hvad der kræves: En Lov, der sikrer Landmandsbankens Fortsættelse uden Statsgaranti som privat Aktiebank; det er Rigsdagens Forlangende, og det staar i Loven. Rigsdagen har ikke ønsket Landmandsbankens Likvidation; og Rigsdagen har aldeles ikke ønsket nogen ny Bank under Rigsdagens Medvirken. Den højtærede Minister synes ikke at have forstaaet Rigsdagens Villie; men de Embedsmænd, der har haft Sagen til Undersøgelse, har forstaaet den. Allerede ved de Overvejelser, der fandt Sted i Tremandsudvalget, som jeg i sin Tid nedsatte, forstod Embedsmændene særdeles godt, at det var Rigsdagens Bud, de nu skulde følge, og at Opgaven var en Sikring af Statens Interesser baade øjeblikkeligt og ud i Fremtiden, og at sikre Landmandsbanken med dertil hørende Erhvervsvirksomheder en fortsat Eksistens. Og det ses jo ogsaa, at det har været det nye Tomandsudvalgs — de Herrer Dalhoffs og Greens Opfattelse; de er ganske klare over, hvad der var deres Opgave. Det har fundet Udtryk i det af deres Forslag, der betegnes som Forslag Nr. I. Dette Forslag opfylder det Formaal, som siden 1922 stadig har været udtrykt som Rigsdagens Formaal i denne Sag.

Tomandsudvalgets Beretning er nu forelagt, og den var Genstand for en meget stor Del af den højtærede Ministers Bemærkninger. Jeg maa nu sige, at jeg har aldrig forstaaet den saglige Begrundelse for dette Udvalgs Nedsættelse, men jeg havde naturligvis ikke noget imod det; Nationalbanken skulde selvfølgelig paa en eller anden Maade være med i disse Overvejelser; det har jeg aldrig været blind for. Men havde det ikke været rimeligere, om man, da man nu havde dette Tremandsudvalg, havde suppleret det med et fjerde Medlem

som Repræsentant for Nationalbanken? Saa havde der dog været det Grundlag at arbejde videre paa.

Jeg ved for øvrigt ikke, hvorfor dette Tremandsudvalgs Beretning eller Betænkning stadig holdes skjult; der maa dog være noget fra det. I min Tid arbejdede det flittigt; og jeg kan ikke tænke mig, at det er blevet standset i sin Virksomhed, da jeg forlod Stillingen. Men vilde man endelig have en Nationalbankdirektør med i Overvejelserne, hvad jeg særdeles vel forstaar, havde det saa ikke været naturligere at udvide Udvalget paa denne Maade, selv om hans Medvirken ved en Opgørelse — ved een Opgørelse til — jo ikke var strengt paakrævet? Det Medlem af Nationalbankens Direktion, som nu har været med, har saamænd i Forvejen været med til Opgørelser nok om Landmandsbanken; saa i og for sig var det ikke paakrævet at faa ham med til at lave en til. Men det skal jeg ganske lade staa hen, om det var paakrævet eller ikke; at Nationalbanken skulde være med i Overvejelserne anser jeg for rimeligt.

Beretningen fra Tomandsudvalget indeholder altsaa en Opgørelse; og jeg tager næppe fejl i, at denne Opgørelse skyldes de i Beretningen nævnte Bankmænd, som blev tilkaldt paa Ministerens Foranledning. Men Udvalget har altsaa medgivet denne Opgørelse sammen med Betænkningen og Forslaget. Denne Opgørelse viser en Bestræbelse, tror jeg, man kan sige, for at være paa den sikre Side, en Bestræbelse for at være bombesikker paa at være paa den rette Side, og samtidig en Bestræbelse for at vise en udsøgt Venlighed overfor dem, der skal overtage Likvidationsboet. Reelt er Opgørelsen fuldkommen værdiløs; og det har den højtærede Minister ogsaa sagt i sin Forelæggelsestale, om end med mere excellente Vendinger, end jeg behersker. Bankens Ledelse og Ministerens Assistenten er jo gaaet til Opgørelsen ud fra vidt forskellige Synspunkter, og for en væsentlig Del kan en saadan Opgørelse jo kun være et rent individuelt Skøn. Jeg vil derfor ikke gaa ind paa Opgørelsens Enkeltheder — det var særdeles vel muligt —, den er nemlig i sin Helhed saa lidet af Værdi. Men den er altsaa opgjort i en bevidst Hensigt, opgjort til Forberedelse af en forholdsvis hastig Likvidation, Forberedelse til noget, der efter Rigsdagens Villie ikke kan finde Sted, og som i Statens Interesse ikke bør finde Sted.

Derimod maa jeg sige i denne Forbindelse, at medens jeg altsaa ikke reelt tillægger denne Opgørelse nogen overdreven Værdi, maa jeg paa den anden Side anse det for letsindigt — og meget mere end det, for øvrigt —, at denne Opgørelses Resultat for længst er blevet afgivet til Pressen. Den højtærede Minister retfærdiggjorde sig selv og Udvalget og Regeringen paa to Steder i sin Tale med Hensyn til Offentliggørelser og oplyste, at Regeringen ikke havde udspreedt den Usandhed, at Bankens Driftsunderskud var 2 Mill. Kr.; det var, som

bekendt, mindre end 300 000 Kr. Det var ikke Regeringen, der havde udspreedt det — det havde jeg nu heller ikke tænkt mig. Den højtærede Minister oplyste endvidere, at Udvalget beklagede det Fortrolighedsbrud, der var sket ved Offentliggørelsen af den Opgørelse, der angiver et ca. 42 Mill. Kr. større Tab, end man hidtil havde regnet med. Ja, jeg synes ikke, man behøver at høre til Opdagelsespolitiet for at finde ud af, hvorledes det er sket; den højtærede Minister kunde selv have fundet ud af det, hvis det da havde haft hans Interesse. Han kunde f. Eks. have set efter paa den Liste over Personer, der i længere Tid har gaaet med Bankudvalgets Beretning, og deraf slutte, hvilke Blade de havde Forbindelse med. Og paa den anden Side var det ogsaa muligt uden nogen stor Skarpsindighed at være klar over, hvor Kilden er til de Indskreivelser — Fortrolighedsbrud, som man kalder det —, som har fundet Sted. Men ellers har vi jo da Politiet, hvis Ministeren ikke selv kan. Jeg kan huske, at netop for et Aar siden stod der i »Social-Demokraten« en Meddelelse, som var rigtig i alle Henseender, men man holdt ikke af den, og saa sendte man Politiet ud for at undersøge, hvor den stammede fra. Hvorfor ikke gøre noget lignende her, hvor det drejer sig om store Statsinteresser? Den Gang var der ikke Spor af Statsinteresser deri, men her drejer det sig om store Statsinteresser, hvorfor sætter man saa ikke Opdagelsespolitiet i Gang, naar man ikke selv er i Stand til at finde de skyldige? Naa, jeg tror, som sagt, i og for sig ikke, det er nødvendigt at gøre saa meget ud af det, for Ministeren kan ganske bestemt selv paavise, hvorfra Meddelelsen stammer, ingen, der har fulgt denne Sag i Pressen, behøver at være i mindste Tvivl om, hvorfra disse Meddelelser stammer. Den Skade kunde Ministeren utvivlsomt have afværget. Selv om han nu vil fralægge sig enhver Delagtighed og ethvert Ansvar for Offentliggørelsen, er der ingen Tvivl om, at Ministeren ved i Tide at tage sig af denne Sag kunde have afværget den Skade, disse Offentliggørelser naturligvis har forvoldt.

Ministeren siger i sin Fremsættelse, at han har fulgt Udvalgets Arbejde hele Tiden, og at det har været et stort og samvittighedsfuldt Arbejde, der er gjort. Det sidste tvivler jeg slet ikke om, og naar Ministeren siger, at han hele Tiden har fulgt Arbejdet, tror jeg selvfølgelig ogsaa det. Men naar det er Tilfældet, forstaar jeg ikke, at Ministeren ikke i Tide siger: Denne Opgørelse maa vi være uhyre forsigtige med ikke kommer ud til Offentligheden; denne Opgørelse maa vi have undersøgt ogsaa ved Bankens egen Medvirken, og den maa henligge til Udsendelse i det Øjeblik, hvor Banken udsender sit Regnskab og sin Beretning med sin Opgørelse og Forklaring, eventuelt ledsaget af Revisionens Forklaring. Saa havde Ministeren handlet forsvarligt, saa havde Offentligheden paa een Gang

faaet de forskellige Dokumenter og Argumenter til Belysning af, hvorledes disse Tal var kommet frem; men man fik det paa den skadeligst mulige Maade: det store Tal, den opskruede Værdiansættelse eller rettere forringede Værdiansættelse paa et Tidspunkt, hvor det ikke kunde andet end virke skadeligt, fordi det ikke fulgtes, og ikke kunde følges, af en vejledende Forklaring.

Disse 14 Dages offentlige Diskussion, eller hvor meget det er — saa kan man kalde Opgørelsen et Overbud eller et Underbud, hvad man vil —, har naturligvis skadet Banken, og enhver Skade overfor Banken er ogsaa en Skade overfor Kautionisten, for Staten. Jeg er ganske paa det rene med, at det selvfølgelig har ligget udenfor Ministerens Tanke at udøve denne Skade, men det kan ikke nægtes, at selv i Fremsættelsestalen var Ministeren ude efter lidt Sensation. Det kom og skulde jo komme som en Bombe, at just Aftenen eller Dagen før havde Ministeren faaet at vide, at Bankens Revisorer ikke var enige med Bankraadet. Det virkede paa Tilhørerne, det virkede paa Pressen som en Bombe: Tænk, Bankens Revisorer siger, at der er 8½ Mill. Kr. for lidt afskrevet eller hensat af Bankraadet og Direktion. Der maa formodentlig foreligge til Klaring af denne Sag en Dokumentation, en Redegørelse fra Bankens Revisorer, som klart belyser, hvorfor de har taget dette Standpunkt. Jeg ved, at Bankens Revisorer er særdeles pligtopfyldende Mænd, forstandige, statstro Mænd, der er ingen Tvivl om, at de for deres Del har givet al den Begrundelse, som kan gives i dette Forhold. Jeg synes, at Ministeren bør meddele, hvad denne Redegørelse indeholder til Forklaring af den forskellige Bedømmelse, som Revision og Bankraad er kommet til — Ministeren nævnte, at Revisorerne ansaa Bankraadets Opgørelse for bankmæssig forsvarlig, jeg erkender, at det var en særdeles beroligende Sætning, og jeg kan tilføje — det burde Ministeren have tilføjet —, at Revisorerne sikkert ogsaa har underskrevet det Regnskab, som de anser for at være bankmæssig forsvarligt. Men naar Ministeren endelig vilde brillere med denne Bombe, kunde og burde han have oplyst, paa hvilke Punkter Divergensen forefindes, det er nemlig ikke paa det store afgørende Punkt, paa Bankens Laaneengagementer, der er kun en Divergens paa i alt 900 000 Kr. mellem Bankraadet og Revisionen, hvilket er fuldkommen betydningsløst i Forhold til de Kæmpetal, her er Tale om, det er paa helt andre Punkter, Divergensen er; det er ikke et Spørgsmaal om Sikkerhed eller mindre Sikkerhed, men et Spørgsmaal om, efter hvilke Principper man skal opføre Partialobligationer, Panteobligationer og Aktier; det er de væsentlige Poster i Revisorerens Paatale. Partialobligationerne, hvorunder findes Det Forenede Dampskibsselskabs Reserverfondsbeviser, mener man burde have 2½ Mill. Kr.'s Hensættelse, Panteobligationerne 2,6 Mill. Kr. og Aktierne 1,6 Mill. Kr.;

det er i hvert Fald den langt overvejende Del af det samlede Divergensbeløb. For Det Forenede Dampskibsselskabs Reservefondsbeviser gælder, saa vidt jeg har bragt i Erfaring, at de sælges, *er* solgt til 89 og derover, hvorfor det lyder mærkeligt, at man i Regnskabet skulde opføre dem til Kurs 80, saaledes som Revisorerne forlanger. Andre Partialobligationer, der giver $5\frac{1}{2}$ pCt. i Udbytte, kan det formentlig heller ikke være rimeligt at sætte til Underkurs. For Panteobligationer gælder det samme, nemlig at Gennemsnitsrenten var 5,64 pCt.; her har, saa vidt jeg forstaar, Landmandsbanken fulgt den gamle Regel, som den Dag i Dag følges af alle andre Banker med Hensyn til Opgørelsesmetoden, men det gælder formodentlig for Revisorerne, som det til en vis Grad ogsaa kan siges at gælde for Bankraadet, at de paavirkes af Situationen, af den besynderlige Likvidationsopgørelse, som Tomandsudvalget har taget Ansvar for at fremlægge.

Hvad angaar Bankraadet, er dette som man ser af det, der foreligger som Bilag til Lovforslaget, ikke i Tvivl om Karakteren af den Opgørelse, som Tomandsudvalget hæfter for. Det oplyses, at Udvalget i visse Tilfælde selv har karakteriseret denne Opgørelse som en Likvidationsopgørelse. Men naar en Opgørelse, saaledes som Bankraadet siger det, er indrettet med en Nyordning, med en Afvikling af den gamle Bank og Oprettelse af en ny Bank for Øje, saa maa det naturligvis være Genstand for et Skøn, hvad den nye Aktiekapital eventuelt vil købe Aktiverne for, og for dem, der altsaa mener, at man skal gøre det saa lempeligt og billigt som muligt for den nye Aktiekapital at købe den nuværende Landmandsbanks Aktiver, er det saa lige til, saa skærer man ned, sætter Prisen saa lavt som muligt, saa bliver det billigere for Køberen. Men for den, der har den Interesse at fortsætte Bankens Virksomhed, at faa det mest mulige ud af dens fremtidige Virksomhed, maa det være om at gøre at holde saa høj Pris for Aktiverne som muligt for at pine det ud af Skyldnerne, som man er i Stand til. Men altsaa, i disse to vidt forskellige Synspunkter ligger naturligvis den Forskel i Opgørelserne, der er for Bankraadets og Tomandsudvalgets Vedkommende.

Bemærkelsesværdigt er det for øvrigt, at man i Opgørelsen, ogsaa fra Udvalget, regner med 2,3 Mill. Kr. Kursregulering paa Panteobligationerne, der, som jeg sagde før, i 1927 gav 5,64 pCt. i Udbytte, og som der altsaa ikke er nogen som helst Nødvendighed heller for den nye Bank at skulle sælge og ingen Grund til at vente saadanne Tab paa, som man forlanger hensat. At Udvalget i sin Opgørelse nedskriver Værdien af Aktier til Nul, medens de samme Aktier i andre Banker staar opført til en betydelig Værdi, kan der ikke være Spor af Mening i. Og at man beregner 2 Mill. Kr. afskrevet paa Ejendomme, der kun er opført til Ejendomsskyldværdien og for

nogles Vedkommende endda lavere, kan naturligvis heller ikke være stemmende med Ret og Rimelighed. For Laaneengagementernes Vedkommende er det hele jo et temmelig værdiløst Skøn, fordi en virkelig Vurdering vilde kræve en Indsigt og en Tid, som slet ikke har været til Raadighed for Tomandsudvalget eller dets Hjælper. En virkelig Bedømmelse af Millionforetagender maa naturligvis kræve, at man følger disse gennem lang Tid og ser, hvorledes de virker, hvad de kan give o. s. v., før man kan bestemme, hvor meget de kan indbringe ved en Likvidation. Men i Betragtningerne angaaende Fremtidsproblemet har Tomandsudvalget aabenbart arbejdet ganske selvstændigt, og der kommer da ogsaa de gode Synspunkter frem. Udvalget gaar ud fra Rigsdagens Vedtagelse af, at Banken skal sættes i Stand til at fortsætte sin Virksomhed som selvstændig Aktiebanc, og til det Formaal siger Udvalget — det findes i Bilag A. VI. til Lovforslaget —

»synes den Løsning, der naturlig frembyder sig, at være, at Staten som den faktiske Ejer af Banken foreløbig selv træffer de Dispositioner, der skønnes nødvendige«

for Fortsættelsen og til Beskyttelsen af Statens Interesser. Udvalget forklarer, at dette aldeles ikke vil udelukke den Overgang til privat Drift, som er Forudsætningen ved den sidste Vedtagelse af Rigsdagen. Naar Garantien udløber, kan man have alt lagt til Rette for den Udvikling til privat Drift, som man altsaa ønsker. Som Betingelse for Videreførelse af Banken nævner man videre, at Balancen maa bringes i Orden ved Indbetalingen af Underskuddet, at den Del af Engagementerne, der er dømt til Afvikling, henføres til en Afviklingskasse, der ledes under Ansvar overfor Staten, og at Staten midlertidigt indskyder Aktiekapital og senere selv bestemmer, hvor denne Aktiekapital da skal placeres. Denne Ordning er jo udformet fuldt ud i Lovforslags Form, og der er ikke Tvivl om, at Udvalget har Ret i at anse dette Forslag for at være den for Staten baade værdigste og forsvarligste Afvikling. Man sikrer uvægerligt, at Garantien Udløb bliver saaledes som tidligere bestemt ved Lov, men man sikrer ogsaa Staten i den Tid alle Fordelene ved en rimelig, langsom Afvikling under Bankens egen Medvirkning, og man hænger aldeles ikke ved den Ordning i Princippet Statsbank, som jeg forstaaer man har været bange for, aldeles ikke. Hvad der kan tjenes mere end beregnet paa Afviklingen af de dømte Engagementer, vil paa denne Maade tilfalde Staten, og hvad Banken i øvrigt kan indtjene — og den kan jo indtjene adskilligt, naar først denne Underskudssum er tilvejebragt —, vil alt sammen bidrage til at formindske Statens Tab ved den endelige Afvikling og Betalingen af Gældsforholdet. Der regnes næppe for højt, naar man siger, at 6—8—10 Mill Kr. om Aaret særdeles vel kan indtjenes ved en Bank som denne med

en saa god Kundekreds, naar dens Kapitalforhold i øvrigt er ordnede. Dette Forslag er betegnet I. Det har, som sagt, intet at gøre med Princippet Statsbank, og min Indvending mod det retter sig navnlig mod, at man ikke, samtidig med at fremsætte dette for øvrigt fortræffelige Forslag, har overvejet og prøvet den Mulighed, om det ikke var rimeligt at gaa til en Statsbank, naar man dog gjorde Skridt i den Retning, som man gør. Jeg erkender, som sagt, at Tiden næppe er til praktisk at gennemføre dette Princip, og derfor er det, der er Hovedsagen her, at Forslag I. betyder en Varetagelse af Statens Interesser indenfor den Samfundsordning, som vi nu en Gang lever under, hvilket ikke er muligt ved noget af de andre foreliggende Forslag. Vi er aldeles ikke Principryttere, og derfor tager vi de faktiske Forhold, der nu er, og kunde særdeles vel tænke os, selv om det, som man ved, gaar mod vort Princip, at medvirke til en privat Ordning som den, der her er Tale om. Jeg kunde vel tænke mig, at der i Tilslutning til det Forslag, som er fremsat under I., søgtes en virkelig Tilknytning mellem Staten, Nationalbanken og Provinsbankerne med Hensyn til den fremtidige Drift af den gamle Landmandsbank. Jeg tror, at Provinsbankerne i Særdeleshed kunde have megen Nytte af paa denne Maade at have Forbindelse med en Hovedstadsbank som Medejer af en saadan stor Hovedstadsbank, der for Provinserne altid spiller en væsentlig Rolle. Det ses ogsaa af den Undersøgelse, der er foretaget, at der i alt Fald har været nogen Tilslutning til Tanken om Provinsbankernes Medvirkning. Tomandsudvalgets Motivering og anbefaling for denne Ordning er i øvrigt særdeles klar og overbevisende.

Jeg beklager derfor i høj Grad, at Ministeren ikke har accepteret denne klare og overbevisende begrundede Ordning, men derimod har søgt og har fremkaldt andre Planer, som i Klarhed staar adskilligt tilbage. Hvis Ministeren havde stillet sig paa dette Grundlag, om end med de Ændringer, som jeg har nævnt, hvor man paa Forhaand fastslog, hvem man vilde søge at placere Aktierne hos, havde man fra Ministerens Side haft et forsvarligt og uangribeligt Standpunkt, hvor Statens Interesser ogsaa var udenfor Fare. Jeg siger derfor, at paa dette Forslag vilde mit Parti være særdeles villigt at faa i Tale. Ministeren forklarede i Forelæggelsestalen, at han ikke havde antaget dette Forslag I., fordi det vilde tilføre Banken 200 Mill. Kr., og det vilde medføre en stærk Forøgelse netop af denne Banks Virksomhed, baade i Retning af at finansiere nye Kunder og overfor nuværende Kunder.

Endvidere sagde Ministeren, at »Statens Forpligtelser bør først indfries, naar der er tilvejebragt en endelig Ordning med Statsgarantiens Afvikling i Følge«. Ja, det sidste sker jo absolut netop ved Forslag I. Den endelige Afvikling kan først ske, naar Stats-

garantien udløber. Men Staten maa naturligvis for at sætte Banken i Stand til til Varetagelse af Statens Interesser at indtjene en Del af Pengene virkelig gøre det muligt for den at virke ved at give den en Del af den Kapital, som man paa Forhaand ved er tabt og skal betales.

Hvad nu det første angaar i den Udtalelse, jeg citerede af Ministeren, maa jeg sige, at hvis det var rigtigt, at Landmandsbanken ved at faa 200 Mill. Kr. blev i Stand til at finansiere Erhvervslivet, saa saa' jeg ingen Ulykke deri. Jeg vilde tværtimod mene, at det vilde vække almindelig Glæde i Erhvervslivet. Men det er slet ikke rigtigt. Det er det værste ved Ministerens Tale, at den ikke er rigtig. Ministeren har aabenbart ikke fordybet sig i Sagen paa det Punkt. Staten skal jo ikke betale 200 Mill. Kr., men formentlig 130 eller 136 Mill. Kr., og deraf medgaar op mod et halvt Hundrede Millioner Kroner — jeg tror i dette Øjeblik 46 Millioner — til Indfrielse af Laanet af Dollarkreditten, der medgaar 24 Millioner til Dækning af Bankens Laan i Udlandet, og der medgaar endelig en Post til Dækning af Bankens Laan i Nationalbanken. I alt, siger Bankraadet, udgør disse Dækningsbeløb 104 Mill. Kr., alsaar bliver der en lille Klatskilling tilbage paa et i Forhold til det samlede Tab ret lille Antal Millioner, maaske 20—30 Mill. Kr., som Banken alsaar vilde faa til Finansiering af det Erhvervsliv, der forgæves søger hos de to andre bestaaende store Hovedstadsbanker. Der er talrige, der kommer til mig saavel som til andre og spørger: Hvor skal vi dog gaa hen og faa Finansiering? Har vi da ingen Banker mere?

Ministerens Uvillie mod Planen, som alsaar bl. a. giver sig Udtryk i denne ukorrekte Gengivelse af, hvorledes Banken vil være stillet, har alsaar ført ham til en anden Plan. Denne anden Plan var først den, der betegnes som Forslag II. Dette Forslag blev refereret i Landmandsbank-Udvalget den 2. Februar, og Ministeren tilkendegav, at dette Forslag havde hans og Ministeriets Sympati. Desuagtet blev dette Forslag ikke fremsat. Det Forslag, vi behandler, er i Strid med Rigsdagens Forudsætninger i de 5—6 Aar, hvori vi har beskæftiget os med Landmandsbanken, og i Strid med Betænkningen af 1926 som med Loven af 1927. Det sikrer nemlig ikke Landmandsbankens Fortsættelse, men bestemmer tværtimod dens Nedlæggelse, dens Likvidation. Tomandsudvalget har alsaar gjort et Udkast, som det siger, til dette af Ministeren ønskede Forslag. Men Udvalget fremhæver ogsaa i sin Beretning betydende Vanskeligheder ved den Ordning, som dette Forslag byder. En Hovedvanskelighed, siger det, er, at det ikke kan forudberegnes, i hvilken Udstrækning man kan overføre Indlaansmidler til den nye Bank, en samlet Overførelse vil være vanskelig, og en Afventen af Statsgarantiens Ophør frembyder

Vanskeligheder. Men man har saa altsaa udtænkt en Ordning med Fortsættelse af den gamle Bank med Statsgaranti og ved Siden deraf en ny Bank. Jeg skal heller ikke fordybe mig i denne Plans Enkeltheder; den foreligger altsaa ikke, lige saa lidt som Forslag I. Men jeg maa sige, at jeg anser det for et overmaade vanskeligt og farligt Eksperiment. Personlig har jeg ringe Tro til, at det vil lykkes saaledes at overføre Indlaansmidler og Kunder fra en Bank, man nu vil nedlægge, til en helt ny Bank, som ingen paa Forhaand kender noget til. Dernæst synes jeg, at denne nye Bank ligger egentlig ganske udenfor Rigsdagens Opgave. Naar det ikke er en Statsbank, man vil lave, saa ved jeg ikke, hvorfor Rigsdagen skal beskæftige sig med Oprettelse af en ny Bank. Jeg kan huske, at da jeg foreslog en Banklov, der gik ud paa, at man skulde koncessionere Bankerne, saa strakte man afværgende Hænderne mod mig og sagde: Nej, ikke nogen Statsindflydelse paa Bankers Oprettelse, det er et privat Anliggende! Men nu er det pludselig et Samfundsanliggende, nu skal Rigsdagen lovgive om Etableringen af en ny Bank. Nej, Staten er gaaet ind i Garantien for Landmandsbanken for at frelse Landmandsbanken fra Undergang og for at sikre dens Fortsættelse, alt af Hensyn til de op mod 20 000 erhvervsdrivende, der er knyttet til Banken, og dette er det Rigsdagens Pligt i Henhold til Loven om Statsgarantien, i Henhold til Motiveringen for denne Lov og i Henhold til den senere Lov at gøre og intet som helst andet.

Jeg er jo ikke i mindste Maade doktrinær, og hvis jeg altsaa øjnede Muligheder og Samfundsinteresser i den Plan, som jeg sidst talte om, Forslag II., maatte det naturligvis overvejes, trods de manglende Forudsætninger, men det ser jeg ikke der er. Den er paa afgørende Maade i Strid med Statens Interesser, hvorimod den er en stor Forhaandsindrømmelse til bestaaende private Pengeinstitutter. Den vil uvægerlig bringe Staten forøgede Tab, fordi en Bestemmelse om Landmandsbankens Likvidation øjeblikkelig maa virke tabbringende for Landmandsbanken, og fordi en hastig Afvikling skal foregaa efter denne Plan. Det foreslaas jo endda at lægge en uhyre Magt og Myndighed i Ministerens Hænder; jeg henviser til §§ 8—11, som forudsætter en uhyre Tillid til den nuværende Minister, en Tillid, han næppe kan vente.

Endelig tror jeg, at hvis der skulde kunne skabes Muligheder for, at et saadant Eksperiment kunde falde lykkeligt ud, maatte der forud gaa anderledes indgaaende Undersøgelser og Planlægninger, end her er sket. Saa maatte man skabe Forstaaelse med den gamle Banks Ledelse — det var en absolut Forudsætning for overhovedet at kunne indlade sig paa et saadant Eksperiment —, og man maatte have Kendskab til Ledelsen af den nye Bank, inden man gav sin Velsignelse til den og til Overførelse af Kunderne til den. Ogsaa for

Tilvejebringelsen af Kapital til en saadan ny Bank maa (det dog være afgørende nødvendigt, at man forud ved, hvem det er Hensigten skal lede den. Vi har sørgelige Erfaringer nok med Bankledere og behøver ikke at tilvejebringe en ny.

Men afgørende synes jeg det er, at en saadan Overføring som paatænkt til en ny Bank slet ikke er mulig. Vi kan ikke ved Lov bestemme, at Fru Petersen, der har 100 000 Kr. staaende i Landmandsbanken, fra en bestemt Dato skal flytte dem over til en ny Bank. Hvad er det dog for besynderlig Tale, at man bilder sig ind, at man saadan kan overføre store Partier af den nuværende Banks Indskudsmidler og en stor Del af dens Kunder til en ny Bank, som de paagældende maaske ikke har mindste Tillid til? Jeg er sikker paa, at man handler ganske i Blinde, naar man mener, at en saadan Overførelse kan finde Sted.

Jeg kunde tænke mig, at det var muligt, hvis man, som sagt, forberedte Sagen grundigt i Forstaaelse med den Bank, der skulde nedlægges, og efter en indgaaende velvillig Behandling af Sagen paa forskellig Maade; saa var det tænkeligt, at man til en vis Grad kunde gøre det. Men jeg ser slet ikke Nødvendigheden af at gøre det. Hvorfor i al Verden den velorganiserede Bank, der findes, skal slaas ihjel, for at en ny Bank skal organisere sig, for at alle de Tab skal forvolde, som dette Eksperiment maa medføre, det kan jeg ikke faa ind i mit Hoved, men det er naturligvis min Fejl.

Jeg frygter altsaa for, at denne Idé, som jeg har foreslaaet, trods det nye Forslags Fremsættelse, alligevel har en vis Sympati i Ministeriet, paa Forhaand har saadanne Vanskeligheder, at den ikke kan realiseres, i hvert Fald ikke paa den Maade, man har lagt Tingene an. Men det sikre er derimod, at Staten maa betale Tab, svarende til det Likvidationsopgør, man har foretaget, at Staten mister Adgangen til at faa virkelig Dækning for sin Del af Tabet gennem Landmandsbankens Fortsættelse, og at den ogsaa sætter et Aktiebeløb i Risiko.

Jeg maa sige, at jeg er forbavset over, at man paa et saa spinkelt Grundlag som dette Forslag turde sende Repræsentanter til Udlandet for at søge Aktiekapital. Jeg er forbavset over, med hvilken Lethed man indlader sig paa den Slags. Derimod forstaaer jeg særdeles godt, at Ø. K. har trukket sit Tilbud tilbage, og jeg kan ogsaa forstaa, at Udlandets Banker vil have større Sikkerhed for at gaa ind i et saadant Eksperiment.

Regeringsforslaget er imidlertid, som Figura udviser, noget helt andet end dette Forslag II., som har Regeringens Sympati.

Man maa sige, at Ministerens Forslag i og for sig ikke er meget indviklet, selv om det ikke just lyser af Klarhed, men det er faktisk et Kølleslag mod den eller de Virksomheder, som det ellers havde

været Hensigten at redde. At dele Bankens Forretninger i to Dele, det er lige til, at udskyde Ordningen i Virkeligheden til 1932 er ogsaa lige til, og bestemme Tidspunktet for Landmandsbankens Likvidation, det Tidspunkt, da den skal ophøre med at tage Indskud under Statens Garanti o. s. v., det kunde man gøre uden større Vanskeligheder, og dette er jo Lovforslagets Indhold.

I § 8 gives der Ministeren en Bemyndigelse, som kan blive særdeles kostbar. Det hedder nemlig, at han faar Bemyndigelse til at lade bortsælge Filialer til Konkurrenter. Nej, det synes jeg dog ikke man saadan blindt kan overlade til Ministeren at staa for.

Det, der foreslaas, er alt i alt en effektiv Slagting af Landmandsbanken, men et Forehavende, som det altsaa aldrig har været Hensigten at iværksætte. Men den højtærede Minister sagde selv, og jeg hørte ogsaa Venstres Ordfører i Dag sige, at Hovedparagraffen er egentlig § 7. Ja, maaske. Hvad siger § 7? Den siger, at Ministeren kan medvirke til en Ordning i det Omfang, det er muligt, gennem en ny Aktiekapital, gennem Overførelse til en anden Bank eller paa anden Maade. Jeg lykønsker den skarpsindige Ordfører, som har faaet Klarhed ud af dette. Paragraffen tillader alt muligt, den bestemmer ingenting. Men en saadan Paragraf kan Rigsdagen fornuftigvis ikke give fra sig, i hvert Fald ikke, naar det drejer sig om Millioninteresser for Staten.

Der er i § 9 en Bemyndigelse, som jo ogsaa er af en besynderlig Art, Bemyndigelsen til at optage Kredit eller fast Laan til Indfrielse af Gældsposter. Det vilde ogsaa være ganske enestaaende, om en saadan Paragraf virkelig kunde vedtages i Rigsdagen. Nu hørte jeg ganske vist den højtærede Minister sige, at Optagelse af fast Laan, og det gælder antagelig ogsaa med Hensyn til Kredit, maatte ske ved særlig Lov. Men begge Dele kan jo ikke være rigtigt, højtærede Minister. § 9 er overflødig, hvis Talen er rigtig, og Talen gælder ikke, hvis § 9 skal blive bestaaende. Man kan ikke paa een Gang have en Lov, der bemyndiger Ministeriet til at gøre saadan og saadan, og saa ogsaa sige, at det skal alligevel ske ved særlig Lov.

Jeg maa sige, at jeg forstaar nu nogle dunkle Vendinger i Forelæggelsestalen, som ikke stod mig helt klart, den Dag den blev holdt, og jeg forstaar altsaa ogsaa nu den Ændring angaaende det faste Laan, som er indføjet i § 9, siden vi i Fredags fik Referatet i Landmandsbankudvalget. Jeg forstaar, at Ministeriet har set, at den rene Udskydelse ikke gik an. Lørdagen efter Mødet i Landmandsbankudvalget har virket i den Grad overvældende paa Ministeriet, at noget nyt maatte der gøres, den rene Udskyden og Tilintetgørelse kunde man alligevel ikke nøjes med.

Men jeg synes unægtelig, at det, man derefter har gjort, er meget dristigt, at Ministeriet har tilkaldt udenlandske Bankfolk til For-

handling om Laan og Aktiekapital uden Konkurrence paa et Tidspunkt, hvor Ministeriet ikke selv har noget Standpunkt, og hvor man ikke aner, hvorledes Rigsdagen vil stille sig til denne Lovgivning. Jeg tror ikke, Landets Anseelse just styrkes ved en Handlemaade som denne. Ingen kan i dette Øjeblik vide, om Rigsdagen vil gennemføre Foranstaltninger af den Art, som man et andet Sted her i Byen sidder og forhandler med fremmede Bankfolk om. Hvad er det dog for en Maade at gaa frem paa! Er denne Fremgangsmaade da ikke i den Grad en Ødelæggelse af Parlamentarismens Anseelse, at man ikke kan ønske sig noget bedre!

Hvad den højtærede Minister sagde om disse Ting, var jo fuldkommen uklart og svævende, og det gælder i lige saa høj Grad om den anden Side af Laanespørgsmaalet, Dækningsspørgsmaalet. Med Hensyn til dette Laanespørgsmaal mener jeg at kunne erindre, at den nuværende Finansminister har erklæret her i Rigsdagen, at Statslaan under ham kun vil blive optaget efter Konkurrence. Men det er jo ikke Meningen i disse Dage. Det, der nu foregaar nogle Skridt herfra, er netop en Forhandling, hvor Konkurrencen skal være udelukket, hvor et bestemt Konsortium paa Forhaand skal være sikret et stort Statslaan paa Vilkaar, som det selv bestemmer, og som Vederlag skal det give Staten en Del af Aktiekapitalen.

Altsaa, for at faa Aktiekapital til en i Luften frit svævende Bank synes man rede til at sikre bestemte Banker uden Konkurrence et mægtigt Statslaan til Vilkaar, der naturligvis maa indeholde Sikring til de paagældende for et eventuelt Tab af Aktiekapitalen. Har man egentlig overset, hvor dyrt det kan blive? Forstaar man ikke, at de 20 Mill. Kr. Aktiekapital skal dækkes af de danske Borgere gennem Forrentningen af den anden Post, af Statslaanet. Vi er i alt Fald en Del danske Borgere, der forstaar det.

Og Dækningsspørgsmaalet, som den højtærede Handelsminister nævnte. Her tror jeg, at Ministeren maa se at finde et Standpunkt, inden han forsøger at faa Drøftelser i det fuldkommen tomme Rum. Tilbud om Drøftelse, som Ministeren gav, af noget saa vigtigt, ja, det kan jo ikke være et Standpunkt for en saa stærk Minister som den nuværende. Han maa jo da have et Standpunkt selv.

Lad os se Ministerens Forslag om Dækning. Der er en Sætning, jeg hørte i 2½ Aar, da jeg var Minister: Lad os se Ministerens Forslag. Der var aldrig Tale om Forhandling i Blinde. Maa vi bede den stærke Regering om ikke at vige tilbage for at tage Standpunkt til de afgørende Problemer. Lad os se Ministerens Forslag. Hvem skal dække de 150 eller hvor mange Millioner, Statslaanet andrager? Hvem skal dække det, der skal fyldes i Hullet ved Holmens Kanal Nr. 16? Uden om dette Spørgsmaal kommer man ikke i denne Sag, uden om dette Spørgsmaal er der ikke Mulighed for nogen Løsning,

uden om dette Spørgsmaal er der ikke Mulighed for nogen Ordning, der bringer den endelige Løsning, som Ministeren lovede i Programtalen. Vi giver ikke Laan i Blinde til den nuværende Regering, vi vil vide, hvordan disse Laan skal afvikles. Vi maa have Ministeriets Standpunkt klart: Hvem skal betale disse Laan? De arbejdsløse og Fattigfolk, der for nylic er blevet plyndret, skal de ogsaa være med til at dække disse Tabsposter?

Men af dette vil det altsaa sikkert fremgaa, at nogen stærkere Interesse fra vor Side for det Forslag, som Ministeren har fremsat, kan ikke paaregnes. Vi vil nemlig ikke prisgive Banken, dens Kunder og vor fælles Statskasse. Om alle andre svigter, vil man fremdeles finde Socialdemokratiet staaende som Forsvarer for disse Interesser.

Og endelig maa vel ogsaa Pensionsspørgsmaalet siges at rejse sig under de Nyordninger af mystisk Art, man taler om, Pensionsspørgsmaalet for den store Stab af Funktionærer, som er knyttet til den nuværende Landmandsbank. Ogsaa dette nævnte den højtærede Minister, han henviste til, hvad der i saa Henseende er skrevet af Tomandsudvalget om Forslag II. Men i det Forslag, den højtærede Minister har fremsat, er der ingen Bestemmelser angaaende Løsningen af dette Pensionsspørgsmaal. Jeg ved ikke, om man har tænkt sig, at man ved denne Løsning kan smøge moralske og juridiske Forpligtelser af sig. Jeg vil i hvert Fald gerne have Klarhed paa dette Punkt. Jeg tror, det er nødvendigt ogsaa her at bede Ministeriet om at sige os, hvad dets Standpunkt er.

Vi ser jo særdeles vel, hvilke Kræfter det er, som er sat ind paa at opnaa en Slagtning, som her er Tale om. Vi har længe hørt Klager over Forretningers eller Industrivirksomheders gunstige Stilling som Kunder i Landmandsbanken. Ministeren talte om disse Klager, og Ministeren erkendte, at der vistnok var nogen Overdrivelse deri. Ja, *megen* Overdrivelse, højtærede Minister. (*Handelsministeren* [Slebsager]: Det sagde jeg ogsaa.) Ja, jeg anfører ogsaa, at Ministeren nævnte, at der sikkert var Overdrivelse heri, og jeg tilføjer: Der er *megen* Overdrivelse heri. Men skulde disse overdrevne Klager saa være berettiget Grund til at etablere en Ordning, som først og fremmest tager Hensyn til og imødekommer disse uberettigede Klager? Det er dog en ejendommelig Fremgangsmaade.

Skulde der være berettiget Grund for en eller anden Klage, kan denne Grund selvfølgelig fjernes, og det er Ministerens Sag at fjerne den. Jeg har ogsaa hørt saadanne Klager og undersøgt dem, og hvis de var uberettigede, har jeg afvist dem. Selvfølgelig klages der. Tilhængerne af den frie Konkurrence ønsker nemlig intet bedre end at faa den frie Konkurrence ophævet. I Praksis skal de meget bede sig fritaget for Konkurrence, hvis det er muligt at blive fri for det,

i Teorien er de varme Tilhængere af den frie Konkurrence. Altsaa, kan man slaa de Konkurrenter ned, der er finansierede af Landmandsbanken, ved at true Bankens Ledelse med Død og Undergang, ja, saa er man et godt Stykke paa Vej mod den frie Konkurrences Ophævelse; men det kan næppe være en Statsopgave at bistaa deri.

Selvfølgelig kan enhver ubillig Behandling af Kunder i Forhold til andre erhvervsdrivende afværges under den nuværende Ordning, hvis der klages derover, og hvis Ministeren lader dette Forhold undersøge og paataler det og kræver det ordnet paa forstandig Maade; men der er ingen Mening i at kræve, at de Forretninger, som tilfældigt i sin Tid har faaet deres Finansiering hos Landmandsbanken, skal slaas ned, fordi der er nogle Konkurrenter, der kræver det.

Og hvad der gælder Forholdet til Erhvervsvirksomhederne, gælder jo ogsaa Banken selv. Modstanderne af Statsbanken er de ivrigste Forkæmpere for et Bankmonopol for dem selv — det er Sandheden.

Jeg henleder Opmærksomheden paa Tomandsudvalgets Beretning. Der findes et Referat fra nogle Forhandlinger, der er ført med Bankerne, et yderst kortfattet Referat, men alligevel talende. Det hedder deri, at Handelsbanken udtaler Betænkeligheder ved en Fortsættelse af Landmandsbanken og en Videreførelse af Hovedmængden af dennes Engagementer; i et skriftligt Svar fastholder man fra Handelsbankens Side dette Standpunkt, og det er formodentlig ogsaa tiltraadt af Privatbanken. Det er slet ikke overraskende, aldeles ikke. Nej, kan man faa Landmandsbanken slaaet ihjel, er man det Skridt nærmere Bankmonopolet, saa har man den ene Trediedel af den københavnske Storbankskonkurrence udelukket.

Men Bankmonopolet er jo da ikke i Erhvervslivets Interesse; det er saa langt fra i Statens, men det er jo langt mere afskrækkende for Erhvervslivets Folk. Det er uhyre galt, som det er, med den Tiggergang, Folk maa gaa, hvis de vil laane Penge, selv om de har Sikkerhed nok. Selv til sunde, produktive Virksomheder er det nu til Dags forbundet med uhyre Vanskeligheder at opnaa Laan i de bestaaende Banker og ganske særlig til nye Virksomheder; men endnu dyrere og ubehageligere vil det blive, naar en Trediedel af Hovedstadens Storbanker er slaaet ud, saaledes som Ministerens Forslag forudsætter.

Det kan ikke være en Statsopgave at fremme denne Monopoldannelse. Det er ikke en Statsopgave at imødekomme en konkurrerende Banks hede Ønsker om mere Magt, selv om denne Bank i øvrigt er nok saa velvillig og elskværdig baade til den ene og den anden Side. Ærlig og sund Konkurrence er sikkert godt. Regulering af Renten, Indflydelse paa Pengeforhold og Renteforhold til Fordel for Erhvervslivet maa være det sundeste, og det er der Muligheder

for at tilvejebringe ved en fornuftig Ordning, ved en Videreføring af den Landmandsbank, der jo i Bunden er god og sund nok.

Rigsdagen er blevet stillet i den ejendommelige Situation, at den nu skal handle uden at have en Ministers Ledelse for sin Handling. Den skal begynde praktisk talt paa bar Bund. Der er intet virkeligt Grundlag givet fra Regeringen. Der er givet forskellige Antydninger, som vi saa kan sidde og vælge imellem. Jeg synes, det er en yderst alvorlig Tilstand.

Ministeren har jo tidligere faaet at vide, hvordan Uro og Forstyrrelse i en Banks Forhold virker. Jeg nævner, at i Efteraaret 1926, da den store Landmandsbankfilm blev rullet op, blev der paa faa Dage trukket op imod 30 Mill. Kr. ud af Landmandsbanken. Tallene fra Banken viser, at Uroen i 1927 atter satte sine Spor i Millioners Udtræk, og Ministeriet forstaar vel, at den sidste Tids Presse-kampagne paa Basis af Opgørelsen og Ministerens Erklæring o. s. v. igen vil koste Landmandsbanken og dermed Staten Penge.

Denne Bevægelse er fuldkommen meningsløs, set fra et Stats-synspunkt. Men naturligvis kan man sige, at det er ogsaa fuldkommen meningsløst af de paagældende Indskydere at trække Penge ud, thi deres Penge er jo sikre nok i Landmandsbanken. Hvor meget man saa end skriver i Venstres eller andre Aviser, er Pengene sikre. Statens Garanti gælder, og det var virkelig ønskeligt, om der var mere sund Forstaaelse hos Folk, end at de i Forskrækkelse for, hvad der staar i »Aalborg Amtstidende«, farer hen og forlanger deres Penge ud af Landmandsbanken. Men denne Forstaaelse er altsaa ikke til Stede, og Udtrækket, saaledes som det er sket, betyder formindskede Virkemidler for Banken, og det betyder igen mindre Indtægt af Bankens Virksomhed, altsaa forøget Tab for Staten.

Derfor er en saadan Forhandling som den, Ministeriet har givet Indbydelse til paa denne besynderlige Maade, som jeg maa sige det sker ved det foreliggende Forslag, ingenlunde ufarlig. Egentlig burde Sagen i Dag vises tilbage til Ministeren — det vilde være rimeligt — for at komme op igen, naar den var forberedt saaledes, som det er foreskrevet ved Folketingsbetænkningen og ved den vedtagne Lov, og forberedt saaledes, at en rimelig hurtig Gennemførelse af Sagen kan ske paa forsvarlig Maade. Men det, der nu er Udsigt til under de Former, Ministeren har tilrettelagt, er en langvarig Forhandling, under hvilken Udvalget skal skaffe sig alle mulige Oplysninger, foretage Undersøgelser og Udarbejdelse af Planer og Forslag.

Ministeren har elskværdigt sagt, at det er et Forhandlingsgrundlag, og Ordføreren sagde det sytten Gange i sin Tale. Forhandling til alle Sider. Det lyder meget kønt, men det har den Mangel, at det besværliggør og forhaler Sagens Afgørelse. Det, der trænges til her i denne Sag, er en fast og hurtig, en nogenlunde hurtig, Afgørel-

se, og dette tror jeg, man vil have vanskeligt ved at opnaa paa det givne Grundlag.

Vi skal for vor Del ikke vige tilbage for at prøve Forhandlingens Vej. Denne Sag er af saa alvorlig og betydelig Værdi for Samfundet, at det vil være naturligt at se, hvilke Muligheder der er; naar Ministeriet faktisk har givet op, saa maa Rigsdagen altsaa konstituere sig paa dette Omraade paa Ministeriets Vegne. (*Fraenkel*: Ja, det er rigtigt). Jeg er enig med det ærede Medlem i, at det er rigtigt, at det maa vi, men det er ikke saaledes, det burde være. (*Fraenkel*: Nej). Det er altsaa kun tænkeligt under dette Ministerium, som jo har det ærede Medlem Hr. Fraenkels Bevaagenhed.

Jeg henstiller altsaa at optage denne Tanke om en Tilbagevisning til Ministeriet til Overvejelse. Jeg fraraader Vedtagelsen af det foreliggende Forslag, men erklærer, at hvis man fra Ministeriets Side faktisk har givet op, saa maa naturligvis vi, som andre Partier, deltage i den Forhandling, der maa komme, og vi maa haabe, det saa maa lade sig gøre at gennemføre den med rimelig Hurtighed. Thi hver Dag, der gaar, betyder Tab for Landmandsbanken og forøget Tab for den danske Stat.

II.

Ved Sagens anden Behandling i Folketinget 29. Marts 1928.

Det Lovforslag, der her foreligger, og som er blevet Resultatet af Udvalgets Arbejde, falder nøje sammen med Synspunkter, som jeg paa mit Partis Vegne fremsatte ved første Behandling. Jeg kan derfor kun være tilfreds, ligesom den ærede Ordfører, med, at det er lykkedes at samle det store Flertal af Udvalget om den nye Affattelse af et Forslag, hvis Vigtighed formentlig alle forstaar. Der naas herved en Løsning af en Sag, der har været og er uhyre vanskelig for Staten, og det paa en Maade, der hverken udsætter Staten eller Næringslivet for nye Rystelser.

Der er under disse Forhold for mig ikke Anledning til at gøre mange Bemærkninger, da jeg dels er enig i de Hovedbetragtninger, der findes i Betænkningen, og dels i, hvad den ærede Ordfører har sagt ved sin Gennemgang af Ændringsforslaget. Jeg kunde, som jeg sagde ved første Behandling, naturligvis have ønsket, at der havde været Mulighed for at faa Tilslutning til det Princip, som mit Parti gerne saa anerkendt, nemlig Princippet om Statens direkte Indflydelse paa Bankvæsenet. Men som jeg ogsaa sagde ved første Behandling, kunde dette ikke ventes opnaaet under den nuværende politiske Stilling paa Rigsdagen. Derfor har vi givet Afkald paa at opretholde Ønsket om noget, der alligevel var uigennemførligt.

Da dette Princip ikke har kunnet vinde Anerkendelse, kan der formentlig ikke indvindes saa store Dele af Statens Tab, som der ellers kunde være indvundet, men jeg indrømmer, at med den Affattelse, Lovforslaget nu har faaet, kan der dog indvindes noget af det, som Staten har maattet sætte ind for at frelse Privatkapitalen. Og da Lovforslaget nu i Hovedtrækkene følger det saakaldte Tomandsudvalgs Forslag I, opnaar man, hvad vi har lagt megen Vægt paa, en rolig Fortsættelse af den bestaaende Bank, der i Kærnen er sund, og som har knyttet til sig Tusinder af sunde og gode Erhvervsvirk-somheder, som vi ikke har nogen som helst Aarsag til at udsætte for Rystelser eller Vanskeligheder.

Der er for mig ingen Tvivl om, at en Likvidation vilde have bragt Næringslivet og Staten ganske uberegnelige Tab og uvedkom-mende betydelige Fordele, og det er i alt Fald ikke til den Opgave, jeg har ladet mig vælge til Rigsdagen. Ved den foreslaaede Ordning synes der Mulighed for at opfylde, hvad Rigsdagen stadig har kræ- vet, nemlig at Landmandsbanken føres videre, og saaledes, at man garderer Staten i den Udstrækning, man kan, mod urimelige Tab, mod at miste mere ved Statsgarantien end strengt nødvendigt.

Derfor, da det maa være Rigsdagsmedlemmernes Ønske, at Sta- tens Tab begrænses i videst muligt Omfang, er det en Selvfølge, at vi ogsaa har været fuldt indforstaaede med Bestræbelserne for at afvikle Statens Garanti, saa snart det kan ske uden Fare for Nærings- livet og Samfundet, og dette kan formentlig ske, saaledes som det nu er udformet i Lovforslaget, til den Tid, som i Forvejen var fast- sat. Og paa den anden Side byder Staten kulant den Sikkerhed for Afviklingen af Bankens tabgivende Engagementer, som man og- saa med Rimelighed kan kræve. Staten opfylder med andre Ord de Forpligtelser, som en tidligere Rigsdag har paalagt den, og den yder forskudsvis den nye Aktiekapital, som det bliver kommende Tidens Opgave at placere paa passende Maade og, jeg haaber, saa fordelag- tigt for Samfundet, som det lader sig gøre.

Jeg tror, at det er godt, at Nødvendigheden af denne Sags Løs- ning nu er anerkendt af saa mange, som Tilfældet er, og af Hensyn til Sagens Vigtighed og til de store økonomiske Interesser, der knyt- ter sig til den, har vi, som alt sagt, givet Afkald paa at rejse vore principielle Ønsker i Forbindelse med denne Lovgivning. Jeg ved jo vel, at den højtærede Statsminister, som desværre ikke er til Stede, i de sidste Dage har kundgjort for Verden, at Socialdemokratiet er det mest reaktionære Parti, der overhovedet findes. Jeg glæder mig over, at vi dog ikke er mere reaktionære, end at Venstre ved denne Lejlighed har kunnet tage os under Armen og søge denne Sag løst i Fællesskab med os.

DANMARKS GRÆNSE.

Ved Møder i Januar 1924 i Slesvig,
Kiel og Flensborg fremsattes denne Ud-
talelse:

» **S**TRIDEN om Grænsen mellem vore Lande har affødt megen Ulykke. Krige, Forfølgelser, Undertrykkelse af Sprog og Kultur og en unaturlig Bitterhed i de to Landes Befolkninger. Det er en historisk Kendsgerning, at virkelig dansk Land og dansk Befolkning i 1864 annekteredes af Bismarcks Tyskland, og det er mørke Blade i Historiens Bog, som indeholder Beskrivelsen af de prøjsiske Bestræbelser for at undertrykke eller udrydde Danskheden. Køller-Periodens talrige Overgreb og Mishandlinger: Udvisninger, Fængslinger og økonomisk Forfølgelse, viser os Datidens Junker-Opfattelse og daarlige Moral.

Vi anerkender, at det tyske Socialdemokrati altid paatalte be-gaaet Uret og altid var rede til at yde Danskernes Repræsentant i Rigsdagen en Haandsrækning. Jeg anerkender, at Socialdemokratiet i 1902, med senere Tilslutning af en Partikongres, vedtog, at Grænse-spørgsmaalet burde finde sin Afgørelse ved en Folkeafstemning, og jeg er ikke i Tvivl om, at Danskerne vilde have faaet deres Ret paa denne Maade, hvis det tyske Socialdemokrati var naaet frem til Magten.

Nu kom imidlertid den sørgelige Krig, og ved dens Afslutning hidførtes ogsaa en Løsning af det tysk-danske Grænse-spørgsmaal paa de Allieredes Initiativ.

Der kan baade fra dansk og fra tysk Side gøres Indvendinger mod den Form, hvorunder Løsningen iværksattes, og der kan fra begge Sider paavises Punkter med Hensyn til Afstemningen, som burde have været anderledes. Men ingen af os havde Magt til at ændre, hvad der blev til ved Sejrherrernes Afgørelse, og betydende Afvigelser vilde iøvrigt næppe være fulgt af Afstemnings-Regler, der havde været lidt anderledes end dem, der blev fulgt ved Afgørelsen.

Jeg nævner, uden at ville fremhæve det som særlig Fortjeneste, at det officielle Danmark indtog en fuldt loyal Holdning overfor Tyskland under Krigen. Det blev end ikke antydet, at et uløst Spørgsmaal forelaa ved vor Grænse.

Jeg beklager derfor de Udfald, der nu og da rettes mod det danske Folk fra chauvinistiske Kredse i Tyskland. Det er ikke glemmt, at det var Prøjsen som øvede Uretten i 1864, selv om dansk Statsmands-Vigtighed bidrog til den ulykkelige Udgang af de da førte

Forhandlinger. Og det er heller ikke glemt, hvorledes den danske Befolkning maatte lide igennem et halvt Aarhundrede.

Vi ved imidlertid, at Chauvinister intet Hensyn tager til saadanne Kendsgerninger. Vi har selv en ubetydelig lille Kreds af samme Race, men jeg beder om, at man ikke i Tyskland tager denne Kliques Tale højtideligt. Den er ganske betydningsløs og uden virkeligt Tilhold i det danske Folk. Der kan ikke skabes Stemning for ny Strid i vort Folk om det, der er afgjort, og der kan ikke, hvorledes end Forholdene maatte udvikle sig for Tyskland, blive Stemning for en illoyal Udnyttelse af Forholdene i Retning af Forsøg paa at rokke ved den ny fastlagte Grænse.

Naar det tyske og det danske Socialdemokrati et Par Gange har fremsat Fælles-Udtalelser om Grænsen og om Forhold i Grænseegnene, er dette en naturlig Fortsættelse af den Politik, som det slesvig-holstenske og det tyske Socialdemokrati fulgte i Tiden før Grænse-Reguleringen. Vi har i vor Bedømmelse og i vore Udtalelser handlet ud fra socialistiske Synspunkter og vi handler ret ved fremdeles at føle os som Vogtere for Retten og som Beskyttere for de Mindretal, der er blevet tilbage paa hver Side af Grænsen.

De to socialdemokratiske Partier har fornylig, den 25. November, fremsat en Fælles-Udtalelse, som rettelig bør være Afslutningen paa Diskussionen om den Grænse-Afgørelse, der er truffet.

Den nye Grænse er en Kendsgerning, og som saadan kan begge anerkende den. Det rette Standpunkt er det, der har fundet Udtryk: Fælles Forsvar for denne Grænse fra de to socialdemokratiske Partiers Side.

Gives der fra nogen af Siderne mere eller mindre Tilslutning til de chauvinistiske Raab om Flytning, beforder man blot den chauvinistiske Larm paa den anden Side og bidrager til Vedligeholdelsen af en Uro, der kun kan forvolde Ulykke eller Skade i det fremtidige Forhold.

Hvad vi derimod bør omfatte med naturlig Interesse, er Mindretallenes Stilling. Det danske Socialdemokrati vil ikke taale noget Overgreb overfor det tyske Mindretal. Vi har medvirket til Sikring af dette Mindretals kulturelle Ret, og vi vil fortsat hellige denne Sag vor Opmærksomhed.

Vi føler os overbevist om, at vort tyske Broderparti vil handle paa samme Maade i Forholdet til det danske Mindretal.

Vore Partier har iværksat en Undersøgelse af, hvad der er tilvejebragt til Sikring af Mindretallenes Kultur, og vi er enige om, at der skal sikres Mindretallene paa begge Sider af Grænsen *lige kulturelle Rettigheder, samme Frihed til at værne om Modersproget og iøvrigt alle Rettigheder der tilkommer Statsborgere i det paa-gældende Land.*«

HVORDAN JEG BLEV POLITIKER.

Stenografisk Interview ved C. C. Clausen. (Politiken). 1924.

DET begynder for os Arbejdere, siger Hr. Stauning, i Reglen med, at man kommer ind i Fagforeningsbevægelsen. Men for Resten havde jeg allerede som Dreng Interesse for Politik. Min Fader var radikal, han tog mig med til de bevægede Venstremøder i 80'erne, og dér hørte jeg det radikale Venstres store Mænd, Hørup og Berg og de andre. Men hen i 80'erne begyndte han at holde *Social-Demokraten* og blev selv Socialdemokrat. Jeg læste ogsaa *Social-Demokraten*, som netop den Gang fremdrog en Række Eksempler paa Uretten i Samfundet, om Behandlingen paa Fattiggaarde og sligt. Det gjorde et stærkt Indtryk paa mig i Drengesaarene. Og Forholdene i mit eget Hjem var ogsaa yderst fattige. Fader var Karetmagersvend, blev senere Arbejdsmand, der var megen Arbejdsløshed og sligt. Jeg var ganske vist eneste Barn, men mine Bedsteforældre paa Mødrenesiden døde tidligt fra flere ufor sørgede Børn, der kom i Huset hos mine Forældre. Og Mor var ret ofte syg, det kneb derfor svært. Disse Forhold har for bestandig sat sit Præg paa min Opfattelse af de sociale Forhold.

Selv maatte jeg ud som Bydreng, hos en Urtekrammer ved Stranden, lige over for Christiansborg, og en Mægler Severin. Saa kom jeg i Lære her i København, var et Aar i Fredericia og vendte i 1893 tilbage til København, en Snes Aar gammel. Allerede da jeg var 18—19 Aar, var jeg Medlem af min Fagforenings Bestyrelse, blev ret snart efter Medlem af Bestyrelsen for Tobaksarbejderforbundet i Danmark, derpaa Formand for min Fagforening. Og naar man er Tillidsmand inden for Fagforeningen, hænder det jo, at man ved Lejlighed bliver anmodet om at tale, og saa vokser jo Interessen for politiske Spørgsmaal.

Diskussionsklubber har jeg aldrig deltaget i, derimod har jeg altid holdt af at læse. Jeg læste først *Social-Demokratens* Artikler og gjorde derigennem Bekendtskab med Marx og Engels, hvis Bøger jeg saa anskaffede mig og studerede sammen med anden socialistisk Literatur. Men samtidig havde jeg ogsaa megen Interesse for almindelig Literatur. Fra jeg var ganske ung, har jeg samlet paa Bøger ud fra den Tro, at Literaturen højner og udvikler. Den Forfatter, der i sin Ungdom virkede stærkest paa mig, var Pontoppidan. Og saa de store Nordmænd, særlig Bjørnson, hvis Indsats i den politiske Kamp gjorde et dybt Indtryk paa mig.

Selvfølgelig modtog jeg ogsaa Indtryk af personlig Art. Først som sagt af Venstres store Mænd, dernæst af Socialdemokratiets da-

værende Førere. Jeg husker, at jeg syntes særlig godt om Smedenes Formand, Hurup, han var den djærve Arbejder, og samtidig repræsenterede han en vis Dannelse. Senere stiftede jeg Bekendtskab med Hørdum, og da jeg i 1898 var blevet Kasserer i Socialdemokratisk Forbund, lærte jeg P. Knudsen at kende paa nærmere Hold, hvilket utvivlsomt har haft stor Betydning for mig. Han var den Gang Formand, og han brugte mig ikke blot som Kasserer, men ogsaa som Sekretær. Partiet havde den Gang ikke andre Funktionsnærer end Knudsen og mig, saa man kunde ikke skelne mellem Kassererarbejdet og andet Arbejde. For øvrigt var Partiet den Gang ret lille, der var ca. 100 politiske Afdelinger, og vistnok en 20,000 Medlemmer, nu er der 1000 Afdelinger og ca. 150,000 Medlemmer.

Første Gang, jeg optraadte ved et større offentligt Møde, var, tror jeg, i 1895ovre i Esbjerg. Nu førte min Stilling med sig, at jeg blev en Del anvendt i Agitationen. I 1901 blev jeg opstillet i Fakse, og dør blev jeg saa valgt første Gang i 1906 og genvalgt, til Kredsen ophævedes i 1918. Saa flyttede jeg til København.

Ja, saadan er det gaaet ganske selvfølgelig til, at jeg er blevet en offentlig Mand.

BEDRIFTSRAAD OG ARBEJDSFRED.

Tale ved det nordiske interparlamentariske Møde i Oslo 8. Juni 1924.

NAAR man vil Arbejdstvisterne til Livs, maa man forandre det, der er Oprindelsen til dem, nemlig *Udbyttefordelingen*. Man maa gøre sig klart, at den moderne Driftsform, med tilhørende Fordeling af Arbejdsudbyttet, rummer saadanne Uretfærdigheder overfor dem, der yder Arbejdskraften, at man ikke kan vente en godvillig Given Afkald paa Strejkeretten, og man kan heller ikke vente Underkastelse under Lovgivningstvung som Forbud mod Strejke eller tvungen Voldgift.

Den moderne Ejendomsform for Bedrifterne er Aktieselskabet. Den har gode Sider, men den rummer ogsaa den største Uretfærdighed mod dem, der yder Arbejdet. Privat Kapital er fornøden i det bestaaende Samfund og den har Krav paa sit Udbytte, men heller ikke mere. Det er imidlertid ikke usædvanligt, at Kapitalen faar mere end et rimeligt Udbytte, men det tages fra Driftslederne, Indkøberne, Sælgerne og Arbejderne, hvis Udbytte fordeles til Kapitalbesidderne. Det vil være rimeligt om man forsoner sig med en mere

samfundsmæssig Ordning; og Overgangsformen vil sikkert blive saakaldte selvejende Selskaber.

Hvis et Aktieselskab giver 20—25 pCt. i Udbytte nogle Aar — og i Krigsaarene var det jo endda smaa Udbytter — saa faar Kapitalejeren sin indskudte Kapital tilbage i Løbet af 4—5 Aar, og har fremdeles Ejendomsretten, medens de fornævnte Funktionærer og Arbejdere, hvis Indsats sammen med Kapitalejerens Indskud har frembragt Udbyttet, kun faar den strengt fornødne Forrentning — d. v. s. Arbejds løn — for den Indsats de yder, og de kan arbejde i 20 Aar, hvor Aktionæren bliver formuende og de selv vedbliver at være ejendomsløse.

Af dette Forhold opstaar Strejken med fuld Ret.

Saa er der naturligvis Tilfælde, hvor Bedrifternes økonomiske Udbytte ikke er saa godt, og disse Bedrifternes Ledere foreholder da ogsaa sædvanlig Arbejderne, at de maa give Afkald paa Lønforhøjelser, da Produktionen ikke kan bære saadanne.

Men med hvilken Ret stilles dette Krav i det ene Tilfælde, medens det store Udbytte i det andet Tilfælde ikke gav Arbejderen nogen som helst Ret udover Tariffen? Man stiller Kravet uberettiget.

Jeg skal ikke komme ind paa Enkeltheder i den Omdannelse af Produktionen, som maa anses for at være nødvendig i kommende Tider. En Ordning, hvorunder en Del af Aarets Udbytte anvendes til Indløsning af Kapital og ikke til Friaktier, til Henlæggelse i Fonds og til Opsamling med det Formaal at gøre Bedriften selvejende.

Hvad der i Sammenhæng med mit Emne er af Betydning er den *større Offentlighed for Bedriftslivet*, som maa ønskes og Arbejdernes Adgang til at lære Bedriftens indre Liv at kende og til at øve Kontrol.

Man maa ikke faa den Opfattelse, at jeg tror paa de Planer, der gaar ud paa at delagtiggøre Arbejderne i Udbyttet. Det kan synes smukt, men vil ikke være nogen god, social Fremgangsmaade. I den Henseende skal Fordelene komme, naar Privatkapitalen udløses og social Orden afløser Planløshed og Vilkaarlighed.

Det første Skridt til Modvirkning af Arbejdstvisterne er utvivlsomt Demokratiseringen.

Den større Offentlighed, Kontrol og Tilsyn og derunder Arbejdernes Adgang til ved valgte Tillidsmænd at følge Bedrifternes Forretningsførelse, Regnskaber, Udbyttefordeling o. s. fr.

Denne Reform kan vel siges at være revolutionær i Forhold til den gamle kapitalistiske Opfattelse, men den er konservativ i Forhold til Samfundet og dets fælles Interesser.

Naar et Selskabs Arbejdere betragtes som Med-Interessenter i Produktionen, opstaar der et andet Forhold end det, vi nu kender.

Efterhaanden som Kendskab til Bedriftslivet vokser, vil Samfølelsen udvikles og fra Tillidsmændene vil en nyttig Belæring tilflyde Arbejderkredsen.

Af den stadige Medvirken ved Dispositionerne, ved Opgørelsen af Overskud og Værdier, ved Kendskab til Konkurrence-Vilkaar, Raastofpriser o. m. a. vil en sundere Bedømmelse kunne fordres, end Tilfældet kan være, hvor alt dette skjules for Arbejderne. Og naar Bedrifts-Udbyttet saa anvendes til Sikring og Udvikling af Produktionen, til Udløsning af Privatkapitalen og ikke alene til Fordeling blandt nogle faa Aktionærer, der ikke yder mindste Andel i Produktionen, saa vil man kunne vente, at Arbejderne viser Om-sorg for Bedriften og søger at afværge Bedriftsstandsninger, som er i Strid med deres egne og med Samfundets Interesser.

Jeg ønsker ikke store Raad for hver Arbejdsplads, hellere enkelte Tillidsmænd, der har Mulighed for at sætte sig ind i Principperne for Bedrifternes Ledelse og Selskabets Økonomi. Disse Tillidsmænd maa selvfølgelig ligestilles med Selskabets øvrige Bestyrelsesmedlemmer, thi kun derigennem kan det ønskelige Tillidsforhold tilveje-bringes.

Naturligvis vil Arbejdstvister ikke ophøre Dagen efter en saadan Reforms Gennemførelse. Der skal en Udvikling til, men den kommer vi først igennem, naar de nødvendige Skridt iværksættes. Det er Interesserne, der binder Nationer, Partier og økonomiske Sammen-slutninger sammen, og det vil ogsaa være Interessen, der knytter Arbejderen til Bedriften, naar han virkelig bliver Parthaver i denne, medens han under de nuværende Forhold i høj Grad maa føle sig staaende i Modsætningsforhold til Aktionærer, Direktører o. s. v., der aldrig viser virkelig Tillid til den meget betydende Faktor, som Arbejderen er.

Planer om Arbejdstvisternes Ophør ved Hjælp af Tvang er Utopi, men Demokratiseringen af Bedriftslivet fører til Maalet og i Samfundsudviklingens Interesse bør man alvorligt overveje det Spørgsmaal i de interesseredes Kreds.

Naar Arbejdsgiverne saa fanatisk har modsat sig de første Skridt til Demokratiseringen, har de ikke handlet forstandigt. Lovgivningsmagten bør vise mere Fremsyn og aabne Vejen for den Udvikling, der er naturlig, den Udvikling, der ogsaa vil fremelske Arbejds-freden.

DE UNGE OG DERES PLADS.

Radio-Foredrag 3. Oktober 1925.

EFTER Ønske skal jeg i Aften tale over et neutralt Emne. *De Unge og deres Plads i Nutiden*, er opgivet mig som Titel. Jeg taler gerne til de Unge og om de Unge, thi der er hos os Mennesker en Trang til at vide, at den Gerning man holder af skal blive fortsat, og vi ved, at det kun sker, naar samme Gerning fanger Ungdommens Interesse.

Jeg skal dog ikke lade mig friste til at skildre for de Unge, hvad det er, jeg særlig ønsker fortsat.

Jeg ved imidlertid, at vi, der er ude over den første Ungdom, har mange Ønsker fælles, med Hensyn til de Unges Interesser. Der er meget godt i Samfundet, som vi ønsker bevaret og videre udviklet, og det er de Unge, der skal paatage sig dette, ikke alene for at glæde os, der en Gang forsvinder, men for at tjene sig selv og de kommende Slægter paa bedste Maade.

Fremtiden tilhører de Unge, og Ungdommen er selv et Stykke Fremtid. De Unge er vore Børn, vore Efterkommere, af hvem vi ønsker, at de skal være forædlede Udgaver af os selv.

Der er Gamle i enhver Tid, som har rystet paa Hovedet og ytret stor Betænkelighed over Tidens Ungdom, og dog er Ungdommen med Fejl og gode Sider det bedste vi ejer. De Unge møder ved Livets Bord uden Erfaringer, men det kan man ikke bebrejde dem. De gør sig i Reglen hæderlige Anstrengelser for at vinde Erfaring, selv om det ofte sker ved, at de gør de samme Fejl og de samme Dumheder, som gjorde de ældre erfarne.

De Unge stormer frem, siger man. Ja vist. De har Mod og ofte Kræfter. De ser for sig meget gammelt, som for dem er ligegyldigt, og de kræver Fremskridt, Udvikling, Nydannelser — og det er godt for Verden. Vi har mødt det Unge i mange af Livets Forhold. I Kunsten, i Forskningen, i Tekniken, i Politiken og Samfundsliv, i Skolen og paa Arbejdspladsen. Man har ofte frakendt det, der præsteredes af de Unge, enhver Berettigelse, og dog har Ungdomsværk bestandig været det, der befordrede Fremskridtet. En Del var Blændværk, men andet var lødig Præstation, og den vinder sin Anerkendelse om end det ikke altid sker i første Øjeblik. — Mange af Kunstens Stormænd, mange der satte deres Arbejde ind paa at reformere Skolen, mange der syslede med Opfindelser og Udvikling af Teknik, begyndte under Modstand, blev frakendt Talent og Dygtighed, men sejrede endda.

De Unge vil af Historien kunne lære, at de ikke behøver at opgive deres Haab, fordi de møder Kulde og Modstand. Saaledes er

Livet, men netop saaledes hærder det den Unge, der virkelig har Indhold.

Men der er, som sagt, meget godt i Samfundet, der ikke skal omstyrtes af en fremstormende Ungdom. Der er en Række Opgaver for enhver Nation, som Slægtled efter Slægtled skal føre videre, og over for disse gælder det i første Række, at de Unge kender deres Plads.

Vort Land og vort Sprog hører til de uforanderlige Arvelodder, som de Unge modtager, overfor disse paalægger vi dem at vise Ærbødighed og Kærlighed, og at indprente det næste Slægtled det samme.

Men ogsaa inden for vort Lands Grænser findes Bærepiller, der heller ikke maa fjernes, men om muligt forstærkes.

Den Kultur, som vort Folk gennem Slægtled har tilegnet sig, skal føres videre. Med Stolthed konstaterer vi, at hos os findes ingen Analfabeter. Med Tilfredshed ser vi hele Folket deltage i det offentlige Liv, Ansvarsbevidsthed og andre gode Egenskaber udvikles igennem dette demokratiske Samfundsliv, og Kulturen højnes ved Befolkningssdelenes ædle Kappestrid. Men desuden findes indenfor dette Samfund Institutioner, som igennem Tiderne er skabt til Værn og Støtte for de svage, til Udvikling og Dygtiggørelse for Ungdommen. Alt saadant maa man ønske overladt i gode Hænder. Det har kostet Anstrengelse og Ofre at tilvejebringe meget af det, der findes i det moderne Samfund, netop fordi man mødte det unge, det nye med Skepsis og Uvilje. Kampe har maattet udkæmpes for at bringe nye Tanker og Idéer til Sejr i Oplysningen og i det sociale Liv. Store Ofre har selv Fattigfolk bragt for at vinde de Kulturgoder, som nu bestaar, man vil forstaa, at man ønsker disse besvaret for derved at skaane de Unge for saadanne Kampe og saadanne Ofre, som før har været fornødne.

Men naar jeg saaledes har peget paa det, som hele Samfundet ønsker at de Unge skal overtage og føre videre, saa vender jeg mig til andre Sider, hvor der er Bud efter Tidens Ungdom.

Vi lever i en urolig Tid, men i en Tid, der maa faa en fremragende Plads i Historien. De menneskelige Samfund har skiftet Udseende. Spinderok og Væv, Olielampe og Ildsted er blevet Museumsgenstande, ja, selv Hesten har mistet sin solide Stilling og er i vid Udstrækning erstattet af Automobil og Tractor.

De store Opfindelser har gaaet deres Sejrsgang. Slag i Slag er de fulgt. Dampmaskine, Lokomotiv, Dampskib, Elektricitet, Telegraf, Telefon, Automobil, Luftskib, Flyvemaskine og Radio. Opfindelser og Teknik har gjort Livet rigere. Mange Vanskeligheder er fjernet fra Menneskenes daglige Liv. Kræfter er blevet frigjorte til Gavn

for den kulturelle Udvikling, men endnu har Menneskene ikke fuldt ud gjort sig til Herrer i Verden.

En Fordybelse i denne Side ligger dog udenfor Emnet, men viser alligevel, at der stadig er noget de Unge kan hellige deres Interesse.

De Unges Plads i Nutiden er imidlertid som før ude i Livet — i Produktionen, i Trafiken, i Kunsten, i Videnskaben.

Det skal imidlertid indrømmes, at det kan være svært nok at finde sin Plads. Kampen for Tilværelsen er ikke blevet blidere med de store Fremskridt. Mennesker er overflødiggjorte ved de betydningsfulde Opfindelser, og da Menneskene ikke er Herre over disse Kæmpekræfter, er de ikke blevet til Menneskenes Medhjælp i den Udstrækning, som det en Gang vil ske.

Der maa før eller senere ske saadanne Omdannelser i de økonomiske Love for Samfundet, som muliggør at Menneskene kan faa deres Arbejdskraft anvendt, og derved sikre sig det fornødne til Livet. Men til et saadant Maal af Kultur er Samfundene ikke naaet.

Trods alle Mangler skal Livet imidlertid leves, og Nutidens Ungdom kan ikke give op, saa lidt som andre Tiders Unge har kunnet gøre det. Det gælder da at ruste det bedst mulige til Kampen for Tilværelsen, og Udrustningen er Kundskaber, Dygtighed og Arbejdsvilje.

Det er forholdsvis faa der er sikret det fornødne for at komme igennem Livet. De fleste maa være deres egen Lykkes Smed, og det er nok ogsaa det sundeste.

Det er imidlertid naturligt, at Samfundet giver alle Unge lige Vilkaar ved Starten, og dertil maa vi have det bedst mulige Skolevæsen. Nu ved jeg vel, at de Unge der nylig er gaaet ud af Skolen, ikke tænker saa meget paa dette Institut, men den maa have vor Opmærksomhed af Hensyn til den næste Ungdom. Den bedst mulige Skole for Børnene og for de Unge, der faar Adgang til videregaaende Uddannelse, bereder Vejen for dem, der skal ud i Livet, thi netop i vor Tid, hvor Konkurrencen er haard, gælder det for hver enkelt at tilstræbe saadanne Fortrin, at hans Muligheder ikke paa Forhaand er helt ringe.

Men Skolen er kun Begyndelsen til den Læretid vi maa igennem. Ikke blot for dem der skal Vejen igennem Universitetet, ogsaa for Handelsmanden, for Byarbejderen, for Landmanden og for Fiskeren er det i vor Tid fornødent at vide mere end det, som Skolen gav Barnet. Og det gælder maaske netop nu mere end før, at den Underklasse, der ikke har anden Udsigt end Fabriksbygningen, faar stærkest Brug for Viden, hvis han vil stræbe opad og være med til at højne sin egen Klasse i Samfundet.

De Unge, der i vor Tid skal ud og tilkæmpe sig en Plads i Livet,

maa, uanset hvilken Vej de vælger, forstaa, at Kravene til Intelligens er steget med den rivende Udvikling i alle Sider af Erhvervslivet.

Handelsmedhjælperen maa lære moderne Handelskundskab, han maa lære fremmede Sprog, thi om end Grænserne mellem Landene stadig eksisterer, saa har dog de tekniske Fremskridt ført Folkene nærmere sammen, og nødvendiggjort en livligere Forbindelse med Omverdenen end før.

Arbejderne i de forskellige Virksomheder maa ikke blot lære de for deres Branche nødvendige Færdigheder. De maa ogsaa kende noget til saadanne Kræfter, som driver Værket eller anvendes i Bedriften. Elektriciteten, Motorer, Maskiner o. s. fr. Men hvis de vil videre, ikke blot personligt, men ogsaa som Klasse, som Led i Produktionssystemet, saa er ogsaa anden Dygtiggørelse fornøden.

Man er ude i Verden begyndt at anerkende Arbejdernes Ret til en anden Stilling i Bedriften, end den der hidtil tildeltes Lønarbejderne. Arbejderne bør rykke frem til at blive Interessenter i de Bedrifter, hvori de er mere interesserede end tilfældige Aktionærer, men skal de dette, maa de udvikle Evner, der hidtil ikke udvikledes.

De maa lære at bedømme Bedrifts-Økonomi, de maa lære at kende de internationale Forhold for Industriernes, Konkurrenceforhold og meget andet. Og de Unge er nærmest til at begynde det Studium, som uden Hensyn til hvor hurtigt Udviklingen skrider frem, vil være dem til megen Nytte og Tilfredsstillelse.

Der vil maaske være Unge som mener, at de ikke kan overkomme saadan Uddannelse, og det er selvfølgelig forskelligt, hvad Personerne kan, afhængigt af de Evner hvormed hver enkelt er udrustet, men jeg har heller ikke tænkt, at alle skal gaa frem efter samme Skema.

Alle kan imidlertid overkomme en Del. Naar vi tænker paa, hvad Pionererne i Arbejderbevægelsen og i Bondestanden har kunnet overkomme, saa kan Nutids-Ungdom ikke med nogen Ret tale om manglende Tid og Mulighed.

I svundne Tider, da Arbejdsdagen havde 10—12 Arbejdstimer, da ingen Hjælpemidler, som Biblioteker, Læsestuer, Foredrag, Fortsættelsesskoler o. l. stod til Raadighed, da var der Vanskeligheder ved at tilegne sig Uddannelse udover det som Skolen bød. Men desuagtet har vort Land, som andre Lande, kunnet præstere en Række af Arbejdere, der ved egne Kræfter naaede vidt frem og hævdede sig i aandelig Henseende. Nu er der Tid til Aandsarbejde. Arbejdsdagen er forkortet og gode Hjælpemidler staar til Raadighed — ogsaa for dem, der savner økonomiske Midler. Nu er der i Virkeligheden ingen Undskyldning for de mange, der har jævnt gode Evner.

Og det gælder endelig for alle, for den akademiske Borger som

for Arbejderen, for Butiksmedhjælperen som for Landarbejderen, at de har Brug for en Del aandelig Udvikling, alene for at kunne varetage deres Rettigheder som Samfundsborgere paa behørig Maa-de. Det er ikke nok, og kan ikke være tilfredsstillende alene at af-give Stemme ved Rigsdags- eller Kommunevalg, og endnu mindre at undlade Afgivelsen af Stemme. Det maa være endnu mere tilfreds- stillende at vide Besked med Samfundets Love, med de mange Prin- cipper efter hvilke Administration og Forvaltning foregaar, med Indenrigs- og Udenrigspolitik, med alt det der gaar under Beteg- nelsen: det offentlige Liv.

Og endelig er der et Antal af hvert Slægtled, som rykkes frem til ledende Stillinger i Bedrifterne, til Tillidsmænd, til Organisations- ledere, til Politikere o. s. v. For alle dem er det af Vigtighed, at de i Ungdommen har tilegnet sig Kundskaber, har holdt Aanden i Ud- vikling og derigennem opnaaet den Modning, som det er værd at have i alle Livets Forhold.

Det er saadanne Livserfaringer jeg har vundet, og det er disse Erfaringer, der taler, naar jeg spørges om, hvad jeg mener om de Unge og deres Plads i vor Tid.

De økonomiske Forhold er i saa høj Grad bestemmende, at det kun bliver forholdsvis faa der for Alvor vælger deres Plads selv, men alle kan dog bestemme, om de vil ind i Oplysningens Sollys eller yandre i aandeligt Mørke. Jeg haaber, at de Unge i stadigt voksende Tal vil stræbe frem til Lyset, frem til Kundskab og derved til den Magt, som solid Oplysning giver. Lad os sige med Holger Drachmann:

Jeg lære vil af Videnskab
 hvad den mig lære kan —
 Jeg flytter Maalet frem, frem
 ind i den nye Tid.

FORHOLDET MELLEM NORGE OG DANMARK.

Interview i Norsk »Aftenposten« 7.
 April 1926.

JEG har aldrig forstaat den tale, som foregir et daarligt for- hold mellem Norge og Danmark. I hele mit liv har jeg under forskjellige former deltat i samarbeidet mellem forskjellige sider av de to lands befolkninger. Norske og danske arbei- dere har samarbeidet, paavirket og støttet hinanden under varetage- sen av arbeiderklassens interesser. Norske og danske arbeidsgivere

har ogsaa intimt samarbeide likesom norske og danske repræsentanter for handelsstanden møter til drøftelse og varetagelse av fælles anliggender. Men ogsaa statens egentlige repræsentanter utnytter de fordele, som samvirken utvilsomt byr statene. I 20 aar har jeg deltat i det interparlamentariske arbeide og har ganske særlig vurdert det nordiske forbunds arbeide høit. De aarlige sammenkomster av nordiske riksdagsmænd, hvor drøftelsene av sociale, økonomiske og politiske spørsmåal byr en rik, gjensidig belæring, har forekommet mig særdeles værdifulde, og jeg har aldrig ved disse fundet noget, som kunde tyde paa manglene gjensidig respekt, intet som tyder paa daarlig forhold mellem de nordiske nationer. Og endelig kan det formentlig ogsaa med god grund nævnes, at samarbeidet i aarene med de store vanskeligheter, efter 1914, mens den uhyggelige krig raste, var av en saa vital betydning, at det egentlig skulde synes umulig at tale om daarlig forhold mellem de to nationer, hvis regjeringer, under fuld tilslutning fra befolkningene, hadde et intimt samarbeide og ydet hinanden effektiv støtte.

Jeg er virkelig bedrøvet, naar jeg ser visse blades ophisselsesforsøk, like nedslaat er jeg om de iverksættes i danske eller i norske blade, ti de er saa grundløse. De er uten sangbund i befolkningene og de kan, naar de fortsættes over længere tid, nedbryte en forstaaelse mellem folkene, som er av overordentlig stor betydning. Hvad der gjøres for at bringe mislyd ind i forholdet mellom Norge og Danmark kan ikke være egnet til styrkelse hverken av Norges eller Danmarks nationale anseelse. Jeg har i hvert fald den opfatning, at vore nationers interesser varetas best gjennom utvikling av lojalt samarbeide, av gjensidig respekt, ved hensynsfull bedømmelse av den anden parts forhold og ved anerkjendelse av hvert lands ret til at hævde opfatninger og utøve handlinger, som dets folk anser for at være de rette.

Av historien kan man sikkert utdra vidnesbyrd om, at snart en og snart en anden nation har utøvet handlinger, som betraktet med nutidsoøine fortjener en ublid dom, men det vilde ikke stemme godt med de nordiske folks fredskjærlighet, om man lot slike, maaske hundreder av aar gamle begivenheter, sætte skjel mellom folk, hvis interesser netop paa alle omraader er at berede veien for fred og forstaaelse.

Og skulde der endelig mellom det norske og det danske folk være omraader, hvor man synes at der er fare for interesse-konflikter, saa er vi da voksne og modne folk, som kan *tale* med hinanden og som maa vise modenheten ved at kunne skape gjensidig forstaaelse derigjennem.

Enhver form for ophisselse av det ene folk mot det andet er av det onde og kan aldrig tjene til held for noget av de nordiske folk.

TIL DE UNGE.

Ved Ungdomsfesten i Nikolaj Kirkesal 14. Oktober 1928.

SAA naaede I altsaa denne Dag, hvor Skellet sættes mellem Barndom og Ungdom.

I har nok haft Længsel efter denne Dag, saaledes har det været med alle, med Forældre og Bedsteforældre, med alle Slægter i Fortiden. Alle har ønsket at faa Ende paa Barndomsaarene, og naar vi var kommet saa vidt, saa opdagede vi snart, at Barndomstiden netop var en lykkelig Tid, saafremt vi havde kærlige Forældre og gode Hjem — og det har da heldigvis de fleste.

Men enten vi nu synes bedst om Barndom, Ungdom eller Alderdom, saa indtræffer disse Tidsskifter. Det er Livets Gang, det er Udviklingen i den uhyre korte Tid et Menneske faar Lov at leve, og ved dette kan vi intet ændre.

Men netop fordi Livet er kort, bør vi søge at faa noget godt ud af dette Liv — baade for os selv og for andre.

Paa denne Dag, Indvielsesdagen for Eders Indtræden i Ungdommen, er det naturligt at dvæle et Øjeblik ved det Afsnit, I forlader, og ved den Fremtid, som aabner sig.

I kan se tilbage paa en Barndomstid som en broget Billedbog. Som smaa, spæde Planter laa I en Gang i Moders Arme. I voksede op og saa den besynderlige Verden med Mennesker, som I syntes var kæmpestore og ældgamle. I legede med Søkende eller smaa Kammerater, og hver Dag bragte nye Oplevelser, nye Indtryk, nye Erfaringer.

I kom i Skole, og nu er I ogsaa naaet igennem den. De der ikke skal videre paa den store Skolefærd til Studentereksamen og Universitetet føler sig befriede ved at have overstaaet Skoletiden. Vi kender det alle sammen. Men I vil senere opdage, at det med Skoletiden var ikke slemt, det var tværtimod noget særdeles godt. De fleste vil komme ud for meget større Besværligheder i kommende Aar, end dem, I havde i Skolens Aar.

Og I skal vide nu, da I gaar ud i Livet, at Skolen netop har givet et vigtigt Grundlag for Livet, Skolen har lært Eder at læse, skrive, regne og andet, og dette er netop fornødent for at kunne leve videre i Samvær med andre Mennesker.

Der har været Tider, hvor det kun var nogle udvalgte, fornemme Folks Børn, der fik lært at læse og skrive. De andre lærte kun det grove og ubehagelige, slidfulde Arbejde. Det var onde Tider. Thi de, der ikke lærte at læse og skrive, havde kun en maadelig Glæde af Livet. De kunde ikke læse en Bøg, de kunde ikke skrive et Brev

til deres Moder, og hun kunde ikke skrive et venligt, trøstende Ord til Sønnen eller Datteren, som maaske var rejst bort for at finde Arbejde.

Den Tids Mennesker, der intet havde lært til Udvikling af Aand og Tanker, de var ulykkelige — virkelig fattige. For dem var Livet Trældom. De maatte bære de tunge Byrder, udøve det haarde Arbejde, trælle for at faa Føden og havde ingen af de Glæder, som Oplysningen giver.

Der findes endnu Lande og Folk, hvor Millioner af Mennesker lever i Uvidenhed, hvor de smaa Børn har en trist Barndom, i hvilken de føres ind i trøstesløst Arbejde. Det er ikke saa forfærdelig mange Aar siden, at det var tilladt at anvende Børn fra 4—5 Aars Alderen ved Arbejdet i Kulgruberne, dybt under Jorden, hvilket er noget af det sværeste og farligste Arbejde. Det er nu ikke tilladt mere, men dér, hvor Uvidenhed endnu trives, har Børnene og de store arbejdende Folkemasser et trist Liv.

Se derfor skal I hellere se tilbage paa Skoletiden med Venlighed og Glæde. Den Tid skaffede Eder de Kundskaber og Færdigheder, som giver Adgang til aandelig Rigdom, til Glæde over Kunst, Literatur, Videnskab og Muligheder for det vigtige Samarbejde og den levende Forstaaelse med andre Mennesker.

Vi er lykkelige, vi der fødes og lever i Lande, hvor Undervisning gives. Vi opdager alle paa et eller andet Tidspunkt, at vi lærte alt for lidt.

Naar I nu kommer ud i Livets Gerning, vil der ligge Opgaver for Eder, til hvis Løsning der kræves Kundskab og Intelligens. Derfor gør I vel i at bygge videre paa det lille Fond af Viden, som Skolen har givet.

I spejder ud i Fremtiden. Hver sætter sig sit Maal, og ingen bør begynde *uden* Maal.

Uden Hensyn til Maalet, til Stillingen I tilstræber, saa gælder det, at Dygtighed er fornøden. Vælg en nyttig Gerning og bliv dygtige til denne Gerning.

Det er desværre haarde Tider for dem, der skal ud i Arbejdet. Nogle af Eder har maaske allerede lært hvor slemt det er, naar Fader eller Broder er arbejdsløs, men desuagtet bør I søge at lære et Arbejde, og netop Tilværelseskampen kræver *Dygtighed* hos dem, der skal klare sig bedst igennem.

I gaar ind i en Verden der er rigt udstyret med Hjælpe midler for Menneskene. Opfindelser og betydningsfulde tekniske Fremskridt har forandret den Verden, hvortil Eders Forældre og Bedsteforældre blev fødte. Jernbaner, Dampskibe, Elektricitet og Gas, Telegraf, Telefon, Automobil og Flyvemaskine er altsammen forholdsvis nyt, og den besynderlige Radio er det allersidste Vidunder.

I gamle Dage havde man Tranlygter i Gaderne, man hentede Vand fra Brønde paa Byens Torve, og man var ikke streng med Renligheden.

Opfindelser og Teknik har gjort Livet rigere, har stillet det nye til Raadighed som Hjælp for Menneskene, særlig de mange sindrige Maskiner, som erstatter menneskeligt Arbejde. Men de geniale Opfindelser gør ogsaa Mennesker overflødige, og deraf kommer altsaa til en vis Grad Arbejdsløsheden, som er en Ulykke.

Ja, kære Børn, her staar I over for en af Livets store Opgaver. Vi maa have forbedret det Samfund, hvori vi lever. Ved Arbejde skaber vi Værdier, baade til Livets Ophold, til Skoler og Hospitaler og Børnehjem og hvad der ellers er fornødent, men vi maa ogsaa finde Former, der gør de store Fremskridt til Menneskehedens Hjælpere, og det bliver Eders Sag at finde Vejen og Midlerne, og derfor maa I blive endnu dygtigere, end vi andre var. Menneskene er hidtil gaaet frem i Kultur, de maa ogsaa afløse den Trældom, som Fatigdommen endnu medfører.

I den Fremtid, hvortil I skuer ud, vil I altsaa finde meget godt, men ogsaa noget ondt. I vil møde Farer og Fristelser, og derfor maa I være rustede med de gode Grundsætninger, som Skole og Hjem sikkert har givet Eder.

Overalt og i al Eders Gerning vil det blive krævet, at I er *sande* og *ærlige*. Det maa I være overfor Forældre og Slægt, men det maa I ogsaa være overfor alle, hvem I iøvrigt kommer i Berøring med, thi disse Egenskabers Tilstedeværelse er Grundbetingelser for Samliv og Samvirken mellem civiliserede og kultiverede Mennesker.

I vil naturligvis nok møde Mennesker, som ikke handler som de bør, men deraf skal I ikke lade Eder friste til at bøje af fra de rigtige Principper. Sandhed og Ærlighed holder længst og er særlig for dem, der, som Arbejderne, stræber efter at naa frem til den højeste Retfærdighed i alle Samfundslivets Forhold, af den allerstørste Værdi for denne Stræben.

Der vil blive kaldt og lokket fra mange Hold, naar I kommer ud i Livet. Men vær da trofaste. Imod Eders Forældre, Eders Slægt og Eders Hjem, men vær det ogsaa mod dem, I skal samarbejde med.

Thi husk endelig paa, at man skal ikke være sig selv nok. Man maa gerne have en selvstændig Mening, man maa gerne fremsætte sine egne Tanker, men man maa ogsaa tage imod andres Meninger og Raad. Man maa indrette sig paa at kunne omgaas og virke sammen med andre, og det gælder særlig de mange som drager ud i Arbejdet paa Fabrikker og Værksteder, paa Kontor og i Handelsliv, der er Samarbejdet nødvendigt, gensidig Respekt paakrævet, og der

maa vises Solidaritet, Vilje og Sammenhold, Vilje til gensidig Støtte mellem alle de mange, der har fælles Interesser. Ilde havde Eders Forældre det, i Tider da Solidaritetsfølelse var ukendt. Ilde var det, da den enkelte kun tænkte paa sig selv. En højere og bedre Moral er opstaaet, idet de store Arbejdermasser nu virker i Fællesskab og holder sammen om de Goder, som de ved Samarbejde har erhvervet sig.

— — —
 Ja, kære Børn, nu kommer Ungdommens Tid, den videre Uddannelses Tid, for mange Arbejdets Tid. Tro ikke, det er ilde at lære noget, forsøm ikke Uddannelsen og vær lykkelige, saa længe I faar Lov at udføre nyttigt Arbejde, thi det er det, som skaber Anseelse for Land og Folk.

Men for Arbejdet skal I ikke glemme Hjertets Ret og Hjertets Pligt, Kærligheden til dem der staa Eder nær. Naar I kommer ud i Livets Strøm, saa glem ikke det Hjem, hvorfra I gik ud, om det saa var nok saa fattigt. Moder og Fader og andre, der stod Eder nær, har i Kærlighed vogtet Eders Skridt og søgt at skærme Eder mod Farer, mod Sygdom og Ulykker. Glem dem ikke og husk dem, især naar de bliver gamle og trænger til Eders Hjælp og Omsorg.

Bevar ogsaa Kærligheden til Eders Hjem i videre Betydning, til det Land hvor I fødtes, til det Sprog I lærte at tale. Øv den Gerning I formaar, for at gavne dette Land, og for derved at gøre Livet lysere for det Folk, her lever.

Men i Dag gælder vore Ønsker, Forældrenes Ønsker, *Børnenes Fremtid*. Mange forskellige Veje vil blive valgt, mange Stillinger vil blive efterstræbt, mange Muligheder vil blive prøvet, men det afgørende bliver, om du *min egen Ida Marie* og om alle I andre kommer til at fylde den Plads, I vælger, og til at udøve en Gerning, saaledes at Kærlighed og Forstaaelse overfor andre Mennesker ikke udelukkes.

Vi ved, at I ikke vil undgaa Kampe og Storme og Besværligheder, men netop derfor er det, vi ønsker Eder den bedst mulige Rustning — Kundskabens og den sunde, ærlige Morals Rustning.

I bestemmer næppe *alene*, hvad I skal drive det til her i Livet, men I bestemmer Eders Adfærd. Og er I ærlige, sande, gode og hjælpsomme, flittige og energiske, saa bliver Livet ikke uden Indhold.

Ja, kære Børn og Unge, saa Lykke paa Farten ud i Livet. Held og Lykke for Eder selv og Eders Hjem. Gid I alle maa komme til at yde en Indsats, ikke alene for Eders egen Lykke men ogsaa for de Tusinder, der lever i Mørke og Kulde paa Livets Skyggeside, thi saa faar Livet det rigeste og skønneste Indhold.

TIL FOLKEFORBUNDETS PLENARFORSAMLING.

Tale, holdt paa Fransk, i Mødet 4.
September 1929.

HR. Præsident, mine Damer og Herrer. Idet jeg atter bestiger denne Talerstol, fra hvilken jeg allerede en Gang tidligere har haft den Ære at tale til denne høje Forsamling, vil jeg gerne i den Regerings Navn, som jeg har den Ære at staa i Spidsen for, bringe en hjertelig Hilsen, baaret af en oprigtig Sympati for og Tillid til de høje og nye Idealer, som Folkeforbundet er kaldet til at virkeliggøre til Gavn for Menneskeheden, der indtrængende ønsker at se de Forhaabninger realiseret, som den nærer overfor det.

Vi befinder os paa den 10de Forsamling. Forbundets Arbejde udviser allerede et righoldigt Materiale, idet den har givet os stærke historiske Holdepunkter til at bedømme Karakteren af de gennemløbne Stadier med deres Ængstelser, deres Glæder og tillige deres Skuffelser og til at afstikke nye Mærkepæle for Fremtiden, uden hvilke den Vej, der skal følges, kun vilde blive mørk og fuld af Farer, uden hvilke selve Forbundets Liv ikke vilde være sikret, thi det maa for at fortsætte sin Eksistens stadig give Beviser paa sin Levedygtighed.

Man har det Indtryk, at det er nødvendigt at gøre nye Anstrelser, dersom man i de store Masser vil bevare Tilliden, hvorpaa Folkenes Forbunds Autoritet hviler. Det vilde efter min Overbevisning være en meget stor Ulykke, hvis denne Forbundets Autoritet skulde blive svækket, og jeg ønsker, at det Folk, som jeg repræsenterer, deltager saa stærkt som muligt i Folkeforbundets Arbejde. Men netop fordi jeg tror paa Forbundets Betydning, og fordi jeg ønsker at se dets Betydning forøget, skal jeg tillade mig at gøre nogle Bemærkninger om Midlerne til at befæste dets Autoritet.

Tillad mig først et Øjeblik at kaste et Blik tilbage. I de tre første Aar blev der udført et kæmpemæssigt Arbejde for selve Folkeforbundets Organisation, forbundet med et umaadeligt Arbejde for Rekonstruktionen af Europa, der endnu var helt desorganiseret af Krigens Virkninger. Jeg mindes med Ærbødighed de store Statsmænd, som har stillet deres rige Indsigt til Tjeneste for dette dobbelte Arbejde. Adskillige af dem ser vi ikke mere i vor Kreds; men vi har paa den anden Side den Tilfredsstillelse paany iblandt os at hilse en af Forbundets betydeligste Medarbejdere i denne saa farlige af alvorlige Vanskeligheder opfyldte Periode. Jeg tænker paa Lord Cecil, hvis ædle Personlighed og høje Idealer for bestandig har sikret ham en Hædersplads i denne Institutions Annaler.

Men denne Begynderperiode, hvor man helbredte saa mange Saar, samtidig med, at Rejsningen af den nye Bygning blev solidt paabegyndt, var ledsaget af en af de farligste politiske Udviklinger i Europa, en Situation, som fik de største og mest berømte Talere til at udtrykke en alvorlig Ængstelse for Fremtiden.

Siden dette Tidsrum har et politisk Sanerings- og Afspændingsarbejde kunnet følge sin Kurs langsomt og sikkert saavel ved Hjælp af Forbundets Organer: Raadet, Sekretariatet og den faste Domstol for mellemfolkelig Retspleje, som ved de Kræfters Hjælp, som er blevet stillet til Raadighed udenfor Forbundet, men som handler fuldkommen i dets Aand. Jeg tænker særlig paa den Hjælp, der er blevet ydet Fredsarbejdet ved Kellogg-Pagten.

Lad mig dernæst, mine Damer og Herrer, et Øjeblik dvæle ved Forbundets Universalitet, som vi alle stræber efter, for at se, hvilke Fremskridt der er gjort i de Aar, der er gaaet siden Forbundets Stiftelse. Vi begyndte med 42 Medlemmer og tæller nu 54. Aaret 1926 bragte os Tysklands værdifulde Medvirken.

Men der er en indirekte Universalitet, som viser sig mere og mere ved Samarbejde fra de Staters Side, der ikke er Medlemmer, paa Konferencer og i Kommissioner, som har været samlet og endnu samles under Forbundets Auspicer. Dette synes mig et godt Varsel ikke blot for Fremtiden, men ogsaa for det nuværende Tidspunkt, et uafviseligt Tegn paa den voksende Interesse, som hele Verden, følgelig ogsaa Ikke-Medlemmerne, nærer for Folkeforbundets Virksomhed. Det er tillige et Bevis for dets voksende Anseelse i de forløbne ti Aar.

Efter at jeg saaledes har skitseret, hvad jeg havde at sige om Forbundets Vækst gennem de første ti Aar, det har eksisteret, vender jeg mig mod Fremtiden, og, som jeg sagde, da jeg begyndte: nogen Fornylse synes mig meget ønskelig for at garantere Forbundets Levedygtighed, ja, selve Forbundets Eksistens.

I Forbundets første Aar konstaterede man en naturlig Tilbøjelighed til at koncentrere Arbejdet saa at sige i Raadet og i Kommissioner, der var nedsat af dette, og hvori de Stater, der var Medlemmer af Raadet, udøvede en overvejende Indflydelse. Man frygtede for at lade Forsamlingen spille en for betydelig Rolle. Følgen heraf har været, at man forøgede Raadsmedlemmernes Antal i højere Grad, end mange af os finder ønskeligt, og at Kampene for at besætte Pladserne i Raadet er blevet en af de mindst tilfredsstillende Sider i Folkeforbundets Liv.

Kunde man ikke overvinde disse Vanskeligheder ved at give Forsamlingen en mere fremtrædende Rolle? De fleste af de arbejdende Kommissioner er nedsat af Raadet. Deraf følger naturligt, at i mange Tilfælde er det Raadets Medlemmer der er repræsenterede

deri, og at der kun bliver meget lidt Adgang for de andre Stater. Jeg tillader mig i Ærbødighed at henstille, at man i visse Tilfælde udnævner Kommissioner sammensat saavel af Medlemmer udpeget af Raadet som af Medlemmer valgt direkte af Forsamlingen. Man vilde saaledes opnaa et mere intimt Samarbejde mellem Repræsentanterne for et vist Antal Stater, udover hvad man opnaar ved den bestaaende Metode. Dette vil efter min Mening være en Fordel for Forbundets regelmæssige Arbejde. Kunde man ikke lade dette Spørgsmaal undersøge af 1ste Kommission eller, dersom man mener, at det ikke endnu er modent til en saadan Undersøgelse, vilde det da ikke være muligt at henvise det til Undersøgelse i Sekretariatet og i Raadet?

Et andet Spørgsmaal, som synes mig at fortjene Deres Opmærksomhed, er de Konventioner, der er vedtaget af denne Forsamling og af Arbejdskonferencen. Antallet af de vedtagne Konventioner er i Dag meget stort, men mange af dem er endnu ikke blevet ratificeret og har derfor ikke virket, som man kunde haabe.

Det er naturligt, at i mange Tilfælde fordrer Ratifikationen en vis Tid. Mange Konventioner nødvendiggør Ændringer i Landenes Lovgivning, og der maa Tid til for omhyggeligt at forberede Tilpasningen af Lovgivningen i Konventionernes Aand. Men selv om man anerkender disse Vanskeligheder, kan man ikke nægte, at Forskellen paa Antallet af Konventioner og Ratifikationer er meget stor. Flere af de omhandlede Konventioner er Udtryk for de Løfter, der blev givet Folkene ved Fredsslutningen i 1920 og Folkeforbundets Skabelse. Visse af disse Konventioner er blevet vedtaget her med Enstemmighed og Begejstring, men de er endnu ikke blevet sat i Kraft i alle Stater, der er Medlemmer af Nationernes Forbund.

Jeg indrømmer gerne, at ogsaa Danmark maa gøre sig Bebrejdelser vedrørende denne Sag. Den nuværende Regering har derfor iværksat en Undersøgelse af hele Rækken af Konventioner, som er blevet undertegnet, for at udsøge de Konventioner der umiddelbart kan tilpasses vor Lovgivning og vore Forhold. Paa Grundlag af denne Undersøgelseres Resultater, paatænker den danske Regering, naar Rigsdagen aabnes i næste Maaned, at forelægge et større Antal Konventioner til Ratifikation. Saaledes har den til Hensigt at foreslaa ratificeret, uden Forbehold og uden Udeladelse af Kapitel III, Generalakten om Forlig og Voldgift, Konventionerne om kemisk Krig, om privat Vaabenhandel og om Handel med Opium. Desuden et Antal af Arbejdskonventionerne, som Arbejderklassen utaalmodigt venter paa at se bragt i Anvendelse.

Men jeg vender mig atter til den almindelige Situation, som er uforandret, og som det gælder om at forbedre. Vilde det ikke være

muligt gennem Folkeforbundets Organer at naa til et mere rimeligt Forhold mellem de vedtagne og de ikke ratificerede Konventioner? Vilde det ikke være muligt at paabegynde Undersøgelsen af dette Spørgsmaal i 1ste Kommission og senere at betro det til et Udvalg, hvis Medlemmer skulde vælges af Raadet og Forsamlingen i Fællesskab?

Jeg skal endvidere i denne Forbindelse udtale, at det er muligt, at man undertiden har været en Smule for hurtig til at vedtage Konventioner, og at disse Konventioner ofte har været meget detaillerede og derved manglet den nødvendige Smidighed for at kunne passe til de forskellige interesserede Landes særlige Forhold.

Ganske vist maa man ikke undervurdere Værdien af de vedtagne, men ikke ratificerede Konventioner; de kan tjene som et Ideal, mod hvilket Bestræbelserne rettes; men dette er imidlertid ikke Maalet for Folkeforbundets Arbejde, og denne Tendens synes mig egnet til at svække Tilliden til Folkeforbundet. Vedtagelsen af Konventionerne vækker Forhaabninger i Landene, men Skuffelse og Mistro opstaar, naar de vedtagne Konventioner stadig forbliver dødt Bogstav. Jeg for mit Vedkommende vilde foretrække, at man iagttog nogen Forsigtighed ved Vedtagelsen, naar man ikke i hvert Fald har en vis Garanti for en tilstrækkelig Tilslutning, og jeg tillader mig følgelig at fremsætte dette Synspunkt saavel til denne høje Forsamling som til de enkelte Staters velvillige Overvejelse.

Blandt de Opgaver, som melder sig i den nærmeste Fremtid, er ogsaa en Undersøgelse af, hvilke Følger Kellogg-Briand-Pagten, hvilken vi hilser med Glæde, kan faa paa Forbundspagtens Bestemmelser. Jeg har med Glæde hørt, at den britiske Premierminister har paakaldt Opmærksomheden for dette Spørgsmaal.

Endvidere vil jeg gerne fremhæve de økonomiske Vanskeligheder, under hvilke en Række Stater lider. Nogle Stater har søgt at overvinde deres egne Vanskeligheder ved at forhøje Toldskrankerne, men saaledes overvinder man ikke de internationale Vanskeligheder. Det er sikkert, at den almindelige Misfornøjelse med Toldskrankerne forøges i Befolkningerne, og at man vilde modtage med Glæde Fortsættelsen af det allerede begyndte Arbejde for en Forstaaelse paa det økonomiske Omraade. Som Repræsentant for et lille Land ser jeg meget vel de Vanskeligheder, som det er nødvendigt at overvinde. De Ord, som den franske Konsejlspræsident, Hr. Briand, fornylig har udtalt til Fordel for en mere intim Samvirken mellem Landene, har vakt nyt Haab hos Folkene. Jeg haaber, at Folkenes Forbund vil have Kraft til i denne Aand at udarbejde en Ordning, som kan sætte Folkenes Samvirken i Stedet for den økonomiske Krig.

Endelig er der et vigtigt Spørgsmaal tilbage, som siden Krigens

Slutning i 1918 ganske særligt har interesseret alle Folkenes store Masser. Det er Afrustningsspørgsmaalet.

Det er Dem allerede bekendt, at den danske Regering dette Efteraar agter at forelægge et Lovforslag om en indgribende Ændring af Landets militære Organisation. I 1924 havde jeg den Ære fra denne Talerstol i faa Ord at nævne det Forslag, som vi dengang havde i Sinde at forelægge. I Aar har Regeringen til Hensigt at forelægge et lignende Forslag, som foreslaar en Omdannelse af Hæren og Flaaden til militært organiserede Styrker, hvis Formaal skal være i Krise- og Krigstider at vaage over vore Grænser og føre Tilsyn med vore Farvande.

Danmark føler sig ikke truet af nogen af sine Naboer. Den Fare, som kan frembyde sig for os, er en almindelig Krig, hvori de store Magter deltager. Som Følge af vor særlige Stilling er vi overbevist om, at vore Styrker ikke vil være tilstrækkelige som væbnede Styrker overfor de Styrker, som vil blive sat i Bevægelse i det Tilfælde, at en saadan Krig udbræder. Det er denne Kendsgerning, som vi ønsker at bibringe det danske Folk og andre Nationer Forstaaelsen af. Men iøvrigt er vi naturligvis besluttet paa at organisere vore land- og sømilitære Styrker paa en saadan Maade, at de er fuldstændig tilstrækkelige til at opfylde de Forpligtelser, som maatte kunne komme til at paahvile os i Henhold til Neutralitetsoverenskomsterne af 1907, eller som maatte være en naturlig Følge af vor Stilling som Medlem af Folkenes Forbund.

Vi slutter os til den Tanke, der er udtrykt i Folkeforbundspagten's Artikel 8, som siger, at hvert Lands militære Styrker bør være afpasset efter deres særlige Forhold. Ligesom vi ønsker at organisere vore militære Styrker i Overensstemmelse med vort Lands Forhold, saaledes anerkender vi ogsaa, at det er naturligt, at andre Stater indretter sig efter deres Forhold, som maaske er meget forskellige fra vore. Vi forstaa, at de store Staters militære Styrker kan betragtes under andre Synsvinkler end de smaa Staters, og vi forstaa ogsaa, at hos adskillige smaa Stater, som ikke føler den samme Sikkerhed, som vi, overfor deres Naboer, kan Forholdene være ganske forskellige fra de i Danmark fremherskende. Men bortset fra de Forhold, som efter vor Opfattelse forklarer den Politik, som Danmark bør følge, ønsker jeg at tilføje et Ord vedrørende den almindelige Situation med Hensyn til Opfyldelsen af de Løfter, der indeholdes i Pagten's Art. 8.

Under de skiftende danske Regeringer har det gentagne Gange fra denne Talerstol været fremhævet, at det for Folkeforbundets moralske Autoritet overfor Landene og Folkene er af den største Betydning, ja, endogsaa nødvendigt, at man meget snart skrider til Gennemførelsen af Pagten's Art. 8, om Begrænsning af Rustningerne.

Danmark har under forskellige Regeringer fordret dette uden Hensyn til de forskellige Meninger vedrørende Spørgsmaalet om vor nationale militære Ordning. Jeg ved, at jeg ved at insistere paa dette Ønske er i Overensstemmelse med Følelserne i det Folk, som jeg repræsenterer.

Alt, hvad der allerede er gjort i denne Retning, har været et overordentligt nyttigt forberedende Arbejde, og der er indtruffet opmuntrende Begivenheder, som har opfyldt os med Forhaabninger: Genève-Protokollen, Locarno, Thoiry, Pariserpagten, Erstatningskonferencen og nu Haagerkonferencen. Vi underkender ikke noget af det, som er udrettet. Men alt har sin Tid. Det synes mig, at Tiden er inde, hvor Folkeforbundet bør forlade Forberedelsesstadiet og gaa over til de første Handlinger, som kan vække Glæde hos Folkene, og som kan sikre Tilliden til dets Arbejde, en Tillid, som er en af de fornemste Betingelser for dets Autoritet.

Lad os huske paa den ubestridelige Kendsgerning, at for dem, som har underskrevet Pagten, er der med Hensyn til Begrænsning af Rustningerne en fundamental og højtidelig Forpligtelse, saaledes som Hr. Benes allerede udtalte under den 4de Forsamling, idet han tilføjede: »Hvis Folkeforbundet ikke naar noget Resultat i dette Arbejde, svigter det, og vi med det, en af vore største Forpligtelser. *Vi krænker Pagten.*«

I 1930 er der gaaet 10 Aar, siden Folkeforbundet skabtes. Jeg tillader mig at haabe, at Folkeforbundets første Jubilæum vil se Afrustningskonferencen realiseret, og at det vil lykkes paa denne Konference at standse Rustningskapløbet og at gøre de første Skridt hen imod almindelig Afrustning for at lægge Grunden til en varig Fred mellem Folkene.

EN VALGTALE.

Radio-Tale ved Folketingsvalget
April 1929.

DEN 21. Marts tog det konservative Parti Støtten bort fra Ministeriet. Partiet nægtede at stemme for Finansloven, og Ministeriet var saaledes paa et afgørende Punkt berøvet parlamentarisk Basis.

Det konservative Parti tog dog ikke den fulde Konsekvens af sin Holdning til Militærbudgetterne. Partiet indskrænkede sig til *ikke* at stemme, maaske i Forventning om, at andre Partier vilde redde Ministeriets politiske Liv.

Socialdemokratiet maatte under disse Omstændigheder paatage sig den konsekvente Handling ved at stemme imod Finansloven, og først da denne saaledes ikke blev vedtaget, var Ministeriets Fald en Kendsgerning. Ministeriet valgte, i Stedet for Afgang, en Appel til Vælgerne, og denne foretages ved Folketingsvalget i Morgen.

I første Række, og i udpræget Grad, er Valget saaledes et Valg for og imod Ministeriet Madsen-Mygdal og derigennem en Dom over Ministeriets Politik.

Et Folketingsvalg er altid en vigtig Begivenhed og særlig i et Land, hvor lige og almindelig Valgret er indført, saaledes som Tilfældet er i Danmark. Her har hver Mand og Kvinde, der er fyldt 25 Aar og iøvrigt opfylder Lovens Betingelser, lige Ret uden Hensyn til økonomiske Forhold.

Enhver har Interesse i Lovgivningen og i Statens Administration. Der er ingen, der staar saaledes udenfor Samfundet, at Valget ikke har Bud til dem.

Det er Vælgernes Sag at dele sig efter de politiske og sociale Opfattelser, der igen er Udslag af de Interesser, som skaber de virkelige Delingslinjer. Hvert Parti er Udtryk for visse Opfattelser angaaende Samfundsordningen, og Vælgerne afgiver deres Stemmer saaledes, som de mener, at det bedst stemmer med deres Interesser.

De Partier eller Retninger, der henvender sig til Vælgerne, har naturligvis den Opgave at vinde Magt i Stemmer og i Repræsentanter, saa de kan gennemføre deres Program, deres Anskuelse om Samfundets Forhold igennem Lovgivningen, og netop derfor er det Spild af Stemmer, naar der stemmes paa Partier, der fornægter den parlamentariske Virksomhed og stræber efter det fra enkelte Lande kendte Diktatur. — Dertil kræves ikke Repræsentanter i en lovgivende Forsamling.

Det parlamentariske System er det eneste kendte System der virker folkeopdragende, kulturelt højnende. Igennem politisk Forhandling og Deltagelse i Valg udvikles Samfundsfølelse, Forstaaelse og Modenhed, og alene denne Udvikling byder Sikkerhed for at gennemførte Love respekteres og beskyttes, ogsaa af Mindretal, thi det parlamentariske System og den almindelige Valgret giver Mindretallene Mulighed for at blive Flertal og dermed Adgang til at ændre Lovene. Naar almindelig Valgret raader, og kunstige Hindringer for dennes Udfoldelse — saasom Landstinget — er fjernede, saa er gældende Lov Udtryk for Folkeflertallets Vilje, og *Folkets Vilje skal være højeste Lov i et demokratisk Samfund.*

Paa dette solide Grundlag staar det socialdemokratiske Parti og netop deraf følger den sikre Tro paa, at Udviklingen stadig vil følge Linjen, der fører til ærlig, socialdemokratisk Politik.

Vi søger ikke som andre at tilsløre den Kendsgerning, at Politik drejer sig om Interesser — økonomiske, aandelige og sociale Interesser. Vi stræber ligesom Venstre og Konservative efter at varetage de Interesser, der ligger nærmest for det Vælgerkorps, der udgør Partiet og samler sig om dets Politik.

Men Delingslinjen mellem Socialdemokratiet og andre ændres eller flytter sig efterhaanden, som Sandheden erkendes — efterhaanden som det kommer til at staa klart og tydeligt, hvad det er, der skiller.

Ministeriet Madsen-Mygdals Politik, og dermed ogsaa Venstres og Konservatives Politik i de sidste Aar, har kastet skarpt Lys over Interesses modsætningerne, men dermed bliver det ogsaa tydeligt for mange Vælgere, at de har fulgt en forkert Linje hidtil. Deraf følger atter den store Tilgang til Socialdemokratiet, thi det ses nu, tydeligere end før, at *dette Parti er det virkelige Folkeparti*.

Det er dette Parti, hvis Program tilsiger en Virksomhed til Fordel for alle, der udfører nyttigt Arbejde — aandeligt som fysisk. Det er dette Parti der byder en Politik, som har Bud til alle, der yder en virkelig Indsats i offentlige Institutioners Tjeneste, i Varefordeling, i Produktion og Samfærdsel, i Skibsfart og Fiskeri, som Arbejdere, som Teknikere, som Befalingsmænd eller Ledere.

Den virkelige Delingslinje holder paa den ene Side dem, der i Kraft af Besiddelse — altsaa Kapital — tilegner sig Udbytte af andres Arbejde, uden selv at gøre en rimelig Indsats. Og paa den anden Side alle dem, der paa mange Maader er Genstand for Udnyttelse og Udbytning fra de økonomiske Magthaveres Side.

Denne Delingslinje har været fulgt i de sidste Aars Politik, og denne skal dømmes i Morgen.

Det er ikke Personer men politiske Handlinger, udøvet af to ansvarlige Partier — Venstre og Konservative — som skal dømmes. Personer er Redskaber i Klassers eller Interessegruppers Hænder, og man skal altid søge til Ondets Rod, naar man vil luge.

Den under Venstres forrige Ministerium beskyttede Gældstiftelse, Spekulation, Udbytte-Uddeling og Valuta-Ødelæggelse, som nødvendiggjorde Pengevæsenets Genrejsning, for atter at faa Erhvervslivet ind paa sundt og ærligt Grundlag, førte Landet ind i en alvorlig Krise. Man nægtede den socialdemokratiske Regering 1924—26 de Midler, der var nødvendige for at mildne Krisen og overvinde Arbejdsløsheden, thi de store Kapitalejere, der fik betydelig Fordel af Pengevæsenets Ordning, skulde, efter de saakaldte borgerlige Partiers Mening, først og fremmest beskyttes.

Den socialdemokratiske Regering vilde ikke tage Ansvar for en fortsat Opretholdelse af Arbejdsløsheden, uden Forsøg paa at skaffe

Beskæftigelse, og da de dertil fornødne Midler nægtedes af Rigsdagen, kom Valget i 1926.

Ministeriet Madsen-Mygdal greb Magten for at bekæmpe Krisen efter en forældet kapitalistisk Teori. Dens Hovedpunkt er, at Krise, Arbejdsløshed, Kapitalmangel skal overvindes ved at trykke Underklassen ned, socialt og økonomisk. Dens politiske Konsekvens var Nedskæringspolitikken, der virkede som en ensidig, brutal Kamp mod de fattige og værgeløse, uden at øve mindste gavnlig Virkning for Beskæftigelse og Kapitaldannelse. For første Gang i vor politiske Historie gennemførtes store Tilbageskridt i den sociale Lovgivning. Invalider og gamle, syge og arbejdsløse trykkes ned, den samlede Udgiftsformindskelse for Staten opgøres til 30 Millioner Kroner aarligt. Man borttog fra de arbejdsløse den Krisehjælp, som den langvarige Arbejdsløshed havde nødvendiggjort, endskønt man vidste, at 20,—30,000 arbejdsløse ikke havde anden Hjælp mod Sult og Nød end denne Understøttelse. Man vidste, at der ikke var anden Udvej for disse end Fattigvæsenet, hvis ikke andre Faktorer vilde gribe ind. Den store Vandring til Fattigvæsenet afværgedes af Kommunerne, der satte de kommunale Hjælpekasser i Stand til at yde den haardt paakrævede Hjælp, men det bør erindres, at det ofte skete under konservativ Protest, at det paalagde Kommunernes Skatteydere mægtige Byrder, og at det ikke i mindste Maade formindskede Arbejdsløsheden.

Ministeriet forsøgte at gaa et Skridt videre og havde konservativ Tilslutning dertil — nemlig til Ophævelse af det kommunale Selvstyre, for at *umuliggøre*, at Hjælpekasserne fik de nødvendige Midler til Hjælp for arbejdsløse. Vedtagelsen af denne nye Hjælpekasselov vil Vælgerne antagelig afværge i Morgen.

Den brutale Nedskæring af de fattigste og værgeløseste, af Invalider og nødstedte Hjem, fulgtes af en Nedskæring af Tjenestemændenes Løn med 20 Mill. Kr. aarlig. Det skete i Strid med et af Rigsdagen i 1925 givet Tilsagn, og det skete i en Udstrækning, der ikke havde Hjemmel i noget Prisfald paa Livsfornødenhederne.

Den hele Nedskæring havde til Følge, at Købeevnen hos Landets Smaafolk blev formindsket med Nedskæringens Beløb, og at Omsætning og Produktion formindskedes tilsvarende, hvad Tusinder af Næringsdrivende bekræfter. — Nedskæringen forværrede Krisen og stabiliserede Arbejdsløsheden.

Nedskæringens Udbytte skulde medføre Lettelse for Erhvervs livet og derigennem forøget Produktion, men det er heller ikke sket. Den store, blivende Skattelettelse — 10 á 13 Mill. Kr. aarlig — er givet til de rigeste i Landet. Den angik kun Formueskatten. Den gav 1 á 2 Kr. aarlig Lettelse til dem, hvis Formue var 10—15 000 Kr. Den gav intet til dem, hvis Formue var fra 15 000 til 50 000 Kr.

Den gav nogle Smuler til Ejere af 50 000—100 000 Kr., men den gav Tusinder til Millionærerne.

En Godsejer med 2 Mill. Kr. Formue og 60 000 Kr. Aarsindtægt opnaaede som aarlig Gave 15 925 Kr.

Denne Lov som Resultat af Nedskæringen, gennemført ved Forringelse af Invaliders og gamles triste Livsvilkaar, er Ministeriets og Flertallets mest umoralske Handling.

Disse Stykker politisk Arbejde er Ministeriet Madsen-Mygdals fornemste Resultater. Ved Siden af har man berøvet fattige Skatteydere kommunal Valgret og gennemført en særlig Straffelov for Organisationsmedlemmer. En Lov, der særlig vender sig imod Arbejderne og Landhaandværkerne og imod hvilken talrige Organisationer — ogsaa Arbejdsgivernes — har nedlagt alvorlig Indsigelse.

Derimod er der ikke rokket en Tøddel ved den alvorlige Beskæftigelseskrise. Hvis man havde paalidelige Tal, hvilket er udelukket efter Krisehjælpens Ophør, vilde det ses, at Tallet ikke er væsentlig anderledes nu end ved Ministeriets Tiltræden, hvorimod det er sikkert, at Forholdene i de arbejdsløses Hjem er værre nu end den Gang. Hvad der forødes af Værdier ved at opretholde Arbejdsløsheden, er meget betydeligt, hvad der forødes af Arbejdskraft, lader sig aldrig genoprette, og værst af alt er den Forkrøbling af Børnene og den Demoralisation af Ungdommen, som ikke kan undgaas ved Aars Lediggang.

Samfundet kan ikke vedblivende taale denne Tilstand, og selv om det strider mod Madsen-Mygdals Teori, maa man iværksætte Statsforanstaltninger, naar det private Initiativ og det private Bankvæsen, paa Grund af grove Forsyndelser, er ude af Stand til at tilvejebringe Erhvervs- og Beskæftigelsesmuligheder for Befolkningen.

Det gælder Landets og Folkets Fremtid, og derom træffer Vælgerne Afgørelse i Morgen.

Det danske Landbrug er støttet og fremhjulpet ved Statsforanstaltninger og nyder fremdeles Millionhjælp. Men da Landbruget nu kun beskæftiger en Trediedel af Befolkningen, kan det ikke være en Dødsynd, ogsaa at bidrage til andre Erhvervs Trivsel.

Det konservative Parti siger, at Valgets store Spørgsmaal er Forsvarssagen, som dette Parti betegner som en *Livssag*. Nej, *Danmarks Livssag er at skaffe Beskæftigelse, ærligt, vellønnet Arbejde, thi det er kun dette, der giver Liv i Omsætning og Produktion og dermed Velstand for hele Folket og fornødne Bidrag til Samfundets Husholdning.*

Forsvarssagen har sin Betydning. Den har voldt Uro og Fortrød

i Menneskealdre, navnlig fordi den blev erobret af det gamle Højre, som partipolitisk Programsag.

Med de Erfaringer vi nu har om Militærvæsen, Krigsfare og Krigsførelse, burde nøgterne, forstandige Mennesker kunne enes om en forsvarlig Ordning for Landet, og her kommer man selvfølgelig ikke udenom de Anskuelser, som Socialdemokratiet forfægter.

Fremtidens Krig vil blive endnu forfærdeligere end det, vi før har oplevet. Kemikere og Teknikere har igennem Eksperimenter naaet store Resultater med Sprængbomber, Giftgas og Flyvemateriel. Krigen bliver ikke alene Kampen imellem de kæmpende Hære, men Krigen imod de civile Befolkninger. Med Giftgassens snigende Vaaben vil man undergrave Nationernes Modstandskraft, og Millioner af fredselkende Mennesker vil blive Krigen Ofre — under navnløse Helvedskvaler.

Vi maa rejse os imod denne djævelske Krigsførelse, som er tiltænkt Menneskene, og vi har intet andet Middel end selv at lægge Vaabnene ned. Naar vi har gjort det, maa vi appellere til Nationernes Ære og Hæderlighed og vente, at vor Ærlighed, vor gamle ansete Nationalitet og vor Kultur vil have Værdi nok til at skaane vort Folk for Krigen Rædsler.

Men det er ogsaa den eneste Mulighed for Redning.

Hvis Danmark møder krigsrustet og bliver inddraget i en Krig, saa er Skæbnen sikker. Saa er det Udslettelse af Folk og Nationalitet, som ligger nærmest.

Ministeriet har været rede til at gaa vidt med Udgifter til en ny Forsvarsordning, der igen skulde hvile paa Uærlighed. *Danmark kan ikke skabe effektivt og betryggende Forsvar, det evner vi ikke — hverken fysisk eller økonomisk.*

Derfor skal vi ærligt erkende vor Lidenhed og Afmagt. Vi kan ikke holde Krigshær og Kampflaade, men vi kan holde den Styrke — baade til Lands og til Vands — der er fornøden til Bevogtnings- og Neutralitetstjeneste, baade i Krig og i Fred.

Det er denne *ærlige* Ordning Socialdemokratiet anbefaler, og vi gør det udfra Overbevisningen om, at *Ærlighed baade overfor os selv og overfor Verden er den holdbareste Politik.* Vi kan særdeles vel vedkende os, at vi er et lille Folk, og vi kan tilføje, at vi ønsker at udvikle Civilisation og Kultur, og at vor Stemme indenfor Nationernes Forbund *kun* skal gives til Fremme af Forstaaelse og Samvirken mellem Folkene til *Sikring af Freden, som er Menneskehedens Haab.*

Efter disse Linjer vil Socialdemokratiet føre sin Politik. Udadtill en ærlig, hensynsfuld Politik, en Bestræbelse efter at fjerne Uoverensstemmelser ved at handle forstandigt og hensynsfuldt overfor

Mindretal af fremmed Oprindelse indenfor vore Grænser. Og i Forholdet til vor egen Befolkning vil det være en Hovedopgave at bringe Erhvervslivet Lettelse og Støtte, saa der ogsaa kan blive nyttig Beskæftigelse for den store Hær af Arbejdsløse.

Socialdemokratiet tror ikke paa Lykken ved at trykke Underklassen ned. En højt udviklet Arbejderklasse er det sikre Grundlag for Samfundets Trivsel, og derfor maa hverken Skole eller Sociallov forsømmes.

Lad Dagen i Morgen bringe en retfærdig Dom over en slet Politik, der bragte vort Land en sørgelig Tid. Giv Socialdemokratiet Vælgerfolkets Styrke til et Arbejde for økonomisk og kulturel Rejsning, til et Arbejde for en god Fremtid for vort Fædreland.

KUNSTSTÆVNETS AABNING I FORUM.

12. Oktober 1929.

JEG har ofte haft Lejlighed til at sige nogle Ord, naar Dansk Arbejde blev stillet frem til Bedømmelse af Offentligheden. Det Kunststævne, som nu skal aabnes, er ogsaa en Opvisning for Offentligheden, men af hidtil ukendt Art.

Det danske Kunststævne er noget nyt. Det er første Gang, at der paa dansk Grund er foranstaltet en samlet Opvisning af alle danske Kunstarter, og der er straks Grund til at glædes over, at Kunstnerne fra de forskellige Omraader ved Samarbejde har tilvejebragt dette originale Stævne.

Her møder Malere og Tegnere, Billedhuggere, Tonekunstnere og Forfattere. Her præsenteres paa et Sted, under samme Tag, de forskellige Kunstarter, og her bydes den store Offentlighed ind til Bedømmelsen.

Der er noget tiltalende ved dette Forsøg, noget der tyder paa frejdigt Initiativ.

Her aabnes Portene til den store Hal. Her bydes Folket ind, og her præsenteres en Repræsentation for den danske Kunst, i den Rame som Kunstnere har dannet.

Vi glæder os med Rette over den Kunnen, den Kunst, — som gives os i veludført Arbejde, hvad enten det er videnskabeligt eller haandværksmæssigt. Men endnu stærkere gribes vi af den skønne, den fri Kunst.

Kunsten giver os Livets Sandhed, Naturens Skønhed, gribende, stærke Billeder, der taler til vore Følelser, til vor Skønhedssans, til Fantasien.

Kunsten giver os skønne og karakteristiske Værker, Udsnit af Naturen eller af Menneskers Liv, saaledes som geniale, ejendommelige, skønhedssøgende Mennesker har opfattet det set.

Ofte lærer Kunstneren os at se, ofte faar vi nye Indtryk, stærkere Glæde, dybere Følelser ved Kunstens Hjælp, og den Berigelse, som Kunsten er, bør staa til Raadighed for alle, og det søges gennemført her ved dette Stævne.

Paa Forhaand har Stævnet fremkaldt stor Interesse ogsaa hos Kunstnere i Udlandet. Jeg haaber, selve Opvisningen vil øge Interessen, ogsaa i Folkets brede Lag, saaledes at Sansen for den ædle Kunst vil udvikle sig ved dette Stævnes Hjælp.

Jeg hilser Kunstnerne, som har samlet sig om den store, smukke Opgave, og ønsker dem Held med Foretagendet.

Og i Forvisningen om, at Præsentationen her vil være til Ære for vort Land, erklærer jeg 1. danske Kunststævne aabnet.

FRU MATHILDE BAJER.

Tale ved 90 Aars Fødselsdagen 4.
Januar 1930.

DKære Fru Mathilde Bajer.
De er i Dag naaet en ikke helt sædvanlig Alder, og en Kreds af Beundrere har derfor ønsket at festligholde denne Dag og har overdraget mig at henvende nogle Ord til Dem.

De er blevet 90 Aar og skal saaledes kun passere endnu et Decennium for at komme til det store, runde Tal, hvor vi gerne vil mødes med Dem paany.

Det er imidlertid ikke alene den høje Alder der kalder os, men mere Deres betydningsfulde Indsats i Samfunds-Udviklingen. Deres altid levende Interesse for Menneskehedens Fremgang og Højnelse. Det smukke Eksempel, De har givet. Et Liv i ædel Stræben efter skønne Maal, høje Idealer.

Vi kan ikke betragte og bedømme Deres Liv og Gerning, uden at mindes Deres afdøde Mand Fr. Bajer, og vi ved, at De vilde anse det for ubilligt, om vi hædrede Dem uden at tænke paa ham.

Fr. og Mathilde Bajer var paa en sjælden Maade en Enhed, der var Harmoni og Skønhed udbredt over dette Par og om end Livet bød Dem Prøvelser og Vanskeligheder, saa bød det ogsaa en Rigdom af Begivenheder, der var Resultater af ideel Stræben, Frugten

af den sikre Tro, hvormed de begge tog Tidens Opgaver op til Løsning.

Kvindens Rejsning, Frigørelse og Udvikling var et af Maalene, baaret frem paa en Tid, da faa havde Interesse og Forstaaelse derfor.

Skandinavisk og international Samvirken mellem Folkene var et andet Maal, fremført da den gamle Skandinavisme, Festlyriken, var bortvejret.

Og Fredstankens Sejr var det tredje store Maal, som fyldte et halvt Hundrede Aar af Ægteparrets Liv.

Fr. Bajer var som bekendt Løjtnant. Han deltog i Krigen 1864, men lærte ogsaa her at kende Bagsiden af Medaljen.

Af hans Erindringer ved vi, at han i 16—17 Aars Alderen var yderst ivrig efter at komme paa Kadetskolen. — Hans Fader skrev til ham i 1853, at Krigen er »et umenneskeligt og blodigt Haandværk«.

Men Bajer blev Løjtnant og Krigsdeltager, og han fik den Lære, der gjorde ham til Fredsven.

I 1864 bedømte han Situationen ret, da han skrev hjem:

»Jeg stoler hverken paa Stormagterne eller paa brøderne hinsidan Sundet.«

Han havde forstaaet Stillingen. Den ventede Hjælp kom ikke.

Og efter Krigen skrev han om Krigstjenestens Skuffelser og føjede til:

»Jeg er glad over, at jeg ikke kom til at hugge min Sabel i levende Menneskekød.«

Fr. Bajer tog Afsked med Militær- og Krigsvæsen — — —

Han drog til *Frederikseg* og hentede sin Brud i 1867, og saa begyndte Livet for de to. — Et Samliv, der vedvarede i nærved 60 Aar og viste sig som det skønneste Eksempel, med den Karakteristik, som Parret selv har givet i Ordene: *Hun tjente ham — Han tjente hende.*

Og saa udfoldede sig det rige Liv. I Lærergerning, i Folkeoplysning, i Kamp for de store Ideer, der var nye for Folket, men afslægtede for Fr. Bajer og hans Hustru.

Vi ved, i hvilken Grad De, Mathilde Bajer, var med i denne Gerning, og vi forstaaar, at De skiftevis ansprede hinanden.

I 23 Aar virkede Fr. Bajer i Rigsdagen — valgt i Horsens i 1872. — Hans Gerning dør gik efter de Linier, som jeg allerede har

nævnt. Det var de store internationale Problemer, det var Kvindens Frigørelse og Fredssagen, som var bærende i hans parlamentariske Virksomhed.

Men endnu større var maaske Virksomheden ude i Folket, den der øvedes i nøje Samarbejde med Hædersgæsten her, Mathilde Bajer.

Og her satte Virksomheden Spor. Dansk Kvindesamfund, der satte Kravet om Kvindens politiske og retslige Ligestilling paa Dagsordenen, allerede fra 1871 og Dansk Fredsforening fra 1882 er Resultater af to Menneskers fælles Arbejde.

Begge Sider har haft deres store Betydning for Folkets Udvikling, fra begge Steder gik Agitation og Oplysningsarbejde ud — og Erkendelsen er det første Skridt paa Vejen til Forstaaelse — og til Sejr. Vi ved, at disse nye Tanker kaldte paa Modstanden, at den Tid ikke gik uden Skærmydsler.

Det er saaledes et talende Træk, at man i 1884 meddelte Fr. Bajer, at han ikke maatte holde et averteret Foredrag i »Krigsvidenskabeligt Selskab«, *fordi han havde indbragt et Andragende fra Socialdemokratisk Forbund i Rigsdagen.*

Fr. Bajer og hans Hustru forlod dog ikke deres Ideer og Overbevisning. De stod fast, og derfor er Danmark i Dag et af de videst fremskredne Lande, baade med Hensyn til Kvindens Frigørelse og med Hensyn til Fredsvilje.

Alle de store Spørgsmaal, som Nutiden er i Færd med at løse, er forlængst ført frem af de to ædle Mennesker, som levede sammen derude paa Nørrebro.

Nordisk Samarbejde — International Voldgift — Smaastaternes Neutralitet. — Interparlamentarisk Samvirken — Folkevæbning — Fred.

Det er Emner fra Folkemøder, fra Bøger, Tidsskrift- og Avisartikler. — Vi husker det store Værk om Nordens Neutralitet under Krimkrigen, som udkom i 1914 — og havde deri Lejlighed til at beundre det Skarpsyn, der prægede Forfatterens Arbejde og som fik Bekræftelse ved Krigen, der udbrød 1914.

Ja, kære Fru Bajer — et Væld af Tanker er strømmet igennem mig, da jeg skulde tænke paa Deres Liv.

Og som sagt, De havde en Mand, hvis Interesser og Gerning De tog Del i, saaledes at vi, der stod udenfor, ikke vidste hvor stor Part hver havde deri.

En international Hæder blev Dem og Deres Mand til Del, da Nobelprisen blev Dem tilkendt, men her i Deres eget Land vil Mindet leve og vokse.

Vi siger Dem, Mathilde Bajer, Tak, og vi siger til Lykke paa Deres Fødselsdag i den høje Alder.

Vi ønsker Dem endnu Aar, fredfulde, gode Aar, hvori De kan glæde Dem med Børn og Børnebørn og endnu fjernere Børn.

Højt op gik Deres Stræben,
vidt frem, var Deres Maal.

Maatte Eksemplet fortsat bidrage til at samle Folket i saadan Stræben — — — — —

Dybt ned i Folkedybet for at drage dem frem, der lever i Uvidenheds Mørke.

Vidt frem og højt op mod Idealer, der lyser som straalende Maal —

Det var Deres Vej, det bør være Folkets Vej.

Tak endnu en Gang. Gid De endnu maa opleve mange fredfyldte, sollyse Dage. — —

Leve Fru Mathilde Bajer!

VED INDVIELSEN AF ARBEJDERNES HØJSKOLE VED ROSKILDE.

9. Juni 1930.

EN ny Virksomhed aabnes, en ny Tid indledes i Dag. Hvad der i mange Aar var Drøm og Fremtidsmaal er nu Virkelighed. Den første af de gamle Højskoler er overtaget af Arbejdernes Oplysningsforbund, og nu begynder den at samle, at oplyse, at dygtiggøre den unge Slægt.

Det er mange Aar siden, at vi begyndte en beskeden Aftenskole-Virksomhed inde i København, det er allerede adskillige Aar siden, at Arbejderhøjskolen i Esbjerg rykkede ind i sit eget Hus, og nu føjes et nyt betydningsfuldt Led ind i Oplysningsarbejdet.

Det er en stolt Dag for de gamle, og det er en forjættende Dag for de unge. Det er Aars Stræben, som lønnes med Sejr, det er Virkeliggørelse af vor Ungdoms Idealer.

Vor egen Skole, et Lærested for vor egen Ungdom. En Skole, der skal oplyse, højne og udvikle. Ikke ved forældet Lære, ikke ved forfalsket Historie, ikke ved aarhundredgammel kapitalistisk Moral, men ved nye Tanker, ved sand Historie og ærlig Bedømmelse af Samfundet og paa Grundlag af den høje Solidaritetens Moral, der er Arbejderklassens.

Vi, der hører hjemme i Arbejderklassen, er blevet smædet og forhaanet, fordi vi savnede Oplysning, Dannelse og Kultur. Vi talte ikke vort Sprog rigtigt, vi kendte ikke meget til Samfundsøkonomi, Verdenshistorie, Religionshistorie og alt det, som Overklassens Ungdom fik Kendskab til i de højere Skoler og Bøndernes Ungdom til en vis Grad i Højskolen. Vi haanedes, fordi vi hverken kunde Latin eller Græsk eller Fransk, og den konservative Presse, som engang haanligt kaldte Bønderne for »Transtøvler«, forsikrede senere, at disse uvidende, udannede, ukultiverede Arbejdere, de kunde aldrig blive betroet Deltagelse i Landets Styre.

Vi fik Skyld for at være dovne, man forsikrede, at kort Arbejdstid og højere Løn vilde betyde Værtshusliv, Drikkeri og endnu lavere Kultur. Alle disse Sigtelser, Usandheder og Forhaanelser er forlængst tilbageviste af Virkeligheden, men de er ikke ældre, end at jeg og mine jævnaldrende har følt Svien deraf, thi de rettedes imod os.

Uretfærdige var disse Angreb, thi vi havde netop faaet den Oplysning, det Maal af Kundskaber, som Fortidens Magthavere fandt passende for Arbejderklassens Ungdom.

Portene stængtes for os dør, hvor Oplysningens Fakkellampe brændte, kun Fabrikportene aabnedes. Og som det var i Slægtled efter Slægtled, vilde det have været den Dag i Dag, hvis Arbejderne ikke havde skabt deres eget Oplysningsværk. Det er fremdeles som for Aartier siden i de Lande, hvor Arbejderorganisationerne ikke har faaet Magt.

Sandheden er, at Arbejderbevægelsen er den største, den videst spændende, den dybest gaaende Kulturbevægelse, som Historien kan opvise. Fra Arbejderbevægelsens første Dage har Oplysningskravet været blandt de fornemste. Paa talrige Faner fra den første Tid staar Ordene:

Uvidenhed er Trældom!

Organisationens Maal var Trældommens Udryddelse, og derfor bekæmpedes Uvidenheden. Titusinder af oplysende Foredrag er holdt i vore Organisationer. Tusinder af Arbejdere i Aargang efter Aargang har ved personligt Slid udbedret de Mangler, som det kapitalistiske Samfund havde Skammen for. Og trods alle Mangler, trods alle Vanskeligheder og trods al Forhaanelse kan Nutidens Arbejderklasse se med Stolthed paa det, der er udrettet — ogsaa i aandelig Udvikling og Højnelse.

Vi har følt os fattige og smaa i mange Situationer. Naar vi mødte paa Kammeraternes Vegne hos Fabrikant eller Direktør, blev vi overlegent behandlet, thi vi var uvidende og lidet oplyste angaaende Konjunkturer, Raastofmarked, Arbejds løn i andre Lande og andet fra Nationaløkonomiens Verden. Og stod vi frem og deltog i den

offentlige Forhandling, fik vi at vide, hvor dumme, hvor uoplyste vi var. Vi havde intet akademisk Borgerbrev. — Ja, endnu findes der i den danske Rigsdag en Mand, der ikke generer sig for at prale af sin højere Uddannelse i Forhold til Arbejdernes Repræsentanter.

Vi, der har stridt os frem gennem Uvidenheds Mørke, vi forstaa derfor Læremidlernes og Lærestaltnernes Værdi. Vi ønsker de nye Slægter blidere Kaar end dem, vi selv har kæmpet under, og derfor rejser vi Skoler og Biblioteker, skaber vor egen Litteratur og kalder paa evnerige Mænd og Kvinder til Udøvelse af den store Oplysningsvirksomhed.

Vi har Medfølelse med den Blinde, som ikke faar Lejlighed til at beskue Naturens Skønhed, som aldrig ser Barnets Udtryk for Glæde, som kun i saa beskedent Omfang kan trænge ind i Litteraturens Skatkammer, i Kunstens herlige Verden. Og vi har Medfølelse med den Døvstumme, som er afskaaret fra at glædes og løftes ved det levende Ord, og som desuden er hindret fra at deltage i den Menings-Udveksling, som gør Livet rigt og afvekslende.

Men naar denne Medfølelse eksisterer, maa vi ogsaa have Medfølelse med de mange, der baade kan se og høre og tale, men som desuagtet holdes borte fra den Rigdom, som Oplysningen byder. Det Barn, der ikke føres ind i Kundskabens Verden, og den unge, der ikke læres til at læse og forstaa, naar Evnerne iøvrigt er til Stede, unddrages en Part af Livets Goder. Megen Glæde vindes ved Oplysningen, og megen Kraft hentes deraf. Og det maa engang komme dertil, at alle der fødes faar lige Adgang til Kulturværdierne, saaledes at det kun er Evner og Interesser der er afgørende for, hvor langt den aandelige Udvikling skal føres frem.

Men det er ikke blot den personlige Trang, der skal tilfredsstilles, thi det gælder ikke alene om at skabe Glæde og Sans for Skønheden. Arbejderklassen har store Maal, høje Idealer. Trældommen skal udryddes. Fællesskabets Idé skal afløse Privatkapitalismens, Egoismens usle Moral. Arbejdet skal være Livets vigtigste Indhold, men ikke Kilden til Berigelse for dem, der ikke udfører nyttigt Arbejde.

For at naa frem til Maalene, for at kunne virkeliggøre Idealerne kræves ikke blot Vilje og Sammenhold, men ogsaa Kundskaber, det ved vi, som nu har arbejdet saa længe, og det vil de nye Slægter erfare. Udviklingen gaar sin Gang. Opfindelser, Teknik, nye Metoder, nye Maskiner vil afløse det gamle. Arbejdermasserne kan ikke staa aandeligt stille, thi saa efterlades de og bliver igen Samfundets Bagtrop. Nej, vil Arbejderklassen have Del i de rige Opfindelser, i de vældige Hjælpemidler, som nu stilles til Raadighed for Menneskene, saa maa Arbejderklassen ogsaa dygtiggøre sig til den gradvise

Overtagelse af Produktionen; thi den maa føres fra Kapitalbesidderen til Samfundet.

Men der kræves Viden, Dygtighed, Indsigt for at øve Indflydelse paa Samfunds-Udviklingen, og der kræves ikke blot Kræfter, men fremragende Dygtighed til den Kamp med Kapitalmagten, som engang skal udkæmpes.

Politisk frigjort, socialt højnet er de danske Arbejdere blevet igennem snart 60 Aars Organisationsarbejde og politisk Virksomhed. En Revolution er fuldbyrdet igennem rolig Udvikling. Det er en anden Slægt, som lever nu, sammenlignet med den, der fødtes til Usseldom og Elendighed for 60 Aar siden, og det er et andet Samfund, der bydes Nutidens Børn end det, hvori vi fra Halvfjerdserne holdt vort Indtog.

Saa langt er vi naaet, og stort er det Værk, som vi ser tilbage paa, det Værk, hvortil nogle faa Idealister og praktiske Mænd lagde Grunden i 1871.

Forlængst er et stort anlagt Oplysningsarbejde paabegyndt ved Ofre fra Arbejdernes faglige, kooperative og politiske Organisationer, og det er dette Oplysningsforbund, som nu udfolder en af Organisationens Blomster, Arbejderhøjskolen ved Roskilde Fjord.

Samfundet har ikke givet Arbejderhjemmenes Ungdom den Ungdomsskole, der burde have Plads for alle. Værkstedet, Fabrikken, Butikken og Kontoret kalder den unge til Tjeneste, men Aandens Dannelse og Udvikling bliver oftest forsømt. Vore Ungdomsorganisationer, vore Studiekredse, vore Organisationers Foretagsvirksomhed raader i nogen Grad Bod paa Samfundets Forsømmelse, og vore Højskoler supplerer paa fyldig Maade den øvrige Virksomhed.

Det er snart 25 Aar siden, at Grundstenen blev lagt til dette Hus. En af den gamle Højskolebevægelses fineste og bedste Skikkelser, Thomas Bredsdorff, rykkede herind og øvede en stor Gerning i mange Aar. Thomas Bredsdorff er død, og Bøndernes Højskoler har mistet en stor Del af den gamle Arbejdsmark. Nu rykker en ny Slægt herind. En ny Aand vil fylde dette Hus, nye, store Tanker vil udfolde sig, spire og modnes her. Oplysningens Fakkell vil være tændt, og Arbejderskarerne vil drage ind i dette Hus, og de vil drage berigede herfra, dygtiggjorte til den store Mission, de har at udøve.

Herude paa historisk Grund i den skønne Natur vil skiftende Hold af unge fremtidig faa Plads. Her vil de faa et Indblik i Litteraturen, i Samfundets økonomiske Love, i deres egen Klasses Historie, i Landets og Verdens Historie, i de politiske og religiøse Bevægelser, der har haft Betydning for Samfundet. Og de vil blive

opøvet i Samarbejdet under Kammeratskabets Love og Vilkaar, med Solidariteten som vigtigste Moral-Grundsætning.

Jeg indvier dette Hus, denne Arbejdernes Højskole, til Nutids og Fremtids store Gerning i Oplysningens, i den sande Kulturs Tjeneste. Her vil lyde Ord fra Aandens sande Stormænd, her vil selvstændig Tænken faa den fornødne Støtte. Her vil Folkets Ungdom faa Horizonten udvidet, her vil Grunden blive lagt for nye Slægters Aandsarbejde og Selvudvikling.

Det praktiske Livs Ungdom vil blive skolet og dygtiggjort til Livets Gerning, og Arbejderklassen vil til kommende Tiders Fremstød være bedre rustet end hidtil, naar denne Skole har virket en passende Tid.

Jeg lykønsker Oplysningsforbundet med denne Erhvervelse, jeg ønsker Forstanderen og hans Medhjælpere Held og Lykke i deres betydningsfulde og smukke Gerning.

Men først og fremmest lykønsker jeg Arbejder-Ungdommen til det Hjemsted, som aabnes her for dem, der vil fremad og opad i deres Klasses Interesse.

Jeg indvier da denne Arbejdernes Højskole til den store, betydningsfulde Gerning iblandt Landets Arbejderungdom, til Kampen imod Uvidenhed og Trældom, Kampen for Arbejderklassens Fri-gørelse.

GENFORENINGENS 10-AARSDAG.

Tale ved den nationale Folkefest i
Dybbøl Mindepark 15. Juni 1930.

DANSKE Kvinder og Mænd!
Der er forløbet 10 Aar, siden Repræsentanter for hele det danske Folk samledes her paa det historiske Sted i Dybbøl Skanser til festlig og højtidelig Genforening med Sønderjylland. Troen paa denne Begivenhed, der var holdt levende i 56 Aar, var blevet Virkelighed efter haarde Trængselstider under fremmed Lands Herredømme, og nu har vi i 10 Aar arbejdet sammen inden for vort eget Lands Grænser.

Nu samles vi atter her, Repræsentanter fra Regering, Rigsdag og Folk med Kvinder og Mænd, der har deres Hjem her i den minderrige Landsdel, vi samles for i Fællesskab at dvæle i Minderne om svundne Tider og for at bekræfte det Haandslag, hvormed vi mødtes for 10 Aar siden.

Vi ved, at disse 10 Aar har budt mange Vanskeligheder, saaledes som de maa komme, naar en Del af et Land og en Befolkning skilles ud fra sin Forbindelse og forbindes med et nyt Centralpunkt. Vi ved, at baade aandelige og økonomiske Besværigheder opstod, men de var dog intet imod de Lidelser, der begyndte for henved 66 Aar siden, da den danske Befolkning efter en ulykkelig Krig, efter Sejrherrens Vilje og Befaling skiltes fra sit Moderland.

Men dertil kommer, at det danske Folk hæderligt har vist Vilje til at hjælpe denne Landsdel og dens Befolkning over og igennem de vanskelige Vilkaar, som viste sig.

Med stor Enighed er der gennemført Love og Bevillinger til Støtte under den økonomiske Omvæltning, som fulgte efter Krigen, og til den Bedrifts-Omlægning, der særlig var fornøden for Landbruget. Og om Befolkningen end nu og da har været nedtrykt, har den dog følt, at der arbejdedes efter Evne og med god Vilje paa Udbedring af den Skade, der var Følgen af Fortids Ulykker.

Og ligesom vi ser tilbage paa en Virksomhed, hvis Maal har været at mildne Vilkaarene i alle Henseender for den Befolkning, der knyttedes til Danmark, ser vi ogsaa med Tilfredshed tilbage paa en Virksomhed for at sikre det tyske Mindretal indenfor vore Grænser den Frihed og Retfærdighed, som det havde Krav paa.

De gamle Tider er forbi, ny Tid og ny Opfattelse raader. Men Minder lever hernede. Gode og onde Minder imellem hinanden.

Endnu lever her en Skare Kvinder og Mænd, der har oplevet Tiden mellem 1864 og 1920. Vi ved, at det er dem og deres Slægter, der bevarede dansk Sprog, dansk Kultur og Tradition under Fremmedherredømmet, og vi ved, at de har bitre Minder fra den Tid. De skal erindres paa denne Højtidsdag, og en Tak skal lyde til dem for deres Kærlighed og Troskab overfor vort fælles Land.

Og her lever et Slægtled, som har Minderne fra den store Krig. Gamle, danske Familier maatte se deres Sønner drage ud i Krigen under de tyske Faner i Aarene fra 1914. Vi forstaar den Smerte, det har forvoldt. En dobbelt Smerte, som maatte bæres for at undgaa endnu større Ulykker. Det er blevet anerkendt, at den sønderjydske Befolkning viste sand Loyalitet og Troskab i disse forfærdelige Ufredsaar.

Mange unge, danske Mænd blev derude, og mange Hjem hernede begræder endnu disse Tab. Ogsaa vi, der er samlet paa denne Højtidsdag, vil skænke disse Sønner en Tanke og deres Hjem og Slægtninge vor varme Medfølelse.

Men efter de mange triste Aar, der gav de dystre Minder, kom den befriende Stund, da Budskabet lød: I maa gerne hejse det danske Flag, I maa gerne tale det danske Sprog. Den sørgelige Krig var endt, det tyske Folk vidste, at nu maatte der ogsaa øves Retfærdig-

hed overfor Sønderjylland. Og Flagene kom frem, dansk Tale lød i Forsamlingshusene, danske Sange klang igennem det jydsk Landskab.

Fra Befolkningens Talsmand i den tyske Rigsdag lød det samme Krav, som samlede Folkets Repræsentanter i den danske Rigsdag, Kravet om en Afgørelse paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelseret.

Og vi fik Afgørelsen, et af de skønneste Minder i vor nationale Historie. Vi ved vel og behøver ikke at skjule, at ogsaa den Afgørelse medførte Skuffelser og voldte Sorg, men alligevel havde Glæden Overtaget og med Rette. Vi føler os trygge ved Afgørelsen, thi den skete paa Grundlag af en solid Folkevilje, udtrykt ved de stedfundne Afstemninger, og den sikrede den nationale Enhed indenfor Landets Grænser.

Grænselinien er draget som Folkeviljen anviste det, og derfor er der Fred og Forsonlighed ved denne Grænse. Og det er hele Folkets Sag, at denne Tilstand bevares. Det maa være Maalet for vor Stræben i Nutiden, og det vil ogsaa i Fremtiden være en Opgave, som maa varetages.

Med berettiget Stolthed kan vi henvise til de Afgørelser, der er truffet i Danmark angaaende det tyske Mindretals Stilling, overbeviste om, at disse Afgørelser har bidraget til den fredelige Udvikling af Forholdene hernede. Den danske Rigsdag har vist Frisind og Højsind ved Ordningen af de kulturelle Anliggender i Sprog, Kirke og Skole. Den har ikke fulgt Eksemplet fra Tiden efter 1864, og det vilde ogsaa have været grov Uret. Vi har øvet Retfærdighed overfor en Befolkningsdel, som ved Begivenhedernes Udvikling har faaet sit Hjem indenfor en anden Nation end deres oprindelige. Tysk Sprog og Kultur er denne Befolknings aandelige Eje, og det danske Folk øver ikke Vold.

Vi ved, at det Tyskland, som nu er vort Naboland, er et andet end det, der i 1864 annekterede Sønderjylland. Og vi føler os overbeviste om, at den Frisindets Aand, som er bragt i Anvendelse paa vort Omraade, fortsat vil trænge sejrende igennem ogsaa paa den anden Side af den nye Grænse.

Vi møder ikke paa Tiaarsdagen for Genforeningen for at holde Sejrsfest eller for at hovere over vort Naboland. Vi møder fra begge Sider af den gamle Grænse for sammen at dvæle i Minderne om svundne Tider. Der er sikkert ogsaa iblandt Minderne gode og smukke Begivenheder fra de to Befolkningsdeles Samliv og smukke Erindringer netop fra de Dage, da det tyske Folk var ved Afslutningen af de haarde Prøvelser, som den store Krig havde medført, og den sønderjydske Befolkning ved Afslutningen af sin haarde Tid.

Vi har Grund til at anerkende det højt udviklede, dygtige tyske

Folk og Grund til at ønske Venskab og Samarbejde med dette. Fortids Strid er endt, en ny Tid er begyndt. En Arbejdets Tid for økonomisk, social og kulturel Højnelse, og denne Tid vil bringe Lykke for Fremtidens Slægter, naar dens Gerning bliver viet Freden i Samarbejde mellem Nationer og Folk.

Det er mit Ønske paa denne Højtidsdag, at det danske Folk bestandig maa være besjælet af Viljen til fordrageligt Samliv og Samarbejde med vort Naboland, og mit Haab, at dette Ønske ogsaa vil finde Genklang i Nabofolket.

Og saa bringer jeg da i det danske Folks Navn en Hilsen til Landsmændene her med Tak for de første ti Aar af vor nye Historie. Vi ønsker, at den fremgangsrige Udvikling, som nu er synlig, maa fortsættes, at den Følelse af Lykke ved Eders Tilbagevenden til Danmark, som fik saa stærke og smukke Udslag i 1920, maa vokse i Styrke og Inderlighed.

Lad os i Mindet om de svundne Tider ønske, at den nationale Enhed, som nu befolker vort Land, maa vokse og trives, socialt og kulturelt, saaledes at dansk Sprog, dansk Kultur og dansk Foretagssomhed bestandig kan indtage en anset og hædret Plads indenfor Nationernes Kreds.

Leve Danmark!

MAJDAGEN.

Radio-Tale 1. Maj 1931.

DE nordiske Folks gamle Festdag, paa hvilken man fejrede Foraarets Komme, har faaet ny Glans og ny Betydning.

Det er godt 40 Aar siden, at en international, socialistisk Arbejderkongres bestemte, at 1. Maj skulde være Arbejderklassens Fest og Demonstrationsdag. Paa denne Dag skulde Kravet om Arbejdstidens Forkortelse, om 8 Timers Arbejdsdagen føres frem i alle Lande, og det er sket siden.

Majdagen er saaledes viet det store Kulturkrav, hvis Opfyldelse betyder Frihed til Højnelse og Udvikling af den Arbejderhær, der staar indelukket i Fabrikker og Værksteder — i vore Dage ofte ved aandssløvende Pasning af moderne Maskiner.

I svundne Tider fejrede man Foraaret, Naturens Opvaagnen efter den lange Vinter, og hvert Aar mødtes man ved Majstangen til Glædesfest over Livet og den spirende Natur.

Kapitalismen og Industrialiseringen kvalte Naturlæden hos Milioner af Mennesker. Arbejderne lukkedes inde i Fabrikker i Halv-

delen eller mere end Halvdelen af Døgnets Timer. Der var ikke Tid til Sysler andet Sted, ikke Tid til Liv i Naturen, ikke Tid til aandeligt Liv, ikke Tid til Hjemmets Glæder. Den lange Arbejdsdag var nødvendig for at opnaa den til Livets Opretholdelse nødvendige Løn for Dagens Gerning, og Samfundets Magthavere troede, den var nødvendig for Samfundets Bestaaen. Den moderne Arbejderbevægelse, saaledes som vi kender den i det socialdemokratiske Parti og i Fagforeningerne, har haft den Opgave at modvirke den moderne Kapitalismes Udbytning af Arbejderne ved Sammenholdets Magt, at gennemtvinge Løn og Arbejdsvilkaar, der hævede Trællen op til fri Arbejder, og at udvikle, dygtiggøre, modne Arbejderne, saaledes at de i Kultur og social Forstaaelse kunde komme op ved Siden af dem, der i Kraft af deres økonomiske Stilling ogsaa havde den aandelige Overlegenhed.

Arbejdstidens Forkortelse var i Virkeligheden af langt større Betydning saavel for Arbejderne som for Samfunds-Udviklingen end nogle Øres Forhøjelse af Lønnen, men begge Dele var fornødent, og fremad gik det ogsaa fra Skanse til Skanse.

Videnskabsmændene — Lægerne, Hygiejnikerne, Pædagogerne — anerkendte Kravet om 8 Timersdagen, men Kapitalmagten stred imod. Den internationale Kongres fremhævede Kravets internationale Karakter, da dets Gennemførelse uden international Forstaaelse kunde skabe erhvervsmæssige Vanskeligheder ved Konkurrencen fra de mindre fremskredne Lande, men i mange Aar savnedes det internationale Organ, der kunde føre Sagen igennem.

I 30 Aar stod 8 Timersdagen paa Dagsordenen, og langsomt bevægede man sig frem mod Maalet. Saa kom Verdenskrigen, hvorunder Arbejdermasserne maatte bære de tungeste Byrder og udstaa de frygteligste Lidelser. Og efter Krigen kom Fredsslutning og Revolutioner, og endelig kom den officielle Anerkendelse af den organiserede Arbejderklasses Krav.

Selve Fredsdokumentet, Versailles-Freden af 1918, anerkendte 8 Timers Arbejdsdagen, og Underskriverne gav højtideligt Løfte om, at denne Reform skulde sikres alle Arbejdere, for at Kulturen kunde blomstre igennem den større Fritid. Verdens Stormagter bøjede sig for den internationale Arbejderbevægelses Fordring igennem 30 Aar, men de økonomiske Magthavere har desuagtet lagt mange Hindringer i Vejen, og endnu har Danmark ikke tiltraadt den internationale Konvention, som var Fredstraktatens Konsekvens.

Trods Sabotage og anden Modstand er 8 Timersdagen dog nu en Kendsgerning for Millioner af Arbejdere Verden over, selv om Lovfæstelsen endnu savnes. Og saa hastigt gaar Udviklingen i vore Dage, at den moderne Kapitalisme paa Produktionsomraadet har fremkaldt saadanne Forhold, at det er en Nødvendighed at arbejde

for yderligere Indskrænkning af Arbejdstiden for Menneskene, hvis disse skal kunne bevare Muligheden for at skaffe sig det fornødne til Livet ved Arbejde i den moderne Produktion.

Rationaliseringen gaar sin Gang. Teknikken overflødiggør Menneskehænder, og vældige Hære af Arbejdsløse staar Verden over som Reservearmé for Produktionen. Nye Reformers vil vise sig paakrævede ogsaa paa Arbejdstids-Omraadet, og det gælder nu som før, at Organisationerne maa følge Udviklingen og drage Omsorg for, at Arbejderklassen faar sin Andel af det Udbytte, som de tekniske Fremskridt kan sikre Menneskeheden.

Store Fremskridt er naaet igennem Aarene, hvor Majdagen samlede Arbejdermasserne til Demonstration for 8 Timersdagen, og mægtig Betydning har disse Fremskridt haft for Samfunds-Udviklingen, for Hjemmene og for den opvoksende Slægt.

Den forkortede Arbejdsdag skaffede den Fritid, som vi, der er gamle, savnede. Da vi var Børn, kendte vi kun lidt til vor Fader. Han var spærret inde den lange Arbejdsdag og havde kun Lov til at nyde nogle Timers Søvn i sit Hjem. Han kunde kun yde en ringe Indsats i Børnenes Opdragelse, og han var afskaaret fra de Glæder ved Livet, som nu er til Raadighed for alle.

Naar vi ser paa Livet i Storbyens Tusinder af Kolonihaver og i Parcelbyggernes Haver, saa faar vi et levende Indtryk af, hvor smukt og nyttigt Fritiden anvendes.

Naar vi ser det Liv, der rører sig paa Sportspladserne, saa glædes man over den fysiske Udvikling, som er muliggjort for Arbejderungdommen ved den forkortede Arbejdsdag.

Og gaar vi ud i Byens og Landets Forsamlingshuse, saa finder vi Tusinder af unge Arbejdere som Deltagere i Tidens store Oplysningsarbejde, i Studiekredse og ved Foredrag, hvorigennem der bødes paa de Mangler, som Samfundet egentlig har Ansvaret for.

Og se endelig indenfor Biblioteker og Læsestuer, og man vil finde Tusinder af Arbejdere som Læsere af Bøgerne, der bringer Højelse og Belæring.

Der er foregaaet en Revolution i Arbejdernes Liv. Den forkortede Arbejdsdag blev ikke, som man sagde, Kilden til Værtshusbesøg, men Kilden til Oplysning, til aandelig og fysisk Udvikling, til den Dygtiggørelse, der ikke blot er til Individernes Glæde, men til Gavn for det hele Samfund.

Tom og trist og glædesløs var Arbejdernes Tilværelse under den lange Arbejdsdag. Tidlig udslidt blev Arbejderen, og hans Børn, der savnede den vejledende Haand, voksede op til samme Elendighed, som havde præget Barndomshjemmet.

Nu er der Tid til Udvikling, nu tæller Arbejderbefolkningen Tusinder af intelligente, skolede og modne Kvinder og Mænd. De

sidder i Organisationsarbejde, i Byraad og Sogneraad; de yder en god Indsats i det offentlige Liv, og de bidrager til fortsat Udvikling og Højnelse af de Slægter, der vokser frem.

Det tog en Menneskealder at komme saa vidt, men endnu er vi som sagt ikke ved Maalet. Endnu er der Grund til at bruge Majdagen til Demonstrationsdag, endnu ligger talrige Opgaver uløste, og fremdeles medfører Udviklingen i Produktion og Samfundsliv, at Arbejderklassen maa kæmpe med Arbejdsløshed og med de af den kapitalistiske Forvaltning følgende urimelige Forhold ved Fordelingen af Arbejdets Udbytte.

Endnu lider Folkene under Følgerne af den store Krig, men trods den bitre Lære, som Krigen gav, tales der om nye Rustninger til Sikring, om nye Krige og om nye Ødelæggelser.

Arbejderklassen har uden Hensyn til Landegrænserne etableret Samarbejdet imellem alle Nationer; den maa ogsaa vende sig imod det Rustningsvæsen, der fører til Krig, nedbrydende det Samarbejde, som igennem mange Aar er bygget op.

Kapitalismen bærer Spiren i sig til Krig, i økonomiske Interessers Tjeneste, men disse har intet at gøre med de arbejdende Befolkningers Interesse. Vi maa ønske alle Former for Krig afløst af Fred. Vi maa ønske Toldskrankerne nedbrudt, og Arbejdet organiseret under Samarbejde imellem Nationerne, og vi maa ønske Krigsrustningen nedlagt, Krigen umuliggjort, og Freden sikret igennem Afrustning.

For disse Maal maa vi arbejde i national og international Politik, for disse Maal skal vi benytte den Valgret, vi har.

Arbejderklassen er gaaet i Spidsen for den demokratiske Udvikling af Samfundet og vender sig derfor imod alle Former for Diktatur, Enevælde og Faamandsvælde. Erhvervede Rettigheder giver ogsaa Forpligtelser, og det bør føles som en Pligt at benytte den Borgerret, som Arbejderklassen har erobret sig, til nye Fremskridt for Arbejderklassen, til Fremme af Skolevæsen, Sociallovgivning og Afrustning.

Krigens Afslutning gav Verden det internationale Organ: Folkenes Forbund. Igennem dette vil Fremtids-Udviklingen blive paa-virket, og det afhænger af den nationale Magtstilling, om vi skal øve passende Indflydelse i den internationale Organisation, eller om den skal være i Hænderne paa Kapitalismens konservative og reaktionære Repræsentanter.

Som Hjul griber ind i hinanden i Maskinen, der præsterer de vidunderlige Produkter, gaar det ogsaa i det menneskelige Samfund. Mænd og Kvinder, Gamle og Unge, maa som Hjul gribe ind i hinanden for at fortsætte Virksomheden for Samfundets Omdannelse. De Gamle har øvet deres Livsgerning og vil fortsat fylde den Plads,

de har, men de Unge maa slutte sig til, og det gælder ogsaa de helt unge, de Børn, der er paa Vej til Ungdommen.

Hver ny Aargang, der vokser frem, maa opdrages og oplæres. Børnene fra Arbejderhjemmene er Fremtidens Haab. Hvad vi før eller senere maa forlade af ufuldført Arbejde maa fortsættes af den nye Slægt, og derfor maa de alle fungere som Hjul i det store Maskineri, Hjul, der griber ind i hinanden og udfører den Funktion, som Maskinens Opfinder har tiltænkt dem.

Det er godt, at Børnene lærer Samarbejdets Kunst, de maa lære om Arbejdernes høje Moral, Solidariteten, Kammeratskabet og Venskabet, thi derpaa maa Organisationen fremdeles bygge, og dermed opnaar Arbejderklassen den Styrke, der er nødvendig for store Opgavers Løsning. De raske Drengene i de blaa Bluser, der benytter Fritiden til Gymnastik, Fodture og Liv i den skønne Natur, de opøves i Solidaritetens Lære og bliver modne, til de rykker ind i Ungdommens Rækker. Og saafremt Ungdommen benytter Fritiden til Aandens og Legemets Udvikling, saa bliver denne Ungdom ogsaa i Stand til at løse Fremtidens Gaader.

I Unge, der ikke kender Oprindelsen til Nutidens Majdag, forstaar maaske ikke, hvilken Betydning denne Dag har faaet. I bør imidlertid bevare Arbejderklassens Traditioner og huske, at denne Festdag er den eneste, som Verdens Arbejderklasse selv har indstiftet. Den rummer Minder om Fortids Arbejde og Kamp, Minder om Fremskridt og Sejre, og den vil fremdeles være Udgangspunktet for Arbejderklassens nye Fremstød.

Jeg hilser da Arbejdernes Lyttere med Tak for trofast Sammenhold i de mange Aar, og jeg vender mig til de Unge paa de forskellige Trin; de, der er vokset op i Arbejderhjemmene hører Arbejderklassen til, og de bør yde den Bistand, de kan, til Selvudvikling og Fremme af Kammeratskabet, fordi det er nødvendigt for det store Arbejde, der venter den nye Slægt.

Demokrati, Orden, Samarbejde, Solidaritet, Oplysning og Trofasthed, det er nogle af de Principper, hvorpaa Fremskridtene beror, og fastholdes disse, saa styrer Nutidens Ungdom sikkert ind i den Tid, hvor Socialismen skal virkeliggøres, hvor Udbytning og Trældom skal ophøre.

JOHAN SKJOLDBORG.

Tale ved Fakketoget til Johan Skjoldborg ved 70 Aars Fødselsdag 27. April 1931.

KÆRE Johan Skjoldborg.

Jeg hørte Dem for mange Aar siden holde et Foredrag, og dettes dybe, menneskelige Stemning greb mig stærkt. Jeg husker, De brugte Vendingen: I ethvert Menneske lever en Konge og en Sjoever. Kald paa Kongen, saa kommer han, kald paa Sjoeveren, saa kommer Sjoeveren. Og denne dybt menneskelige Betragtning har som i Foredraget ogsaa været Grundtonen i Deres omfattende Forfatterskab. Ogsaa der var det bestandig Formaålet at belyse Mennesket, at vise, at selv den usleste Proletar kan have smukke menneskelige Egenskaber, som det gælder om at kalde frem i Stedet for Sjoeveren, saaledes som det oftest skete ved Fortidens Behandling af Land-Almuen. Igennem 40 Aar har De nu ydet Deres Indsats i dansk Literatur, og det er en Indsats, der vil blive staaende som et Monument mejslet i Marmor.

Deres Produktion tog store, nye Arealer under Ploven. De havde fra det lille Skomagerhjem haft Udsigten til andre Smaafolk, og De glemte ikke disse Hjem, men drog dem netop frem i Lyset for at øve Kritik, for at opdrage, for at vise Billeder af den gamle og den nye Tids voldsomme Brydninger.

De blev Landproletariatets Skildrer. Man følte, at De havde Tilknnytning til den sorte Muld og de bølgende Agre, men man følte ogsaa, at De elskede Menneskene højere end Jorden. De viste os Billeder af Smaafolks triste Liv, af Fattigdom og social Uret, men De viste os ogsaa Kampen for bedre Kaar, og De lod bestandig Proletaren skue frem til en Tid, hvor Vilkaarene vilde ændre sig, hvor *Mennesket* har sejret.

Vi møder da paa Digterens Fødselsdag, paa 70 Aarsdagen, for at hylde Folkets Digter, Almuens Ven, Digteren med Forstaaelse og Udsyn, Digteren, der ikke lod de underste Lag leve videre i Mørket, men hvis Maal netop var at faa dem frem i Lys og Livsglæde og højere Kultur.

Danske Kvinder og Mænd fra forskellige Lejre, fra Land og fra By, Unge og Gamle har ønsket at hylde Dem, med Tak for pragtfuld Indsats i dansk Literatur. Vi ser for os den lange Række af monumentale Værker: En Stridsmand, Kragehuset, Bjarregaarden, Gylldholm, Per Holt og mange andre, og vi genkalder i vor Erindring de herlige Skikkelser, som De har tegnet med alle de skønneste, menneskelige Træk.

De leverede de første, betydende Bidrag til Belysning af Land-Proletariatet i dets trøstesløse Liv, og just derfor siger Folkets brede Masser en dybtfølt Tak igennem den Repræsentation, som samles her i Aften.

De viste Forstaaelse for nye Tanker, for en ny Tids Krav og Anskuelse, og De møntede det Guld ud, som ingen andre havde Interesse for. De staar nu med Efteraarets Solglans over Dem, og nu møder Arbejdernes og Studenternes Ungdom, ogsaa herinde i Storbymen, for at hylde Dem. Med Fakler kommer denne Ungdom, der føler sig i Slægt med Per Holt og de andre Smaafolk i Gyldholm, til Folkets Digter. Denne Deres Højtidsaften skal staa i Erindringen som en festlig belyst Aften, hvor Faklerne symboliserer det Oplysningsværk, som er Deres, Johan Skjoldborgs store Livsværk.

Som De i den prægtige Husmandssang begejstret synger til Arbejdets Pris og siger de poetiske Ord om Husmanden, idet han øjner sit Maal:

da blaaner og blinker det blankslidte Staal,

saaledes kommer nu vi for at anerkende *Deres* Gerning, i hvilken De bestandig havde Maalet for Øje og Glæden ved Arbejdet for at komme frem til Maalet.

Vi ønsker Dem mange gode Aar, og vi siger Digterkæmperen Johan Skjoldborg Tak for alt stort og godt, som han gav os.

Leve Digteren Johan Skjoldborg!

FORBINDELSEN MED RUSLAND.

Forespørgsel til Udenrigsministeren fra Stauning angaaende Handelstraktat-Forhandlingerne med Rusland. I Folkettinget 16. December 1921.

VORT Parti har nu imødekommet Udenrigsministeren og giver ham Anledning til den offentlige Redegørelse, som han saa stærkt ønsker. Nu er Lejligheden til Stede, nu kan der tales til Offentligheden, saaledes som ogsaa Hovedorganet for det konservative Folkeparti Gang paa Gang har krævet, at Offentligheden skulde have fuld Besked, den maatte have en Redegørelse i denne Sag. Det afhænger nu af den højtærede Minister og hans Partier, hvilken Karakter Forhandlingen i Dag skal have. Mit Parti har, baade fordi vi ønsker internationale Forbin-

delser, og fordi vi er dem, der nærmest er Repræsentanter for Arbejderklassen, meget stærke Ønsker om, at det gamle Handelsforhold til Rusland skulde genoptages. Vi har en forklarlig Tro paa, at det under de herskende Forhold kunde betyde en Formindskelse af Arbejdsløsheden og derved være til Lykke for adskillige Arbejderhjem og til betydelig Nytte for hele Nationen.

Før Krigen havde Danmarks Erhvervsliv en meget intim Forbindelse med Rusland, Danmark eksporterede Frø, Levnedsmidler, Trævarer, Stenvarer, Asfalt, Tjære, kemiske Produkter, Metalvarer, Papirmasse, Pap, Papir, Tekstilvarer og forskellige andre Vareposter. Det sidste Aar før Krigen, for hvilket der er en samlet Opgørelse, 1913, var Værdien af Eksporten fra Danmark i danske Penge 25 Mill. Kr. Det kan vel ikke nægtes, at en Eksport paa 25 Mill. Kr., for en stor Del i Frembringelser, i hvilke der er nedlagt dansk Arbejde, har Betydning ogsaa for danske Arbejdere, og det kan i denne Forbindelse nævnes, at i samme Tid, hvori vi saaledes drev en omfattende Produktion med Rusland for Øje, var der ogsaa paa anden Maade en stadig Forbindelse, idet adskillige danske Firmaer oprettede Fabrikker i Rusland, og Tusinder af Danske var beskæftiget dels i Fabriks- og industrielle Virksomheder som Arbejdere og Ingeniører, dels i Mejerier og andre Landbrugsvirksomheder som Mejerister, og hvad de forskellige Stillinger hedder, som Danske der indtog.

Hele dette Forhold ophørte ved Krigens Begyndelse eller ret snart derefter. Produktionen med Rusland for Øje maatte indstilles, og Danske, som var i Rusland, maatte paa Grund af Forholdenes Udvikling der vende sig bort fra Rusland. Men nu kan det vel ikke nægtes, at alt, hvad der er fremkommet om Rusland i den nyere Tid, viser os, at Forholdene derovre er ved at udvikle sig og fæstne sig i en Retning, som muliggør en Genoptagelse af den Forbindelse, der var tidligere. Det mislykkede Eksperiment, som for godt 4 Aar siden anstiftedes, og som ogsaa jeg beklager af Hensyn til det russiske Folk, er jo aabenbart ved at ebbe ud. Eksperimenternes Tid er forbi, nu belaver ogsaa de nuværende Magthavere i Rusland sig paa at indordne sig under den naturlige Udvikling, som ethvert Samfund maa underkaste sig. Der er for nylig udstedt et Dekret vedrørende Ejendommene i Rusland, i hvilket det hedder, at Ejendomme, som ikke inden en vis Frist er nationaliseret, vil blive tilbagegivet deres oprindelige Ejere. Det er klart, at for at faa Indflydelse paa dette Forhold — og der er jo Danske, som ejer Ejendomme i Rusland — er en i Rusland tilstedeværende Repræsentation i højeste Grad ønskelig, ja paakrævet. Regeringen i Rusland indretter sig — som alle vil vide, der har fulgt Meddelelserne derovrefra, Taler og Dekreter, og hvad der i øvrigt er fremkommet — paa at interessere Kapitalen,

ogsaa og vel i første Linie udenlandsk Kapital, i Ruslands Genopbygning, og det siges fra sagkyndig Side, at der bydes stedse større og større Sikkerhed overfor de Kapitalbesiddere, der vil interessere sig for dette Genopbygningsarbejde. Der udstedes Koncessioner, og ganske særlig udstedes der Koncessioner til Firmaer, der tidligere har haft Forretninger i Rusland. Og nu er det sagt mig, at Danske er inde med Værdier i Rusland i Bygninger, i Lagre, i tidligere Forretningsvirksomhed til ca. 400 Millioner. Vi har saaledes ogsaa fra dette Synspunkt set, synes jeg, en utvivlsom Interesse i Rusland, og det danske Erhvervslivs Organisationer har jo ogsaa for længst forstaaet, at de havde Interesser i Rusland, og at det gjaldt om at søge Forholdene saaledes tilrettelagt, at disse Interesser kunde varetages, naar Tiden dertil kom.

Dette saa Erhvervene for længe siden. Jeg minder om, at i Vinteren 1919—20 blev der givet Tilladelse til Afholdelse af en Forhandling her i Danmark mellem en russisk Kommissær Litvinof og en Udsending fra den engelske Regering, hvilke to Repræsentanter skulde forhandle om Fangeudveksling. Medens denne Kommissær Litvinof opholdt sig her i Landet, gjorde en hel Række Firmaer og Erhvervsorganisationer de første Skridt til at søge en lovordnet Handelsforbindelse med Rusland genoptaget, idet de henvendte sig til vedkommende Litvinof, som atter foranledigede, at en anden Kommissær, Krassin, kom hertil og forhandlede med dem. Med en ikke usædvanlig Kortsynethed iværksattes ved den Lejlighed en konservativ Pressekampagne, som i høj Grad vanskeliggjorde Forhandlingerne, ja, som i Grunden var afgørende for deres Afbrudelser paa det Tidspunkt. Den paagældende Kommissær Krassin rejste til London. Litvinof rejste i visse Forretninger til Norge, men søgte dog senere, i Sommeren 1920, atter at faa Adgang til at opholde sig i Danmark, og det er sandsynligt, at de foreløbig standsede Forhandlinger med Næringslivet da kunde være blevet genoptaget. Men den højtærede Regering afslog Litvinofs Anmodning om Opholdstilladelse i Danmark. Dette var den første store Fejl fra Regeringens Side i denne Sag. Denne Nægtelse havde til Følge, at de paabegyndte Forhandlinger maatte betragtes som ganske afbrudt. Danmark blev boykottet. I Stedet for at søge Mulighederne for Danmark udnyttet kastede Rusland sig over andre Lande med Hensyn til Overenskomstforhandlinger, og efterhaanden er der afsluttet Overenskomster med England, Sverige, Norge, Tyskland, alle Randstaterne ved Østersøen, Finland, enten private Overenskomster mellem Erhvervsorganisationer og Rusland eller, som Tilfældet er for fleres Vedkommende, officielt mellem de to Landes Regeringer. Danmark er den eneste Østersøstat, der ikke har nogen Overenskomst. At det skulde være stemmende med Danmarks Interesser, er det vanskeligt at faa fat paa.

Nu kan der naturligvis rejses det Spørgsmaal, om disse Overenskomster overhovedet har nogen Betydning, om Rusland i sin nuværende Form er i Stand til at foretage Indkøb, drive Virksomhed og importere; thi det er jo deri, vor Interesse skulde ligge. Derom oplyses det fra, saa vidt jeg ved, paalidelig Side, at i Aaret 1919 var Importen til Rusland kun 52 000 Pud — en russisk Vægt, som repræsenterer 16,4 kg —, men i 1920 var den steget til 5.200.000 Pud, og i 1921, hvor der foreligger Oplysninger for tre Kvartaler, var den i det første Kvartal 3 Mill. Pud, i andet Kvartal 8,5 Millioner og i tredje Kvartal 24 Mill. Pud. Altsaa, i disse tre Kvartaler af 1921 var Importen over 35 Mill. Pud i Modsætning til Aaret 1919, hvor den kun var 520.000 Pud. Hovedleverandør af disse Varer er England med 32 pCt. af Importen, Nr. 2 Tyskland, Nr. 3 Amerika, Nr. 4 Sverige. Det siges mig fra sagkyndig Side, at hidtil er Betalingen til de paagældende Leverandører sket kontant i det paagældende Lands Valuta. Det oplyses videre, at ogsaa Eksporten fra Rusland er begyndt at komme i Gang, og vi er jo utvivlsomt ogsaa paa visse Omraader interesserede i en Eksport fra Rusland, som bl. a. kan bevirke, at meningsløst høje Priser derved konkurreres noget ned. I 1919 var Ruslands Eksport kun 52 290 Pud, men i de første 9 Maaneder af 1921 var den 5 582 000 Pud. Videre oplyses det om Forholdene i Rusland, at Indenrigshandelen nu er frigivet saaledes, at der udstedes Bevillinger paa at drive Handel; i Petrograd alene er der i Oktober i Aar udstedt 1 173 Bevillinger paa Forretningsdrift. Ligeledes frigives efterhaanden de industrielle Virksomheder under den Form, at man udsteder Koncessioner, fortrinsvis til dem, der tidligere har drevet disse Virksomheder. Indtil den 1. Oktober er der paa den Maade bortforpagtet 600 Foretagender, og alene i Oktober i indeværende Aar er dette Antal Bortforpagtninger gaaet op til 3.600. Der er altsaa en Række Firmaer fra de Lande, som har Overenskomst og saaledes faar deres Interesser varetaget, der ser deres Fordel ved at gaa i Gang igen i Rusland og derved sikre sig de Værdier, de tidligere var Ejere af.

Danmark er altsaa udenfor alt dette. Vi kunde have haft Overenskomst i 1920, vi kunde have haft det i 1921, vi har det fremdeles ikke.

Det foreløbige Resultat af denne Stilling for Danmarks Vedkommende har vi jo faaet oplyst gennem en Meddelelse, der fandtes i Pressen for nogle Dage siden om de Frøleverancer, som man havde regnet med for indeværende Tid. Det drejer sig om for 15 Mill. Kr. Frø, der skulde leveres, og de paagældende Handelsfirmaer og Frøavlere er jo i allerhøjeste Grad interesserede deri. Der fremkom i Pressen den Oplysning, at der næppe blev noget af denne Handel paa Grund af den bristede Overenskomstforhandling. Jeg har netop

i Dag faaet Bekræftelse herpaa, idet Firmaet Theodor Jensen, Reventlowsgade 8, just i Dag har modtaget to Breve fra den russiske Regerings Repræsentant i London. Det ene er fra Sekretæren for den russiske Handelsdelegation i London, Klisko, som oplyser, at Bestemmelsen om at afbryde enhver Handel med danske Firmaer er udgaaet fra Moskva, og før der indtræder en Forandring i den danske Regerings nuværende Stilling, ser Hr. Krassin ingen Mulighed for, at denne Bestemmelse kan blive ophævet og ikke en Gang mildnet. I den anden Skrivelse, som er fra det alrussiske kooperative Selskab »Arcos«, meddeles der ganske paa samme Maade, at »saa længe der ikke er afsluttet nogen Handelsoverenskomst, er vi til vor Beklagelse afskaaret fra at handle selv med et saa paalideligt og velkendt Firma« som det, der modtager disse Breve.

Der er Grund til at spørge, om Danmark virkelig har Raad til denne Fornemhed i Optræden, som maa siges at være lagt for Dagen ved Afbrydelsen af Overenskomstforhandlingerne. Det forekommer mig unægtelig, at dertil har vi ikke Raad. Danmark har i Øjeblikket over 70 000 arbejdsløse. Vi har i et Aar haft mellem ca. 60 000 og ca. 80 000 arbejdsløse, og vi har Udsigt til i Løbet af en Maanedstid at være oppe paa 80 000—90 000. Jeg vil antage, at disse i høj Grad sørgelige og faretruende Tal i og for sig er Berettigelse nok til med stor Interesse at kaste sig over Spørgsmaalet om, hvor der kan være Afsætningsmuligheder for danske Produkter. Om vi derved kan komme til at beskæftige 1 000 eller 10 000 af disse arbejdsløse, derom ved jeg naturligvis intet i dette Øjeblik, men der kan dog ikke være Tvivl om, at hvis Danmark paa normal Maade som i Fortiden faar Produktion i Gang med det russiske Marked for Øje, maa en større eller mindre Del af Arbejdsløsheden kunne blive afhjulpet derigennem. Vi ved dog af Fortidens Virksomhed, at denne Mulighed er til Stede, og vi ved endvidere, at Erhvervsorganisationer i Handel og Industri med stor Enstemmighed har krævet Overenskomsten gennemført. Og endelig har det konservative Hovedorgan her i Byen med udmærket Kraft støttet Socialdemokratiet i den Virksomhed, vi har udfoldet i den sidste Tid for at faa ordnet Handelen paa Rusland, idet dette konservative Hovedorgan har fremskaffet Udtalelser fra Lederne af en Række betydende Virksomheder. Jeg tillader mig saaledes for at vise Karakteren af disse Virksomheder at nævne: Københavns Værktøjsfabrikker, Fabrikant Lanquardt, Aarhus, der repræsenterer Børsteindustrien, Sabroes Maskinfabrik, Aarhus, Maskinfabrikken »Titan«, Burmeister & Wain (Jernindustri), Reyman & Løwengren (teknisk-kemisk Fabrik), H. P. Prior (Nordiske Kabel- og Traadfabrikker), Nordisk Metalvarefabrik, Frøfirmaet Theodor Jensen, Handelsfirmaet Stilling-Andersen, Direktør Gregersen (Teknologisk Institut), Etatsraad Vilh. Hansen (Tjære-

leverancer) og Firmaet Nielsen & Winther (Jernindustri). Endvidere er der fra Landbrugets Side af Gaardejer Niels Porse og Direktør i Andelsbanken Hr. Anders Nielsen fremsat Udtalelser i samme Retning, hvori de nævnte Industrivirksomheders Udtalelser er gaaet. Alle disse Virksomheders Ledere udtaler sig om den store Betydning, som de maa tillægge en Handelsoverenskomst med Rusland, og de paa viser hver for sig, hvorledes de før Krigen producerede med Rusland for Øje. I »Berlingske Tidende« har der staaet et Supplement til denne Række af Udtalelser, nemlig fra det store Frøfirma Hjalmar Hartmann, og der findes i Dag i »Berlingske Tidende« en særdeles interessant Udtalelse af Godsejer Georgi Grinewsky, som paa viser, i hvilken Grad ogsaa det danske Landbrug maa siges at være interesseret i det russiske Marked, hvorledes vi ved en Overenskomst med Rusland kan faa Adgang for Maskiner, Redskaber, Foder- og Gødningsstoffer, Kreaturbestand o. s. v., hvorledes Danske kan komme til at forpagte Sukkerfabrikker, Savværker, Mejerier, Møller, Tørfabrikker, Tarmrenserier, Konserverfabrikker, Reparations- og andre Værksteder o. s. v., hvorledes der kan blive Afsætning for danske Frøfrembringelser, danske Kreaturer, danske Heste, og hvorledes der kan blive Adgang for menneskelig Arbejdskraft som Ingeniører, Landbrugskandidater, Mejeriledere, Forstmænd og andre Teknikere. Den paagældende Forfatter erklærer, at vi paa disse Omraader har Overproduktion i Danmark og derfor har al Grund til at ønske et Marked baade for Mennesker og de dyriske Frembringelser, som vi er i Stand til at afsætte. Alt dette bekræfter den Formodning, som jeg her har givet Udtryk, Formodningen om, at der efterhaanden i alt Fald maa kunne ventes en Indskrænkning af Arbejdsløsheden ved Produktion for Rusland.

Man har ved forskellige Lejligheder nævnt Spørgsmaalet om Ruslands Betalingsdygtighed. I og for sig angaar dette jo slet ikke Staten, Regeringen eller Rigsdagen, og det vedrører i og for sig heller ikke Overenskomstforhandlingerne. Dette Spørgsmaal har ikke med Rette kunnet foreligge. Men det er altsaa bekendt, at andre Lande hidtil har været tilfredse med Rusland som Betaler, og det maa selvfølgelig være Erhvervenes Sag at afgøre, om der bydes dem Sikkerhed nok, saa de vil indlade sig paa Forretninger; men det er Rigsdagens, det er Regeringens Sag at aabne Adgangen, saa de kan gøre disse Forsøg. Jeg ved for øvrigt ogsaa meget vel, at hele dette Problem om Betalingsspørgsmaalet for længst er optaget til Forhandling indenfor de interesserede Kredse, og der er ingen Tvivl om, at deraf bliver der sikkert en Løsning paa en saadan Maade, som de erhvervsdrivende anser for forsvarlig.

Nu ved vi, at de senest foretagne Forhandlinger førtes af en Erhvervsdelegation, en Delegation udnævnt og udsendt af Ministeriet,

og at disse Forhandlinger er afbrudt. Det er vor Hensigt at erfare, hvorledes disse Forhandlinger forløb, hvortil man var naaet, om der var Mulighed for ved disse Forhandlinger at faa den attraaede Overenskomst, og hvorfor disse Forhandlinger er afbrudt. Det er nævnt, ogsaa offentlig, at Forhandlingerne kunde være bragt til Afslutning, og at Grunden til, at det ikke skete, var, at der fastholdtes fra russisk Side et saakaldt politisk Krav, som blev afvist fra den danske Udenrigsministers Side. Dette Krav skal være Kravet om, at den Delegation, den Regeringsudsending eller de Regeringsudsendinge, der, naar Overenskomsten er afsluttet, skal varetage russiske Interesser i Danmark, skulde anerkendes som den eneste Repræsentation for Rusland. Hvis dette er en politisk Indrømmelse af nogen Betydning, saa vil jeg tro, at hvis det lille Land Danmarks Regering var de første, der forhandlede derom, kunde man have næret visse Betæneligheder, man kunde have sagt: Det gaar vel ikke an, at vi gaar i Spidsen med at anerkende noget saadant. Men det er jo saa langt fra Tilfældet, idet foran os gik de store Lande: England og Tyskland samt Norge og Sverige. Der er altsaa ikke nogen Fare ved at gøre det, der her er Tale om, da andre Stater i Forvejen har gjort det samme; og det forekommer mig unægtelig, at man ikke kan anvende nogen anden Betragtningssaaede overfor en Delegation fra et fremmed Land end, at den, der kommer med Legitimation fra Regeringen, er den eneste naturlige Repræsentation, og nogen anden kan overhovedet ikke tænkes. Det er ikke vor Sag at blande os i andre Staters Regeringsforhold. Om vi synes om det nuværende System i Rusland eller ikke, er jo i denne Forbindelse saa fuldstændig ligegyldigt; om man kan lide Bolschevikker eller ikke, ja, det er en Smagssag, og det er en Forstandssag og forskelligt andet, men det er ikke et Spørgsmaal, som kommer Overenskomstforhandlingerne ved. Det er jo højst sandsynligt, at der sidder nogen ovre i Rusland, maa-ske oven i Købet i Regeringen, som ikke kan fordrage den danske Regering; jeg kunde godt tænke mig, at noget saadant kunde være Tilfældet. Men det kan jo ikke være Aarsag til, at man ikke vil forhandle og afslutte en Overenskomst med den paagældende Regering, og heller ikke være Aarsag til, at vi ikke skulde betragte dem, der kommer med Mandat fra et Lands Regering, som de eneste rette Repræsentanter for denne Regering. Jeg synes, at denne Fordring er saa selvindlysende naturlig, at jeg slet ikke kan forstaa, at der kan være nogen Berettigelse for at afvise den.

Det er da ogsaa, som alt sagt, saa, at man i andre Lande for længst har anerkendt Sovjetregeringens Repræsentanter som de eneste. I den Overenskomst, der findes mellem Tyskland og Rusland, hedder det i den paagældende Paragraf: »Repræsentationen af Sovjetrusland i Tyskland er at betragte som den eneste Repræsentation

for den russiske Stat i Tyskland«. Med Norge har Rusland jo en Overenskomst paa samme Maade, som den var tænkt mellem Danmark og Rusland, og i Norge er der ingen anden Repræsentation end Sovjetdelegationen, heller ikke i Finland eller i Randstaterne. Det eneste Sted, hvor man har kunnet henvise til, at der fandtes Rester af noget andet, er i England, hvor der findes et gammelrussisk Gesandtskab, Mage til det, der findes i København, som altsaa ikke har Tilhold noget Sted paa autoritativ Maade. Men dette Gesandtskab er i Likvidation, og det findes ikke i den af den engelske Regering offentliggjorte Fortegnelse over Gesandtskaber i England. Derimod findes der i det danske Udenrigsministeriums Bog med Fortegnelse over Gesandtskaberne et Gesandtskab for Rusland, som imidlertid ikke har Forbindelse med Rusland, som ganske svæver i Luften, og som jo vil komme til at svæve endnu mere i Luften, hvis der kommer en officiel Repræsentation for Rusland hertil.

Nu beder jeg altsaa oplyst, hvorvidt den Grund, jeg har nævnt, og som allerede før har været stærkt diskuteret offentlig, har været den afgørende Grund for Ministeriets Holdning til Overenskomstforhandlingerne, og hvorfor man har tillagt denne Grund saa stor Betydning. Officielt er det ikke kommet frem endnu, thi den 26. November blev der i Pressen offentliggjort en kort Erklæring fra Udenrigsministeren, som jeg maaske med Formandens Tilladelse maa oplæse. I den hedder det: »De i Stockholm med Sovjetregeringens Repræsentant, Hr. Kergentzeff, førte Forhandlinger angaaende en Handelsoverenskomst mellem Danmark og Rusland har ikke bragt noget Resultat, idet det har vist sig, at de Indrømmelser paa det handelspolitiske Omraade, som man fra russisk Side har været villig til at tilstaa Danmark, ikke har været af tilstrækkelig reel Betydning, og den danske Delegation har derfor i Gaar forladt Stockholm«. Hvis den Grund, jeg nylig nævnte, har noget paa sig, kan denne Erklæring ikke siges at være helt rigtig, jeg tillader mig derfor at spørge den højtærede Udenrigsminister, om denne offentlig fremsatte Erklæring er i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Hvis det, der staar i denne Erklæring, ikke er rigtigt, saa maa det vel være rigtigt, hvad der paa anden Maade er fremkommet offentligt, at Ministeren et Par Dage før denne Erklærings Udstedelse beordrede Overenskomstforhandlingerne afbrudt og beordrede dem afbrudt af politiske Grunde og ikke af handelsmæssige Grunde. Paa dette Punkt tiltrænges der unægtelig Klarhed, og de konservative Blade har jo i den sidste Uges Tid i høj Grad understreget, at der særlig paa dette Punkt maatte ønskes Klarhed og fuld Besked ogsaa overfor Offentligheden. Dernæst synes jeg, det er af Værdi ogsaa for fremtidige Forhandlingers Skyld at vide, om Afbrydelsen, saaledes som det er paastaet, skete ganske uden Samraad med Erhvervsorganisationerne,

med hvilke der hidtil var plejet Samraad, og med hvilke man havde været i Forstaaelse, da Delegationen blev udsendt til Stockholm. Er Afbrydelsen af Forhandlingerne sket uden Samraad med disse Organisationer og uden Samraad med den Delegation, der sad i Stockholm paa den danske Stats Vegne?

Det kan sikkert ikke nægtes, at der er et meget stærkt og levende Ønske i Industri-, Handels- og i Arbejderkredse om, at disse Overenskomstforhandlinger snarest muligt genoptages. Hvad Arbejderne angaar, har de samvirkende Fagforbunds Repræsentantskab, 300 Repræsentanter, repræsenterende saa godt som alle Landets faglige Organisationer, ved et Møde i Tirsdags enstemmigt sluttet sig til en Udtalelse, som udtrykker et meget stærkt Ønske om ved Afslutning af en Overenskomst at søge de Muligheder udnyttet, der formentlig er i Rusland.

Der er ikke i denne Sag Tale om partipolitiske Interesser, der er Tale om Erhvervs- og Livsinteresser for mange Tusinde danske Borgere, for store Dele af det danske Folk. Og ikke mindst føler Arbejderne, hvem jeg fortrinsvis repræsenterer, at her er et Omraade, hvor der utvivlsomt kunde aabne sig ganske væsentlige Muligheder, som ikke søges udnyttet, naar man af uvedkommende Grunde afbryder Forhandlingerne om en Overenskomst, som nu kunde have været Virkelighed.

I Henhold til disse Betragtninger tillader jeg mig overfor Udenrigsministeren at fremsætte følgende Forespørgsel: Hvorledes er Forhandlingerne om en Handelsoverenskomst med Rusland forløbet? Hvorfor er Forhandlingerne afbrudt? Agter Ministeren at søge nye Forhandlinger optaget?

2. AFSNIT.

Efter Ministerens Svar fremsattes følgende Udtalelser:

Vi har nu hørt den højtærede Ministers Besvarelse. Men tilfredsstillende kan den langtfra siges at være, for saa vidt som Ministeren forsøgte at indtage en Dobbeltstilling. Han forklarede, hvorfor og hvordan man skal have en Overenskomst, og i den sidste Halvdel af sit Foredrag søgte han at bevise, at vi overhovedet ikke burde have nogen Overenskomst. Den højtærede Udenrigsminister anførte i denne sidste Del af sin Tale en Række Argumenter: Frygten for Bolschevikkerne, for den Central, der vilde blive lavet her, Frygten for, at de ingen Penge har

at betale med, Frygten for, at de ingen Varer har at udligne andre Varer med. Han understregede meget stærkt, at han aldeles ikke troede paa, at vi overhovedet fik nogen Handel med Rusland. Alt dette var afgørende Argumenter for den højtærede Minister mod overhovedet at faa nogen Overenskomst.

Sandheden er altsaa, som man heraf tydelig forstaaer, at den højtærede Minister virkelig ikke ønsker at skaffe en Overenskomst med Rusland, og navnlig ikke under nogen Betingelse, hvis det Punkt, der har været Stridspunktet sidst, atter opstilles, Kravet om den russiske Regerings Udsendinges Ret til at være Enerepræsentanter. Jeg ved ikke, hvorfor den højtærede Udenrigsminister ganske gik udenom det eller søgte at komme udenom. Nu ved jeg vel, at det har sin Vanskelighed for den højtærede Minister at imødegaa en Tale, som han ikke forud kendte, det kunde jeg høre af Indledningen, hvor den højtærede Minister talte om »mine digteriske Forebringelser«. Jeg har ikke forebragt noget digterisk, men den højtærede Minister har siddet paa Kongens Nytorv, før han gik herhen, og skrevet det, og saa maatte han sige det. Men det passer ikke som Svar paa den Tale, den højtærede Minister her har hørt. Derefter talte den højtærede Minister en hel Del om Ruslands Ønske om en Anerkendelse de jure, medens den højtærede Minister højst vilde drive det til en Anerkendelse de facto. Saa vidt jeg forstod, oplyste den højtærede Minister, at da dette Spørgsmaal havde foreligget, gik man til et Formandsmøde derom, og dette Partiformandsmøde godkendte Ministeriets Standpunkt. For saa vidt der har foreligget et saadant Spørgsmaal paa et Formandsmøde, maa jeg dertil sige, at hvad der er blevet godkendt, er højst en Godkendelse fra to Partier, medens to stadig har været imod den Fremgangsmaade, som den højtærede Minister anbefaler. Jeg husker dog ingenlunde, at dette Spørgsmaal om en de facto eller de jure Anerkendelse direkte har foreligget paa noget Formandsmøde; men det er maaske dog noget underordnet.

Nu har den højtærede Minister meget stærkt hævdet, at Russeren Kergentzeff og andre Russere, Litvinof tror jeg, naturligvis ønskede i størst mulig Grad en politisk Overenskomst. Det er dog ganske klart, at for det store Rusland kan det ikke være af afgørende Værdi, om de faar den sølle Handel, som Danmark er i Stand til at præstere, eller om det kan faa den Smule Land, som Danmark er, som Afsætningsmarked. Det er klart, at dette er ret underordnet for et stort Land som Rusland, hvorimod det maaske kan have nogen Betydning, hvad den højtærede Minister gør gældende, at faa en Slags større eller mindre politisk Anerkendelse. Men fra vor Side er Stillingen omvendt. Vi har ikke Interesser i Rusland af politisk Art, men vi har økonomiske Interesser — saa kan den højtærede Minister, saa meget han vil, søge at reducere dem, der staar dog gode danske

Mænds Ord for, at saa betydningsløse er de ikke. Vi har en økonomisk Interesse i Rusland, vi har Interesse i en Handelsoverenskomst, og saa maa man forsøge at handle sig til Rette om vore økonomiske og handelsmæssige Interesser kontra de andres politiske Interesser. Vi maa søge at naa til den Overensstemmelse, som to Interessesmodsetninger saa ofte maa naa til, naar de skal forhandle sig til Rette, den ene af den ene Grund og den anden af den anden Grund. Det var det, man havde en Mulighed for ved de Forhandlinger, der blev afbrudt ved det Brev, som den højtærede Minister talte om, og som jeg senere skal komme tilbage til.

Den højtærede Minister skildrede, hvorledes Forhandlingerne for længere Tid siden formede sig, hvorledes de politiske Krav blev opstillet fra russisk Side, og med en vis Indignation erklærede Ministeren, at disse Russere kom her og forlangte, at deres Repræsentanter skulde anerkendes saaledes, at de kom lige op ved Siden af Plenipotentiaries. Ja, det lyder forfærdelig højtideligt, dette »Plenipotentiaries«. Men det er slet ikke saa højtideligt, det betyder paa Dansk »befuldmægtigede«. Ja, tænk, de russiske Repræsentanter vilde virkelig være befuldmægtigede! Hvad andet skulde de vel være? Der er dog intet mærkeligt i, at de ønsker at være at anse som befuldmægtigede Repræsentanter, naar de udsendes af en Regering. Jeg indrømmer, at med det Ord, den højtærede Minister brugte, lyder det ganske drabeligt, som en forfærdelig Fordring, hvad de dér har krævet, men det er altsaa slet ikke saa forfærdeligt. Der er virkelig ikke noget ondt i, at de blive Plenipotentiaries, eller i hvert Fald noget ved Siden af, for de er det i Praksis; de, der skal være Repræsentanter for den russiske Regering, er naturligvis faktisk denne Regerings befuldmægtigede. Den højtærede Minister sagde ogsaa med en vis Indignation: Tænk, de vilde føre Flag og Skjold. For min Skyld maatte de virkelig godt have to Flag og to Skjolde, jeg synes ikke, det kan genere nogen. Det kan da ikke genere det danske Udenrigsministerium, det har jo ogsaa Flag og Skjold, formoder jeg. Jeg synes, at hele denne Argumentation paa saadanne fuldkommen latterlige Punkter er ikke meget værd.

Saa sagde den højtærede Minister en Ting, som var rigtig: i Forholdet til politiske Indrømmelser o. s. v. skal vi holde os neutrale. Neutralitet er en svært god Ting. Det skulde den højtærede Minister have husket, inden han blev Udenrigsminister, da han endnu var Danmarks Gesandt i Rusland i 1920. Den højtærede Udenrigsminister har sikkert ikke rigtig erindret, at Danmark var et neutralt Land, den Gang han til Pressen holdt sin berygtede Tale, hvori han opfordrede Ententen til at gribe ind med Vaabenmagt overfor Rusland. Denne Holdning, som var alt andet end neutral, foranledigede adskillige haandfaste Ord, rettede til den daværende Gesandt. Navn-

lig erindrer jeg, at Venstrebladet »Grenaa Folketidende«, der er Organ for Tingets højtærede Formand, og en Række andre Venstreblade bragte en Fællesartikel om den nuværende Udenrigsminister, den daværende Gesandt, hvori man gjorde gældende, at det var lykkes Gesandten ved denne Udtalelse, ved sine uoverlagte Ord, paa ny at give dem Vind i Sejlene, der vilde dansk Eksport til Livs. Jeg tillader mig med den højtærede Formands Tilladelse at citere blot 3—4 Linier; der tales om vor Gesandts ubetænksomme Kluntethed og Iver for at gøre sig bemærket, og det hedder saa: »Man tør maa-ske derfor haabe, at Regeringen snart vil sørge for at faa sat en Stopper for Hr. Scavenius' Proklamationer til Verdenspressen, inden de afstedkommer endnu flere Ulykker.« Jeg tror, det havde været nyttigt, om Venstre havde erindret sig denne Kluntethed og Iver for at gøre sig bemærket, da det for halvandet Aar siden skulde til at udnævne Udenrigsminister.

Den højtærede Minister, som altsaa tidligere i Henhold til Venstrepressen har udvist denne ikke særlig tiltalende Form i sin Behandling af Udlandet, staar nu her og udtrykker i mange Ord, at Rusland vilde dette Forhold til os paa Grund af vor geografiske Belliggenhed, for at faa en Observationspost her, for at faa lavet en Propagandacentral her og forskelligt andet, og den højtærede Minister gør gældende, at vi har ingen virkelig økonomisk Interesse i dette Forhold; i hvert Fald, han tror aldeles ikke paa, at der bliver nogen Handel med Rusland, og han har hørt af et Medlem af Delegationen, at der ikke vilde ske nogen Forøgelse af Beskæftigelsesgraden her hjemme, fordi vi fik en Overenskomst med Rusland.

Den højtærede Minister taler om, at man her har foregøglet Folk, at der vilde ske et stort Opsving. Jeg ved ikke, hvem der har foregøglet noget saadant, jeg har i hvert Fald ikke gjort det. Men det er igen en Følge af at skrive Talen, før man har hørt den, man skal svare. Jeg har ikke med et Ord talt om noget stort Opsving. Jeg har tværtimod sagt: Om det bliver lidt eller meget, vi kan vente fra Rusland, vil Tiden vise, derom ved jeg intet. At Rusland skulde ønske Overenskomst med os af bare Kærlighed, enten til den nuværende Regering eller til Landet, det har jeg heller aldrig søgt at sige eller tænkt mig. Rusland ønsker naturligvis i egen Interesse denne Overenskomst, og vi ønsker den i vor Interesse. Der er ikke noget ondt i, synes jeg, at Rusland søger at fremme sine Interesser ved den Slags Forhandlinger, saa lidt som der er noget anstødeligt i, at vi siger: Dér ligger et stort, et mægtigt Land, en hel Verdensdel, dér maa der være Muligheder ogsaa for dansk Haandværk, dansk Industri og dansk Handel nu, som der har været for 8 Aar siden, før Verdenskrigen lukkede for alt dette.

Jeg ved ikke, hvorpaa den højtærede Minister støtter sin Formod-

ning om, at der slet ikke kan blive Tale om nogen Handel. Jeg kan dog ikke tro, at den Række Ledere for store ansete Firmaer, som i de sidste Dage har udtalt sig i den Ministeren støttende Presse, i de Konservatives Hovedorgan, som ganske vist ikke altid støtter den højtærede Minister, men som dog efter Omstændighederne gør det fra Tid til anden, naar Nødvendigheden byder det — denne Række ansete forretningsdrivende eller Ledere af store Virksomheder, som taler paa Værktøjsfabrikkernes, Maskinfabrikkernes, Burmeister & Wains, tekniske Fabrikkers, Nordisk Metalvarefabriks og Kabelfabrikkernes Vegne, alle disse kan dog ikke paapege, at de før Krigen havde saa og saa stor Omsætning paa Rusland, som de haaber at kunne generhverve, uden samtidig at slaa fast, at Optagelsen af Forbindelsen med Rusland saa ogsaa maa forøge Beskæftigelsesgraden i Danmark. Skal Værktøjsfabrikkerne lave Værktøj til Rusland, maa dog Arbejdere blive beskæftiget derved. Hverken Værktøj, kemiske Produkter eller noget som helst andet bliver til uden ved Arbejde. Er der Sandhed i, hvad disse Mænd siger — og jeg tror fremdeles paa deres Sandhedskærlighed —, saa er der Mulighed for at faa Afsætning og faa Arbejdere beskæftiget. Om faa eller mange, vil Fremtiden vise, men at der er Mulighed for at faa dem beskæftiget, er dog afgjort.

Og den højtærede Ministers Frygt for, at Sovjetregeringen vil lave en Central her for Propaganda, at vi skal blive Udgangspunktet for en Propaganda, der formodentlig skal gaa over hele Verden, synes jeg er i høj Grad barnlig. Nu har Bolschevikkerne holdt sig ved Styret i Rusland i 4 Aar, og den Propaganda, de har evnet at drive, er blevet drevet baade paa de Steder, hvor de har haft Overenskomst, og paa de Steder, hvor der ingen Overenskomst har været. At der kommer 10 eller 20 Russere hertil som Agenter eller Kommissærer eller befuldmægtigede for Rusland, kan jeg ikke se forøger Agitations- eller Propagandamulighederne. Det er jo ikke fortrinsvis Russerne, der skal drive Propaganda her i Landet, det maa formentlig være Danske, ellers er der ikke megen Glæde ved det, og de Danske kan selvfølgelig instrueres, hvad enten der er en Central her eller ikke. Og denne Central kan for den Sags Skyld være lige farlig, hvad enten Sovjetregeringens Udsendinge har Ene ret som Repræsentation her eller ikke. Den højtærede Minister vilde, saa vidt jeg da forstod, have anerkendt Overenskomstudkastet, hvis Russerne havde givet Afkald paa Fordringen om at være Ene repræsentation for Rusland. Der skulde saa en Repræsentation herover, blot skulde et gammelt i Luften svævende Gesandtskab være anerkendt ved Siden af; men den Repræsentation, der kom under disse Vilkaar, vilde jo ogsaa være Central for Propagandaen, hvis der overhovedet er Tale om, at Repræsentationen skal drive Propagan-

da. Det er dog vist for barnligt at opstille den Slags Skræmmebilleder, som den højtærede Minister her førte frem.

Den højtærede Minister beklagede sig over, at en vis Del af Pressen — og han sigtede, saa vidt jeg forstod, til den socialdemokratiske Presse — havde givet Plads for Meddelelser, der stimulerede Russerne i deres Fordringer. Jeg er nu ikke vidende om, at noget saadant med Sandhed kan siges. Derimod er jeg vidende om, at da den højtærede Udenrigsminister og Statsministeren første Gang havde været til et Formandsmøde, hvor de stillede os i Udsigt, at Forhandlingerne vilde blive afbrudt paa Grundlag af, at de politiske Fordringer blev opretholdt fra russisk Side, fandtes Meddelelsen om disse Regeringens Hensigter den næste Dag i et svensk Blad, hvilket i høj Grad skadede de Forhandlinger, som Delegationen var optaget af. Telegrammet herom kom ikke fra den socialdemokratiske Presse. Hvorfra det kom, ved jeg ikke, men det var en Følge af, at den højtærede Udenrigsminister var inde paa Planerne om at faa Delegationens Forhandlinger sprængt.

Jeg er enig med den højtærede Udenrigsminister i, at naturligvis skal Udenrigsministeriet og Udenrigsministeren kunne skønne over politiske Forhold, og Udenrigsministeren skal ikke blot være Handelssekretær, som han foragteligt sagde. Nej, selvfølgelig ikke. Vi har jo en Handelsminister, som varetager Handelens Interesser. Men jeg vil ogsaa gerne vide, hvorledes det staar sig med Handelsministerens Omsorg for Handelen i dette Land. For det kan vel ikke være saadan, at disse Forhandlinger er ført udenom Handelsministeren. Selvfølgelig maa Handelsministeren have været orienteret paa ethvert Trin af Sagen. For øvrigt er jeg forundret over, at hele Sagen alene har været underlagt Udenrigsministeren og ikke de to Ministerier i Fællesskab. Handelsministeren er dog den naturlige Repræsentation for Handelsstanden her i Landet. Selvfølgelig maa jeg gaa ud fra, at Handelsministeren har søgt at varetage Handelens Interesser paa ethvert Trin, hvor denne Overenskomst har været paa Tale, og derfor er jeg ogsaa nysgerrig efter at vide, om den Afbrydelse af Forhandlingerne, som fandt Sted, er sket i Overensstemmelse med, hvad Handelsministeren mente var rigtigt. Og selvfølgelig har det ogsaa en vis Interesse at vide, om Statsministeren bifalder Afbrydelsen af Overenskomstforhandlingerne. Selvfølgelig, siger jeg, skal Udenrigsministeren ikke være Sekretær for Handelsstanden. Han skal være Udenrigsministeren, der fører sin Udenrigspolitik paa en saadan Maade, at denne Politik afstemmes efter hele Landets Interesser, efter Handelens, Industriens, Arbejdernes Interesser, og ikke gaar efter egensindige eller ensidige Tilskyndelser. Der maa være Bund, fast Grund, for den Politik, Udenrigsministeren fører, ikke mindst i Tider, der i økonomisk Henseende er saa alvorlige som de

nuværende. Men det savner jeg fuldkommen i den højtærede Udenrigsministers Adfærd i disse dansk-russiske Forhandlinger.

Den højtærede Minister talte meget om andre Lande, om Norge, om Holland, om Czekoslovakiet, om Italien, vi foer vidt om i Verden. Det, der havde mest Interesse, var nu alligevel Danmark. Den Overenskomst, Danmark kunde have faaet, er vel det, der har størst Betydning i dette Forhold. Naar den højtærede Minister nu taler om den engelske Overenskomst og gør gældende, at den har vist sig ingenting at være værd — det var et fuldstændigt Sammenbrud, der var intet blevet af det, saaledes havde man fra engelsk Side udtalt —, saa tør jeg maaske henlede Opmærksomheden paa, at den tyske Storkapitalist Stinnes synes at have en anden Opfattelse, thi hans Blad »Deutsche Allgemeine Zeitung« tager netop i en Artikel i disse Dage stærkt til Orde for, at man fra tysk Side skal søge tilrettelagt det bedst mulige Handelssamkvem med Rusland, idet det gøres gældende i Modsætning til, hvad der er kommet frem, at England og Frankrig er langt videre fremme i deres Forberedelser til at starte paa det russiske Marked, end de officielt har villet vedkende sig. Og nu er jeg ikke i mindste Grad i Tvivl om, at Stinnes, den tyske Storkapitalist, ved meget mere Besked om, hvad der er forberedt i England paa dette Omraade, end den højtærede Udenrigsminister. Der kan være andre Omraader, hvor Udenrigsministeren ved mere end Stinnes, men paa dette Omraade er der saamænd ingen Tvivl om, at Udenrigsministeren er fuldkommen uvidende ved Siden af den Viden, som Stinnes sidder inde med.

Den højtærede Minister opholdt sig meget ved Spørgsmaalet om Kreditten. Jeg har, da jeg før havde Ordet, sagt, at i og for sig angaar det slet ikke os, Rigsdagen, Regeringen, Overenskomsten. Hvorvidt Rusland vil betale eller ikke, er et Spørgsmaal, som kommer til at foreligge, naar Muligheden for Handelens Optagelse er til Stede; det bliver da et Spørgsmaal, som de erhvervsdrivende maa afgøre, om de vil være tilfredse med de Betalingsvilkaar, der bydes dem, eller ikke. Den højtærede Minister talte en Del om Betalingerne til Sverige. Af et Medlem af Handelsdelegationen har jeg faaet Oplysning om, at man har foretaget Undersøgelse med Hensyn til Lokomotiverne og er i Stand til at konstatere, at de Lokomotiver, som efterhaanden er bygget og leveret fra Sverige til Rusland, er betalt. Dette er ikke i Overensstemmelse med den højtærede Udenrigsministers Formodninger eller Forlydender, men turde maaske desuagtet være rigtigt. Men, som sagt, hele dette Spørgsmaal om kontant eller ikke kontant, Betalingssevne eller ikke Betalingssevne er, forekommer det mig, temmelig underordnet i Forhold til Spørgsmaalet om, hvorvidt Danmark skal have en Overenskomst eller ikke. Det er

et Spørgsmaal, som klarer sig, naar de paagældende Interessegrupper begynder at optage Handelsforbindelsen.

I denne Forbindelse sagde den højtærede Minister noget om, at Norge havde ønsket Lagrene ryddet, det var derfor, Nordmændene havde solgt disse Konserver eller Fisk, eller hvad det var, de solgte til Rusland. Et lignende Ønske om at faa ryddet op i Lagrene er til Stede i vide Kredse her i Danmark, og hvad enten det er rigtigt, hvad den højtærede Minister siger: at det ikke vil have Indflydelse paa Produktionen og Handelen i øvrigt her i Landet, eller ikke, ved jeg — det er dog en Børnelærdom —, at enhver Indtægt, enhver Omsætning, et Land er i Stand til at skaffe sig, giver Liv, Købeevne, forøget Produktion indenfor det vedkommende Land. Hvis vi derfor blot kunde opnaa at faa ryddet op i nogle af de Lagre, som desværre paa Grund af Regeringens økonomiske Politik er ført herind i Landet, vilde det dog være en meget værdifuld Ting, selv om det kun blev derved.

Den højtærede Minister sagde meget stærkt, som jeg allerede har beskæftiget mig med i Forbigaaende, at Erhvervsmulighederne var ringe, og at han aldrig havde hørt, at Forbindelsen vilde have Betydning for Industrien. Jeg beklager i høj Grad, at den højtærede Minister paa dette Omraade er saa fuldkommen uvidende. Den højtærede Minister sagde, at han aldrig havde hørt, at Forbindelsen vilde have Betydning for Industrien. (*Udenrigsministeren* [Harald Scavenius]: For Beskæftigelsesgradens Forøgelse.) For det første sagde Ministeren nu det, jeg her citerer. (*Udenrigsministeren* [Harald Scavenius]: Nej.) Senere sagde den højtærede Minister noget om Beskæftigelsesgraden. Men, Gud bevares, det er ikke værd at strides om Ord, der er saamænd nok at tage af. Det er dog ganske utroligt, at Beskæftigelsesgraden i Industrien ikke skulde have nogen Fordel af en Handelsforbindelse, der gaar ud paa at levere danske Produkter til Rusland, at levere Værktøj, Plove, Spader, alle de mangfoldige Redskaber, Russerne har Brug for, at levere Produkter, der fremstilles paa danske kemiske Fabrikker, o. s. v. At det at faa Leverancerne op eksempelvis til, hvad de var før Krigen, i 1913 altsaa, til en Eksport fra Danmark paa 25 Mill. Kr., at det skulde være saa betydningsløst, at man ikke vilde mærke det paa Beskæftigelsesgraden, det er dog umuligt at sige, naar der skal være nogen som helst Mening i det. Selvfølgelig vil det, om vi faar en Million eller en halv Million eller ti Millioner Kroners Omsætning paa Rusland, i samme Grad virke paa Beskæftigelsesgraden herhjemme, det er dog klart. Og, som alt sagt, jeg tror aldeles ikke paa, at de paagældende industridrivende, som har udtalt sig i den konservative Presse i disse Dage, har fremsat Udtalelser i Strid med Sandheden. Det er dog næringsdrivende, hvis Ord plejer at staa til Troende

i alle saadanne Forhold, og som jeg derfor ikke har Grund til at mistænke for her at have givet Offentligheden usande Oplysninger.

Det faktiske er i dette Øjeblik, at vi ved Regeringens Holdning i denne Sag har opnaaet, at der ikke sælges for en Skilling Varer til Rusland, at ikke en eneste Dansk kan faa Lov til at komme ind i Rusland, at ingen Interesser kan blive varetaget for Danske i Rusland. Det forekommer mig at være en lidet flatterende Stilling for Danmark alene af Østersøstaterne at være udelukket dèr, hvor en Række andre Lande kan gøre deres Interesser og Krav gældende og opnaa betydelige Fordele for Erhvervsliv og Arbejdere. Jeg paa-
staar, at en saadan Holdning bygget paa et Punkt af saa underordnet Betydning, som den højtærede Minister bygger paa, er ikke forsvarlig.

Den Del af Forhandlingerne, som har særlig Interesse, og som den højtærede Minister desværre skænkede mindst Omtale, er den, der fandt Sted i det sidste Par Maaneder, specielt i November Maaned. Jeg kommer til at opholde mig en Smule ved disse Forhandlinger. Naar jeg gør det, og naar jeg ogsaa maa søge opklaret et væsentligt Punkt noget bedre, end den højtærede Minister gjorde det, saa bygger jeg min Berettigelse bl. a. paa en Ytring af Formanden for det konservative Folkeparti i Danmark, Hr. Landstingsmand Piper, som den 9. Maj i Aar erklærede, at den Udenrigsminister, vi havde, havde handlet paa en saadan Maade overfor det konservative Folkeparti, at det var i Strid med visse Forudsætninger, og han, det konservative Folkepartis Formand, forudsatte, at Udenrigsministeren, hvis han ikke vilde staa som en Mand, der har svigtet den Tillid, Folkepartiet har vist ham, maatte gøre Rede for den Sag, det den Gang drejede sig om. Jeg tror ikke, denne Redegørelse kom. Jeg har altsaa det konservative Folkepartis Ord for, at den højtærede Udenrigsministers Ord og Handlemaade overfor det konservative Folkeparti har været en saadan, at Tilliden paa et væsentligt Punkt er rokket de to Partier imellem; og det er maaske derfor undskyldeligt, at jeg ogsaa med en Smule Skepsis betragter den Fremstilling af Sagen, som den højtærede Minister i Dag har givet — ganske vist mere indgaaende end i det lukkede Møde, men dog ikke udtømmende.

Forhandlingerne mellem den danske og den russiske Delegation begyndte i sidste Omgang i Begyndelsen af November Maaned. Erhvervene og Erhvervenes Repræsentanter, der blev delegerede til Stockholm, ønskede stærkt en Handelsoverenskomst, medens de naturligvis for deres Vedkommende ikke tog Stilling til rent politiske Spørgsmaal. Den 7. November blev Delegationen sendt til Stockholm med den Mission at forhandle om Tilvejebringelse af Overenskomsten uden at faa Direktiver af en saadan Art, at de paa noget Punkt skulde føle sig bundne, uden at de paa nogen Maade havde

Fornemmelsen af, at det hele var Spilfægteri. Men to Dage efter, at denne sidste Gruppe af Forhandlinger blev optaget, mødte den højtærede Udenrigsminister hos Partiformændene og sagde til disse, at Regeringens Standpunkt var, at de delegerede ikke maatte afslutte en Overenskomst, der gav politiske Indrømmelser til Rusland. Det havde dog været rimeligt at instruere Delegationen derom, da den den 7. November drog til Stockholm; det havde maaske været overflødigt, at den rejste derop, naar det dog to Dage efter var klart for Ministeren, at den paa dette Punkt skulde være bundet i sin Handlefrihed, og at man ikke vilde gøre politiske Indrømmelser.

Den 11. November, 2 Dage efter Formandsmødet, hvor den højtærede Udenrigsminister havde været nærværende, fik Delegationen Instruktion om, at nu skulde den fastholde Modstanden mod det politiske Punkt, der gik ud paa, at Ruslands Delegation i Danmark skulde være Enerepræsentation, og mod dens Krav om Ret til at bruge Flag og Skjold. Det var i høj Grad paafaldende for Delegationen at modtage en saadan Meddelelse et Par Dage efter, at den var kommet derop, uden i Forvejen at være instrueret i den Retning. Som Følge deraf rejste nogle Medlemmer af Delegationen til Danmark og søgte Forbindelse med Regeringen og Rigsdagen; der blev igen afholdt et Møde mellem Ministrene og Partiformændene, og den 16. November, altsaa efter, at disse Konferencer havde fundet Sted, fik Delegationen fra Udenrigsministeren Paalæg om at skaffe oplyst, hvilke Indrømmelser paa det erhvervspolitiske Omraade Sovjetregeringens Repræsentant vilde gøre, hvis den danske Regering til Gengæld vilde tilstaa den Enerepræsentation i Danmark; og saa hedder det i denne Instruktion, at den danske Regerings Standpunkt til de politiske Spørgsmaal nu ikke skulde opstilles som Ultimatum. Den 11. November opstilledes denne Afvisning som Ultimatum, den 16. November er det ændret til ikke længere at være noget Ultimatum!

Den 20. November forlangte Udenrigsministeriet Oplysninger om forskellige Spørgsmaal, der havde foreligget, og som hørte til det Kompromisforslag, der var Tale om, og fik Oplysninger derom. Og derefter, den 24. November, kom altsaa denne Skrivelse, som den højtærede Udenrigsminister i Dag kalder et privat Brev (Udenrigsministeren: Det var det). Jeg tvivler ikke om, at det var et privat Brev, og i det udenrigsministerielle Sprog er, siges det mig, private Breve ensbetydende med andre Breve, som sendes fra Udenrigsministeren til Delegationens Chef, eller hvem det nu er. Det er ogsaa klart, at Udenrigsministeren sidder ikke og skriver et privat, fortroligt Brev til Delegationens Formand, naar han giver Instrukser af saa vidtrækkende Betydning, som her er Tale om; thi det private Brev indeholdt jo Instruksen.

Jeg beklager, at den højtærede Udenrigsminister hverken i det lukkede eller i dette Møde har oplæst hele Ordlyden af dette Brev, det havde været det eneste rimelige. Delegationen fik i dette Brev Ordre til at afbryde Forhandlingerne, idet Ministeren gør gældende, at den Overenskomst, der er Tale om, faktisk vilde blive en Anerkendelse de jure, at man ved at give en saadan Indrømmelse gav for meget og fik for lidt, at det i Tyskland havde vist sig, at nogle Skibe havde medført Kommuniste, at tyske Optøjer havde været inspireret af Bolschevikker, og at det var farligt for Sønderjylland, hvis vi fik en Kommunistdelegation ind i Danmark.

Hele denne barnagtige Argumentation med Kommunistoptøjer i Tyskland og med Fare for Sønderjylland ved at have en kommunistisk Delegation her taler tilstrækkeligt for sig selv, den er fuldkommen intetsigende, men er altsaa for Udenrigsministeren af afgørende Betydning, da dette overhovedet anføres i denne vigtige Skrivelse. Forhandlingerne skulde altsaa afbrydes, fordi man ikke vilde have denne Kommunistdelegation her, man vilde ikke have denne Ene-repræsentation for den russiske Sovjetregering, og saa skulde der manøvreres saaledes, at det fik Udseende af, at Russerne havde Skylden for Forhandlingernes Afbrydelse. — Naar jeg nødes til at oplyse om Indholdet af Brevet, skyldes det den Omstændighed, at Ministeren baade i det lukkede Møde og i Dag har undladt at oplæse Brevet, hvilket, som sagt, havde været det eneste rimelige.

Den højtærede Udenrigsminister svarede ikke før paa mit Spørgsmaal om, hvorvidt Afbrydelsen var sket efter Forhandling med Delegationen og med Erhvervene; jeg tilføjer, at et saadant Samraad havde ikke fundet Sted, Delegationen var ikke spurgt forinden, Erhvervsorganisationerne sikkert heller ikke; Afbrydelsen skete paa Udenrigsministerens Foranledning, saa vidt vides uden Samraad med dem, som i øvrigt maatte siges at være stærkt interesserede i Sagen. Her er det, jeg gerne ønsker oplyst: Var Handelsministeren medvidende om dette Brevs Afsendelse, og var Statsministeren vidende derom? Det har betydelig Interesse for Rigsdagen at vide, hvorvidt Udenrigsministeren har handlet paa egen Haand, eller han har handlet i Forstaaelse med sine Kolleger i denne særdeles vigtige Sag.

Resten kender man: at det lykkedes at faa Forhandlingerne afbrudt, vistnok ogsaa saaledes, at det fik Udseende af, at det var Russerne, som havde Skylden. Vi ved, at det er ikke Sandheden. Derefter fulgte den Erklæring fra Udenrigsministeren, som jeg allerede een Gang har tilladt mig at citere, og som siger, at Afbrydelsen skyldtes, at der ikke var givet tilstrækkelige handelspolitiske Indrømmelser. Dette er, paastaar jeg, en Fordrejning af Kendsgerningerne, thi Grunden til, at Forhandlingerne blev afbrudt, var selvfølgelig den Skrivelse, som Udenrigsministeren tilstillede Delegationen,

dette private Brev, som Ministeren tilsendte Delegationens Formand, og i hvilket det udtrykkelig blev erklæret, at Forhandlingerne skulde afbrydes, fordi man ikke kunde gaa ind paa en Enerepræsentation for den russiske Regering her i Danmark, man vilde ikke have en Kommunistdelegation her af Frygt for Sønderjylland, Forhandlingerne skulde afbrydes saaledes, at det fik Udseende af, at Russerne havde Skylden. Erklæringen og Brevet er i højeste Grad i Uoverensstemmelse med hinanden, og Formanden for det konservative Folkeparti, Hr. Landstingsmand Piper, har Grund til endnu en Gang at fremsende en Erklæring om, hvor lidt man kan stole paa den højtærede Udenrigsminister. Jeg har ganske vist i de sidste Dage set, at den samme højtærede Formand for det konservative Folkeparti mener, at Udenrigsministerens Optræden i denne Forhandlingssag er anerkendelsesværdig. At dette er rigtigt, betvivles dog selv i »Berlingske Tidende« for i Aftes, men formodentlig vil videre Forhandlinger om denne Sag efterhaanden klare for os, hvad der virkelig er det konservative Folkepartis Opfattelse af Udenrigsministerens Stilling i Sagen.

Hvad jeg har ønsket at dokumentere med disse Par Kendsgerninger, er, at Forhandlingerne om dette vigtige Spørgsmaal har været præget af Usikkerhed og Holdningsløshed: den 7. gives der een Besked, den 9. træffes der Beslutning om en ny Besked, den 11. gives denne nye Besked, den 16. faar man atter en ændret Besked for saa igen at faa det hele omstødt ved det kategoriske private Brev den 24. Denne Holdningsløshed og Usikkerhed prægede ogsaa i Hovedsagen den Tale, vi i Dag hørte af Udenrigsministeren: der kunde ikke opnaas noget paa den ene Side, paa den anden Side saa Ministeren med den største Sympati paa, at vi skal have en Overenskomst — hvad skal vi med en Overenskomst, naar der alligevel intet kan opnaas? —, de har hverken Varer eller Penge, Beskæftigelsesgraden vil ikke blive paavirket, vi vil faa et Slæng af Bolscheviker her ind i Landet, som driver Propaganda. Alt dette anfører Udenrigsministeren imod at faa en Overenskomst, og saa slutter han med at fortælle os, at han forfærdelig gerne vil have en Overenskomst.

Den højtærede Minister reducerer, hvad der kunde være opnaet, til intet eller næsten intet. Det Overenskomstforslag, om hvilket der var Enighed med Undtagelse af det ene Punkt, som altsaa for Udenrigsministeren var det afgørende, dette Forslag indeholdt det, som vi har Brug for, nemlig Adgang til Rusland. Det indeholdt en Aabning af det russiske Marked for danske Interesser, det indeholdt en Adgang til at faa en Handelsdelegation derover, en Delegation af sagkyndige med Handelsagenter, med Oversættere og hvad der i øvrigt er nødvendigt, 20 Personer foruden underordnet Medhjæl-

perpersonale, en Delegation, som vilde være i Stand til at følge Udviklingen paa de forskellige Felter, til at give Vink hjem til herværende Firmaer, til at træde ind for de Interesser, som der maatte være at varetage for den ene eller den anden Interessesgruppe herhjemme. Og der gaves ved Overenskomsten foruden Adgang til Handelsvirksomhed ogsaa Adgang til Rusland for danske erhvervsdrivende og Lejlighed for danske Interesser til at konkurrere med Hensyn til Erhvervelse af Koncessioner i Rusland.

Jeg tror ikke, at danske erhvervsdrivende i Øjeblikket har Raad til at se bort fra den Værdi, som sligt indeholder ogsaa for dem. Den store Mængde af Koncessioner, der er givet i den senere Tid baade til enkelte Forretninger og til store industrielle Virksomheder, er mig dog et Vidnesbyrd om, at man fra andre Landes Side regner med de Muligheder, som der ligger i det store russiske Rige. Jeg forstaa derfor saa vel, hvorledes Erhvervslivet lige saavel som Arbejderne føler sig svigtet af Udenrigsministeren i denne Sag, og det forekommer mig unægtelig, at efter det, der er sket, efter det, der er faktisk i denne Sag, kan Erhvervsorganisationerne lige saa lidt som Arbejderne se med Tillid paa den nuværende Udenrigsministers fortsatte Varetagen af danske Erhvervsinteresser. Man kan ikke med Tillid overlade det til den nuværende højtærede Udenrigsminister selv at skønne over og selv at afgøre, naar Tidspunktet er inde, da Forhandlingerne skal optages med Rusland. Ja, efter hele den Holdning, den højtærede Minister har indtaget, og efter at han ved sin Optræden paa det lukkede Møde og ved sin Optræden i Pressen samtidig med og før det lukkede Møde har faaet denne Sag drevet frem, som han har, er vel Stillingen den, at den nuværende Udenrigsminister overhovedet er aldeles ude af Stand til fortsat at staa i Spidsen for disse Forhandlingers Førelse.

Vi ønsker fra det socialdemokratiske Partis Side ubetinget, at det nuværende Ministerium skal føre sin Politik i de indenrigspolitiske Spørgsmaal til den naturlige Afslutning; vi er sikre paa Resultatet af, at denne Politik føres til sin Afslutning; vi er sikre paa Resultatet, siger jeg, og den, der tror, haster ikke. Men vi ønsker at skille Udenrigsministerens Sag fra det øvrige Ministerium, for saa vidt — hvad jeg haaber — Handelsministeren og Statsministeren kan klare for sig med Hensyn til Forbindelsen med det private Brev; vi ønsker, siger jeg, at skille Udenrigsministerens Sag fra det øvrige Ministerium, og i det Haab, at Ministeriet ikke vil gøre fælles Sag i dette Spørgsmaal, foreslaar vi det høje Ting som Svar paa den saakaldte Redegørelse, vi har faaet, og paa de utilfredsstillende Svar, som er givet paa Forespørgselen, at vedtage følgende Forslag til Paastand paa Overgang til Dagsordenen:

Idet Folketinget udtaler sin Misbilligelse af, at Udenrigsministeren har beordret Forhandlingerne om en dansk-russisk Handels-Overenskomst afbrudt, og kræver, at Forhandlingerne snarest genoptages, gaar Tinget over til Dagsordenen.

TIL FÆRØERNES LAGTING.

Ved et Besøg i Lagtinget i Thorshavn
3. September 1925 fremsattes denne Udtalelse:

JEG har den Ære og Glæde at overbringe en Hilsen til Færøernes Lagting og derigennem til hele Befolkningen fra Danmarks Regering, og jeg ved, at i dette Forhold staar ogsaa hele den danske Befolkning bag os. —

Jeg har ingen Grund til at fremsætte nogen længere Udtalelse, men har ikke villet undlade at møde her, under mit korte Besøg.

Som det før er udtrykt fra Regeringens Side, er der for os ingen Tvivl om Karakteren af Forholdet mellem denne og den anden Del af Danmark. Den Samhørighed, der har sin rimelige Forklaring i aarhundredgammelt Samliv og Slægtskab vil sikkert bestaa og kan bestaa uden at spærre for den frie Udvikling, som navnlig er ønskelig paa kulturelle Omraader.

Det politiske Forhold mellem de to Landsdele er klarlagt igennem Udtalelser fra den forrige Statsminister i 1923, Udtalelser der har faaet Tilslutning baade fra den nuværende Regering og fra Befolkningen heroppe.

Disse Udtalelser viser imidlertid ogsaa, hvad jeg ønsker at understrege, at der er klar Forstaaelse af, at der maa tages særlige Hensyn i Forholdet til Færøerne. Og jeg mener ogsaa, at den danske Rigsdag har vist stor Villighed til at imødekomme Ønsker af særlig Art. Vi forstaar, at Livsvilkaarene arter sig anderledes her end i den anden Del af Danmark. Vi ser, at Befolkningen her maa føre en haard Kamp for at fravriste Naturen det fornødne til Livets Op- hold og der er derfor god Vilje til at støtte alle forstandige Bestræbelser for en sund Udvikling af Erhvervsforhold og Erhvervs- muligheder.

Omend Forhold og Vilkaar er vanskelige her, ser vi dog Muligheder for en Udvikling af de naturlige Næringsveje og paa dette Omraade vil vi tilstræbe en Virksomhed der kan faa Betydning for Nationen som Helhed. De økonomiske Forhold, som de har udviklet

sig under og efter Verdenskrigen, undgaar ikke at efterlade sig Spor ogsaa heroppe, og navnlig ved jeg, at de usikre Valutaforhold forvolder en Række Besværligheder.

Her samles imidlertid Bestræbelserne om en Stabilisering af Forholdet. En Række Undersøgelser og Overvejelser finder Sted for Øjeblikket, og jeg haaber, at vi inden lang Tid maa have erhvervet den gamle Soliditet tilbage.

Paa det kulturelle Omraade er det vort Ønske, at Færøernes Befolkning skal have Frihed til at indrette sig saaledes som det bedst stemmer med dens Tanker og Interesser.

Uden at rokke det der bærer Fællesskabet — Rigets Forfatning og Rigets Sprog — kan der særdeles godt være vidtgaaende Frihed paa Kulturlivets Omraader, og det er da ogsaa nylig tilkendegivet Befolkningen her, at et vigtigt kulturelt Omraade maa klarlægges heroppe, uden at Spørgsmaalet skal være Stridgenstand mellem Færøerne og Danmark. Her maa man søge at komme til Enighed om Formerne for den kulturelle Udvikling, og naar saadan Enighed og Klarhed er tilvejebragt, vil man ogsaa kunne paaregne fornøden Forstaaelse hos Regeringen og den danske Befolkning.

Med stor Tilfredshed har vi i den sidste Tid set færøske Børn paa Besøg i København. Jeg nævner dette, idet jeg tager det som et godt Varsel om Udviklingen af Samfølelse og Samvirken og jeg haaber, at man fra begge Sider vil bidrage til at fremme saadanne Bestræbelser for at knytte Befolkningerne til hinanden.

Det har været min Hensigt at gøre et Besøg heroppe tidligere og af større Varighed, men Forholdene tillod ikke dette. Jeg ønskede imidlertid alligevel at gøre Rejsen for foreløbig at faa et lille Indblik i Livet her, og jeg ser, at jeg ikke faar Anledning til at fortryde dette.

Jeg er glad over at have aflagt dette Besøg og jeg takker for, at jeg ogsaa har faaet Lejlighed til paa dette Sted at overbringe en Hilsen.

Jeg haaber og tror paa en god Udvikling af Samarbejde og Forstaaelse og jeg tilsiger Dem god Vilje til at tage Hensyn til berettigede Ønsker, hvis Maal er at højne og udvikle det Samfund, der bestaar paa disse Øer.

Jeg ønsker Held og Fremgang for Færøerne og disses Befolkning.

TH. STAUNING
1931

MINDE-RUNER
TALER FOR DEM, DER GIK BORT.

DE, DER BLEV DERUDE.

Mindehøjtidelighed for dem der døde
paa Havet. Ved Søfartsmonumentet paa
Langelinie 12. Juni 1930.

I nogle Minutter vil vi paa denne Sommeraften dvæle i Mindet om dem, der blev derude. Her ved Monumentet til Minde om de Søfolk, der under Udøvelsen af Fredens Gerning satte Livet til under den store Krig, samles en Kreds, der direkte eller indirekte stod de faldne nær eller har Forbindelse med Skibsfarten, og derfor har noget at takke for og Minder at frede om.

Vi samles for at dvæle i Mindet om Folk, der gjorde deres Pligt, arbejdede i deres Lands Tjeneste og blev revet bort af Naturens vældige Magt.

Vi tænker paa dem, der fandt deres Grav paa Havet, da Krigen rasede udenfor vore Døre. Opretholdelsen af vor Skibsfart, vor Eksport og fornøden Varetilførsel var uhyre vigtig for Land og Folk. Men Krigen rasede derude. Miner og Undervandsbaade sattes ud for at hindre Samkvem med de krigsførende, og dog maatte vore Søfolk ud, det gjaldt Livet, Eksistensen, store Værdier. — Det blev foreholdt vore Sømænd, at Land og Folk vilde komme i store Vanskeligheder, hvis Skibsfarten helt maatte ophøre. *Og de gik ud*, Unge og Gamle, Familiefædre og haabefulde Sønner, og hver Gang de drog bort, vidste de, at de havde Døden for Skibets Bov. De fleste kom igennem, men mange blev derude og efterlod sig Hustruer, Børn, Forældre, for hvem Tabet var stort og smerteligt — selv om vi alle ved, at Døden skal komme en Gang.

Det var de Aar; men ogsaa i Fredstid kræver Søen sine Ofre og i vor Tid ogsaa Luften.

Skibsfarten hører til Menneskenes Fornødenheder. Siden Vareudvekslingens første Dage har Skibsfarten faaet sin store og blivende Betydning, og vort Land, der er omgivet af Havet, var henvist til at yde sin Indsats i den internationale Skibsfart. Vi har en anset

og pligtopfyldende Sømandsstand, og vi har en Historie, rig paa Minder om smukke Bedrifter, men vi har ikke undgaaet ogsaa at faa Minder, der smerter og brænder.

Vi maa i denne Stund tænke paa Skoleskibet, der forsvandt. Hundrede unge Mænd drog ud for at lære, og de forsvandt sporløst under Kampen med løsslupne Naturkræfter.

Vi maa tænke paa Hjemmene, paa Forældrene, der mistede deres kære Dreng, vi yder vor Medfølelse, men vi ved, at det er en yderst ringe Erstatning.

Vi tænker paa Sømændene, der overfaldes af ondt Vejr, paa den ærefulde Kamp mod Stormen, og vi føjer *dem* ind i Mindekransen, der bukkede under i Kampen og blev derude.

Vi tænker paa Fiskerne, der i deres smaa Baade drager ud fjernt fra Hjemmet for at hente op fra Havets Dyb det, der skal give Brød og Husly for Fiskeren, hans Hustru og Børn.

Og vi mindes Beretningerne om Stormen, der rejste sig og hindrede Fiskeren i at søge hjem i Havnen. Vi mindes Bedrifter udøvet af den ene Baads Besætning overfor den anden. Og vi mindes vore Redningsmænds fortjenstfulde Arbejde for at fravriste Søen dens Bytte, et Arbejde, der ogsaa har kostet Liv.

Og i den nye Tid, da Luften er taget i Besiddelse for den hastende Menneskehed, har vi oplevet sørgelige Tab. — Tab, der altid følger Forsøgene og ydes i kommende Slægters Interesse.

Hvad vi end tror om Liv og Død, saa ved vi, at Sorg og Savn har fulgt Tabene af vore Landsmænd. Ingen kan yde fuld Erstatning for Tabet af Menneskeliv, men vi — d. v. s. Samfundet — skylder at gøre det mest mulige for at mildne det, hvor Tabet føles, og vi maa fortsat bestræbe os for at udøve alt det, der er muligt til Sikring af Menneskeliv. Gerningen paa Søen er farefuld, den maa derfor kunne kræve alt, som Mennesker kan skabe til Sikring, og dette Krav maa Samfundet opfylde.

Saa dvæler vi da i Mindet om Landsmænd, der faldt under Udøvelsen af deres Gerning. De var lige kære for Landet, Kaptejnen, Matrosen og Skibsdrengen. Vi skylder dem alle Tak for deres Indsats, og vi ved, at de alle efterlod en eller flere, der har Krav paa Medfølelse i den dybe Sorg.

Gid alle vil gøre deres Pligt i Fremtiden, baade de, der har Ansvaret for Skib og Udrustning, og de, der paatager sig en Gerning i det farefulde Erhverv. — Og saa:

Æret være Mindet om dem, der blev derude.

P. KNUDSEN.

Død 28. Oktober 1910.

I Søjlegangen paa Københavns Raadhus findes, iblandt de opstillede Buste af Mænd, der har indlagt sig Fortjeneste, én, hvis Træk uvilkaarligt fører Tanken hen paa en Hærfører eller Statsmand.

Det er P. Knudsens Træk, som er mejslet i Marmor. Billedet af en Handskemagersvend, der fødtes i et lille Arbejderhjem i Randers og endte sit Liv som Borgmester i København.

Om denne Mand, om hans Livsværk, om hans Indsats i vort Lands politiske Historie, er det min Opgave at sige nogle Ord.

Danmarks politiske Historie, i moderne Forstand, begynder som bekendt i 1849 med den frie Forfatning — Grundloven af 5. Juni.

Der har naturligvis ogsaa før den Tid været politisk Bevægelse i Landet, en Art Udenrigspolitik blev drevet, og Bondebevægelsen var her en social-politisk Rejsning af særdeles stor Betydning.

Med Juni-Grundloven blev imidlertid Grunden lagt, for *Folkets* politiske Udvikling. Hermed skabtes, i Rigsdagen, et lovmæssigt Organ for Befolkningens Indflydelse paa Statsstyrelsen, paa Lovgivningen, paa Militærvæsen og Udenrigspolitik og dermed befriedes det danske Folk for saadanne Rystelser, som andre Steder havde det Formaal at skaffe Folket politisk Ret og Indflydelse.

Det var saaledes et fra Fortiden helt forskelligt Afsnit af Historien, der begyndte med 1849. At der skulde gaa mange Aar, før Folkets brede Lag modnedes til Udøvelse af den politiske Borgerret, er en Selvfølge, men det var indenfor denne nye Samfundsform at Arbejderklassens Rejsning kom til at foregaa, det var til det parlamentariske System, man fra første Færd søgte at tilpasse Arbejderbevægelsen, og P. Knudsen har haft uhyre stor Betydning for den stedfundne Udvikling.

Knudsen var født i 1848. Han oplevede Krigen 1864, der tilførte ham de første Kundskaber i fremmede Sprog, idet han lærte noget Tysk af de i Randers indkvarterede tyske Soldater. I 1867 blev han Svend, hvorefter han drog til København og Gøteborg indtil 1872, da han som Soldat i Kastellet oplevede de første Brydninger mellem den ny og den gamle Tid, navnlig Fælledmødet den 5. Maj 1872, der af Datidens Magthavere benyttedes som Paaskud for et Overfald paa den socialdemokratiske Bevægelse, hvis første Førere, Pio, Brix og Geleff, blev arresterede, for at sikre den offentlige Orden og Sikkerhed.

Spirer til den moderne Arbejderbevægelse var opstaaet forskellige Steder i Europa siden Midten af Aarhundredet, men først i 1864 antog Bevægelsen fast Form, i den af Karl Marx i London stiftede »Internationale Arbejder-Association«, hvis Program var Karl Marx's »Det kommunistiske Manifest«.

Fra denne Begyndelse forplantede Bevægelsen sig til Frankrig og Tyskland og samtidig til Danmark, hvor de første Fagforeninger, det socialdemokratiske Parti og den socialdemokratiske Presse grundlagdes i Løbet af 1871. Disse Nydannelser betragtedes med den største Mistænksomhed af den Tids Regering, og Bekendtgørelsen om Mødet den 5. Maj 1872 gav altsaa Paaskudet til det første alvorlige Forsøg paa at tilintetgøre den socialistiske Bevægelse og derved den Klasserejsning, som var dens første Opgave.

Ved denne Tid er det altsaa at den unge Handskemagersvend dukker op. Efter Soldatertjenesten tager han Del i Fag- og Parti-arbejdet. I 1875 fik han oprettet Handskemagerens Organisation, der straks søgte international Tilknytning til Broderorganisationen i Tyskland og udstrakte sin Virksomhed til Sverrig og Norge. Han redigerede ogsaa Organisationens Fagblad, i udpræget socialistisk Aand, men arbejdede samtidig ved sit Fag, fra 1873 til 1877 endda paa samme Arbejdssted. I 1875 var han blevet gift, og hans Hustru maatte ved Vask for fremmede, bidrage til det beskedne Underhold.

I 1875 benaadedes de tre fængslede Førere, efter mere end to Aars Indespærring. Disse to Aar havde modnet adskillige af Arbejderbevægelsens Mænd og Forberedelserne til en fastere Organisation var begyndt. Hidtil havde Partiets udøvende Magt været i enkelte Mænds Hænder, men i Længden var denne Organisationsform ikke holdbar og navnlig gav den ikke Adgang til den Selvudvikling, som Medansvar giver.

Partiets første Kongres blev afholdt i Juni Maaned 1876 og denne Kongres var afgørende for Partiets senere Udvikling. De organisatoriske Rammer blev fastlagt her, nye Love blev vedtagne. Fagforeningerne fik Selvstyre og Ledelsen kom til at fremgaa af almindeligt Valg. De førende Mænd i Kongressens Arbejde, med Skabelsen af en fast Organisation, var P. Holm, C. Hørdum og C. C. Andersen, den sidstnævnte har uafbrudt siden 1876 været Medlem af vort Partis Ledelse og har fremdeles Sæde iblandt os. I anden Række befandt sig blandt andre P. Knudsen. Han valgtes af Kongressen som Suppleant til Partibestyrelsen og maatte indtræde heri i 1877, da nogle Medlemmer udtraadte.

P. Knudsen havde kun den Uddannelse, som Randers Friskole havde stillet til Raadighed. Han havde dog bødet paa Manglerne ved Selvstudium og var en ualmindelig oplyst Arbejder, da han tog Sæde

i Partiets Bestyrelse. I Arbejderforeningen af 1860 var han et flittigt, læsende Medlem, og da han i 1877 fik Lejlighed til at skrive sine første Artikler i »Social-Demokraten«, overraskede han sine Samtidige med en uventet Viden om økonomiske, politiske og teoretisk-socialistiske Emner. Han udviklede sig til en virkelig betydelig Nationaløkonom og Statistiker, hvad der havde særdeles stor Betydning i en Tid, da den officielle Videnskab ikke aabenbarede Interesse for Arbejderbefolkningens Forhold.

I 1882 valgtes P. Knudsen til Formand, eller som det fremdeles hedder, Forretningsfører for Socialdemokratisk Forbund, og da han samtidig var politisk Journalist ved »Social-Demokraten«, blev det ham, der fik Førerskabet i den politisk bevægede Tid under Provisoriekampen, under Demokratiets Samling, men først og sidst under Rejsningen af et stort politisk Arbejderparti, som ogsaa krævede Plads for Arbejderklassen og Respekt for de Krav, den bar frem overfor Samfundet.

P. Knudsen viste sig fuldt ud moden til den betroede Post. Han var en viljestærk Mand, men en Mand med demokratiske Grundsatninger. Han gennemførte med Overbevisningens Kraft og Varme de Anskuelser han ansaa for rigtige, og man følte sig tryk ved hans Førerskab. Han var vidtskuende og klartseende. Han vidste at vurdere enhver Situation og at tage det Standpunkt, som Situationen krævede, men dog blev der én Linje i hans Gerning, ét Maal der stadig var det dragende: *Arbejderklassens Velfærd, Partiets Enhed og Sammenhold.*

Knudsen var ikke i Tvivl om, at Arbejderklassen maatte skabe sit eget Parti, han vidste, at dette Parti skulde igennem mange Kampe, før Arbejderklassen vandt Borgerret i Samfundet. Han vidste ogsaa, at den Samfunds-Omdannelse, der er Socialdemokratiets Maal, maa fremgaa af en stadig Udvikling og ledsages af Modning og voksende Kultur, men netop derfor anlagde han ogsaa Socialdemokratiets Politik paa lang Sigt. Den skulde ikke være en gold, teoretisk Protestpolitik. Arbejderklassens Indsats skulde skaffe Resultater, saaledes at social Højnelse blev den umiddelbare Følge af Arbejdernes politiske Rejsning.

Valgretsprivilegier, Landstingsvælde, politiske Overgreb, Mindretalsstyre og hvad der i øvrigt udfoldede sig paa Grundlag af den i 1866 reviderede Grundlov, maatte bekæmpes af Arbejderne, og fjernes, selv om det kun førte til en borgerlig-demokratisk Grundlov.

P. Knudsen nærede derfor ikke Tvivl om, paa hvilken Front Arbejderne skulde yde deres Bistand i den politiske Kamp, som siden 1875 havde udviklet sig i Danmark.

Ministeriet Estrup dannedes i 1875 som Udfordring til det forenede Venstre, der allerede i 1872 havde besat Folketingsflertallet.

Det kom straks til Strid mellem Venstre og Regeringen om Militærbevillinger, og allerede i 1877 udstedte Estrup den første provisoriske Finanslov. Da Grundloven indeholdt ganske særlige og bestemte Regler angaaende Finansloven, afvigende fra de almindelige Bestemmelser om provisoriske Love, betegnede man Estrups Handlemaade som et Brud paa Grundloven. Ved en Sprængning af Venstre blev Estrup dog atter i 1878 bragt ind i lovlige Tilstande, men Kampen voksede, fordi Ministeriet baserede sin Tilværelse paa det privilegerede Landsting.

P. Knudsen stillede sig straks ved Siden af Venstre i Kampen om Folketings-Parlamentarismen, i Kampen mod Rustningsvæsenet, i Kampen mod den privilegerede Valgret til Landstinget og i den Kamp, som fulgte om Forstaaelse af Grundloven, altsaa imod Estrups Provisorie-Regimente fra 1885—1894.

Ved Valgene indtil 1884 havde Socialdemokratiet kun opstillet Kandidater i enkelte Kredse og mønstret meget smaa Stemmetal. I 1883 besluttede man at opstille Kandidater i Københavns 1., 5., 8. og 9. Kreds og at koncentrere Kræfterne om disse Kandidater. Saa kom der en Henvendelse fra Venstre, om Alliance ved Valget, saaledes at Venstre opstillede Trier i 1. Kreds og støttede Socialdemokratiet i de andre tre Kredse. Efter at forskellige Vanskeligheder var overvundne, lykkedes det P. Knudsen at gennemføre denne Plan, og Socialdemokratiet fik ved Valget i 1884 sine første to Repræsentanter ind i Folketinget, idet Holm og Hørdum sejrede, henholdsvis i 5. og 9. Kredse.

Efter denne Valgsejr gik det videre fremad for Partiet og P. Knudsen ledede Organisationen med fast og sikker Haand. Socialdemokratisk Forbund, der havde Sæde i København, udvikledes til Landsorganisation, med enkelte Afdelinger ude i Landet. Harald Jensen havde begyndt Partiarbejdet i Aarhus og dette forplantede sig snart efter til Randers og Aalborg. Foreninger opstod, Blade oprettedes og den politiske Kamp fortsattes.

Paa Rigsdagen som ved Valgene stod Socialdemokratiet urokkeligt sammen med Venstre i Forfatningskampen, og efterhaanden som Partiorganisationer og Blade skød frem i Provinsen, styrkedes ogsaa Venstres Stilling under den Valg-Alliance, som vedvarede, til Systemskiftet i 1901 bragte Venstre frem til Regeringsmagten.

P. Knudsen var imidlertid i sin fulde Kraft, i Besiddelse af stor Arbejdsevne. Hans Interesse for Nationaløkonomi og Statistik var ikke kølnet og paa dette Omraade skabte han et Værk, der vil rage op i Historien som et storslaaet Vidnesbyrd om denne Arbejders Flid og Dygtighed.

Med Socialdemokratiets Indtræden i Rigsdagen blev der i forstærket Grad Liv i de sociale Spørgsmaal.

Næringsloven af 1857 havde givet Stødet til en betydelig Ændring i Produktionsforholdene. Den opstaaende Industri maatte medføre Krav om Arbejderbeskyttelse og social Forsorg, og i 1875 gøres det første Skridt, ved Nedsættelse af den saakaldte Arbejderkommission, hvori der ganske vist ikke fandtes Arbejdere. Kommissionen afgav i 1878 en Betænkning, der dog ikke satte Spor i Lovgivningen.

Endelig i 1883—84 forelagde Estrup, som eneste Virkning af Kommissionsarbejdet, et Forslag om frivillig Alderdomsforsikring, men der blev heller ikke paa det Grundlag noget Resultat.

Indenfor det socialdemokratiske Parti forberedte P. Knudsen imidlertid i de følgende Aar et Fremstød til Fordel for sociale Love. De bestaaende Arbejder-Sygekasser i København afgav i nogen Grad Basis for dette Arbejde, idet et Fællesmøde af disse overdrog til P. Knudsen at udarbejde en Redegørelse angaaende Statens Forhold til Sygeplejen og Alderdomsforsørgelsen.

Denne Redegørelse blev til et stort, statistisk Værk. Paa den Tid det eneste Værk, der gør Rede for Arbejderforholdene. Ved Udsendelse af Spørgeskemaer til Fagforeninger, Sygekasser, Landarbejderforeninger o. a. skaffedes de fornødne Oplysninger. Og Resultatet blev et Værk paa over 300 Sider om: Arbejdsløn, Arbejdsløshed og Familiernes Størelse, om Arbejdernes Forbrug af Livsfornødheder og Udgifterne dertil samt overmaade interessante Oplysninger om Landarbejdernes Forhold. Hertil sluttede sig saa Oplysninger om Tilslutningen til Sygekasserne, om Sundhedsforholdene og om de Vilkaar, hvorunder Lægehjælp og anden Sygebehandling den Gang var til Raadighed, samt endelig en kritisk Bedømmelse og Belysning af Estrups Alderdomsforsikringsforslag.

Dette Værk, der bærer Titlen: »Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse«, udkom i 1888 og vakte megen Opsigt. At dette Værk, dets Oplysninger og dets Kritik, satte Fart i Arbejdet for de sociale Love, er utvivlsomt. 1891 gennemførtes Loven om Alderdomsunderstøttelse og i 1892 Loven om statsanerkendte Sygekasser, og dermed var Banen aabnet for den nødvendige Lovgivning til Hjælp og til Beskyttelse for den arbejdende Befolkning.

Ogsaa paa det kommunal-politiske Omraade satte P. Knudsen ind paa et tidligt Tidspunkt. Ved Borgerrepræsentantvalgene i 1886 opstillede Partiet sine første Kandidater, nemlig P. Knudsen og Snedker P. Hansen, i Alliance med Venstre, der fik overladt 5 Pladser paa Listen.

Endskønt Valget den Gang var betinget af en Skatteindtægt paa 1000 Kr., hvad kun ganske faa Arbejdere havde, opnaaedes dog 2000 Stemmer, medens Højre fik sine Kandidater valgt med 7000 Stemmer. Endnu krævedes der nogle Aars Agitation før Sejren kunde

vindes, og denne Agitation skulde endda bringe Arbejderne til at opgive 1000 Kr.s Indtægt, endskønt de ikke havde det. Og de skulde bringe det Offer at betale dobbelt saa meget i Skat som af 800 Kr.-Indtægt, der ikke gav Valgret. Men tusindvis af Arbejdere fulgte Opfordringen og i 1893 rykkede de første to Socialdemokrater ind i Borgerrepræsentationen.

Agitationen gik nu sin Gang ude over Landet. Foreninger voksede frem, Stemmetallene voksede fra Valg til Valg, og Kampen mod Højre fortsattes.

I 1890 var P. Knudsen valgt til Medlem af Landstinget sammen med C. C. Andersen, men da han fra 1895 ogsaa opstilledes som Kandidat ved Folketingsvalget i Randers-Kreds, blev han i 1898 Folketingsmand for sin Fødeby og udtraadte af Landstinget. Han faldt dog igen ved Valget i 1901 og var saaledes uden for Rigsdagen indtil 1903, da han ved J. Jensens Valg til Borgmester blev opstillet og valgt i Københavns 10. Kreds.

I den offentlige Debat beskæftige Knudsen sig med talrige Spørgsmaal, spændende fra Skattelovgivning over Fiskeriet i Randers Fjord til Monopolhandelen i Grønland. Men det er navnlig hans Indsats i Skattelovgivningen, bl. a. ved Kommissionsarbejdet i 1901 til 1903 og hans Indlæg til Fordel for Sociallovgivningen, der har blivende Betydning. Den første Lov om Arbejdsløshedsforsikring, der fremgik af et Kommissionsarbejde med P. Knudsen som Deltager, skyldes saaledes i høj Grad Knudsens Initiativ og Energi sin Tilblivelse.

Fra 1897 var Knudsen Medlem af Københavns Kommunalbestyrelse, først som Borgerrepræsentant, senere som Raadmand og sidst som Borgmester for 3. Afdeling, altsaa for det Omraade, hvortil Fattigpleje og Alderdomsunderstøttelse henhører, de Opgaver, der saa tidligt havde inspireret ham til et betydningsfuldt Arbejde. I Borgerrepræsentationen spændte hans Arbejde ogsaa vidt. Med stor Grundighed deltog han saaledes i Forhandlingerne om Anlægget af Knippelsbro, om Færdselsforholdene og om Bebyggelsen. Han var her, som overalt, Realiteternes Mand og han tjente sit Parti, som sin By og sit Land med alle de Evner og Kræfter, han ejede.

Den sidste Gerning han fik at varetage, Borgmesterstillingen i Magistratens 3. Afdeling, beklædte han ikke engang et Aar, saa kom Døden og gjorde Ende paa et smukt og rigt Liv.

Jeg har her fulgt de store Linier i P. Knudsens Liv og i det Værk, han skabte. Men ved Siden deraf var han fra første Færd med ogsaa i de andre Sider af Arbejderbevægelsen. Han var Næstformand for den første Begyndelse til Fagforeningernes Samvirke, De samvirkende Fagforeninger i København, der oprettedes i 1886, og han blev Næstformand for De samvirkende Fagforbund, der dannedes i 1898.

Han var med i den kooperative Bevægelse, i Arbejdernes Fællesbageri, i Bryggeriet Stjernen, i Arbejdernes Livsforsikring, og han var i mange Aar en af de kendte Skikkelser i den begyndende internationale Organisation.

Men frem af al P. Knudsens Gerning rager det Parti, det socialdemokratiske Parti, som han førte frem igennem en Menneskealder, som han værnede mod Sprængningsforsøg og bevarede som det stadig voksende og levende Folkeparti. Han begyndte sin Gerning, da Partiet mønstrede 767 Stemmer, og Døden tog ham, da vi havde naaet 98 718 Stemmer.

P. Knudsens Livsværk var stort og betydningsfuldt, skabt som det blev i en Brydningstid, hvor Udvikling og Nydannelse fandt Sted. Han sikrede sig ved sin Gerning, og ved sin ærlige og retliniede Handlemaade, et smukt Eftermæle og en varig Plads i vor politiske Historie.

Redaktør Ove Rode betegnede ham, kort efter Døden, som: »en af vort politiske Livs betydeligste Mænd. En Mand, der ved sin Deltagelse i Arbejderbevægelsen, fra dens Begyndelse, havde kæmpet sig og den frem, fra en foragtet Stilling til den store Stilling som den nu har herhjemme.«

Og vi der levede og virkede ved hans Side i mange Aar, vi saa op til ham, som til Mesteren. Vi højagtede ham og vi elskede ham. Vi glemmer aldrig hans Ildhu, hans Tro og hans Begejstring.

Vi ærer hans Minde og vi fortsætter hans Gerning.

J. JENSEN.

Død 21. Marts 1928.

BYENS Raadhus er i Dag klædt til Sorg. Landets Hovedstad tager Afsked med en af sine bedste Mænd, Folkets brede Lag tager Afsked med en trofast Fører.

Den store Kreds, som er mødt her i Afskedsstunden, er Repræsentanter for de Tusinder, der med Smerte modtog Budskabet om Jens Jensens Død, og vi ved, at i denne Stund gaar Tanken fra mange Hjem til denne Baare, til ham, der øvede de mange Aars smukke og gode Gerning, til ham, der maatte forlade os, længe før vi havde ventet det.

Vi ved, at det er Byens Overpræsident, som er gaaet bort, men i vor Erindring staar ogsaa præget Træk fra andre Stadier af den Afdødes Liv, og det er netop disse Træk, som opfylder den største Plads.

Jens Jensen var ikke København'er, han fødtes i en Lejehusmands Hytte i Rørup paa Fyn. Hans Barndom og Læreaar svandt derovre, men saa kom han som ung Malersvend til Hovedstaden, og han blev bedre København'er end mange, der fødtes herinde. Han kom til at elske denne By, han levede sig ind i dens Skønhed, han beundrede de gamle, historiske Værdier, som Byen besidder, og han fik rig Lejlighed til at bidrage til den smukke Udvikling, som den har oplevet i det sidste halve Aarhundrede. Han blev inderligt forenet med denne Bys Befolkning, og han viede den og vort Land sin bedste Kraft, sine store Evner, sin Flid og Pligtfølelse, indtil Døden nu afsluttede hans rige Liv.

Over 45 Aar spændte hans offentlige Virksomhed, stille og beskedent udførte han sin Gerning i det Fag, han havde lært, men fremadstræbende som han var, fandt han i de unge Aar Tid til den Selvudvikling, som forøvrigt fortsattes hele hans Liv.

23 Aar gammel blev han Formand for Malernes Fagforening, og hermed indlededes et saare rigt Afsnit af hans Liv. Med en egen, fin Kultur kastede han sig over de store Opgaver, som skulde løses igennem Organisationslivet. Fagforeningen skulde ikke alene være en Magtfaktor til økonomisk Højnelse, den skulde være, og den blev i Jensens Haand en Kulturfaktor, som hele Samfundet har Grund til at glædes over. Jensen fik den Lykke at være med i Organisations- og Oplysningsarbejdet, paa en Tid, der var særdeles vigtig for mange kommende Aars Udvikling i Arbejderbevægelsen, og han var ikke blot *med* i dette Arbejde, han blev den der, mere end nogen anden Enkeltmand, kom til at præge Aanden og Virksomheden i Arbejdernes faglige Organisationer.

Stor var den Indsats han ydede som Medarbejder ved Arbejdernes Presse, som Organisationsmand, som Agitator, som fin og kundskabsrig Skribent, og mange var de Opgaver han lagde ind under sig og varetog paa beundringsværdig Maade.

Da jeg som ungt Menneske kom ind i Organisationslivet, var der to Mænd, der ragede op og nød ubegrænset Tillid, det var P. Knudsen, som forlængst er gaaet bort, og Jens Jensen, som vi nu skal sige vort Farvel. Jeg opnaaede 35 Aars Samarbejde med Jensen, og det er uerstattelige Minder, jeg som saa mange andre, har fra disse Aar. Maaske lidt frygtsomt, men ubetinget tillidsfuldt gik vi, der var unge, ind til Arbejdet ved Siden af J. Jensen, og aldrig følte vi Tilliden rokket, aldrig følte vi os skuffede ved Jensens Gerning.

Storslaaet var vor afdøde Vens Gerning. Den unge Fagforeningsformand lægger allerede i 1886 Grunden til den betydningsfulde

Samvirken mellem de faglige Organisationer i Hovedstaden, og i samme Aar lykkes det ham at grundlægge en praktisk og værdifuld Skandinavisme, ved Afholdelse af den første skandinaviske Arbejderkongres. Og videre gaar hans Stræben frem til den store Landsorganisation: De samvirkende Fagforbund, hvis samfundsmæssige Værdi ingen kyndig vil benægte. Og atter herfra knyttes Baandene ud over Verden, i en international faglig Samvirksomhed, som Jensen tog Initiativet til.

Jensens Maal var at se Arbejderklassen blive jævnbyrdig med andre Befolkningslag. Han slog det fast, da Landsorganisationen dannedes i 1898, at dens Opgave ikke alene var økonomisk Højnelse, den stærke Organisation, sagde han, *skal udvikle Mennesker*.

Ja, dette var netop i saa høj Grad Indholdet i disse første 20 Aar af Jensens Liv som Fører. I enhver Side af Livet fandt han det, der kunde tjene til Udvikling. Han var med til Grundlæggelse af de første kooperative Virksomheder, hvis Maal i saa høj Grad er Menneskers Udvikling, og han var med i politisk og kommunal Virksomhed, som ved Siden af at varetage de økonomiske Interesser har saa betydende Indflydelse paa det levende Samfunds aandelige og kulturelle Udvikling.

En betydningsfuld Epoke i dette Afsnit af Jensens Liv var den første faglige Storkamp, der fandt Sted i 1899. Det er ikke Stedet her at udrede Oprindelse og Skyld, men det vil utvivlsomt af alle blive erkendt, at Jensens Førerskab, ganske særlig ved Kampens Afslutning, kom til at betyde uhyre meget for Forholdet paa Arbejdspladserne og for Udviklingen af en Retsordning, som har holdt sig i de mange Aar, som siden er forløbet.

I 1895 blev Jensen Medlem af Rigsdagen, valgt i Københavns 10. Valgkreds, efter at han forud havde været Socialdemokratiets Kandidat i Odense og Lyngby.

Men i denne Gerning fik han kun Lov at virke i otte Aar, idet hans Arbejdskraft derefter blev fuldt beslaglagt af Kommunen, og her udfoldede sig da det andet store Afsnit af den Afdødes Livsværk.

I 1893 blev Jensen Medlem af Københavns Borgerrepræsentation, og han naaede saaledes at yde 35 Aars Arbejde i denne Kommune. Han hørte til det første Hold af Repræsentanter for Arbejderklassen, som fik Sæde i Byens Styrelse, og det vides, at han med Flid og Dygtighed kastede sig over de nye Opgaver. I Aarene derefter voksede hans Meningsfællers Kreds, og da 10 Aar var forløbet,

valgtes han, den 2. Marts 1903, til Borgmester — Finansborgmester — her i dette Raadhus, som nylig var taget i Brug.

Det var, forstaaeligt nok, med ublide Følelser at dette Valg blev modtaget i visse Dele af Befolkningen, men det var med ubetinget Tillid, at Arbejderne saa en af deres mest anerkendte Førere igennem 20 Aar, rykke frem til denne Post. Og vi, der var med hin Aften, da Faklerne lyste her uden for Raadhuset, vi er lykkelige over, at det var vor Mand, som formaaede at røgte den store Gerning saadan, at *alle*, uden Hensyn til politiske Skillelinier, kom til at nære Tillid til ham, og allerede inden han forlod os gav Udtryk for den Anerkendelse, som han i saa rigt Maal havde Krav paa.

I ca. 22 Aar var Jensen Byens Finansborgmester. Han viste sig i Besiddelse af det sikre Overblik, han havde den fornødne Fasthed i sin Administration, men en udpræget Elskværdighed i Samarbejdet med de mange, som igennem Aarene deltog i Kommunalbestyrelsens betydningsfulde Arbejde. Hans grundmurede Hæderlighed og Soliditet kom til at præge Kommunens økonomiske Forvaltning, saaledes at alle med Stolthed kunde henvise dertil, men den økonomiske Sans udelukkede ikke en rivende Udvikling i det kommunale Liv. Vigtige Love gennemførtes og satte dybe Spor i Kommunens Liv. Store Udvidelser af Byens Arealer gennemførtes og nødvendiggjorde omfattende kommunale Arbejder, og paa talrige Omraader, Parker, Legepladser, Hospitaler, Skoler, Sporvejsdrift, Boliger og Idræt maatte kommunalt Initiativ eller kommunal Støtte sætte ind for at Udviklingen kunde blive den store, smukke By værdig.

Og Jensen var med i alt dette, med i Fredens Aar og med i det uhyre opslidende Arbejde, da Krigen ogsaa skabte Vanskeligheder hos os.

I denne Periode har Jensen med fast Blik og sikker Haand styret denne store Bys Økonomi, saaledes at vi kan aflevere en smukkere og rigere By til vore Efterkommere, end den vi modtog af Fortiden.

Fælledparken, Bispebjerg Hospital og Idrætsparken er tre af de mest fremragende Vidnesbyrd om afdøde Jens Jensens Fremsyn og Forstaaelse. Og om disse grupperer sig gode Beboelseshuse, brede Gader, nye smukke Bydele og talrige Værker, som er fornødne for Byens og Folkets Trivsel.

Fælledparken, Idrætsparken og det prægtige Hospital paa Bakken ved Bygrænsen staar i Dag som Monumenter for den Mand, ved hvis Baare vi befinder os, og alle er enige om at anerkende det Størværk, som han naaede at øve.

Vi, der ligesom vor afdøde Ven hører hjemme i Arbejderklassen, føler Stolthed over, hvad Jens Jensen fik udrettet, og dyb Smerte ved hans Død, men hans Gerning var stor, og hans Færd var præget

af Loyalitet og godt Borgersind, og derfor er det ikke os alene, der føler Stolthed og Smerte ved hans Baare, vi ved, at hans hele Gerning var saa stor, hans Adfærd saa nobel, at han efterhaanden samlede store Dele af Nationen til Anerkendelse og Respekt.

Men vi forstaaer, at den gode, noble og rettænkende Mand, som vi kendte fra Samarbejdet i Parti eller offentlig Virksomhed, som længe vil blive savnet af os, at han efterlader et endnu dybere Savn i Hjemmet og i Familiens Kreds.

Vi ved fra de mange Aar, hvorledes han omfattede Hustru, Børn og Hjem med Æmhed og Kærlighed. Og vi forstaaer ogsaa, hvor meget det offentlige Liv har taget fra hans Hjem.

Hustru og Børn maatte vise Resignation. Naar Partiet kaldte, naar det offentlige Liv krævede Mands Gerning, naar Nationens Interesser krævede en Haandsrækning fra Københavns Finansborgmester, saa bød Pligtfølelsen, at han mødte og udrettede, hvad han kunde og hvad der ventedes af ham, men meget af dette blev udrettet paa Bekostning af Familieliv, ved Ofre fra den han elskede saa højt.

Vi er kommet her for at sige Farvel, for at udtale vor Tak, offentlig og højlydt, for alt, hvad Jens Jensen har været for Folk og By og Land. Jeg evner ikke at bringe hans nærmeste den Trøst, som jeg ved de tørster efter. Og dog maa dette sidste Stævne og det skønne, enestaaende Eftermæle, som Jens Jensen har faaet, være en Trøst for Hustru og Børn, for den Familiekreis, der flokkedes om ham.

Det at vide, at den man havde kær, fik Lov at øve en stor og vigtig Livsgerning og endda opnaaede en saa ualmindelig Anerkendelse, som selve denne Højtidstund er Udtryk for, det er et saa lykkeligt Minde, at det maa kunne styrke i Sorgens Dage.

Vi tager da Afsked med den stilfærdige, men kloge og varmtfølende Borger, som viede hele sit Liv i Folkets Tjeneste.

Vi takker Dig, Jens Jensen, for al Din Gerning. Tak fra Hytterne, fra alle de Smaafolk, som stod Dit Hjerter saa nær. Tak fra de Organisationer, der er de nødvendige Led i det bestaaende Samfund. Tak for Din store Gerning, for Din opdragende og højnende Virksomhed, og

Æret være Jens Jensens Minde.

GUSTAV BANG.

Ved Ligfærden 6. Februar 1915.

SOM en Stormvind pludselig og uventet kan rive et Træ op af Jorden og dermed tilintetgøre dets Livskraft, kom Døden og rev Gustav Bang bort fra Livet, bort fra sine kære.

Det er blevet mig, der, paa en Gang som Arbejderklassens Repræsentant og som Ven af den afdøde, skal udtrykke et Farvel, men jeg evner næppe at finde de Ord, der fuldt giver Udtryk for de Følelser, der rører sig ved denne Ligfærd. Den afdødes Barn og Hustru har mistet den hjertensgode Familiefader, hans Moder en kærlig Søn.

— Og alle vi andre har mistet ikke blot en Medarbejder, men en brav og offervillig Ven, en trofast Mand i det Parti, han tilhørte, en kundskabsrig, fint dannet Talsmand for Arbejderklassens Sag, en evnerig og virkelysten Samfundsborger.

Den unge Videnskabsmand, — Historiker og Nationaløkonom, som kom fra Barndomshjemmet i den stille Præstegaard, havde Livet og Verden liggende aabent for sig.

Men Studierne førte ham ud paa Højdedragene, hvorfra han skuede ned i det besynderlige, menneskelige Samfund.

Han saa de mørke Dybder, hvori Mennesker lever, han fik Øje for Nød og Uret, for Tusinders Lidelser og Savn. Han forstod Berettigelsen af den Kamp, der førtes, og han besluttede at ofre sine Evner og Kræfter som Indsats i Arbejderklassens Frigørelsesarbejde, i dens Stræben frem imod et nyt og bedre Samfund.

Han havde andre og rigere Muligheder. En bred Vej, der førte bort fra Nøden og opad til Livets lyse Tinder, laa aaben for ham men den Vej valgte han ikke. Han gik ned til det arbejdende Folk med sin aandelige Rigdom, og hans Overbevisning sagde ham bestandig, at derved handlede han ret.

Han berigede Arbejderklassen ved Hjælp af sin aandelige Velstand. Den ophøjede Videnskab udmøntede han, saa den blev til-

gængelig ogsaa for Fattigmand, og han gik med Liv og Sjæl op i det Oplysningsarbejde, som blev hans naturlige Felt.

Han skaffede os, i *tilgængelig Form*, den Viden, der før var forbeholdt de Lærde.

Han gav i silde Aftentimer, i Arbejderskolen, unge Arbejdere et Indblik i Samfundets økonomiske Love, og han skildrede for det store Publikum Samfunds-Udviklingen, som han, netop paa Grundlag af de historiske Studier, var overbevist om at den maatte blive. Men Gustav Bang kom ikke som den aandelige Stormand, der til Gengæld for sine Ofre krævede nogen Forret eller en særlig begunstiget Stilling.

Nej, han blev en af vore egne, han sluttede sig inderligt og trofast til dem, der var aandeligt fattigere end han, og han ønskede kun at være med i Arbejdet, i Kampen og i Sejrene. Gustav Bang var den stille Tænker og Skribent, den stille beskedne Mand, der syntes skabt for det rolige Liv i Studerekamret, men ogsaa han længtes ud til den aandelige Strid og til Deltagelse i den politiske Kamp, der er en Nødvendighed for Arbejderklassens Fremrykning. Ærligt og nobelt tog han Del i Striden, og utvivlsomt havde dette ogsaa sin store Værdi for *hans* Liv, som det havde Værdi for *vor* Sag. Han følte sig tiltrukket af det praktiske Arbejde. Han saa, hvorledes dette bragte de mange smaa, men dog betydningsfulde Resultater, og *han* ønskede Resultater, thi han havde Blikket aabent for Livets Usseldom og Samfundets Brøst.

Hans Opgave blev det i høj Grad at forene det praktiske Arbejde med sund Tænkning og Videnskab. Hans Skrifter blev ikke graa Teori, men paa en Gang videnskabelige Afhandlinger og Indlæg i Dagens Spørgsmaal, af den største Betydning for vort Parti.

Han havde Sans for Realiteter og deltog derfor, med den Trofasthed, der var hans prægtige Karaktermærke, i al vor Virken.

Jeg husker hans Glæde, ja Begejstring, naar et Fremskridt var naaet. Han følte samme Glæde over et Løntillæg som de Arbejdere, der opnaaede det, og han jublede, hvis han i et Rigsdags-Udvalg havde vundet Ørenlyd for sin Mening og opnaaet vedtaget et Ændringsforslag, der gav Arbejderne en Fordel.

Halvdelen af sin Levetid stod Gustav Bang trofast i Geled med Arbejderklassens Kvinder og Mænd.

Han mistede ikke sin Storhed, han var den kundskabsrige, begavede Mand, det vidste og følte vi alle, *men han pralede aldrig med sin Viden.*

Aldrig følte vi, at Gustav Bang tilhørte et andet Samfundslag end vi fra Arbejdernes Kreds, og aldrig stillede han sig i Modsætning til Arbejderne eller til det Parti han tilhørte.

Som god Kammerat stod han Side om Side med os andre, aldrig tænkte han paa at stille sig selv frem som den, der udførte noget særlig betydeligt.

Bramfrit øvede han sin Gerning, med Energi og Begejstring smedede han Aandens Vaaben til vor fælles Kamp, og vi der stod ham nær vidste, hvor lykkelig han følte sig ved Arbejdet.

En Snes Aars Virksomhed har sat sine Spor. Hvad han udførte i stille Timer som Tænker og Skribent, ude i Kampen som Agitator eller paa Rigsdagen som vort Partis gode Repræsentant, for 10. Kreds, vejres ikke bort med den Stormvind, der tog hans Liv.

Det danske Socialdemokrati, de danske Arbejdere, har mistet en af de bedste Mænd, vi ejede.

En Mand, hvis Kundskabsrigdom og Arbejdskraft var stillet til Raadighed for den fremadstræbende Arbejderklasse, en trofast Mand, hvis Plads nu staar tom, fordi ingen evner at udfylde den.

Paa de hundredtusinde Smaafolks Vegne siger jeg her *Tak* til vor kære, afdøde Ven. Tak for hans betydelige Indsats i Arbejdet og Tak siger jeg personlig for hans ærlige Vennefølelse og Kammeratskab.

Livet er udslukt, men Gustav Bangs Aand lever. Den vil besjæle hans Partifæller til fortsat Virken for den Sag, der var hans Sag, som den er Arbejdernes.

Hans Livsværk var af saadan Støbning, at det til sene Tider vil staa som fremragende Vidnesbyrd om hans Betydning, og til det

Værk vil vi atter og atter søge tilbage for at dygtiggøre os til vor betydningsfulde Gerning.

Kun fattigt kan jeg udtrykke Sorgen over Gustav Bangs Bortgang, og endnu mindre formaar jeg at bringe Trøst til det Hjem han forlod.

Kun en oprigtig Tak kan jeg udtale til den afdøde som til hans Hustru, Moder og Barn.

Vi overgiver Gustav Bangs Legeme til Ilden, deraf bliver Støv og Aske, men hans Aand lever, og Mindet om ham bevarer vi i dyb Kærlighed og Taknemmelighed.

CHR. CHRISTIANSEN.

Ligfærden 19. Juni 1919.

DET Dødsfald, der har samlet os om denne Baare, minder os om den Utryghed, hvori vi Mennesker lever.

For faa Maaneder siden betragtede vi Chr. Christiansen som en Mand, der vilde staa urokkeligt langt frem i Tiden, og saa kom den snigende Sygdom, der paa saa kort Tid lagde vort Haab og hans Liv øde.

Det er nu blevet mig, der skal udtrykke de manges Farvel.

Det er med Smerte, jeg her skal sige vor døde Kammerat Farvel, og jeg kan kun fattigt udtrykke min Sorg og bringe hans nærmeste den Trøst, hvortil de trænger. Mange Minder om Chr. Christiansen har i disse Dage passeret vor Erindring, og alle Minderne har Lysets og Solens og Godhedens Glans over sig.

Personlig har jeg mange Aars Samarbejde og Venskab med den afdøde at se tilbage paa, Aar, i hvilke Christiansen udfoldede sine Evner, Aar, i hvilke han ikke trættedes af et brydsomt Arbejde, men tog sin Part til Fordel for den Klasse, hvorfra han udgik.

Vi har virket sammen i Rigsdag, Borgerrepræsentation, Partibestyrelse, og vi har gaet sammen i Livets Skole.

Jeg har de bedste Minder om Chr. Christiansen som Raadgiver for andre.

Han tog med Glæde det Arbejde op, som skulde gøres i Arbejderklassens eller det hele Samfunds Tjeneste, men stod han ude i Livets Strid, glædede han sig atter til Hjemkomsten, kan hænde, som Bjørnson har udtrykt i et Digt ved en Vens Død,

»han kendte en eneste Havn,
Familielivets Forsoner.«

De af os, som stod ham nær, ved, at han elskede sit Hjem, sin Familie, at han længtes til sin Hustru og sine Børn. Og vi husker ham, naar han sad i Hjemmets Ro, naar Venner samledes, vi husker hans straalende Øjenpar, der udtrykte Glæde over Hjemmets og Familielivets Lykke — saa sang han sine gladeste Viser, saa delte han Glæden over Livet med alle, der samledes ved hans Bord.

Men han ejede Hjertets Rigdom, og derfor var han ikke en ensom Mand udenfor Hjemmet. Alle lærte at vurdere Chr. Christiansens Bravhed og Troskab, fra alle Sider lød Deltagelsens Ord, da han forlod os, thi alle vidste, at Chr. Christiansen var loyal og ærlig, grundmuret hæderlig og opfyldt af levende Sans for Almenvellet.

Tabet ramte derfor vidt, men smerteligst ramte det hans Hjem og dernæst den Klasse og det Parti, han tilhørte.

Snedkersvenden, der i de unge Aar blev Kammeraternes Tillidsmand, misbrugte aldrig Tilliden og glemte aldrig det Ansvar, han bar.

Trygt lagde hans Klassefæller og hans Parti Opgaver i hans Hænder — vi vidste altid, at de da var i gode Hænder.

Trygt betroedes der vor Ven store Hverv i Samfundets Tjeneste, alle vidste, de blev røgtet godt, og ikke mindst i de ulykkelige Krigsaar, der stillede saa store Krav til vort lille Land, løste han med praktisk Sans en Række Problemer, der havde den største Betydning for hele vor Bys Befolkning.

Haandværkssvenden fra det lille Arbejderhjem var nu i Kraft af solide Evner og sine Klassefællers Tillid naaet frem til den store Post som Borgmester i den By, hvori han var født.

Med aldrig svigtende Interesse varetog han denne Gerning, med den dygtige praktiske Mands Erfaring stod han i Spidsen for væsentlige Dele af Byens Administration, og alle vidste, at han med Hæder vilde magte, hvad der var betroet ham.

Endnu saa ung, endnu saa livsglad, tilsyneladende saa kraftig, stod han midt i sin Gerning, da Sygdommen ligesom et giftigt Slangebid berøvede ham Ungdom, Livsglæde og Kraft — ja ogsaa Livet.

Med dybfølt Sorg samles Hustru og Børn, Arbejdsfæller og Venner ved denne Baare, og Sorgen deles af Titusinder, som tillidsfuldt betroede vor djærve Kammerat Varetagelse af deres vigtigste Interesser.

Ingen Trøst evner jeg at yde i Sorgen, selv opfyldt af Sorg over det store Tab.

Mindet om Christian vil leve langt ud i Tiden hos os, Mindet om en oprigtig Talsmand for Arbejderklassen vil blive bevaret af

det Parti og den Klasse, han tilhørte, og Mindet om en brav Borger i Landets Hovedstad vil leve til sene Tider.

Paa de mange Tusinders Vegne udtrykker jeg da en Tak for vor afdøde Kampfælle, Borgmester Christiansens Virken her i Livet og en Tak til hans Hustru og Børn for den Lykke, de skænkede ham til Styrkelse af hans Kraft og Vilje.

Nu sover han her i Fred, men udenfor vil den Sæd vokse, som han saaede i sit rige, men alt for korte Liv.

Æret være Christiansens Minde.

MARINUS KRISTENSEN.

Ligfærden 5. August 1928.

DET Dødsfald, som samler os i Dag, har gjort et ganske særlig, dybt og smerteligt Indtryk. Jeg har igennem Aarene taget Afsked med saa mange udmærkede Venner og Medarbejdere, men aldrig var en Afsked saa svær som denne.

Jeg har kendt Marinus Kristensen, siden han som en stor Dreng kom for at gøre sig nyttig i sin Klasses Tjeneste, og han gav mig i Tidens Løb saa mange Vidnesbyrd om Kærlighed, Tro og Tillid til Gengæld for den Tillid, jeg skænkede ham.

Jeg føler det som en overmaade svær Pligt at tage Afsked, men jeg vilde føle, at jeg svigtede min kære, unge Ven, hvis jeg ikke trods Sorg og Smerte stod *her* i Dag for at tolke de Følelser, der besjæler det arbejdende Folk i vort Land.

Marinus, som alle kaldte den afdøde, var født Proletar, født Socialist. Da han i Barndommen kom her med sin fattige, forslidte Moder, der var blevet Enke, gik han ind til de Kaar, som vi fra Arbejderhjemmene kender saa godt. Den lille, spinkle Dreng maatte, som andre, ud at arbejde for at tjene lidt til det Hjem, som han hørte til, og han lærte Livets Haardhed og Uretfærdighed at kende.

I Læreaarene kastede han sig ind i den socialdemokratiske Ungdoms Gerning, og han virkede som en Aabenbaring paa de jævnaaldrende. Det er vel 20 Aar siden, at jeg mødtes med ham. Jeg følte straks, at han havde særegne Evner, at han var en Naturbegavelse med den socialistiske Forstaaelse levende og glødende.

Og det gik ham, som Drachmann skrev i Digtet til Michelangelo:

»Drengen blev en Konge, med et straalende Ry,
en Kunstner paa Tronen, han kunde Strængen slaa,
han kæmped og han synded,
han stod og faldt som faa«.

Han kom til vort Parti i sin tidlige Ungdom, han stillede sine Evner til Raadighed, han havde det ene Maal, at blive nyttig i Virksomheden for Højnelse og Frigørelse af den Klasse, hvis Kaar han kendte af bitter Barndomserfaring.

Han paatog sig de Opgaver, man overdrog ham, og han fik udført en stor Gerning i den korte Tid, han fik Lov at leve. Han udbyggede let og naturligt den elementære Viden, som han havde erhvervet i Barndommen. Han blev i Løbet af faa Aar en Mester i Sprogets Behandling. Lynsnart forstod han enhver Situation, skarpt og sikkert slog han ned paa enhver Sags Kærnepunkt, og uden Anfægtelser af nogen Art bekæmpede han ethvert Tilløb til Sprængning af den Enhed i Arbejderbevægelsen, der er vor Klasses første og vigtigste Betingelse for Fremgang og Sejr.

Han var den fødte Taler. Af Livets brogede Billedbog, der laa aaben for ham greb han pragtfulde Billeder og føjede dem ind i sin klangfulde Tales poetiske Vendinger. Pompøst og festligt spillede hans Vid og hans Aand, baaret af den smukke Røst og det velformede Sprog.

Men han var ikke blot Taleren, han var Journalist som faa. Hans Artikler var friske, livlige, temperamentsfulde og dog ramvende sande og stadig byggende paa Realiteter fra den Verden, som vi ønsker at forbedre.

Ved en Række politiske Valg har han været vort Partis Valgkandidat. Med fremragende Dygtighed forfægtede han Socialdemokratiets politiske Anskuelser. Tusinder af Kvinder og Mænd flokkedes om hans Talerstol, og Stemmetallet voksede som en Lavine fra Valg til Valg.

I 1925 blev han Borgerrepræsentant i København. I en Række sociale Sager leverede han særdeles vægtige Indlæg, og hans klare, mandige Indsats fra disse faa Aar vil længe blive husket.

Marinus var Kampens Mand, fordi Kampen er nødvendig. Hans Overbevisning om Arbejderklassens Ret var rodfæstet dybest i ham selv, og Kampen mod dem, der vil trykke Arbejderne ned, skrue Udviklingen tilbage og hindre Kulturens Vækst, var for ham en Selvfølgelighed.

Han var haard mod Modstandere, der stræbte Arbejderbevægelsen efter Livet, men han var ogsaa ærlig i Kampen. Derfor har vi ogsaa set Modstandere rykke frem i disse Dage, nogle af de bedste, med sænket Kaarde og med anerkendende Ord, fordi Marinus altid mødte dem i aaben og ærlig Kamp. Han foragtede dem, der gik

Snigveje og øvede Angreb i Ryggen, han foretrak en køllebevæbnet Kæmpe i aaben Strid for en Dværg paa Stimandsfærd.

Man sagde, at Marinus førte Krig mellem By og Land. Usand og falsk var denne Tale. Han elskede den flittige, fremadstræbende Befolkning paa Landet som i Byen, og han følte sig fremdeles som Jyde, trods Aarene i Hovedstaden. Han elskede vort rige, bølgende Agerland, og vi følte det navnlig i festlige Stunder, naar han foredrog de mange herlige Sange, hvori Naturen, Agrene og det stolte Jylland besynges.

Ja — saadan former sig i vor Erindring Træk for Træk af det rige, men korte Liv, som Marinus fik. Vor Presse havde i ham en fremragende Medarbejder, en højt stræbende, en elsket Redaktør. Vort Parti havde en glimrende Agitator, et klart Hoved i de indre Forhandlinger, en begavet og vidtskuende politisk Personlighed. Arbejderklassen havde en Søn, en Broder, en Fører, som ved Blodets Baand var knyttet til den, som aldrig vilde svigtet, som ofrede sit Liv ene og alene i Arbejderklassens Tjeneste.

Og vi, der igennem Aarene levede med ham i Dagens Gerning og i Livets Strid, men ogsaa i enkelte festlige Stunder, vi har mistet en uforglemmelig, trofast Ven. En Mand, der bragte Lys og Haab og Glæde med sig, en Ven, som ingen af os nu kan faa erstattet.

Men hvad er alt dette imod det Tab, som Hjemmet har lidt. Hans gamle Moder har mistet den herlige Søn, og tre dejlige Børn har mistet deres kære, gode Fader. Og Du, hans Hustru, Du har lidt med ham i det kvalfulde halve Aar, da Døden sneg sig frem, da Sygdommen bragte ham saa haarde Lidelser. Du har mistet en Ægte-mand, hvis Kærlighed var den skønneste Aabenbaring for dem, der fik Lov at se den udfolde sig.

Ja, I har mistet saa uhyre meget, og jeg ved, at det er en ringe Trøst, at et Folks bedste Del deltager i Eders Sorg, og selv føler sig berøvet noget af det bedste vi ejede.

Ingen formaar at lindre Sorgen, kun Tiden vil læge de dybe Vunder, som dette Dødsfald førte med sig.

Men naar I saa har rejst Eder og tænker paa de Aar, der gik, saa vil I have de skønneste Minder om den rige, kraftfulde, unge Mand, der gik saa tidligt bort. Om Sønnen, Broderen, Ægtefællen og Faderen, der elskede sit Hjem og sin lille Kreds. Om den begejstrede, trofaste Ven, om Fattigbarnet, der naaede at sætte sig selv et Minde, som aldrig slettes ud.

Alle har vi Grund til at takke den afdøde, og alle bøjer vi os for den store Gerning, han øvede.

JEPPE AAKJÆR.

Ved Ligfærden 26. April 1930.

Fra Folket vi kommer,
til Folket vi gaar,
dets Lykke skal være vor Lov.

SAALEDES skrev Jeppe Aakjær for mange Aar siden paa de socialdemokratiske Studenters Fane, og saaledes levede han sit Liv.

Han kom fra Folket, og han skildrede Folkets Liv. Han færdedes i Bønders og Husmænds, i Byarbejderes og Landarbejderes Kreds for at vække og rejse de fortrykte, og han vilde Folkets Fri-gørelse, for at Folket kunde fange Lykken.

Og nu er Jeppe Aakjær død. Aandens Lys er slukket, og Legemet er paa den sidste Rejse.

Han sank stille hen derovre, hvor han havde levet mange lykkelige Aar, og nu staar Folket i Sorg og ser den faldne Kæmpe paa den sidste Færd igennem Landet.

Og vi skuer tilbage i hans Liv, vi ser ham vokse op derude paa Heden. Vi ser ham, den ikke helt unge, i Studenternes Kreds. Vi ser ham drage en Lanse for den Opfattelse, der var hans. Vi mindes hans Vid og hans Aands Rigdom allerede fra tidlig Ungdom. Og vi ser ham vokse til en Aandens Kæmpe. Han førte Proletaren ind i Litteraturen. Han gav os ingen Skildringer fra de lyse Stuer med Silkegardiner, men han viste os Livet i Karlekammer og Pigekammer. Han beskrev Herregaardens Arbejdere, »Vredens Børn«. Han gav os »Et Tyendes Saga« uden smykkende Usandhed, og han bidrog med sin Produktion til Undtagelseslovens — Tyendelovens — Fald og til den kulturelle Højnelse, der ogsaa er foregaaet derude, hvorfra hans Harme og Retssans fik Næring.

Tendens-Litteratur og Agitation har man kaldt hans Værker. Ja, vist var der Tendens, vist havde Aakjær et Maal:

Folkets Rejsning — Folkets Lykke.

Der er Tendens og Agitation i hans Livsværk, men netop derfor satte hans Gerning Spor. Han levede den Tid, da Underklassen samlede sig for at skabe bedre Livsvilkaar. Han nærrede ved sin glødende Tro paa Folkets Kraft den Begejstring, hvormed Underklassen førte Frigørelseskampen, og han oplevede at se baade første og anden Del af Arbejderklassens historiske Udvikling.

Aandelig frigjort var han selv, og han bød rundhaandet af sin Aands Rigdom, hvad Masserne trængte til. Han gav dem Litteratur, mesterlig Kunst mejslet ud af Livet. Han gav dem Kampsange og Livsbilleder, han gav os, det danske Folk, herlige Skildringer af det danske Land.

Fra Folket vi kommer — til Folket vi gaar.

Ja, saaledes var hans Livsbane, den blev ikke brudt, og han søgte aldrig at forandre *sin* Retning. Sandhed og Klarhed var hans Maal. Aandeligt Frisind og høje Idealder, det er Karaktermærket paa hans Liv og Produktion.

Inderlig Medfølelse med de Smaa straalere ud af hans prægtige Digtning. Ikke som Naadegaver fra den ophøjede, men som Tilbud og Vidnesbyrd om Solidaritet, om Kammeratskab og Venskab mellem ham — Aandens Kæmpe — og de Titusinder af krogede Skikkelser i den slidfulde, nyttige Tjeneste i Samfundet.

Naar vi tænker paa hans prægtige Digte, paa de herlige Billeder fra Livet, som han har skænket os, saa staar for vort Øje en Række Skikkelser, fortrykte, forurettede, tilsidesatte, alle de stræbsomme og hjælpsomme Smaafolk der var lidet kendte i Litteraturen, men nødvendige i det økonomiske Liv. De er: Jens Vejmand, Per Smed, An Væver, Per Søveren, der er Trines Ko og An Wolles Dreng, ja, der er just alle de, som han fandt paa Livets Skyggeside i vort rige og dejlige Land.

Men ensidig var han ingenlunde, han havde Øje for Samfundets Skavanker, for Misbrug og Uret, men han havde ogsaa aabent Øje for Livets Skønhed, for den rige Natur, for alt det, han vilde have opladt for det arbejdende Folk.

Jeppes Aakjær var dansk, udpræget dansk i sin Kunst, og Historiens Dom vil anbringe ham Side om Side med de længst henfarne store Danske. Han elskede Danmark og særlig den prægtige jyske Natur. Hans malende Digte om Karup Aa, om Heden og om Kornmarken er den skønneste Forherligelse af vort Land.

For alt, hvad Jeppes Aakjær i sin Frodighed skænkede det danske Folk, lyder der i disse Dage Takkens Ord.

Et rigt Liv er afsluttet, et skønt Liv, et Liv, der skænkede det

danske Folk en Litteratur, som vi med Stolthed kan vise kommende Slægter.

Ved Jeppe Aakjærs Baare samles vi, gode danske Mænd og Kvinder med Sorg over Bortgangen, men med Glæde og Stolthed over det, den afdøde skænkede os.

Fra mange forskellige Kredse kommer Anerkendelse og Tak, men stærkest og fra Titusinder af Struber kommer den fra den Arbejderklasse, som Jeppe Aakjær var med til at føre frem til Lyset, til Kampen og til Frigørelsen.

Æret være Jeppe Aakjærs Minde.

MINDESTENEN FOR »SOLLOK«S BESÆTNING.

Tale ved Afsløringen af Mindesmærke
i Esbjerg Havn for Fiskekutteren Solloks
Besætning. 20. Oktober 1930.

MINISTERIET for Søfart og Fiskeri har besluttet at rejse en Mindesten her i Esbjerg for at ære tre Mænd, der mistede Livet under Forsøg paa at frelse en anden Baads Besætning fra Forlis og Død.

Det er et Aar siden, at en Storm rejste sig ude over Nordsøen. To Fiskekuttere styrede fra samme Fiskeplads ind imod Esbjerg. Den ene af disse, Kutteren »Edith«, led betydelig Skade, og Besætningen kæmpede en halv Dag for at frelse Baad og Liv. Men saa hejstes Nødflag, og Kutteren »Sollok«s Besætning var rede til at yde Hjælp.

Under Forsøgene paa at gennemføre en Redningsdaad kuldsejlede »Sollok«, og Besætningen satte Livet til. — —

Det var tre unge Mænd, som modigt vovede Livet for andre, og som derved gik bort. — — —

Tre unge Mænd, der just var i Færd med at tage Livskampen op. De tre Mænd var:

Den 28 Aar gl. Fiskeskipper *John Chr. Ebsen*,

den 20 Aar gl. Fisker *Theodor Martinsen* og

den 17 Aar gl. Fisker *Peter Kr. Andersen*.

Hvis disse tre Mænd havde gennemført deres Redningsdaad, havde vi æret og paaskønnet dette, men deres Gerning var ikke mindre værd, fordi de selv satte Livet til.

»Edith«s Besætning, der efter Fartøjets Stranding bjærgede sig i Land ved Hjælp af Hyttefadet, vil aldrig glemme den Vilje til at bringe Hjælp, som de tre Mænd viste, og vi andre, ja hele Sam-

fundet, har Grund til at fastholde Mindet om den smukke Daad og om de tre Mænd, der blev derude.

Vi tænker i denne Stund paa de tre og paa mange andre, der gjorde deres Pligt, ikke en Pligt ifølge en Lovparagraf, men den Pligt, hvormod der staa skrevet i gode, i modige, i djærve Sømænds og Fiskeres Hjerter.

Vi tænker i denne Stund paa dem, der øver den strenge Gerning paa Havet. De maa derud, Sømænden og Fiskeren, ud for at bjærge det fornødne til Livets Ophold, ud for at virke som gode Samfundsborgere i Landets Tjeneste, og vi ved det, at nu og da finder de deres Grav under Opfyldelsen af Pligtens Bud.

Vort Land, det havomkranste Land, har en pligtopfyldende og modig Fiskerbefolkning og Sømændsstand. Slægtled efter Slægtled følger Kaldelsen fra Havet, og nu og da tager Havet Magten fra de djærve Søfolk. Rundt om i Landet sidder Efterladte; alle er vi i Grunden Efterladte af dem, der blev derude. Alle har vi Anledning til at vise Agtelse for dem, der øver den haarde Gerning, alle bør vi ærbødigt værne om de Minder, der knytter sig til Mænd, der satte Livet til under Udførelsen af et nyttigt Arbejde i Samfundets Tjeneste.

Vi sætter et Minde her i Esbjerg Havn; her, hvorfra Baad efter Baad gaar ud igennem alle Aarets Dage; her, hvor Budskabet ofte har lydt om Stormen, om Nøden for stærke Mænd i Kamp mod mægtige Naturkræfter; her, hvor vi stadig haaber at se Mænd vokse op til Livets Gerning med den Styrke og det Mod, som kræves af Fiskekutternes Besætning.

Vi sætter Mindestenen her i Anerkendelse og Ærbødighed for de tre Redningsmænd fra »Sollok«, *men vi ved, og vi ønsker, at Mindesmærket leder Tanken hen paa mange andre, der har øvet Redningsdaad, og paa mange, der ofte gjorde deres Pligt med Døden for Øje.* Stenen her er et Æresminde for danske Fiskere. —

Vi tænker i denne Stund paa de Venner og Slægtninge, der mistede de tre Mænd, som var ude med »Sollok«, men vor Tanke omfatter mange andre, der mistede deres kære ude paa Havet.

Naar Døden først har meldt sig derude, er det saa lidt vi evner at udrette for de Efterladte, men hver Gang Menneskeliv mistes under Udøvelsen af Sømændens og Fiskerens Gerning, bør det formænes os, d. v. s. Samfundet, til stadig at gøre det mest mulige for at

mildne Tabene der, hvor de føles tungest, og for at afværge Ulykker, som menneskelig Magt kan afværge.

At sikre Menneskeliv paa Søen er og maa stadig være Maalet, thi Gerningen derude har Krav paa meget Hensyn. Mange Hjælpemidler staar nu til Raadighed, Redningsvæsen, Radio, Elektricitet o. s. v., og man maa ikke vige tilbage for at lade Samfundet gøre sin Pligt overfor dem, der i Pligtfølelse røgter deres Garn ude paa det store, voldsomme Hav.

Vi ønsker, at alle vil gøre deres Pligt nu og i Fremtiden, saadan som de tre Mænd, hvis Navne staar paa Stenen, var rede til at gøre *det*, som de følte var Pligt. Og vi bør alle medvirke til, at Samfundet gør sin Pligt overfor de mange.

Vi lader Dækket falde og bøjer os i Mindet om de tre modige Mænd og skænker Mindet om de mange, der fandt deres Grav derude, en venlig og anerkendende Tanke. —

Æret være Mindet om de djærve Mænd, der blev derude.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
FORORD	7
JOMFRUTALEN	13
SKOLEBESPISNING	20
OM TYENDELOVEN	32
ARBEJDESPØRGSMÅL	42
HARALD PLUM	65
LANDMANDSBANKEN	82
DANMARKS GRÆNSE	112
HVORDAN JEG BLEV POLITIKER	114
BEDRIFTSRAAD OG ARBEJDSFRED	115
DE UNGE OG DERES PLADS	118
FORHOLDET MELLEM NORGE OG DANMARK	122
TIL DE UNGE	124
TIL FOLKEFORBUNDETS PLENARFORSAMLING	128
EN VALGTALE	133
KUNSTSTÆVNETS AABNING	139
FRU MATHILDE BAJER	140
VED INDVIELSEN AF ARBEJDERNES HØJSKOLE VED ROSKILDE	143
GENFORENINGENS 10-AARSDAG	147
MAJDAGEN	150
JOHAN SKJOLDBORG	155
FORBINDELSEN MED RUSLAND	156
TIL FÆRØERNES LAGTING	177
<i>MINDE-RUNER:</i>	
DE, DER BLEV DERUDE	181
P. KNUDSEN	183
J. JENSEN	189
GUSTAV BANG	194
CHR. CHRISTIANSEN	197
MARINUS KRISTENSEN	199
JEPPE AAKJÆR	202
MINDESTENEN FOR »SOLLOK«S BESÆTNING	204